

Köpeczi Bócz Edit

A TITKOSSZOLGÁLATOK HÁLÓJÁBAN

Mindszenty József
a lélekmentő bíboros, hercegprímás

L'Harmattan

KÖPECZI BÓCZ EDIT

A titkosszolgálatok hálójában

Mindszenty József
a lélekmentő bíboros, hercegprímás

Könyvpont Kiadó – L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2012

A kötet megjelenését a Zala Megyei Városi Önkormányzat támogatta.

© Köpeczi Bócz Edit, 2012
© Könyvpont Kiadó, 2012
© L'Harmattan Kiadó, 2012

ISBN 978-963-236-601-2

A kiadásért felel Gyenes Ádám.

A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve
kedvezményrel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: (+36-1) 267-5979
www.harmattan.hu
harmattan@harmattan.hu

Párbeszéd Könyvesbolt
1085, Horánszky utca 20.
Tel.: (+36-1) 445-2775
www.konyveslap.hu

Olvasószerkesztő: Macskássy Zsuzsanna
Borítóterv: Ujváry Jenő
Nyomdai előkészítés: Kállai Zsanett
Nyomta a Robinco Kft., felelős vezető: Kecskeméthy Péter.

TARTALOM

BEVEZETÉS	7
KOMMUNIZMUS A LÉLEK GUILLOTINE-JA	11
Figyelmeztetések a kommunizmus csalárdságaira.	11
XI. Pius pápa Divini Redemptoris apostoli körlevele	12
AZ EGYHÁZI ÁLLÁSOK BETÖLTÉSE	43
Történelmi visszatekintés	43
HARC AZ ATEIZMUS ELLEN	47
Az egyházak támadása	47
A nyugati sajtó híradásai az ország helyzetéről	49
Mindszenty József letartóztatása	53
Tiltakozások, nyílt táviratok	56
SÁRGA KÖNYV	62
Mihalovics Zsigmond kánoni protonotárius, kritikai megjegyzései ..	63
További tiltakozások.	68
ÁTFORMÁLT EGYHÁZ	71
Az Amerikai Egyesült Államok Budapesti Követségén.....	73
ÜGYNÖKHÁLÓZATOK KIÉPÍTÉSE	76
POLITIKAI IRÁNYZATOK ALAKULÁSA	
ÉS A „MINDSZENTY-ÜGY”	82
Rómába kirendelt követ jelentései a „Mindszenty-ügyről”	83
Reformtörekvések a Vatikánban.....	86
Politikai enyhülés folyamata	87
Vatikáni javaslatok „Mindszenty-ügyben”.....	89
DIPLOMÁCIAI TÁRGYALÁSOK	99
Vatikáni állásfoglalás.....	101
Tárgyalások utolsó menete	102
A HAZÁJA ELHAGYÁSÁRA KÉNYSZERÍTETT BÍBOROS	105
ÜGYNÖKI JELENTÉSEK, MEGFIGYELÉSEK	108
Összefoglaló jelentések	108
„Mindszenty-ügy”-ben megjelent sajtóhíradásokról	108

„Ismay Bower” jelentése	111
„Safford” jelentése	117
A BÍBOROS UTOLSÓ SZÁLLÁSHELYE BÉCSBEN	118
A Pázmáneum tulajdonjogának történeti áttekintése	118
„OSTROMVÁR” – a megfigyelt objektum	119
„Akciók” a tulajdonjog megváltoztatására	121
PÁZMÁNEUM A TITKOSSZOLGÁLATOK HÁLÓJÁBAN	125
Bíboros, hercegprímás száműzetésben	125
Megfigyelések, jelentések, titkosszolgálati akciók	128
Belgiumba tett látogatása	135
A „MINDSZENTY-ÜGY” FOLYTATÓDIK	140
Titkosszolgálati akciók a Vatikán ellen	140
Összefoglaló titkos jelentés a Vatikánnal folytatott tárgyalásokról ...	144
REZIDENTÚRÁKNAK KÜLDÖTT TITKOS UTASÍTÁSOK	149
„Peck John” titkos jelentése	152
AZ ELLENTÁBOR ÁRMÁNYKODÁSA	154
ÁRTATLANSÁG VÉLELMÉBEN	158
TERVIDŐSZAK ÉRTÉKELÉSE, HÁLÓZATÉPÍTŐ MUNKA JAVÍTÁSA	161
A halál árnyékában	166
HOLTÁBAN IS BESZÉL...!	170
UTÓSZÓ	176
EMLÉKEZÉS	178
Dilemma?	178
IRODALOM	180
DOKUMENTUMOK	183
Dokumentumok jegyzéke	185
Részletek a külföldi újságokból	257

BEVEZETÉS

A kommunizmus áldozatainak emléknapján február 25-én, fejet hajthatunk és megemlékezünk mártírjainkról. A kommunizmus áldozatainak száma a világban az eddigi feltárások és becslések alapján, több mint százmillió.

A diktatúra rányomta bélyegét társadalmunkra demokráciát, szabadságot és egyenlőséget hirdetve. Sajnos sokan elhitték a hamis ideológiát, melyet csak hirdettek, de nem tudtak és nem akartak megvalósítani. Szabadság, testvériség, egyenlőség hangzott a propagandaszövegekben, ugyanakkor nem lehettünk szabadok, mert a terror a megkülönböztetés, valamint a családi kötelékek fellazítása volt a hatalom érdeke.

Magyarországon a szovjet jelenlét stabilitást biztosított a kommunista párt politikájának, amely az erőszakra építkezett. Elvárták a feltétlen engedelmességet, kialakították és meghatározták az ellenségképet.

Szabadság hirdetése mellett államosították az egyházak vagyonát és az általuk diktált egyoldalú egyezmények aláírására kényszerítették őket.

A keresztény egyházak nem a háborús hangulatot gerjesztették, hanem a szeretetet és békességet hirdették, mégis ellenséges reakciók elemeknek bélyegezték a papokat, szerzeteseket, akiket bántalmaztak és üldöztek.

Demokratikus szabadság köntösében, titkos eszközökkel még a gondolatvilágunkat is ellenőrizték. A lakásokban elhelyezett lehallgató készülékek, telefonlehallgatások, titkos házkutatások, levelek megfigyelései kevésnek bizonyultak, mert még a bizalmas baráti beszélgetésekről, a munkahelyi hangulatról és eseményekről is tudni akartak. Közös programokról, utazásokról nemcsak az ügynöki jelentések árulkodnak, hanem bizonyos munkakörökben tevékenykedő hivatalnokok által készült titkos beszámolók is.

A KGB¹ irányítása alatt működött a magyar titkosszolgálat, amely jó tanítvány volt a konspiratív módszerek és technikák alkalmazásában, a „sötét” háttérakciók megszervezésében, lebonyolításában.

Mindszenty bíboros átlátta, hogy a kommunista rendszer agresszív politikája nem az országot fogja építeni! Minden erejével meg akarta óvni egyházát a pusztulástól, a liberális átalakulástól. Szerette volna megőrizni az országunk keresztény értékeit, amiért üldözték, bántalmazták és végül

¹ Orosz titkosszolgálat.

a hazája elhagyására kényszerítették, ahol élete végéig minden lépését figyeltették.

Zalaegerszegi munkája, negyedszázadon keresztül meghatározta a hívők gyarapodását, a hitélet elmélyítését. Amikor 1944-ben kinevezték a Veszprém megye püspökévé, az elhagyott erős oszlopokra épített egyházi közösséget, a hatalom még tizenegy év után sem tudta átformálni, meggyengíteni.

A Belügyminisztérium Zala Megyei Főosztály 10-3359/1955 számú jelentésében az államvédelmi munka javítására kihangsúlyozta, hogy az „igen erős római katolikus egyház stabilitását, befolyását, gyengíteni kell Zalaegerszegen. Olyan papi ügynököket kell beszervezni, akik lojális felsőbb papi személyekkel bizalmas kapcsolatban vannak.”² Az egyházba épített szigorúan titkos állományú tisztek segítették ezen ügynökök munkáját, hogy a kereszténység fellazításában, gyors és eredményes munkát tudjanak elérni.

A bíboros, egész életében Isten szolgájaként az egyházért küzdött, mert tudta, hogy országunk a romokba dől, ha az ateizmust elfogadjuk. Ezért tartották a legnagyobb ellenségnek személyét, befeketítve őt mindenféle vádakkal. Felrótták számára azt is, hogy „Szent István-i Magyarország koncepcióján nyugvó világképe volt”, mert félt, hogy a korona ékszereit jóvátételként kiadják a szovjet csapatoknak. Ő nem felejtette el, hogy keresztény országgént tartoztunk hosszú évszázadokon át Európához. Minden cselekedetének háttérében, megnyilvánulásaiban a kereszténységen volt a fő hangsúly, amit papként, főpapként képviselt. Elhangoztak ellene olyan vádak is, hogy karrierista volt, továbbá, hogy nem vette tudomásul VI. Pál pápa rendelkezéseit. Akik ezeket a vádakat terjesztették róla, nagyon jól tudták, hogy így lehet megosztani a társadalmat. Koholt vádakkal befeketítették azt az embert, aki a becsületes és jó úton haladva, másokat is arra buzdított. A „kommunizmus csalárdságaira” – melyeket ő személyesen az egyház szolgájaként megtapasztalt – a pápák folyamatosan felhívták a papok figyelmét.

Példaképe az országnak, egyházának, mert nem volt hajlandó megaláztatásai ellenére sem megtagadni hazáját, hitét, egyházát és Jézus Krisztust.

Mindszenty József bíboros lélekmentő munkája példaértékű, üzenete ma is aktuális az egész világban és egy olyan keresztény Európában, ahol a műemlék templomokat eladják és szórakozóhelyekké alakítják át.

A kommunizmus bűneit már szerte a világon ismerik, melyeket az érintettek jelenleg is igyekeznek kicsinyíteni. Ugyanakkor akadnak, akik visszasírják az elmúlt rendszert, elfelejtve agresszív intézkedéseit.

² MOL XIX-J-1-j (Mindszenty gyűjtemény).

BEVEZETÉS

Az idő és a kommunista hatalom összeomlása Mindszenty József szolgálatát igazolja. Az évek pedig alátámasztották állítását, mert a rengeteg iratanyag eltüntetése után is, még láthatók és megállapíthatók, a „kommunizmus csalárdságai”.

KOMMUNIZMUS A LÉLEK GUILLOTINE-JA

Szeretteim, mivelhogy minden igyekezettel azon vagyok, hogy írjak néktek a közös üdvösség felől, kénytelen voltam, hogy inkább írjak néktek, hogy tusakodjatok a hitért, amely egyszer a szenteknek adatott.

Mert belopózkodtak valami emberek, a kik régen előre beíráttak ezen ítéletre, istentelenek, kik a mi Istenünknek kegyelmét bujálkodásra fordítják, és az egyedüli Urat, az Istent, és a mi Urunkat, a Jézus Krisztust megtagadják.

Júdás Apostolnak közösleges levele (3-4)

Figyelmeztetések a kommunizmus csalárdságaira

Vatikán a kereszténység terjedése érdekében, az egész világon figyelemmel kísérte a különböző vallási irányzatokat. A kereszténység legnagyobb ellenségének az Isten létét tagadó, kommunizmust tartották. IX. Pius pápa már 1846-ban felhívta a figyelmet és elítélte. Megállapította, hogy általában ellenkezik a természetjoggal, és érvényre jutása esetén minden jog, rend és tulajdon, sőt az emberi társadalom gyökeres felfordulásához vezet. XIII. Leó pápa – Quod apostolici muneris kezdetű körlevelében pusztító pestisnek nevezte a kommunizmust, amely az emberi társadalom velejét támadja és elsorvasztja. S világos látással megmondta, hogy a technicizmus korszakában a tömegeknél jelentkező vallástalan mozgalmak abból a bölcseletből sarjadnak, amely már századok óta a tudományt és az életet a hittől és az egyháztól elválasztani törekszik.

XI. Pius pápa is felismerte a lélekpusztító rendszert. Az 1937-ben írt apostoli körlevelében részletesen felhívta a figyelmet a veszélyre, amely szerinte nemcsak az egyházakat, hanem az egész világot fenyegeti.

A kommunizmus gyors terjedése a ravasz tervszerűsége alapján, amely a tisztesség és törvényesség hirdetését célozva annak az ellenkezőjét valószínűsítette meg. „Ravasz módon az igazságos oldalt erősen megvilágítják, de árnyékba borítják a kommunista elvek és módszerek ijesztően durva és embertelen voltát” olvasható a pápa körlevelében. Félrevezették a fiatalokat és időseket egyaránt. Liberális politikájukat hirdetve beférkőztek az oktatásba, ahol a fiatalok gondolatvilágát alakították, formálták.

A kommunista eszmék gyors elterjedése a nagy és kicsiny, művelt és kezdetleges kultúrájú országokban mindenhol tért hódított. Központi irányítással, mérhetetlen pénzforrásokkal és hatalmas szervezetekkel behálózták az egész világot. Nemzetközi gyűléseket szerveztek, ahová a saját jól képzett embereiket, agitátorait, ügynökeiket küldték. A keresztény vallás teljes átformálását, kiirtását akarták megvalósítani.

A keresztény egyházak különböző stratégiákat próbáltak kidolgozni, mert a felvilágosító tevékenységet nagyon fontosnak tartották. A pápa, körlevélben küldte el a katolikus egyház állásfoglalását, amelyben az egész „eszmét” a legapróbb részletekig megpróbálta ízekre szedni.

XI. Pius pápa Divini Redemptoris apostoli körlevele

„Tisztelendő Testvérek!

Üdvöt és apostoli áldást!

A Megváltó ígérete ragyog az emberiség történetének első lapján. Azért jobb időket váró reménység enyhítette a sírást az elvesztett paradicsom után és elkíserte az emberiséget gyötrelmes útján mindaddig, míg a világ Megváltója az idők teljességében a földre jövén betöltötte a várakozást és lerakta alapjait az új általános művelődésnek, a keresztény kultúrának, amely végtelen magasságban túlszárnyalja azt, amelyet az ember addig hosszú szívós munkájával csak egyes kivételes népeknél elért.

De a harc a jó és rossz között megmaradt a világban, mint az áteredő bűn öröksége. S az ősi csábító nem szűnt meg az emberiséget hamis ígéretekkel félrevezetni. A századok folyamán egyik fölfordulás követte a másikat egészen a jelenkor forradalmáig, amely már majdnem az egész világon dühöng, vagy legalábbis komolyan kísért s célkitűzésében és erőszakosságában veszedelmesebb minden eddigi egyházüldözésnél. Egész nemzeteket fenyeget a veszély, hogy rosszabb barbárságba süllyednek, mint amilyenben az emberiség nagyobb része a Megváltó előtt volt.

A fenyegető rém – mint úgyis tudjátok, Tisztelendő Testvéreim – a bolsevista és istentelen kommunizmus, amelynek célja a társadalmi rend fölforratása és a keresztény művelődés alappilléreinek ledöntése.

Az Egyház állásfoglalása a kommunizmussal szemben

Korábbi kárhoztató nyilatkozatok

Ekkora veszedelemmel szemben a katolikus Egyház nem maradhatott s nem is maradt néma. Elsősorban az Apostoli Szentszék hallatta szavát, mert tudatában van küldetésének, hogy megvédje az igazságot és mindazokat az örök javakat, amelyeket a kommunizmus félreismer és támad. Amióta a műveltebb osztályok az emberi kultúrát az erkölctől és a vallástól elszakítani igyekeztek, elődeink nyíltan és félreérthetetlenül fölhívták a világ figyelmét az emberi társadalom elkereszténytelenítésének következményeire. Kimondottan a kommunizmust már 1846-ban ünnepélyesen kárhoztatta kiváló elődünk a boldog emlékű IX. Pius pápa. Nyilatkozatát megerősítette a syllabus, elítélvén az úgynevezett kommunizmus kárhozatos tanát, mint amely általában ellenkezik magával a természetjoggal s érvényre jutása esetén minden jog, rend és tulajdon, sőt az emberi társadalom gyökeres fölfordulásához vezetne./1/ Később másik elődünk, a halhatatlan emlékű XIII. Leó pápa – Quod apostolici muneris kezdetű körlevelében pusztító pestisnek nevezi a kommunizmust, amely az emberi társadalom velejét támadja és elsorvasztja./2/ S világos látással megmondja, hogy a technicizmus korszakában a tömegeknél jelentkező vallástalan mozgalmak abból a bölcseletből sarjadnak, amely már századok óta a tudományt és az életet a hittől és az Egyháztól elválasztani törekszik.

A mostani pápa nyilatkozatai

Uralkodásunk folyamán Mi is már ismételtén, és pedig különös hangsúllyal elítéltük a fenyegetően növekvő istentelen mozgalmakat. Mikor segélyküldöttségünk 1924-ben a visszatért az egyesült szovjet köztársaságokból, az egész világhoz intézett beszédünkben nyilatkoztunk a kommunizmus ellen./3/ Miserentissimus Redemptor,/4/ Quadragesimo Anno,/5/ Caritate

/1/ Qui pluribus körlevél 1846. nov. 9. Acta Pii IX. vol. T. p. 13. Cf. Syllabus § IV. A.A.S. vol III. 170. p.

/2/ Quod apostolici muneris körlevél 1878. dec. 28. Acta Leonis XIII. vol. I. 46. p.

/3/ 1924. dec. 18.: Acta A. S. vol. XVI. 494–415. p.

/4/ 1928. máj. 8.: A.A.S. vol. XX. 165–178. p.

/5/ 1931. máj. 15.: A.A.S. vol. XXXIII. 177–228. p.

christi,/6/ Acertaanimi,/7/ és Cilectissima Nobis/8/ kezdetű körleveleinkben fölemeltük szavunkat az Oroszországban, Mexikóban, Spanyolországban dühöngő egyházüldözések ellen. S még el sem némult az általános világ-visszhangja azoknak a szavaknak, melyeket az elmúlt évben a katolikus sajtó világhiállításának megnyitásakor, a spanyol menekültek fogadásakor és karácsonyi főpapi rádióüzenetünkben mondtunk. Sőt az Egyháznak legkonokabb ellenségei, akik Moszkvából irányítják a harcot a keresztény kultúra ellen, szakadatlan támadásaikkal, a szó és a tettek erejével tanúskodnak ama tény mellett, hogy a pápaság hűségesen védi a mai korban is a keresztény vallás szentélyeit s gyakrabban és hatásosabban mutatott rá a kommunista veszedelemre, mint bármely világi közhatalom.⁶⁷⁸

Szükség van újabb kárhoztató okmányra

Ámde ismételt atyai intelmeink ellenére, amelyeket ti – Tisztelendő Testvérek – legnagyobb megelégedésünkre hűen átvettetek és külön és közös pásztorlevelekben híveitek lelkére kötöttetek, a veszedelem ügyes agitátorok munkája nyomán napról napra növekszik. Ugyanazért kötelességünknek tartottuk újra fölemelni szavunkat még ünnepiesebb formában, külön okmányban, amint szokása ennek az Apostoli Szentszéknek, mint az igazság tanítómesterének. Megtettük azért is, mert ilyen külön okmánynak megjelenése az egész katolikus világ általános óhaja volt.

Reméljük, hogy szavunk visszhangja eljut mindenhol, ahol még előítéletektől mentes és az emberiség javát akaró szívek dobognak. Annál inkább várhatjuk, azt, mert szavainkat már fájdalmasan megerősítik a fölforgató eszmék keserű gyümölcsei, amelyeket előre láttunk és megjósoltunk. Hiszen borzalmas mennyiségben tapasztalhatók már azokban az országokban, ahol a kommunizmus uralkodik s komolyan fenyegetik a világ összes országait. Azért most még egyszer rövid összefoglalásban kifejtjük a kommunizmus tételeit, amint leginkább a bolsevizmusban jelentkeznek, úgyszintén a propaganda módszereit: viszont velük szembeállítjuk az Egyháznak világos tanítását és hangsúlyozottan rámutatunk az eszközökre, amelyekkel a keresztény kultúra, az egyedül valódi emberi társadalom, a sátáni csapástól megmenthető s az emberiség javára tovább fejleszthető.

⁶ 1932. máj. 3.: A.A.S. vol. XXIV. 177–194. p.

⁷ 1932. szept. 29.: A.A.S. vol. XXIV. 321–332. p.

⁸ 1933. jún. 3.: A.A.S. vol. XXV. 261–274. p.

A kommunizmus tana és gyümölcsei

Hamis eszménye

A mai kommunizmus – szorosabb értelemben véve mint a megelőző idők hasonló áramlatai – legbensőbb velejében valami hamis megváltás eszméje szunnyad. Minden tantételt és tevékenységét a munka terén való igazságosságnak, egyenlőségnek és testvériségnek áleszménye járja át s bizonyos hamis miszticizmus kíséri, mely a kába ígéretektől elszédített tömegekbe ragályos lelkesedést önt, különösen a mi korunkban, amikor a földi javak hiányos elosztottsága folytán nagy a nyomorúság.

Sőt úgy állítja be magát, mint a gazdasági haladás megindítója. Pedig ha tényleg van valahol ilyen eredménye, azt egészen más okokkal kell magyarázni. Az ipari termelés fokozását oly országokban, ahol azelőtt majdnem teljesen hiányzott, lehetővé tették a mérhetetlen természeti kincsek, a legdurvább eszközök alkalmazásával óriás tömegek munkába állítása és az aránytalanul csekély fizetése.

Marx materialista fejlődéstana

A kommunizmusnak csábító külsőségekbe öltöztetett tana lényegében a már Marx által hirdetett bölcseleti és történeti materializmus alapelvein épül föl. Maguk a bolsevista szellemi vezérek dicsekszenek vele, hogy ők a Marx-féle tan egyedül hiteles magyarázóit. E tan szerint egyetlen valóság az anyag a maga vak erőivel. Belőle fejlődik a növény, állat, ember. Az emberi társadalom sem egyéb az anyag egyik megjelenési formájánál, amely az erők örökös harcában ellenállhatatlan kényszerűséggel fejlődik a végső kifejel, az osztályok nélküli társadalom felé. Ilyen elméletben természetesen nincs hely az Isten-eszme számára, nincs különbség szellem és anyag közt, sem a lélek és test között: nincsen a léleknek élete a halál után s alaptalan az örök életnek reménye.

A merően anyagelvi bölcselet álláspontjáról azt vitatják a kommunisták, hogy a világot a végső kialakulás felé sodró fejlődés meggyorsítható az emberek beavatkozásával. Azért igyekeznek a társadalmi osztályok közt az ellentéteket minél jobban kiélesteni. A társadalmi osztályharc a maga gyűlölködésével és pusztításaival az ő szemükben valóságos keresztes hadjárat az emberiség haladása érdekében. Viszont a rendszeres erőszakosságaikkal szemben álló erők mint az emberi nem ellenségei szerintük kíméletlenül elpusztítandók.

Az ember és a család a kommunizmusban

A kommunizmus tagadja az ember akaratszabadságát, az erkölcsi élet előfeltételét, megszünteti a személyiség méltóságát és az erkölcsi ellenállást a vak ösztönök ellen. Mert a közösséggel szemben az egyénnek mint külön személynek természetes jogait el nem ismeri. Az egyén a kommunizmusban csak egyszerű alkatrésze a rendszer gépezetének. Viszont az embernek egymás között való viszonyában áll a teljes egyenlőség elve, amely elv tagad az Istentől rendelt minden rangfokozatot és tekintélyt, még a szülői tekintélyt is. Amit a kommunizmus a maga nyelvén még tekintélynek vagy alárendeltségnek nevez, azt a társadalmi közösségből, mint első és egyetlen jogforrásból vezeti le. Nem engedélyez az egyéneknek semmiféle tulajdonjogot a természet javai és a termelés eszközei fölött, mert ezek új javak előállítására alkalmasak, s így mint egyéni tulajdonok az egyik embernek hatalmat adnának a másik fölött. Éppen azért követeli a magántulajdon eltörlését, mert az minden gazdasági rabszolgaság alap oka.

Abban az elméletben, amely az emberi életből minden lelki és szent elemet száműzött, a házasság és a család tisztára mesterséges és polgári intézmény, vagy inkább a mindenkori gazdasági rendszer egyszerű függvénye. A házassági köteléknek nem lehet olyan jogi és erkölcsi ereje, amely az egyének és a közösség jogától független. Következésképpen nem állhat fenn a fölbonthatatlanság. Azután a kommunizmus a nőt nem köti a családhoz és a családi tűzhelyhez. A nők felszabadítását hirdetve kivonja őket a családi körből és a gyermekek nevelésének gondjai alól. Belekapcsolja a nyilvános életbe és a közös termelésbe ugyanabban a mértékben, mint a férfiakat. A társadalomra hárítja a tűzhely és a gyermekek gondozását.^{/9/} Megtagadja a szülőktől még a nevelés jogát is, mert szerinte a nevelés a társadalom kizárólagos joga s legfőljebb a társadalom nevében s annak megbízásából gyakorolhatják a szülők.

A társadalom alakulása

Mi volna az emberi társadalom, ha kizárólag materialista alapokon nyugszik? Olyan emberi közösség, amely csak a gazdasági rendszer következményei szerint tagozódik. Egyetlen hivatása volna a földi javak termelése közös munkával és egyetlen célja a termelt javak élvezése olyan paradicsomban,

^{/9/} V.8. Casti connubii 1930. dec. 31. A.A.S. vol. XXII. 567. p.

amelyben mindenki erejéhez mérten dolgozik és szükségletei szerint részesedést kap. A közösségnek joga volna, sőt korlátlan hatalma az egyeseket közös munkára kényszeríteni, nem tekintve az egyéni igényeket, sőt azok ellenére erőszakkal is. Erkölc és jogszabály nem volna más, mint ami a mindenkori gazdasági rendszerből leszűrődne. Tehát vak földi forrásból eredve folyton változó és bizonytalan maradna. Így akar a kommunizmus új korszakot nyitni, új művelődést teremteni. Vak erők méhéből emberi kultúrát vár Isten nélkül.

Mikor a kollektív társadalomból folyó tulajdonjogokat az emberek már hiánytalanul elsajátították, akkor az osztálykülönbségeken győztes eszményi társadalomban a politikai állam mint fölösleges valami önként föloszlik, mert az ma csak a tőkések hatalmának eszköze a proletárok fölött. Amíg azonban a végső boldog állapot be nem következik, addig az állam s az állami hatalom a kommunizmus kezében a leghatásosabb és mindenre kiterjedő eszköz céljának elérésére.

Íme, Tisztelendő Testvérek, az új evangélium, amelyet a bolsevista és istentelen kommunizmus mint üdvözítő és megváltó üzenetet hirdet az emberiségnek! Tévedések és álokoskodások gyűjteménye. Ellentétes az ésszel és az isteni kinyilatkoztatással. Fölforgatója a társadalmi rendnek, amelynek legmélyebb alapjait kibontja. Félreismeri az állam eredetét, lényegét és célját. Tagadja az emberi személyiség jogait, annak méltóságát és szabad akaratát.

A terjedés okai, csábító ígéretek

Miképpen lehetséges, hogy egy olyan rendszer, amely tudományosan is túlhaladott álláspontra és a praktikus életben sem vált be, mégis rohamosan terjed az egész világon? Megmagyarázza az a tény, hogy elenyészően kevesen ismerik a kommunizmus valódi lényegét. Legtöbben csak a tetszetős külső máznak és a szédítő ígéreteknek hódolnak be. Állítólag csak arról van szó, hogy a dolgozó osztályok sorsa megjavuljon, a liberális gazdasági rendszer visszaélései megszűnjenek és a földi javak igazságosabban oszoljanak meg, ami mind kétségtelen jogos kívánság. Azután ügyesen kihasználja a mai gazdasági válság bajait. Így a kommunizmus büvkörébe csalják azokat a néprétegeket is, amelyek egyébként elvből elvetnek minden materializmust és a terror minden fajtáját.

Minden tévedésben van valami igazság is. Ha kellő időben és helyen ravasz tervszerűséggel az igazságos oldalt erősen megvilágítják s viszont árnyékba

borítják a kommunista elvek és módszerek ijesztően durva és embertelen voltát, félrevezetik még a nem egészen egyszerű elméket is, és alkalmas apostolokat találnak az ifjú értelmiségnél, amely még nem eléggé érett a benső tévedések fölismeréséhez. Azonkívül a kommunizmus szószólói ügyesen tudják kihasználni a faji és politikai ellentéteket, sőt a liberális és vallástalan tudomány tájékozatlanságát is, hogy az egyetemekbe is beférkőzzenek és tantételeiket áltudományos érvekkel is fölcicomázzák.

A liberalizmus mint szálláscsináló

Mikor magyarázatot keresünk, miképpen fogadhatták el gondolkodás nélkül a munkások nagy tömegei a kommunizmust, nem szabad megfeledkezni róla, hogy már előkészítette őket az a valláserkölcsi elhanyagoltság, amelybe a liberális gazdasági rendszer taszította.

Szakadatlan, vasárnapokon sem nyugvó munka mellett a legelemibb vallási kötelességek teljesítésére nem maradt idő, az ünnepnapokon sem. Nem gondoltak templomok építésére a gyárak mellett, nem támogatták a lekipásztor munkáját, sőt szándékosan előmozdították az elvilágiasodást. Most érik be a vetésük azoknak a tévedéseknek, amelyeket elődeink és mi is annyiszor kárhoztattunk. Nem csoda, hogy a széles rétegekben már elke-reszténytelenített világon terjed a kommunista tévtan.

Ravasz és széles körű propaganda

További oka a kommunista eszmék gyors elterjedésének a nagy és kicsiny, művelt és kezdetleges kultúrájú országokban egyaránt, úgy hogy a világ egyetlen sarkán sem maradtak ismeretlenek, ... az a sátáni propaganda, amelyet a világ talán még soha nem látott. Egyetlen központból irányított s a népek külön sajátosságaihoz alkalmazkodó propaganda. Mérhetetlen pénzforrásokkal, hatalmas szervezetekkel rendelkezik. Nemzetközi gyűléseket tart. Számtalan kitűnően iskolázott agitátora van. Dolgozik röpiratokkal, lapokkal, filmekkel, színházakkal, rádióval. Behatol az iskolákba egészen az egyetemekig. Átjárja lassan az összes néprétegeket még a jobbakat is, anélkül, hogy ezek észrevennék a mérget, amely mindinkább megfertőzi az elméket és a szíveket.

A sajtó bűnös hallgatása

Még egy harmadik tényező segíti elő a kommunizmus terjedését. A nem katolikus világsajtó nagy részének titokzatos megállapodásszerű hallgatása. Valamiféle megállapodásról beszélünk, mert alig lehet másként megérteni, hogy a legkisebb napi eseményekre is annyira éhes sajtó annyi ideig agyon tudta hallgatni a szörnyűségeket Oroszországban, Mexikóban, részben még a spanyol borzalmakat is s aránylag olyan keveset foglalkozik a moszkvai kommunista világszervezettel. Ennek a hallgatásnak oka ugyan egyrészt a struccpolitika, másrészt azonban különféle titokzatos erőknek befolyása, amelyek ugyancsak a keresztény világrend fölforgatását célozzák.

Vérző nyomok. Oroszország és Mexikó

A propaganda fájdalmas eredményei már szemünk előtt állnak. Ahol a kommunizmus megerősödött és uralomra jutott – itt bensőséges atyai hajlandósággal Oroszország és Mexikó népeire gondolunk – ott nyílt bevallása szerint minden eszközzel a keresztény kultúra és vallás kiirtására törekedett, kiölvén az emberek – különösen az ifjúság – szívéből még annak emlékét is. Püspököket és papokat száműztek, kényszermunkára ítélték, lelőttek és embertelen módon megöltek. Egyszerű világiakat, mert védelmezték a vallást, gyanúba fogtak, zaklattak, üldözték, börtönbe és vésztörvényszékek elé hurcoltak.

Borzalmak Spanyolországban

Ott is – mint a nekünk annyira kedves Spanyolországban –, ahol a kommunista csapásnak még nem volt ideje elméletének minden következményét éreztetni, a legszörnyűbb féltelenséggel garázdálkodott. Nem egyik-másik templom vagy kolostor pusztult el, hanem amennyiben lehetséges volt, minden templom és kolostor, s a kereszténység minden emléke, bármily drága művészeti vagy tudományos emlék volt. A kommunista téboly nem állt meg ott, hogy püspököket, papokat, szerzetesek és szerzetesnők ezreit gyilkolta le, s különösen azokra vadászott, akik kiváló szeretettel foglalkoztak a munkásokkal és szegényekkel, hanem még nagyobb számmal szedte áldozatait a világiak soraiból, akik mindeddig naponként seregestül mennek a halálba

csak azért, mert jó keresztények, vagy legalábbis ellenlábasai a kommunista istentelenségnek.

S ezt az irtózatot pusztítást olyan gyűlölettel, barbársággal és féktelenséggel viszik véghez, amilyent a mi korunkban elképzelni sem tudtunk.

Nem lehet gondolkodó magánember, vagy felelősségét átérző államférfi, aki meg nem borzad arra a gondolatra: ami ma történik Spanyolországban, holnap megismétlődhet más művelt népeknél.

Természetes folyamánnyai a rendszernek

Ne mondja senki, hogy ezek a kegyetlenségek csak átmeneti tünetények, s szokásos kísérő jelenségei a forradalmaknak vagy a háborúval járó szörválnyos kilengései az elkeseredésnek. Nem. Természetes gyümölcsei a rendszernek, amely nem ismer erkölcsi tőkét. Lelki fékező erőre szükség van az egyénben és a társadalomban. Még a barbár népeknél is megvolt a fék a természet törvényében, amelyet Isten vésett minden ember lelkébe. S amikor a természet törvényét híven megtartották, egyes régi népek a nagyságnak olyan fokára emelkedtek, amely még ma is a kelletténél jobban megigéz egyes felületesebb történetbúvárokat. De ha az emberek szívéből az isteneszmét tudatosan kilopják, akkor azoknak szenvedélyei féktelenül kirobbannak a legsötétebb barbárságba. S ezt látjuk napjainkban. Az emberiség történetében először vagyunk tanúi az ember hidegen mérlegelt és gondosan előkészített harcának minden ellen, „amit Istennek vagy isteni tiszteletreméltónak mondunk”./10/ A kommunizmus benső lényegéből kifolyólag vallásellenes, s a vallás neki csak ópium, mert a vallás túlvilági életről beszél s elvonja a proletárt a szovjet földi paradicsomának keresésétől.

Erkölc helyett terror

A természettörvény lábba tiprása és a törvény alkotójának megvetése mindig megbosszulja magát. A kommunizmus nem tudta és nem is tudja megvalósítani a célját, még a gazdasági téren sem. Oroszországban ugyan fölrázhatta a tömegeket évszázados álomból és mozgósíthatott heverő értékeket: lelkiismeretlen eszközökkel bizonyos anyagi sikert is érhetett. De hiteles és legújabb tanúbizonyságok alapján állítjuk, anyagi téren sem tudta

megvalósítani, amit ígért, pedig emberek millióit juttatta szolgaságra a terror. Gazdasági téren is szükség van bizonyos erkölcsre, bizonyos felelősségérzésre, ami pedig teljesen hiányzik egy tisztán materialista rendszerből, amilyen a kommunizmus. Ennek pótlására nem alkalmazhattak mást, mint az intézményes terrort. Látjuk a munkáját most Oroszországban, ahol a régi összeesküvők és bajtársak fölfalják egymást. Terrorral nem lehet az erkölcsöket megjavítani, annál inkább a társadalmi szerkezetet gyökeresen szétrobbantani.

Atyai szó az elnyomott orosz néphez

Távol áll tőlünk, hogy fenti megállapításainkkal a szovjet köztársaság népeit általánosságban kárhoztassuk. Ellenkezőleg a legfájóbb atyai részvéttel vagyunk irántuk. Jól tudjuk, hogy legnagyobb részük keservesen nyögi a nehéz igát, amelyet nekik és országuk érdekeinek idegen emberek rakták rájuk. Elismerjük, hogy viszont sokakat csalfa remények szédítettek meg. Mi csak a rendszert, annak szerzőit és terjesztőit kárhoztatjuk, akik Oroszországot alkalmas kísérleti talajnak találták az évtizedek óta kész rendszer életbeléptetésére és onnan az egész világon elterjesztésére.

Az egyház világos tanítása

Miután kifejtettük a bolsevista és istentelen kommunizmus tévedéseit, erőszakos és csalfa eszközeit, röviden szembeállítjuk velük az emberi társadalom valódi fogalmát, amint azt az ész és az isteni kinyilatkoztatás világosságánál az Egyház – a népek tanítómestere – tanítja, s amelyet ti – Tisztelendő Testvérek – úgyis ismertek.

A legfőbb valóság az Isten

Minden más valóság felett az első és legfőbb lény. Isten mindennek mindenható teremtmője, az egész emberiség végtelenül bölcs és igazságos bírója. Ez a legfőbb lény a leghatározottabb cáfolata a kommunizmus minden hazugságának. Isten nem azért létezik, mert az emberek hiszik. Hanem önmagától létezik, s azért hiszi és imádja mindenki, ha szemét makacsul be nem hunyja a valóság előtt.

Ember és család az ész és hit fényében

Amit az ész és a hit az emberről mondanak, ezt lényeges pontjaiban már előadtuk a keresztény nevelésről szóló körlevelünkben./11/ Az embernek van szellemi és halhatatlan lelke. Az ember a Teremtő által testi és lelki képességekkel csodálatosan fölruházott személyiség. Valóságos mikrokozmosz, mint a régiek mondták. Kis világ, amely hasonlíthatatlanul nagyobb érték az egész lélektelen világnál. Ebben a földi életben és a másvilágon egyetlen végcélja az Isten. A megszentelő kegyelem fölemelte őt az isteniűsággá méltóságára s ezért Krisztus titokzatos testében Isten országának polgára lett. Következőleg az Isten sok és sokféle kiváltsággal ajándékozta meg, joga van az élethez és testének sérthetetlenségéhez, a lét szükségleteihez, joga van a végcéljához eljutni az Isten által kijelölt úton, joga van a társuláshoz, a magántulajdonhoz és a tulajdon élvezetéhez.

Amint a házasság és a természetes házaselethez való jog isteni eredetű, úgy a család alkotmányát és lényeges jogszabályait is a Teremtő állapította és határozta meg, nem pedig az emberek szeszélye és nem a gazdasági tényezők. Úgy a keresztény házasságról,/12/ mint a keresztény nevelésről szóló körlevelünkben bőven kifejtettük ezt a tárgyat.

Az ember és a társadalom viszonya

Isten az embert mint természeténél fogva társas lényt a társadalomba helyezte. A Teremtő tervében a társadalom eszköz az ember számára, hogy azt célja elérésében segítse, mert a társadalom az ember miatt van és nem fordítva. Persze nem abban az értelemben, mint az önző liberalizmus magyarázza, hogy a társadalom az egyén önkényének van alávetve: hanem abban az értelemben, hogy a társadalmi szervezetben válik lehetővé kölcsönös közreműködéssel a földi jólét kimunkálása mindenki számára. További értelmé, hogy a társadalomban kifejlődjenek és érvényesüljenek a természettől az egyes emberbe oltott ama egyéni és szociális lelki adományok, amelyek nem ideiglenes haszon és érdekek szolgálatában állnak, hanem a társadalomban az isteni tökéletességet tükrözik vissza, ami az egyes ember külön életében nem valósulhat meg. De ez utóbbi cél is végelemzésben az emberért van, hogy az isteni tökéletesség fényét elismerje, azt a Teremtőnek megkö-

/11/ Divini illius Magistri, 1929. dec. 31. A.A.S. vol. XXII. 49–86. p.

/12/ Casti connubil, 1990. dec. 31. A.A.S. vol. XXII. 539–592. p.

szönje, őt érte dicsérje és imádja. Végeredményben csak az embernek s nem a közösségnek van esze és erkölcsi akaratszabadsága.

Amint az ember nem vonhatja ki magát az Isten által rászabott kötelességei alól a társadalommal szemben, és a hatalom képviselőinek joguk van őt indokolatlan engedetlenség esetén kötelességei teljesítésére kényszeríteni: úgy viszont a társadalom nem foszthatja meg az embert az Istentől nyert személyes jogaitól, amelyek közül a legfőbbeket fent már felsoroltuk, s elvben nem teheti lehetetlenné azok használatát.

Teljesen ésszerű, hogy az összes földi javak az ember használatára legyenek s az ember által az Istennek tulajdoníttassanak. Ezért az emberre, a személyre áll, amit a nemzetek apostola a keresztény üdvösség megszerzéséről a korintusiakhoz ír: „minden a tiétek: ti pedig Krisztuséi vagytok, Krisztus meg az Istené”./13/

Míg a kommunisták az emberi személyt egészen kiüresítik az ember és a társadalom kölcsönös viszonyának fölforgatásával, addig az ész és a kinyilatkoztatás az egyéniséget fölmagasztalják.

Gazdasági és szociális rend

XIII. Leó pápa a munkások helyzetéről kiadott körlevelében tárgyalta a szociális és gazdasági rend legfőbb elveit./14/ Mi azokat a társadalmi rend helyreállításáról szóló körlevelünkben a jelenkor viszonyaihoz és szükségleteihez alkalmaztuk./15/ Az Egyház évszázados tanát a magántulajdon egyéni és szociális jellegéről újra hangsúlyozva megállapítottuk a munka jogát és méltóságát, rámutattunk a kölcsönös támogatás és segítség viszonyára, amelynek a tőkés és a munkás között kell fennállnia, megjelöltük az igazságos munkabért, amely a munkás és családja szükségleteit fedezze.

Ugyancsak kimutattuk körlevelünkben, hogy a világ megváltására abból a szomorú mélységből, amelybe az erkölcstelen liberalizmus süllyesztette, nem alkalmas eszközök az osztályharc és a terror, sem az államhatalommal való önkényes visszaélés, hanem egyedül az egész társadalmi és gazdasági életet átható szociális igazságosság és keresztény szeretet. Utaltunk rá, miképpen indulhatna meg az egészséges fejlődés a hivatásos testületek rendszerének elvei szerint, amelyek elismerik a társadalmi rend rangfokozatait, és miképpen kell a testületeknek harmonikus egységbe olvadniuk a társa-

/13/ 1Kor. 3,23.

/14/ Rerum novarum, 1891. május 15. Acta Leonis XIII. voi. IV. 177-209. p.

/15/ Quadragesimo anno, 1931. május 15. A.A.S. vol. XXIII. 177-228. p.

dalmi közjó előbbre helyezésének szellemében. Az állami közhatalom alapvető és egyik legelső kötelessége volna éppen ennek a harmóniának és az összes társadalmi erők helyes csoportosításának hatályos előmozdítása.

Társadalmi rangfokozat és államjogok

A békés rendet biztosító együttműködés megszervezése végett a katolikus tan az államhatalomnak megadja a kellő jogot és tekintélyt, hogy éber gonddal őrködjék az isteni és emberi jogok fölött és megvédje azokat, amelyeket a Szentírás és a szentatyák annyira hangsúlyoznak. Nem igaz, hogy a társadalomban mindenki egyenjogú s nincs törvényes rangfokozat. Elég utalnunk XIII. Leó körleveleire, nevezetesen arra, amely az államhatalomról szól, /16/ s arra a másikra, amely az állam keresztény alkotmányát tárgyalja. /17/ Ezekben a katolikus ember világosan fogalmazásban megtalálja az észből és a hitből folyó elveket, amelyek őt felvértezik a kommunista állam-eszme tévedései és veszedelmei ellen. Az emberi jogok eltiprása és az ember szolgaságra vetése, az állam és államhatalom isteni eredetének tagadása, a közhatalom szégyenletes bitorlása a kollektív terror szolgálatában merő ellentétei a természetes etikának és a teremtő Isten akaratának. Úgy az egyes ember, mint a társadalom a teremtő Istentől veszi eredetét. S az Isten állapította meg köztük a kölcsönös jogviszonyt. Azért egyik fél sem teheti túl magát a kölcsönös kötelességeken, s nem tagadhatja le és nem csorbíthatja a jogokat. Mivel az Isten maga rajzolta meg a kölcsönös viszony alapvonalait, azért a legigazságtalanabb jogbitorlás a kommunizmusnak az a kísérlete, hogy az igazság és a szeretet örök alapjain nyugvó isteni törvény helyébe pártpolitikai programot akar tenni, gyarló emberi tákolmányt telve sötét gyűlölettel.

Az egyház tanának szépsége

Kristálytisztá tanításával az egyháznak nincs egyéb célja, mint megvalósítani az üdvözítő születésekor a betlehemi barlang fölött elhangzott angyali ének boldogító üzenetét: „Dicsőség Istennek, ... békesség az embereknek” /18/ – valódi békesség és igazi boldogság már a földön is, amennyire itt lehetséges,

/16/ Diuturnum illud, 1881. június 20. Acta Leonis XIII. vol. I. 210–222. p.

/17/ Immortale Dei, 1885. nov. 1. Acta Leonis XIII. vol. II. 146–168. p.

/18/ Lk 2,14.

mintegy előízül és előkészületül az örök boldogságra, de csak a jóakaratú embereknek. Ez a tan egyaránt távol áll a tévedések szélsőségeitől, mint a politikai pártok és sajátos rendszereik túlzásaitól. Mindig megőrzi az igazság és az igazságosság egyensúlyát. Ugyanazt hirdeti az elméletben, amit a gyakorlatban is alkalmaz és előmozdít. Összeegyezteti az egyesek jogait és kötelességeit mások jogaival és kötelességeivel, a tekintélyt a szabadsággal, az egyénnek méltóságát az állam jogigényével, az emberi személyiséget az alattvalóban az Isten helyettségével a felsőbbségben. S így megbékíti a köteles meghódolást a helyes önszeretettel, a család és a haza szeretetét a más családok és népek iránt tartozó szeretettel. Az Úristen iránt való szeretetnek közös alapján, aki mindnyájunk közös Atyja, Teremtője és végcélja. Nem választja külön a jogos gondoskodást az ideiglenes javaktól. Bár az egyiket alárendeli a másiknak az isteni üdvöztető szavai szerint „Keressétek először az Isten országát és az igazságát és ezek mind hozzáadottnak nektek”, /19/ távolról érzéketlen az emberi dolgok iránt s a kulturális és gazdasági haladást nemcsak nem bénítja, hanem ellenkezőleg, a legbölcsebb és leghathatósabb módon támogatja és előmozdítja.

Gazdasági és társadalmi téren az Egyház ugyan nem dolgozott ki határozott rendszert, mert ez nem az ő feladata, mégis megjelölte az alapelveket és az irányvonalakat, amelyek gyakorlati alkalmazása a különböző korok, országok és nemzetek sajátos viszonyainak figyelembevételével biztos utat mutatnak a társadalom szerencsés fejlődése felé.

Ezeknek az alapvető tanoknak bölcsességét és használhatóságát általában elismerik mindazok, akik valóban ismerik. Kiváló államférfiak vallották, hogy a sokféle társadalmi rendszerek tanulmányozása után egyetlenegyben sem találtak annyi bölcsességet, mint a Rerum novarum és a Quadragesimo anno pápai körlevelek által kifejtett vezéreszmékben. Nem katolikus, sőt nem is keresztény országokban is elismerik a katolikus társadalombölcsélet kiváló jelentőségét az emberi társadalom számára. Alig egy hónappal ezelőtt egy távol-keleti nagy tekintélyű államférfi azt a nyilatkozatot tette, hogy az Egyház a békéről és a keresztény testvériségről vallott tanításával jelentős mértékben hozzájárul az áldásos béke fenntartásához a nemzetek közt.

Mint a kereszténység központjába a világ minden részéből érkező megbízható híradásokból tudjuk, még a kommunisták is elismerik az egyház szociális tanításának felsőbbségét saját vezérek és mesterek elmélete felett, ha még nem egészen romlottak és fáradságot vesznek annak alapos áttanul-

mányozására. Csak a szenvedélytől és gyűlölettől elvakultak hunyják be szemüket az igazság elől, sőt konokul támadják azt.

Az egyház nem követte volna a saját tanát?

Ha az egyház ellenségei kénytelenek is elismerni a tanításának bölcsességét, mégis azt a szemrehányást teszik neki, hogy a gyakorlat nem állt összhangban az elmélettel, s azért kellett más útra térniük. A kereszténység egész története bizonyítja, mennyire hamis és igazságtalan ez a vád. Csak néhány jellemző mozzanatot akarunk kiemelni.

A kereszténység hirdette először határozott formában, félreérthetetlen világossággal és őszinte meggyőződéssel, amint azelőtt soha nem történt, az összes ember, minden osztály és faj valódi és egyetemes testvériségét. S így elindította a rabszolgaság eltörlését. Nem véres fölkelések szításával, hanem kizárólag az igazság benső erejével érte el, hogy a büszke római patríciusnő Krisztusban testvérét látta a rabszolganőben. [...]

Az egyház a maga elveihez hűen megújította az emberi társadalmat. Befolyása alatt születtek a felebaráti szeretet csodálatos művei, az iparosok és munkások hatalmas céhei, amelyeket a múlt század liberalizmusa kinevetett ugyan, de annál inkább megcsodálnak a jelenkor emberei, akik sok országban azoknak alapgondolatait valamilyen formában ismét megvalósítani igyekeznek. Bár ellentétes áramlatok gyakran akadályozták az egyház működését és jótékony befolyásának érvényesülését gátolták, a legújabb időkig sohasem szűnt meg a hamis irányokat kárhoztatni. Elég emlékeztetnünk elődünknek, XIII. Leó pápának szívós kitartására és bámulatos lelki erejére, aki a munkások társulási jogáért harcolt, bár Európa leghatalmasabb államaiban az uralmon lévő liberálisok azt ellenezték. Még ma is sokkal nagyobb az Egyház befolyása, mint külsőleg látszik, mert végeredményben eszmék irányítják az eseményeket, bár láthatatlanul működnek, a hatásuk nehezen megmérhető.

Joggal elmondhatjuk, hogy az egyház az isteni Mester példájára az évszázadok útjain körüljárt jót cselekedvén. Nem volna szocializmus és kommunizmus, ha a népek kormányzói az egyház tanait, intelmeit meg nem vetették volna. De ők a liberalizmus és a laicizmus talaján építették a szociális rendszereket, első látszatra pompás és hatalmas alkotásokat. Hamar kitudt róluk, hogy nincs biztos alapjuk. Egymás után nyomorultan összedőltek, mert minden kidől, ami nem nyugszik az egyetlen erős szegletkövön, Jézus Krisztuson.

Orvoslás és segítség kell

Íme, Tisztelendő Testvérek, az Egyház tanítása, amely mint más területen, a társadalmi kérdések terén is egyedül tud tájékoztatni és mentséget ígérni a kommunista elmélettel szemben. De föltétlenül szükséges ezt a tant az életben meg is valósítani Szent Jakab apostol, intelme szerint: „Legyetek az ígének cselekvői és nem csupán hallgatói, megcsalván önmagatokat.” /20/ Sürgősen szükséges az alkalmas eszköz kemény munkába állítása, hogy a fenyegető összeomlásnak hatásosan elébevégyünk. Mindenekelőtt szilárdan hisszük, hogy azzal az örült szenvedéllyel szemben, amellyel a sötétség fiai éjjel-nappal a materialista és ateista propagandát szolgálják, a világosság fiai legalább egyenlő, sőt nagyobb lelkesedést tudnak tanúsítani a fölséges Úr Isten dicsőségére.

Mit kell tehát tennünk, milyen eszközöket kell használni, hogy Krisztust és a keresztény kultúrát a félelmetes ellenség ellen megvédjük? Mint az atya családja bizalmas körében, úgy akarok beszélni azokról a kötelességekről, amelyeket korunk nagy harca az egyház gyermekeire ró, de atyai szeretettel fordulunk azokhoz is, akik az apai házat elhagyták.

A legjobb óvoszer a keresztény hitélet felújítása

Mint az egyháztörténelem minden korszakában, különösen a viharos időkben, úgy ma is a leghatásosabb gyógyító erő a magán- és nyilvános élet gyökeres megújítása az evangélium szellemében mindazoknál, akik magukat Krisztus nyájához számítják, hogy valóban a föld sava legyenek, ami az emberi társadalmat a fölosztás ellen megóvjá.

Mélységes hálával a világosság atyja iránt, akitől minden jó adomány és tökéletes ajándék alászáll, /21/ tapasztaljuk mindenfelé a lelki megújulás vigasztaló tüneteit.

Nemcsak a sok kiváltságos léleknél, akik az utóbbi esztendőkből a szentség magaslatára emelkedtek vagy folyton növekvő számban hős elszántsággal ugyancsak a szentség ragyogó célja felé menetelnek, hanem a társadalom minden osztályánál, ahol kétségtelenül megállapítható a jámborság újjáéledése úgy a lelkületben, mint az életmódban. Áll ez a legműveltebb rétegekről is, amint legutóbb In multis solaciis oklevelünkben megírtuk, a múlt évi okt. 28-án, amikor a pápai tudományos akadémiát újjászerveztük. /22/

/20/ Jak 1,22.

/21/ Jak 1,17.

/22/ A.A.S. vol. XXVIII. 421–424. p.

Azonban tagadhatatlan tény, hogy a lelki megújulás terén még igen sok a teendő. Még katolikus országokban is túl nagy azok száma, akik csupán névleg katolikusok, s aránylag igen sokan vannak, akik ugyan több-kevesebb hűséggel teljesítik vallásuk lényeges parancsait, sőt magukat büszkén jó katolikusoknak vallják, mégis alig igyekeznek vallásukat jobban megismerni, meggyőződésüket tovább alapozni és elmélyíteni, vagy éppen odáig eljutni, hogy külső állásfoglalásuknak a jó és tiszta lelkiismeret is megfeleljen, amely a mindentudó Isten szeme előtt ismeri és teszi meg kötelességét. Jól tudjuk, az isteni üdvözítő mennyire utálja az üres és csaló külsőséget. Azt akarta, hogy mindenki lélekben és igazságban/23/ imádjá az Istent. Aki nem őszintén él az általa vallott hit szerint, az ma – a küzdelem és üldözés nevében – nem áll meg sokáig. Elsodorja a világot rémítő ár. S amikor saját vesztébe rohan, még a keresztény névre is szégyent hoz.

Elszakadás a világ javaitól

Tisztelendő Testvérek, az Úr két tantételével akarunk részletesebben foglalkozni, amelyeknek az emberiség mai helyzetében kimagasló jelentőségük van. Ezek az elszakadás a világi javaktól és a szeretet parancsa. Az isteni Mester első szavai a hegyi beszédben: Boldogok a lelki szegények./24/ Erre a tanításra van legnagyobb szüksége az anyagiasság századának, amely mohón tör a földi javak és örömek után. Minden keresztény – legyen akár gazdag, akár szegény – köteles tekintetét állandóan az égre szegezni s soha meg nem feledkezhetik róla, hogy nincs itt maradandó városunk, hanem a jövődőt keressük./25/ A gazdagok ne alapítsák boldogságukat a föld kincseire s ne cseréljék le legjobb erőiket az üzletre. Tekintsék magukat csupán sáfároknak, mint akik legfőbb uruknak számadással tartoznak, s kincseikben lássanak drága eszközöket, az Isten ajándékait, hogy velük jót cselekedjenek, soha el ne mulasszák az evangélium parancsa szerint a feleslegesből az alamizsnálkodást./26/ Különben beteljesedik rajtuk és vagyonukon Szent Jakab apostol komor szava: „Most már, gazdagok, sírjatok jajveszékelve a nyomorúságokon, melyek reátok következnek. Gazdagságtok megrothadt, ruháitokat megemésztette a moly, Aranyotok és ezüstötök megrozdásodott

/23/ Jn 4,23.

/24/ Mt 5,3.

/25/ Zsid 13,14.

/26/ Bk 11,41.

és rozsdája bizonyosság lesz ellenetek és megemészti testeteket, mint a tűz. Haragot gyűjtöttek magatoknak az utolsó napokra”./27/

De a szegények is kötelesek lelki szegények maradni, amikor a szükségseket a szeretet és igazságosság törvényei alapján keresik és helyzetük javítását célozzák. Kötelesek a lelki javakat többre becsülni a világ javainál és örömeinél. Nem szabad szem elől téveszteniük, hogy a nyomort, szenvedést és bánatot soha nem sikerül a világból száműzni. Hiszen azoknak is osztályrészük, akik külső látszatra a legjobb sorsban vannak. Mindnyájunknak szükséges a türelem, az a keresztény türelem, amely a szívet az örök boldogságot biztosító isteni ígéretek felé emeli.

Ismét Szent Jakab apostol szavaival mondjuk: „Legyetek béketűrők, testvéreim, az Úr eljöveteleig. Íme, a földművelő várja a föld drága terményét, türelmesen várakozván, míg a korai és késői esőt megkapja.

Legyetek tehát ti is türelmesek és erősítétek meg szíveiteket, mert az Úr eljövele közel van./28/ Csak így teljesedik az Úr vigasztaló ígérete: Boldogok a szegények! S ez a vigasz és ígéret nem üres szavak, mint a kommunisták ígéretei, hanem az élet igéi, telve valósággal. Maradék nélkül teljesülnek, úgy a földön, mint az égben. Mennyi szegény ember találja meg ezekben az ígékben és a mennyország várásában a boldogságot, mert igényük van a mennyországhoz, az Úr szava szerint övék a mennyek országa./29/ Viszont a gazdagok legtöbbször soha sem találja meg vagyonában a boldogságot, mert folyton nyugtalan és még többre éheznek.

Keresztény szeretet

Korunk betegségeire még üdvösebb és közvetlenebb hatású orvosság a szeretet parancsa. A keresztény szeretet türelmes és nyájas./30/ Kerüli az úri leereszkedést és a külső föltűnést. Már a keresztény kor elejétől kezdve Krisztusnak megnyerte a legszegényebbeket, a rabszolgákat. Hálás köszönetet mondunk mindazoknak, akik a szeretet műveiben a Szent Vince-konferenciáktól kezdve a leghatalmasabb szociális intézményekig működtek, vagy most is dolgoznak. Minél inkább tapasztalják a munkások és szegények önmagukon a Krisztusért tevékeny szeretet hatását, annál nagyobb mértékben szabadulnak az előítélet alól, hogy a keresztény Egyházban megfoglyatkozott

/27/ Jak 5,1-3.

/28/ Jak 5,7-9.

/29/ Lk 6,20.

/30/ 1Kor 13,4.

a szeretet és az egyház a munkát kizsákmányolók pártján van. Ameddig ugyanis egyrészt a nyomorgók nagy tömegeit látjuk, akiket a nélkülözés súlyos terhe a földig sújt, másrészt azokat, akik könnyelmű élvezetekre óriás összegeket elpazarolnak, fájdalommal kell elismernünk, hogy az emberek nemcsak az igazságosság törvényével állnak ellentétben, hanem a keresztény szeretet parancsát sem értik, s a gyakorlatban nem tartják meg. Ugyanazért kívánjuk – Tisztelendő Testvérek – a szeretet isteni parancsának minél behatóbb ismertetését szóban és írásban. Hiszen ennek a parancsnak követése Krisztus kifejezett akarata szerint az ő igazi tanítványainak drága ismertetőjele. Megtanít rá mindenkit, hogy a szenvedőkben magát Krisztust lássuk. Megköveteli, hogy testvéreinket úgy szeressük, mint Krisztus szeretett minket, tehát egészen az önfeláldozásig. Vagyis szükség esetén az élet áldozatul hozásáig. Gyakran fontoljuk meg azokat a vigasztaló s elrettentő szavakat, amelyeket a legfőbb bíró az utolsó ítélet napján mondani fog: „Jöjjetek Atyám áldottai, ... mert éheztem és ennem adtatok: szomjúhoztam és innom adtatok, ... Bizony mondom nektek, amit egynek a legkisebb atyámfiái közül cselekedtetek, nekem cselekedtetek.”/31/ Ellentétül pedig így fog szólani: „Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre, ... mert éheztem és nem adtatok ennem, szomjúhoztam és nem adtatok italt... Bizony mondom nektek, amit nem cselekedtetek egynek a legkisebbek közül, nekem sem cselekedtetek.”/32/

Az örök élet biztosítása és a nyomorgók hatásos megsegítésének lehetővé tétele végett egyszerűbb életmódhoz kell visszatérni. Meg kell tanulni a lemondást az élvezetekről, amelyek bizony sokszor bűnösök is, amint a világ ma azokat bőségben kínálja. Önmagunk megtagadása vele jár a felebaráti szeretettel. Újjászülő isteni erő rejlik a keresztény szeretet új parancsában,/33/ amint Krisztus nevezi. Pontos betartása a szívekbe bensőséges békét önt, amilyent a világ nem ismer, és eredményesen gyógyítja az emberiséget sorvasztó betegségeket.

A szoros igazságosság kötelmei

Nem lehet igazi a szeretet, ha még az igazságosság követelményeinek sem tesz eleget. Az apostol tanítja: „Aki embertársát szereti, betöltötte a törvényt... s állítását bizonyítja is, mert azt, hogy ne paráználkodjál, ne ölj, ne lopj...és ami még egyéb parancsolat van azt újra egybefoglalja ez az egy ige: Szeresd

/31/ Mt 25,34–40.

/32/ Mt 25,41–45.

/33/ Jn 13,34.

felebarátodat, mint önmagadat.”/34/ Ha tehát az apostol szerint az összes erkölcsi kötelességek az igazi szeretet egyetlen parancsából folynak, akkor azok is benne bírják gyökerüket, amelyeket a szoros igazságosság követel, pl. ne ölj, ne lopj. Az a szeretet, amely a munkás bérét elvonja, a szoros igazságosság szerint járó jogos bért, nem szeretet, hanem üres szó és merő látszat. A munkás nem tartozik alamizsnaként elfogadni azt, ami neki jog szerint jár. Nem lehet az igazságosság súlyos kötelességeit az irgalmasság csekély adományaival megváltani. A szeretet és az igazságosság által kirótt kötelességek tárgya sokszor azonos, de különböző marad a kötelezettség természeté. S a munkások kellő érzékenységgel ítélik meg a velük szemben fennálló kötelességek természetét, mert megvan az önérzetük.

Ugyanazért külön szavunk van hozzátok, keresztény munkaadók és munkavállalók, akik sokszor súlyos kérdések előtt álltok. Még rátok nehezedik annak az igazságtalan gazdasági elméletnek átöröklött terheltsége, amely nemzedéken át gyakorolta bomlasztó hatását. Ébredjetek felelősségeitek tudatára! Sajnos egyes katolikusok viselkedése is bűnös a munkások ragaszkodásának megingatásában az Úr Jézus Krisztus vallásához. Ezek nem akarták elérteni, hogy a keresztény szeretet a munkásokat megillető s az egyház által is ilyeneknek nyilvánított jogok elismerését megköveteli. Mit szóljunk hozzá, hogy egyes katolikus munkaadók a Quadragesimo anno körlevél fölolvadását saját kegyúri templomaikban megtiltották! S mit szólunk hozzá, hogy katolikus munkaadók még most is ellenséges állásponton vannak a pápa által helyezett keresztény munkásmozgalommal szemben? S nem mélyen sajnálatos-e, ha az egyház által is természetesen elismert magántulajdonjogot fölhasználjuk a munkás jogos bérének és szociális jogainak csorbítására?

Szociális igazságosság

A szorosan vett kiegyenlítő igazságosságon kívül van társadalmi igazságosság is, amelyből folyó kötelességek alól munkaadók és munkavállalók nem vonhatják ki magukat. Lényeges vonása a társadalmi igazságosságnak, hogy az egyesektől megköveteli, ami a közjó szempontjából szükséges. Amint az élő szervezetről csak úgy történhetik hiánytalan gondoskodás, ha az egyes szervek mindazt megkapják, amire szervi működésük teljesítéséhez szükségük van: ugyanúgy a társadalmi szervezetben a közjót is kifogástalanul csak akkor biztosíthatjuk, ha az egyes részeknek és tagoknak – azaz az em-

/34/ Róm 13,8–5.

beri személyeknek megadjuk mindazt, ami társadalmi hivatásuk betöltéséhez szükséges. Amint eleget teszünk a szociális igazságosságnak, annak gyümölcse azonnal jelentkezni fog az egész gazdasági élet fokozottabb ütemében a békében és rendben, vagyis a társadalom testének egészséges lüktetésében. Az emberi test egészségét is az egész szervezet zavartalanul teljes és eredményes működéséről ismerjük föl.

A szociális igazságnak pedig eleget nem tettünk, amíg a munkabér a munkásnak és családjának a fenntartását nem biztosítja: amíg az általános elszegényedés megelőzése végett a munkásnak szerény vagyon megtakarítását lehetővé nem tesszük és országos vagy magánbiztosítás útján nem gondoskodunk róla öregség, betegség és munkanélküliség esetére. Ismételjük, amit Quadragesimo anno körlevelünkben mondtunk: „Csak úgy létesül az igazi szociális nemzetgazdasági rendszer, ha a nemzet minden tagjának rendelkezésére állnak mindazok a javak, amelyeket a természeti kincsek, a termelőeszközök és a gazdasági élet szociális megszervezése nyújtani tudnak.

Ezek a javak ne csupán az életfenntartást és a tisztességes szükségleteket fedezzék, hanem az embert magasabb és nemesebb kultúréletre is fölemeljék, amelynek okos kiélése nincs az erkölcsiségnek kárára, sőt annak javára válik.”/35/ Napjainkban már mind gyakrabban előfordul, hogy az egyes munkaadók külön nem tudnak teljesen igazságos munkabért adni, ha nem létesítenek egymás közt kötelező megállapodást a munkások érdekeit veszélyeztető verseny megakadályozására. Ugyanazért a munkaadók és vállalkozók helyesen teszik, ha ilyen szervezetekbe tömörülnek és ezek útján lehetővé teszik az igazságosság érvényre jutását. Természetesen a munkások nem feledkezhetnek meg a munkaadókkal szemben a szeretet és az igazságosság kötelességeiről, annál inkább, mert azok teljesítésével a saját érdekeiket is védik.

Aki a gazdasági élet egész szövődékét áttekinti, mint azt Quadragesimo anno körlevelünkben tettük, az belátja, hogy a szeretet és az igazságosság együttes követelményei a gazdasági és szociális viszonylatokban csak úgy érvényesülhetnek, ha szilárd keresztény alapokon nyugvó szervezetek – azonos hivatásúak egyesületei vagy hivatásközi társulatok – testülete nyújt hozzá segítséget. Az említett szervezetek ugyanis egymáshoz kapcsolódnak s a különféle helyek és körülmények szerint különböző alakban termelik ki azt a csúcsszervezetet, amelynek korporáció a neve.

A társadalomtan tanulmányozása és ismertetése

Hogy a helyes társadalmi törekvéseknek nagyobb sikert biztosíthassunk, sürgősen szükséges a társadalmi kérdéseknek az egyház szellemében való tanulmányozását előmozdítani és a tanulságokat az egyház legfőbb tekintélyének irányítása alatt ismertetni. Ha egyes katolikusok viselkedése gazdasági és szociális téren kívánnivalót hagyott volna vissza, annak oka leginkább az a tény, hogy a tárgyról a pápák tanítását nem ismerték és nem fontolták meg eléggé. Ugyanazért nagyon kíváncsok az összes társadalmi osztályokban a műveltségi foknak megfelelő szociális iskolázást szorgalmazni, különösen pedig az egyház szociális tanait buzgón terjeszteni a munkások közt is. Az embereket a katolikus tan világosságánál kell eligazítani és akarataikat megnyerni, hogy a tant alkalmazzák, életbe léptessék és mint igaz életszabályt kövessék. Így leküzdik majd azokat a benső ellentmondásokat és következetlenségeket a keresztény életben, amelyek miatt már ismételt panaszkodtunk. Mert sokan ugyan külsőleg híven követték vallásuk parancsait, azonban a munka, az ipar a hivatásos foglalkozás, a kereskedelem vagy hivatal légkörében olyan kettős lelkiismeretet tanúsítottak, amely a keresztény igazságosság és szeretet világos törvényeivel ellenkezik. Ezzel pedig a hitben gyöngének súlyos botrányt okoztak a gonoszoknak meg fegyvert adtak a kezébe a katolikus egyház meggyanúsítására. Fontos szerepet játszhat a szociális gondolkozás megújításában a katolikus sajtó. Neki lehet és kell is változatos és vonzó módon a szociális tan mélyebb megértését szolgálnia. Tárgyilagos és kimerítő tudósításokat adjon az ellenség tevékenységéről és a harcmódokról, amelyek az egyes országokban a legsikeresebbeknek bizonyultak. Jó tanácsokat osszon és leplezze le a csalárd fogásokat, amelyekkel a kommunizmus a jóhiszemű embereket magához édesgetni igyekszik.

Védelem a kommunizmus csalárdságai ellen

E tárgyról már a múlt évi május 12-én tartott beszédünkben szóltunk. Mégis szükségesnek tartjuk – Tisztelendő Testvérek – a figyelmeteket rá még egyszer nyomatékosan felhívni. Kezdetben a kommunizmus igaz valóságban, meztelen durvaságában mutatkozott be. Csakhamar belátta, hogy ily módon a népeket elriasztja. Megváltoztatta taktikáját s megkezdte a tömegek csalogatását álarc alatt, elrejtve igazi szándékait olyan eszmék mögé, amelyek önmagukban jók és tetszetősek.

Észrevették a kommunista vezérek az általános békevágyat s úgy viselkednek, mintha ők volnának a világbéke-mozgalom legbuzgóbb hívei és terjesztői. Ugyanakkor azonban szítják az osztályharcot és patakokban folyik a vér. S mivel jól tudják, hogy belső békebiztosítóik nincsenek, a határtalan hadifölszerelésen dolgoznak. Különböző elnevezések alatt – a kommunizmus gondos elhallgatásával – egyesületeket és folyóiratokat alapítanak, amelyeknek célja eszméiket egyébként hozzáférhetetlen körökbe is becsempészni. Sőt csalárdsággal még katolikus és vallásos társulatokba is igyekeznek befurakodni. Fölszólítják a katolikusokat jótékonyági mozgalmakban és szeretetművekben közreműködésre s sokszor olyan javaslatokat tesznek, amelyek a keresztény szellemmel és az egyház tanításával pontosan meg egyeznek, bár befelé gonosz elveiket föl nem adják. Álnok módon terjesztik azt a véleményt, hogy a kommunizmus mélyebb vallásosságú és magasabb kultúrájú országokban szelídebb alakot fog ölteni, az istentiszteletet nem akadályozza és a lelkiismeret-szabadságot tiszteletben tartja. Akadnak, akik a szovjetköztársaságokban újabban történt törvényváltoztatásokra hivatkoznak, s azt a következtetést vonják le, hogy a kommunizmus megkezdte az elvi harc földadását az Isten ellen.

Vigyázatok – Tisztelendő Testvérek –, hogy a hívők meg ne csalódjanak. A kommunizmus maga rossz. Semmiféle téren nem szabad vele együttműködni, ha a keresztény kultúrát meg akarjuk menteni. Éppen az elnémítottak lesznek a kommunizmus első áldozatai, miután azt saját országukban uralomra segítették. Minél ősbib és magasabb valamely ország keresztény kultúrája, amelybe a kommunizmus beférkőzni tud, annál szörnyűbb pusztításban tombolja ki magát az istentelenek gyűlölete.

Imádság és vezeklés

Ha az Úr nem őrzi a házat, hiába vigyáz, ki azt őrzi./36/ Azért ajánljuk nektek, Tisztelendő Testvérek, mint utolsó és leghatásosabb eszközt, fokozatok és mélyítsetek joghatóságatok területén az imádság szellemét és a bűnbánatot. Mikor az apostolok megkérdezték az üdvözítőt, miért nem tudták a megszállottból az ördögöt kiűzni, azt a választ kapták: Ez a fajta nem megy ki másként, mint imádság és böjtölés által./37/ Az emberiséget most megszálló gonoszság sem győzhető le másként, mint általános imádság és ve-

/36/ Zsolt 126,1.

/37/ Mt 17,20.

zeklés által. Különösen a mindkét nemű szerzetesrendeknek ajánljuk, kétszerezzék imádságaikat és áldozataikat, hogy a Szeplőtelen Szűz hatalmas közbenjárásával az égből minél hathatósabb segítséget könyörögjenek le az egyház számára a mai kor harcában. Amint a szeplőtelen Szűz az ősi kígyó fejét eltápostá, úgy most és mindenkorra a mi biztos oltalmunk és a keresztények segítsége marad.

Szervek és segéderők az egyház szociális működésében

Az eddig ismertetett üdvösséges műnek végrehajtására, valamint a felsorolt orvosszerek alkalmazására az Úr Jézus Krisztus elsősorban a papokat rendelte. Az ő feladatuk főpásztoraik vezetése alatt, gyermeki alárendeltségben és egységben az Úr Krisztus földi helytartójával a világon a hit fáklyájának tüzeit élesíteni és a hívők szívébe azt a természetfölötti bizodalmat elültetni, amellyel az egyház és az Úr Jézus is annyi harcot harcolt és annyi győzelmet látott, mert az a győzelem amely meggyőzi a világot, a mi hitünk./38/ Különös hangsúllyal kiáltjuk a papok felé XIII. Leó pápa elődünk ismételt intelmét, menjetek a munkához, elsősorban a szegény munkához és általában a szegényekhez, s így kövessétek az Úr Jézus és az egyház óhaját. A szegényeket veszélyeztetni legjobban a fölbujtó aknamunkája, akik a nyomort kihasználják az irigység fölkeltésére a gazdagok ellen és a szegények izgatására, hogy erőszakkal szerezzék meg, amit a sors tőlük látszólag megtagadott. Ha a pap nem megy a munkások és a szegények közé, hogy szemüket fölnyissa, előítéletek és hamis elméletek ellen óvja, úgy könnyen lesznek a kommunista küldöncök zsákmányává.

Nem tudjuk, hogy ez irányban már sok történt, különösen a Rerum novarum és a Quadragesimo anno körlevelek megjelenése óta. Atyai örömmel üdvözljük sok püspök és pap buzgó lelkipásztori tevékenységét, akik – mint hisszük, kellő okossággal – az apostoli munka új módszereit keresik és próbálják ki, hogy a mi korunk sajátos követelményeinek megfeleljenek. Mind ez azonban még kevés az elénk tornyosuló föladattal szemben. Amikor a haza veszélyben van, minden másodrendű lesz, ami a honvédelemhez nem okvetlenül szükséges vagy azt közvetlenül nem szolgálja. Úgy most a mi esetünkben is a legszebb és legjobb ügyeknek is háttérbe kell szorulniuk az elől az életbevágó szükségesség elől, hogy a keresztény hit és kultúra alapjait megmentjük. Azért a papok a plébániákon a rendes lelkipásztori munka

sérelme nélkül, erejük és tevékenységük legjavát fordítsák arra, hogy a munkások tömegeit az egyháznak és Krisztusnak visszanyerjék és azokat a nép-retegeket töltsék meg keresztény szellemmel, amelyeknél már a legkevesebb maradt belőle. A nép nagy tömegeinél várakozáson fölül olyan fogadtatásban és gazdag aratásban lesz részük, ami bőségesen kárpótolja őket a kezdet nehézségeiért. Úgy látjuk és tapasztaljuk Rómában és sok más nagyvárosban, hogy mihelyt a külvárosokban új templomok épülnek, buzgó egyházközségek alakulnak és a megtérés csodái történnek annál a népnél, amely addig ellenségesen állt a vallással szemben, mert azt nem ismerte.

Az apostolság leghatásosabb eszköze a szegényeknél és egyszerűeknél a papnak a példája, az összes papi erényekből font példa, amint azokat Ad catholici sacerdotii körlevelünkben ismertettük./39/ Most itt csak az alázatos, szegény és önzetlen élet példáját hangsúlyozzuk, amely legtökéletesebb hasonmása az isteni Mesternek, aki isteni nyíltsággal elmondhatta magáról: A rókáknak odúik vannak és az ég madarainak fészkeik: az emberfiának pedig nincsen hová fejét lehajtsa./40/ Valódi evangéliumi értelemben a szegény és önzetlen pap csodákat művel a nép között, mint Depaul Vince, az ars-i plébános, mint Cottolengo, Don Bosco és sokan mások. Viszont a fősvény és önző pap – mint az imént idézett körlevélben már mondtuk – ha Júdásként nem is hull az árulás örvényébe, a legjobb esetben zengő érc és pengő cimbalom/41/ marad, s a kegyelem útjában inkább akadály, mint közvetítő a népnél.

S ha világi vagy szerzetes papnak hivatalos kötelessége földi javakat kezelni, állandóan szem előtt tartsa, hogy neki nemcsak az igazság és a szeretet parancsait kell követnie, hanem a szegények atyjaként kell viselkednie.

A katolikus akció

A papság után atyai szóval munkába hívjuk azokat a kedvelt fiainkat a világi rendből, akik a nekünk annyira kedves Actio Catholica soraiban küzdenek, s akiket már más alkalommal/42/ a Gondviselés eszközének nevezünk az egyház küzdelmében a mostani nehéz korszakban. A katolikus akció tényleg szociális apostolság, mert az Isten országának elterjesztését nem csupán az egyéneken, hanem a családban is, a társadalomban is feladatának vallja. Tagjait különös gonddal kell kiképeznie és fölszerelnie az Úr harcaira. Szük-

/39/ 1935. dec. 20. A.A-S. vol. XXVIII. 5–53. p.

/40/ Mt 8,20.

/41/ 1Kor 13,2.

/42/ 1936. máj. 12.

séges az ilyen iskolázás – most sürgősebben és jobban, mint bármikor, a praktikus munka elkezdése előtt. Céljainkat szolgálják énképző körök, szociális hetek, összefüggő előadások és más ilyen intézmények, amelyek alkalmasak a szociális kérdés keresztény megoldását megismertetni.

Ha a katolikus akció katonái kellő kiképzést és iskolázást nyertek, úgy elsősorban társaik apostolai lesznek, majd a papnak legértékesebb segéderő, hogy az igazság lángját tovább hordozzák és a nehéz anyagi és szellemi nyomort enyhítsék olyan körökben, amelyek a papot, akár megcsontosodott előítéletről a papok ellen, akár – sajnos – vallási közömbösségből visszautasítják. Így vállvetett munkával – tapasztaltabb papok irányítása alatt – közreműködhetnek a munkásosztályok vallási gondozásában, amelyek oly közel állnak atyai szívünkhöz. Ez a legalkalmasabb módja kedves munkás fiaink megoltalmazásának a kommunista álmítás ellen. A titokban folyó, de igen hasznos és hatásos egyéni apostolkodáson fölül a katolikus akció feladatkörébe tartozik, szóval és írott propagandával a keresztény társadalmi rend alapelveinek hirdetése a legszélesebb körökben, úgy, mint azok a pápai körlevelekből ismereteseek.

Segédszervezetek

A katolikus akció körül sokféle társulat és egyesület csoportosul, amelyeket mi már segédcsoportoknak nevezünk. Ezeket a köteleket is atyai szeretettel figyelmeztetjük, hogy a most minden másnál fontosabb életkérdéssel foglalkozzanak, amelyről éppen szó van.

Hivatásrendi csoportok

Gondolunk a hivatásrendi szervezetekre is, azaz a munkások, gazdák, mérnökök, orvosok, vállalkozók, főiskolai tanulók stb. férfiak és nők külön egyesületeire. Akik azonos kulturális viszonyok közt élnek, természetesen és hasonlóság alapján csoportokba társulnak. Éppen ezek a csoportok és szervezetek vannak elhivatva a társadalomba azt a rendet bevezetni, amely Quadregesimo anno körlevelünk írásakor szemünk előtt lebegett, és Krisztus királyságának elismerését a kultúra és a munka minden terén megvalósítani.

Ha az állam a gazdasági és társadalmi élet megváltozott föltételeit tekintve valahol már kötelességének ismerte az ilyen intézményeket támogatni és törvényesen szabályozni – természetesen a szabadság és magánkezdemé-

nyezés kellő kímélésével – akkor se tekintse magát a katolikus akció érdekeltelennek, hanem nyújtson támogatást gondolatokban, a legújabb kérdéseknek a katolikus tan szellemében való megvilágításával, másrészt cselekvésben is azáltal, hogy tagjaik szívesen és derekasan dolgoznak az új életformákban és intézményekben. Így bevonul azokba a keresztény szellem, amely mindenkor a rend, a kölcsönös testvéri együttműködés egyetlen alapja marad.

Fölhívás a katolikus munkásokhoz

Atyai szeretetünk egészen kivételes bizonyosságául külön szólunk a nekünk annyira kedves katolikus munkásokhoz, a fiatalokhoz és az öregekhez egyaránt, akik – talán jutalmul nehéz időkben tanúsított hűségükért – most kiválóan magasztos és fontos hivatást nyertek. Püspökeik és papjaik vezetése alatt az egyházhoz és Istenhez kell visszahozniuk munkátestvéreik nagy tömegeit, akik elkeseredtek, mert meg nem értették vagy kellő megbeszélésben nem részesítették őket, és Istentől eltávolodtak. A katolikus munkások bizonyítják példájukkal és szavukkal tévelygő testvéreik előtt, hogy az Egyház gyöngéd édesanyjuk mindazoknak, akik fáradnak és terhelve vannak, és szent anyai kötelessége szerint fiait védeni soha meg nem szűnt és meg nem szűnik. Ha hivatásuk teljesítése a bányákban, gyárakban, kikötőkben vagy bármely munkahelyen súlyos áldozatokkal jár, gondolják meg, hogy a világ Megváltója nemcsak a munkában, hanem az áldozatban is példát mutatott nekünk.

Egység a katolikusok közt

Összes fiainkhoz – bármely társadalmi osztály vagy nemzet tagjai, bármily rangú papok vagy világiak – komoly fölhívást intézünk, legyenek egyek. Már sokszor fájdalmasan érintették atyai szívünket a kicsinyes okokból folyó és mindig gyászos következményekkel járó szakadások, amelyek egy anyának – az Anyaszentegyházak – gyermekeit egymással szemben ellenségekké tesszik. Végig kellett néznünk, miként használják ki a vitát a számban gyakran csekély fölforgatók, kiéleltetik azt, és a katolikusok egyik pártját a másik ellen kijátsszák. Az utolsó hónapok eseményei után intelmünk látszólag felesleges. Mégis megismételjük azok számára, akik azt még meg nem értették, vagy megérteni nem akarják. Akik a katolikusok közt a szakadásokat kiszélesíteni igyekeznek, rettentő felelősséget vonnak magukra Isten és az ő egyháza előtt.

Fölhívás az összes istenhívőkhöz

Szeretnők azt a vigasztaló reményt táplálni, hogy a küzdelemben, amelyet a sötétség hatalmai már az isteneszme ellen is folytatnak, a Krisztus nevével dicsekvőkön kívül azok is erős ellenállást tanúsítanak akik – az emberiség nagyobb fele – istenben hisznek és őt imádják. Megismételjük a fölhívást, amelyet öt évvel ezelőtt Caritate Christi körlevelünkben hozzájuk intéztünk, hogy őszinte szívvel segítsenek az egész emberiséget fenyegető veszélyt távol tartani. Mert – amint akkor kifejtettük – az Istenhit minden társadalmi rend és felelősség szilárd alapja e földön. Azért mindazoknak, akik az anarchiát és a terrort elvetik, hathatós együttműködéssel kell oda-hatniuk, hogy a vallás ellenségei el ne érjék a célt, amelyet nyíltan bevallanak.

A keresztény állam kötelességei

Segíteni az egyházat

Tisztelendő Testvérek! Elméleti és praktikus szempontból kifejtettük azt a föladatot, amelyet az egyház Krisztustól ráruházott hivatásánál fogva magára vállal az emberi társadalom helyes fölépítése és mostani korszükségletként a kommunizmus leküzdése és letörése céljából. Közreműködésre szólítottuk a társadalom osztályait, valamennyit együttesen és az egyeseket külön-külön. A lelki feladat megoldásában a keresztény állam is tartozik az egyházat a maga részéről cselekvőleg támogatni, mégpedig a rendelkezésre álló eszközökkel, amelyek ugyan természetszerűleg külsők, mégis vég-eredményben a lelkek üdvét célozzák.

Kötelesek az államok a minden rendnek alapjait fölforgató istentelen propaganda kártevését a saját országukban tőlük telhetőleg megakadályozni. Mert a földön nincs tekintély az isteni fölség tekintélyének elismerése nélkül. Az eskünek nincs többé ereje, ha nem az élő Isten nevében esküszik. Ismételjük, amit már sokszor és nyomatékosan hangoztattunk, különösen a Caritate Chirsti körlevelében: Hogyan állnak meg a szerződések és honnan nyerik kötelező erejüket, ha hiányzik a lelkiismeret jótállása? S beszélhetünk-e még a lelkiismeret jótállásáról, ha már nincs istenhit és istenfélelem? Bontsátok le az alapot és minden erkölcsi törvény vele együtt dől össze. Semmi-féle hatalmi eszköz nem tartóztathatja föl többé a nemzetek, a családok az állam, sőt az emberi kultúra fokozatos, de elkerülhetetlen pusztulását.

A közjót intézményesen szolgálni

Az állam föladata azokat az anyagi életfeltételeket megteremteni, amelyek nélkül rendezett társadalom fenn nem állhat. Munkaalkalmat kell biztosítania, különösen a családfenntartók és az ifjak számára.

A birtokos osztályok kötelesek e célból alkalmazkodni, mert föltétlenül szükséges a közjó érdekében olyan terheket vállalni, amelyek nélkül az emberi társadalom, tehát a birtokosok számára nincs mentség. S az állam intézkedései olyanok legyenek, hogy azokat a nagytőkések is elérjék, akik óriás tőkéket tartanak a kezükben s azokat esetleg a közjó kárára még növelik.

Okos és mértéktartó közigazgatás

Az állam legyen felelőssége tudatában Isten és a társadalom iránt s mutasson példát okos és mérsékelt közigazgatással. Ma a kivételesen súlyos világviszonyok nagyobb követelésekkel lép fel az államférfiakkal szemben, akik nagy vagyonok, polgártársaik milliói munkájának és verejtékének gyümölcse fölött rendelkeznek s megkívánja tőlük a közjó önzetlen szolgálatát és lehető előmozdítását. Az állami tisztviselők és alkalmazottak tekintsék lelkiismereti kötelességnek hivatali teendőik hű és önzetlen teljesítését s iparkodjanak a régi és újabb idők annyi kiváló férfinak ragyogó példáját követni, akik fáradhatatlan munkában egész életüket a haza közjájának szentelték. A nemzetközi kereskedelemben és közlekedésben törekedjenek végre lebontani azokat a természetellenes akadályait a gazdasági életnek, amelyek a bizalmatlanság és gyűlölet szelleméből fakadtak, és vegyék szívükre az igazságot, hogy a Föld összes népei Isten egy családjának tagjai.

Szabadság az egyháznak

Köteles az állam az egyháznak teljes szabadságot engedni, hogy isteni és lelki hivatását mindenben betölthesse, s ezáltal hathatósan segítsen az emberiséget kimenteni a jelenkor borzalmas viharából. Manapság mindenféle aggodalmas fölhívásokkal iparkodnak mozgósítani az erkölcsi és lelki erőket. Ami teljesen érthető. Mert a baj, amelyet leküzdeni kell, mindenekelőtt és legmélyebb gyökérszálaiban lelki természetű s belőle erednek ördögi következetességgel a kommunizmus összes borzalmai. Mivel pedig az erkölcsi és

lelki hatalmak közt vitathatatlanul az első a katolikus egyház, azért az emberiség közjava is parancsolja, hogy működését ne akadályozzák.

Aki ellenkezőleg cselekszik, s hozzá még azt állítja, hogy tisztán gazdasági és politikai erőkkal is célt lehet érni, nagyon téved. Ha a vallást az iskolából, a nevelésből és a közéletből száműzzük, a kereszténység képviselőit és szent szertartásait gúny tárgyává tesszük, akkor nemde éppen a materializmust erősítjük, amelyből a kommunizmus kisarjadt? Sem a világ legjobban megszervezett hatalma, sem a világ legmagasabb és legnemesebb eszméi nem lehetnek úrrá olyan áramlat felett, amelynek alapja éppen a földi értékek túlbecsülése.

Bízvást reméljük, hogy a népek sorsának intézői látván a népeket fenyegető végső veszedelmet, mindinkább kötelességüknek ismerik, hogy az Egyházat szent hivatásának teljesítésében ne gátolják. Annál inkább merjük ezt hinni, mert amikor az egyház az emberek örök üdvén fáradozik, egyúttal az ideiglenes jólétet is előmozdítja.

Atyai szó a tévelygőkhöz

Nem zárhatjuk le körlevelünket, mielőtt néhány szót nem intéztünk azokhoz a fiainkhoz, akiket a kommunizmus már megejtett vagy majdnem megfertőzött. Komolyan intjük fiainkat, fogadják meg közös atyjuk szavát, aki őszintén szereti őket. Buzgón imádkozunk számukra az úr felvilágosító kegyelméért, hogy letérjenek a meredek lejtőről, amelyen minden a szörnyű pusztulásba rohan s megismerjék az igazságot. Nincs más megváltó, csak a mi Urunk Jézus Krisztus, mert más név nem is adatott az embereknek az ég alatt, amelyben üdvözlünk kellene./43/

Befejezés

Szent József mint példakép és pártfogó

Hogy az óhajtott célt – Krisztus békéjét Krisztus országában/44/ – minél hamarabb elérjük: a katolikus egyház nagy küzdelmét a kommunizmus hatalmas világmozgalmával szemben Szent Józsefnek, az egyház hatalmas

/43/ ApCsel 4,12.

/44/ Ubi arcano körlevél 1922. dec. 23. A.A.S. vol XIV. 691. p.

védőjének pártfogása alá helyezzük. Ő a munkásosztályhoz tartozik, meg tapasztalta a szegénység súlyát önmagán és a Szentcsaládon, amelynek gondos és szerető feje volt. Gondjaira volt bízva az isteni Gyermeke, mikor Heródes orgyilkosokat küldött utána. A hű kötelességteljesítés életének minden napjával példát nyújtott mindazoknak, akik két kezük munkájával keresik kenyerüket. Joggal nevezték őt igaznak, mert élő példája a keresztény igazságosságnak, amelynek a társadalmi életben uralkodnia kellene.

Fölfelé irányított szemmel nézi a mi hitünk az új eget és az új földet, amelyekről első elődünk, Szent Péter apostol beszél./45/ Míg a világ hamis prófétáinak ígéretei vérbe és könnybe fulladnak, égi fényben ragyog a világ megváltójának nagy titokzatos jóslata: Íme, megújítok mindeneket./46/

Nincs más hátra, Tisztelendő Testvérek, mint hogy atyai kezeinket fel-emeljük s apostoli áldást adjunk rátok, a papságra, a népre, az egész katolikus családra.

Kelt Rómában, Szent Péternél, Szent József, az Egyház pártfogója ünnepén, 1937. március 19-én, pápaságunk tizenhatodik évében.

XI. Pius pápa³

/45/ II.1. ét. 3,13, vö. Iz. 65,17: 66,22 J. 21,1.

/46/ T.J. 21,5 1/ Quadragesimo anno, A.A.S. vol. XXIII. 202. p.

³ MOL XIX-A-21-C-1.110-3/1979 (24.d)

AZ EGYHÁZI ÁLLÁSOK BETÖLTÉSE

Történelmi visszatekintés

A kommunista rendszer képzett emberei, ravasz tervszerűséggel, tanulmányozták és elemezték a múltat. Elsősorban olyan eseményeket igyekeztek feltárni a hivatalos dokumentumokból, amelyet átalakítva felhasználhattak a saját törvényeik megalkotásánál. Részletesen tanulmányozták az állam és az egyház viszonyát, az egyházak hierarchikus rendszerét, az egyházban szolgálatot teljesítő egyházi vezetők és alárendeltek szerepét.

„A királyság első századában az államfő szabadon intézkedett egyházi ügyekben. Így az uralkodó az akkor Európa-szerte divatos szokás szerint szabadon alapított érsekségeket, püspökségeket s ezeknek székeit szabadon betöltötte. Noha az I. Szent Istvánt követő uralkodók alatt, ezek az államfői jogok jelentősen háttérbe szorultak. Előbb a káptalanok főpapválasztási joga érvényesült, majd a XIV. században a pápai rezervációk folytán a legfontosabb javadalmakat Rómában töltötték be. A század második felében megindult egy törvényekben is kifejezésre jutó ellenhatás, hogy a főpapi állásokat magyarokkal kell betölteni, és a stallumok betöltésénél a döntő szó a királynál maradjon. Indokolta a küzdelmet a magyar püspököknek e korban elfoglalt közjogi állása, hatalmas birtokaik s ezeken nyugvó anyagi erőforrásaik, mert nem lehetett közömbös a nemzet számára, vajon az erőforrások kinek vannak a birtokában. Az egyházi állások betöltésének függetlenítésére irányuló törekvés először Zsigmond uralkodása idején vezetett sikerre, akinek német-római császári rangja s a konstanzi zsinaton elfoglalt jelentős helyzete biztosította számára a zsinati atyák olyan ígéretét, hogy a magyar királyok szabadon élvezhessék a főpapi állások tekintetében őket megillető javadalombetöltési jogot. A királyok ezt a jogot a XV. század során egyre tovább bővítették, s így jött létre főleg Mátyás király gondoskodása folytán egy a magyar államfőt, az egyház ügyeiben megillető s számos különböző jogosítványt magában foglaló jog, az ún. „királyi kegyúri jog”, amelynek legkiválóbb jogosítványát a XVI. század elején „Werbőczy Hármaskönyvében” akként rögzítette, hogy Magyarországon az egyházi nagyjavadalmak betöltésének a joga

a magyar királyt illette meg, és a római pápa számára csupán a megerősítési jog maradt fenn. Országgyűléseink törvényes rendelkezései, évszázados gyakorlatból keletkezett szokásjog s a római pápák hallgatólag, egyes jogosítványoknál kifejezett elismerései alkották az államfők kegyúri joga tekintetében a jogalapot, mellyel nemcsak királyok, hanem a mindenkori államfők, így Hunyadi János kormányzó, a kettős királyság idején mindkét király, az erdélyi fejedelemség fennállása alatt pedig több vonatkozásban az erdélyi fejedelem is éltek, a Rákóczi-szabadságharc idején a vezérlő fejedelem, az 1848-49. évi szabadságharc alatt a Honvédelmi Bizottmány is többé-kevésbé gyakoroltak.

I. Ferenc József osztrák császár és a római kúria között 1855. augusztus 18-án kötött konkordátum, kifejezetten elismeri az uralkodó kegyúri jogát – bár az eddigi szokásjognál korlátozottabb terjedelemben. Noha a konkordátum a magyar közjog szerint Magyarországra nem lehetett érvényes, az a kiegyezésig tényleg hatályban volt, s a főpapi székek betöltése annak rendelkezései szerint történt.

A polgári állam további szakaszában az uralkodó továbbra is gyakorolta a királyi kegyúri jogot a főpapok javadalombetöltése körül.

Az új egyházi törvénykönyv életbeléptetése után a Horthy-korszak alatt az 1920. I. tv. 13. §-a értelmében a kegyúri jog gyakorlása szünetelt, de a vatikáni bíboros államtitkár és a vatikáni magyar követ között olyan megállapodás (*Intesa semplice*) jött létre, hogy a püspöki (érseki, pannonhalmi főapáti) szék üresedése esetén a magyar kormány két hónapon belül közölheti jelöltjeinek nevét a Szentszékkal. Ha a szentszék a kormány jelöltjei közül választ, a szentszék minden előzetes értesítés nélkül publikálja a kinevezést. Ha azonban a Szentszék mást akar kinevezni, tartozik a jelölt nevét a kormánnyal közölni s megkérdezni, van-e a kormánynak a jelölttel szemben kifogása. A három tanító rend főnökeinek a kinevezése előtt a Szentszék szintén megkérdezi előbb a kormányt, van-e a jelölttel szemben kifogása? A megállapodás vonatkozott az utódlási joggal felruházott segédpüspök kinevezésére is. A kisebb egyházi beneficiumok, kanonokságok betöltése kérdésében még 1920-ban a Minisztertanács olyan határozatot hozott, hogy azok az egyházjog szabályai szerint tölthetők be, de a kinevezendő személyt illetően a kinevezés előtt a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel érintkezésbe kell lépni. Az előzetes érintkezést a miniszterrel nemcsak az első kanonoki kinevezéseknél, hanem a fokozatos előléptetéseknél is el kell végezni. A római Szentszék a primás kérdése kapcsán tudomásul vette az ideiglenes megoldást, de kikötötte, hogy a miniszter az előzetes érintkezés alkalmával a jelölttel szemben csak politikai észre-

vételeket tehet. Egyébként a személyt nem határozhatja meg, a kinevezést nem approbálhatja. Még ez évben kiterjesztették a kanonokságokra megállapított kinevezési módszert a címzetes apátok és prépostok kinevezésére is. A káptalani méltóságok betöltése az új egyházi kódex szerint a pápának lett fenntartva, s így a főkegyúri jog gyakorlásának szünetelése esetében az egyházjog szerint azt a pápa gyakorolta volna. A gyakorlat azonban úgy alakult, hogy a stallumokat külön pápai engedély alapján az illetékes püspök (érsek) töltötte be, aki a kormányval előzetesen érintkezést keresett s így az állam hozzájárulási joga érvényesült. Végül az állam egyes szervei (kincstár képviselője, közalapítványok képviselője, városok) gyakoroltak bemutatási jogot a kegyuraságok alatt álló plébániák felett.⁴

A továbbiakban az egyházakkal megkötött egyezményekre hivatkozva elemzik, hogy az állam az egyháznak jelentős anyagi támogatást nyújt, tehát jogot formálhat arra, hogy beleszóljon az egyházi állások betöltésébe. Ugyanakkor nem veszik figyelembe, hogy az egyházak ingatlanait államosították, vagyontukat elkobozták.

„A felszabadulás után az állam és az egyházak között kötött egyezmények általában nem érintették a kinevezési jog gyakorlásának kérdését. Az Alkotmány megállapította az állam és az egyház szétválasztását s ennek következtében a Magyar Népköztársaság nem igényelte azokat a jogosítványokat, amelyeket a magyar államfők évszázadokon keresztül gyakoroltak, s amelyeknek gyakorlatában az egyházak, különösen a római katolikus egyház belső életébe sokszor a legaprólékosabb szabályozással is befolytak. Ezért nem vette fel államunk az ún. Főkegyúri jog gyakorlását sem.

Az állam és az egyház szétválasztásának elve azonban nem jelentheti azt, hogy az államra közömbös lehetne, hogy egyes egyházi állásokat, mint a katolikus főpapokét, a Magyar Népköztársaságtól idegen szuverén hatalom, mint a római pápa töltheti be és a betöltés tekintetében az államot ne illethesse meg annak megakadályozási joga, hogy a magyar dolgozó nép szempontjából politikailag kifogásolható személyek kerülhessenek fontos egyházi állásokba. Világnézeti fejlődésünk mai fokán az egyházak általános szerepe dolgozó népünk életében különösen indokolja, hogy a nép állama az egyházak fontosabb állásainak betöltése tekintetében politikai tekintetben kifogást emelhesen.

⁴ MOL XIX-A-21-d-008/1957 (1.d.).

E hozzájárulási jog gyakorlása annál inkább indokolt, mert az állam és egyházak között kötött egyezmények következtében az egyes egyházak a Magyar Népköztársaságtól igen jelentős anyagi támogatásban részesülnek s természetsszerűleg következik, hogy az állam által anyagilag támogatott állások betöltéséhez az állam illetékes szervének hozzájárulása kikérressék.

A külállamokban is állandó gyakorlat, hogy az egyházi állások betöltése előtt az állam hozzájárulását kikéri, vagy egyes állások betöltéséhez ma is állami megerősítés szükséges. A római kúria és az egyes államok között a legutóbbi években kötött konkordátumok egyaránt fenntartják az államoknak ezt a jogát, a túlnyomóan protestáns vallásokat követő államokban (pl. Anglia) pedig a protestáns egyházak irányában ma is érvényesül az állam sokkal jelentősebb befolyása.

A Magyar Népköztársaságban a katolikus egyházra vonatkozóan az állam részére fenntartott előzetes hozzájárulást már a tételes jogalkotás, így az 1951. évi 20. sz. törvényerejű rendelet – a legfontosabb állások tekintetében – szabályozta. Az állam és az egyházak között kötött szerződések életbelépése óta eltelt idő pedig valamennyi említett egyházzal kapcsolatban olyan, ma már szokásjoggá vált gyakorlatot alakított ki, melynek az 1957. évi 22. sz. törvényerejű rendelet csupán a szocialista törvényesség követelményeinek megfelelő írott jogszabályba foglalását jelenti.”⁵

⁵ MOL XIX-A-21-d-008/1957 (1.d).

HARC AZ ATEIZMUS ELLEN

Az egyházak támadása

Lenin azt hitte, hogy a vallás csak bizonyos társadalmi rendszerrel együtt életképes, a feudálissal vagy a kapitalistával: „ha ez megdől, a vallás is vele bukik, ha csak egy kicsit is megrendítik.”

Szovjetunióban, az 1930-as években a papokat kivégezték, vagy a Gulágra hurcolták. A templomokat lerombolták, vagy átalakítva hasznosították istállónak, garázsna stb. Sztálin amikor azzal szembesült, hogy a vallásos nép mártírként tiszteli a kivégzett papokat, ördögi tervet készített. Tizenhét év szünet után 1943-ban formálisan, saját embereivel visszaállította a moszkvai patriarkátust, hogy az egyházba delegált bolsevistákon keresztül a kitűzött politikai célokat eredményesebben megvalósíthassa. A háború befejezése után a szocialista országokban, szovjet mintára és utasításra kezdték átalakítani az egyházakat.

Békét hirdetve, békétlenséget szítottak.

A levéltári dokumentumokból megismerhetők azok a háttérintézkedések, amelyet a szocialista rendszer alapintézménye az erősen centralizált, hierarchizált kommunista párt meghatározott.

Az egyházi vagyonok államosítása után, a papok félreállításával elkezdődött rendszerük terjeszkedése. Országunkból kiutasították Angelo Rotta pápai nunciust.

Új erkölcsi normák kezdtek uralkodni, a „múltat végleg eltörölni” akarták. Az ezeréves keresztény hagyományok helyett új, hangzatos, propaganda-szólamok kezdődtek, becsapva és megfélemlítve népünket. Akik szót emeltek a haza védelmében, az életükkel fizettek.

Az agressziójuk elsődleges szempontja az egyházak átformálását célozta. Megoldották, hogy a templomokban a kommunizmus tanait dicsőítsék, ugyanakkor a világ felé továbbra is azt a látszatot keltve, hogy az egyházak szabadok.

Ők nevezték ki saját embereiket a vezető pozíciókba, létrehozták a békepapi mozgalmat, amely céljaik megvalósítását segítette.

Mindezt Mindszenty József nem hagyta szó nélkül, folyamatosan tiltakozott az álköntösbe öltöztetett demokrácia ellen, mert a törvényesség hangoztatása mellett terror uralkodott az egyházak felett.

Zalaegerszezen sok munkával eltöltött év után, XII. Pius pápa 1944. március 4-én nevezte ki Veszprém püspökévé. A kommunista elemzők szerint „legitimista kapcsolata, mélységes antikommunizmusa és szovjetellenessége biztosítéknak látszott a Vatikán számára, hogy a II. világháború utáni magyarországi helyzetben, egy erős és rendíthetetlen egyházi vezetővel erősödjön a magyar püspöki kar.”⁶

A pápa nem csatlakozott püspökében, mert 1945 szeptemberében elfoglalhatta az esztergomi érseki széket. Tudta, hogy főpapként a támadások özönét kell majd elviselnie, de biztos volt abban, hogy védeni és építeni fogja a katolikus keresztény egyházat. Még Rómában figyelmeztette, hogy valószínű ő lesz az, akinek vállalnia kell a bíbor színnel jelzett vértanúságot. A hatalomnak mindez nem tetszett, megállapításuk szerint kinevezése a Vatikán részéről, egyértelmű politikai döntés volt, mert „olyan embert állított a magyar katolicizmus élére, aki határozottan és következetesen fog harcolni, frontot szervezni a szocializmus ellen”⁷.

Főpásztorként felhívta a figyelmet a szenvedőkre, az emberi jogok tiszteletben tartására. Beszédeiben kiemelte, hogy nemzetünk megmaradásának továbbra is a hitünk az alapja, amely az országot ezer éven át fenntartotta. A hercegprímás 1945. december 31-én a kormányhoz átiratot intézett. Kijelentette, hogy nem ért egyet azzal, hogy a köztársaság behozatalával olyan alkotmányreformokat akar megvalósítani a nemzetgyűlés, amely az ezeréves magyar királyság megszüntetését célozza. Nyíltan hirdette, hogy a fennálló társadalmi rendszerrel, a kommunistákkal nem szabad együttműködni. Magyarországon, a prímások 900 éven át állandó közjogi tisztet gyakorolhattak, ezért Mindszenty József óvást emelt a szocialista köztársaság létrehozása ellen.

Körútjai során a valóságban látta és tapasztalta a szovjet katonák rémtetteit, akik meggyalázták asszonyainkat, lányainkat. „Főpásztori utamon végig csak arról hallok, hogy a szovjet katona rabolt, eszeveszetten pusztított, ok nélkül békés embereket legyilkolt, állandóan és részegen fegyverrel a kezében tömegesen fajtalankodott.”⁸

XI. Pius pápa „Divini redemptoris” kezdetű enciklikájában leírtak még élénken figyelmeztették a bíborost arra, hogy „minden kidől, amely nem nyugszik az egyetlen erős szegletkövön, Jézus Krisztuson”. Alkotmányvédő Csoportot alakított, kezébe vette a Katolikus Népszövetség irányítását, amelyet tömegmozgalomnak szánt. Abban bízott, hogy az amerikai hadsereg a

⁶ MOL XIX-A-21-e 002-8/a-1971 (3.d).

⁷ Uo.

⁸ Mindszenty: *Emlékirataim*, 60. p.

magyar nép segítségére jön és nem engedi, hogy a bolsevista hatalom törvénytelen ségei, agresszív módon rabszolgasorba taszítsa országunkat. Nem félt, mert nem akart új pozíciót szerezni magának a kommunista hatalomtól egy olyan társadalomban, ahol az egyházakat és a közerkölcsöt szétrombolták, ellentétben azokkal, akik saját személyüket féltve simulékonyabbá váltak a hatalommal szemben.

Mindszenty József felhívta a figyelmet a diktatúra törvénytelen intézkedéseire, követelte az internálótáborok feloszlatását. Nagyon fontosnak tartotta, hogy a világ megtudja az ország sanyarú sorsát. Külföldi katolikusok segítségét kérte a nyomorban élők részére. „Leronsoltságunk miatt igen fontos, hogy a világ katolicizmusa anyagiakkal is segítsen minket. Ezt a segítséget azonban a katolikus egyház ellen folytatott támadásokkal nem lehet elősegíteni. Tehát külpolitikai szempontból is fontos, hogy a magyar sajtóban és rádióban ne történjék meg, hogy a jogos katolikus bírálatot mindjárt reakciós hangnak és fasiszta támadásnak minősítsék.”⁹ A beérkezett adományokat a hatalom nem engedte szétszítani, mert szerintük „nem szorul rá az ország”.

Az egyházak vagyonát államosították, de még a lelki élet táplálékát sem engedélyezték. A katolikus sajtót betiltották, mindössze egy-két hetilap jelenhetett meg, amit folyamatosan cenzúráztak.

A nyugati sajtó híradásai az ország helyzetéről

A világ katolikusai érdeklődtek az egyházi sajtó helyzetéről, a nyugati újságokat foglalkoztatta Magyarország helyzete, amelyről a sajtóban rendszeresen tájékoztatást adtak.

„A magyar katolikus élet megnyilvánulásai szoros összefüggésben vannak Mindszenty bíboros hercegprímás tevékenységével. Dinamikus egyénisége sok belpolitikai vihar előidézője. Agilitása azonban a magyar ügyek felkarolásában bámulatos. Lehet, hogy megnyilatkozásaiban néha nem diplomatikus, de ez a magyar katolikus sajtó csaknem teljes hiányának tudható be. A katolikusok ugyanis nem tudják gyakorolni a demokrácia adta bírálati jogot, csak a főpásztori körlevelek és beszédek szócsövén át. A meglevő Új Ember és a Szív című hetilapok állandó papírhiánnyal küzdenek. Az ország lakosságának közel 70%-át kitevő katolicizmus po-

⁹ Uo.

litikai célzatosságnak tekinti, hogy ezt a két hetilapot is illetékes kormány-szervek megszüntetni akarják. Természetesen nem közömbös a magyar katolikus sajtó helyzete a világhatolizmus szemében sem, amely leg-utóbbi időben állandóan érdeklődik, hogy mi van a magyar katolikus sajtóval. A demokrácia ugyanis minden országban megadta a jogot és lehetőséget az egyházi újságok megjelenéséhez. A cseh és a szlovák kato-likusoknak több hetilapon kívül, napilapjuk is van.”¹⁰

A külföldi újságok rendszeresen megkeresték a magyar külképviseleteket kérdéseikkel, ahol nem kaptak kielégítő válaszokat. Az Osztrák Katolikus Néppárt, Cardin a belga katolikus mozgalom vezetője, Spellman amerikai bíboros érsek is, a hercegprímástól kértek információt. Tájékoztatta őket és a világ népeinek is a tudomására hozta az egyház helyzetét, amiért hevesen megtámadták a munkáspártok lapjai. A *Népszavában* az egyházi kötelékből kilépett bencés pap, szintén durva hangon írt a hercegprímás személye és a katolikus egyház ellen. „Mindezek a támadások nem szolgálják az egyház és politikai pártok megbékélését, sőt a hercegprímás mögé felsorakoztatják a katolikusok tömegeit és még népszerűbbé teszik őt a magyar közéletben.”¹¹

A bírálatok ellenére valóban nagy népszerűségnek örvendett, alig tudta megakadályozni, hogy a felháborodott katolikus egyesületek és hívek ne rendezzenek tüntetést, az ő védelmében. A *Magyar Kurír* a támadások tompítására azt írta: „az egyházat mélységes részvét és szeretet vezérli megnyilatkozásaiban, népünk és nagy szenvedéseivel szemben. Ez történt akkor is, amidőn a szenvedésekkel szemben lelkiismeretvizsgálatra hívott minden magyar embert az év végén. Ha valaki ma még nem látja a szeretet, a részvét és a lelkiismeretvizsgálat szükségességét, az egyház vár, majd eljön az idő erre is.”¹² A moszkvai rádióban Orlov Iván támadta a beszédében Mindszenty prímást, akit a magyar reakció vezérének bélyegzett. Ezt a katolikus egyház, a magyar belügyekbe való beavatkozásnak minősítette.

Rómába látogatott, hogy a katolikus világ figyelmét felkeltse. Tapasztalatait érdekes beszámolóban tette közzé, amely bemutatta az olaszországi helyzetképet, ahol nem a terror és a nyomor uralkodott mint nálunk. „A városok tele vannak UNRRA teherkocsikkal, Nápolyban a főtéren csak 27-et olvastam össze. A mészárosok reggel és este frissváltással egész állatokat aggatnak ki üzleteik elé. A drágaság meg van, de nem jelentős. Az angol és amerikai katonák külön sátor-táborokban élnek Caserta, Nápoly stb. vidékén.

¹⁰ MOL XIX-J-1-j Vatikán-IV-14-80/pol.-1946 (1.d).

¹¹ Uo.

¹² Uo.

A nép nem panaszkodik rájuk, nem hibáztatja őket, nem ellenszenvesek nekik. A kedélyek lehiggadtak, a politikai üldözés nyomait nem találjuk. Az egyik 200.000 lakosú városnak és jelentős vidékének a fogházban 800 körül van a foglya, ezek sem mint politika miatt. Csend és béke van, minden fojtott légkör nélkül. Gyűlölet és bosszú nem dolgozik. A sajtó általában tekintélytiszteelő, világa erkölcsileg tiszta és nem uszító, nem is rágalmazó. A Vatikán határtalan tiszteletnek örvend. Tudják, hogy Rómát a Vatikán mentette meg. Nemzetünkkel szemben mindenütt megértést és melegséget tapasztaltam. Ebben természetesen elől jár a Vatikán. Az a melegség, amely itt fogadott, most a szenvedő magyarságnak szólt.”¹³

Hollandiába látogatva megköszönte a sok segítséget és arra kérte a keresztényeket, hogy imádkozzanak Magyarorszáért. Az Amsterdamban megjelenő *Elseviers Weekblad* tekintélyes liberális hetilap egyik munkatársa, megkereste kérdéseivel, melyet az 1947. június 17-én megjelenő számban közöltek.

„Mindszenty hercegprímás, miközben számos vezető egyéniség vagy elhagyja az országot vagy elveszti pozícióját, vagy behódol a kommunizmusnak, szikla-szilárdan áll a helyén. Magyarország lakosságának $\frac{3}{4}$ részét kitevő katolikusok visszautasítják a kommunizmust. De még a klérusban sem gondolkodik úgy mindenki mint a hercegprímás. Sőt saját környezetében vannak sokan, akik őt kevésbé meggondoltnak, túl merevnek, sőt középkorinak tartják. De amíg él hazájának, sőt egész Kelet-Európának egyik legfontosabb alakja lesz. Miután fogadott engem a következő volt első kérdésem.

– Tóth Tihamér püspök könyve, amelyben hercegprímás úr előszót írt, orosz nyelven jelent meg. Ez baráti gesztusnak tekintendő-e a megszálló hatalom felé?

– A megszállással, ez nem áll összefüggésben. Baráti gesztus volt az orosz keresztények felé.

– Lehet-e jó katolikus a kommunista párt tagja?

– E kérdés megválaszolása nem a magyar egyház feladata. Róma félreérthetetlenül leszögezte álláspontját, s ez benne foglaltatik különböző enciklikákban.

– Széles körökben eminenciádat a baloldali pártok és ezeknek a Szovjetunióval való együttműködése engesztelhetetlen ellenségének tekintik, igaz ez?

– Mint a magyar katolikus egyház prímása, semmi dolgom nincsen a

¹³ MOL XIX-J-1-j Vatikán-IV-14-80/pol 1946.

politikával, azok akik azt állítják, hogy a demokráciát elutasítom tévednek. Amit elutasítok, az éppen a demokrácia hiánya, az egyház szellemi intézményeinek és a katolikus polgárok természetes jogainak megsértése ellen küzdök.

– Van-e ilyen törekvés a jogok megsértésére?

– Kétségtelenül. Iskoláinkat megtámadják. A sajtó és a rendőrség egy része intézményeink ellen fordul. A földreform során nem hagytak meg eleget a katolikus egyház számára, hogy intézményeit és iskoláit fenn-tartsa.

– Ellenzi Ön a földreformot?

– Nem. Az egyház soha nem ellenezte azt, ellenben a módját, ahogy 1945-ben történt elvetem. Elsősorban, mivel nélkülözhetetlen egyházi intézményeknek elvették a gazdasági alapját: másodsorban, mivel számtalan szegényes egzisztenciát hoztak létre. Ez a forradalmi reform azzal a következménnyel járt, hogy Magyarország gabona behozatalra szorul.

– Melyik külügyi kérdés foglalkoztatja most hercegprímás urat?

– Csehszlovákiai magyarság kérdése. A magyarokat épp úgy deportálják onnét, mint a zsidókat 1943-ban és 1944-ben. Mint az állatokat úgy viszik el őket marha-kocsikban otthonukból, mindenüket elveszítik, csak azért mert magyarok.

– Van-e lehetősége annak, hogy a katolikus papság és a katolikus polgárság a magyar demokrácia felépítésében együtt működjék?

– Mondom, itt az ellenkezője történik annak, ami a demokrácia. A demokrácia tekintetében csupán annyit tehetünk, hogy kívánjuk, hogy jöjjön el és űzze el az igazságtalanságot!

A vádak szenvedélyesen hangzanak, de a hercegprímás hangja nyugodt maradt. Végül aztán nagyon halkán, de legnagyobb nyomatékkal azt mondja: Innét Magyarországról világgá kiálthatja: **küzdj a demokráciáért és ne felejtsd el az embert!**¹⁴

A rotterdami *Maasbod'* és *Het nieuwe Dagblad* katolikus újságok is megkeresték és közzétették nyilatkozatát.

„Magyarországon is vannak, akik együttműködést szeretnének létrehozni a katolikus egyház és kommunisták között, de vannak pillanatok az életünkben, amidőn választanunk kell Krisztus és Belial között. A legerősebb nyomásnak kell ellenálljunk, hogy a vallás szabadságát megvédjük.

¹⁴ MOL XIX-J-I-j (Mindszenty gyűjtemény).

Ez a szabadság nincs meg. Nem adhatunk ki saját katolikus napilapot és nem adnak elég papírt két hetilapunk számára sem, melyek megjelenését (a kormánynak nem tetsző cikkért) egy időre megtiltották. Nincs vallás-szabadság, már kétszer a magyar püspökség pásztorleveleit a nyomdában lefoglalták. [...] A föld szétosztása folytán nagy nehézségekbe kerültünk. Most egyik napról a másikra élünk. Ezekből a bevételekből fedeztük az összes alapítványainkat, és a »Katolikus Akció« költségeit, ami naponta 71 konyhával 8.470 személyt táplál. Budapesten sok a nyomorúság, melynek eredendő oka a számos tisztviselő elbocsátása. Akik nem hívei az új politikának, minden eljárás és nyugdíj nélkül az utcára tesznek. Ezek most éhen halhatnak, amit szomorú látni. [...] A magyar nép még mindig hálás a holland népnek, amiért segítséget nyújtottak a nehéz években. Most is nehéz időket élünk, de ezúton az erkölcsi támogatásukat szeretnénk kérni és azt, hogy imádkozzanak értünk, hogy hazánk megtisztultan kerüljön ki ezekből a megpróbáltatásokból.”¹⁵

Mindszenty József letartóztatása

A kommunista rezsim kiszolgálói a hercegprímás ellen országos tömegmegmozdulásokat szerveztek, azt a látszatot keltve, hogy még a hívek is ellene fordultak. Koholt vádakát gyártottak, hogy lejárássák. Kihangsúlyozták demokráciaellenességét hangoztatva, hogy 1919-ben is büntetve volt.

Mélyen elhallgatták, hogy a nyilasokkal szemben is védte egyházát, akik annak idején őt is letartóztatták. A külügyminisztériumból Rajk László, 1948. december 14-én, a római magyar követnek az alábbi utasítást adta: (rég elfelejtve, hogy a nyilasok által 1944 karácsonyán, ugyanazon börtönben voltak mindketten bezárva) „Szíveskedjék közölni a Vatikán arra illetékeseivel, hogy a magyar Belügyminisztérium olyan adatok birtokába jutott, amelyek nem teszik lehetővé, hogy Mindszenty Józseffel szemben az eddigi elnéző és kiváró politikát folytathassuk.”¹⁶ A továbbiakban a legdurvább módon igyekezett befeketíteni személyét.

„1919-ben büntetve volt, demokrácia-ellenes működéséért, a felszabadulásig szakadatlanul szélsőjobboldali reakciós és fasiszta magatartást tanúsított. Felszabadulás után nem vonták felelősségre abban a reményben,

¹⁵ MOL XIX-J-1-j Vatikán-IV-14-80/pol. 1946.

¹⁶ MOL XIX-A-21-c.

hogy a megváltozott viszonyok hatása alatt megkísérli jóvátenni bűneit. Tudvalevőleg ez nem történt meg. Mindszenty magas egyházi méltóságát arra használta fel, hogy minden rendelkezésre álló erővel a Magyar Köztársaság ellen küzdjön [...] Perrendszerű bizonyítékok egész sora igazolja, hogy Mindszenty kémkedett, idegen hatalomnak a javára. Kémkedésre egyházi személyeket is felhasznált.”¹⁷

Fenyegetésektől soha nem ijedt meg, teljes erejével igyekezett továbbra is a katolikus egyház védelmében és megerősítésében fellépni. Munkájának és előrelátásának eredményét dicséri, hogy az állam és a katolikus egyház közötti egyezmények megkötésére nem kerülhetett sor 1948-ban, amikor a protestáns egyházakkal az aláírás megtörtént.

Tudta, hogy a kommunista rendszer kiszolgálói mindent el fognak követni annak érdekében, hogy pozíciójából elmozdítsák, és mint egyházfőt lehetetlenné tegyék. Papjai közül sokan támogatták és segítették egyházépítő munkájában akiket figyelmeztetett, ha letartóztatják, vagy esetleg meggyilkolják, az állammal akkor se kössenek semmiféle egyezményt. Sajnos a kommunisták agressziója a katolikus egyházfőt is utolérte, bebörtönzése, megaláztatása nem maradt el. Mégis elérte, hogy a katolikus egyház részéről csak letartóztatása után két évvel később kerülhetett sor az állam és az egyház közötti megállapodás aláírására, mint a protestáns egyházakkal.¹⁸ 1948. december 26-án az állambiztonsági szervek Mindszenty Józsefet hűtlenség, kémkedés, a köztársaság megdöntésére irányuló bűncselekmény és valutaüzérkedés gyanúja miatt, koholt vádak alapján letartóztatták. Az ÁVO emberei, Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterrel, Balassa rendőrfőparancsnokkal és Komáromi főkapitány-helyettessel tanácskoztak és adták parancsba letartóztatását. Az erőszak katonái között volt Molnár Miklós ÁVO százados is, aki a budai várban tartalékos főhadnagyként esett orosz fogságba, ahol alternatíva elé állították, vagy Szibériába viszik, vagy felcsap a szervezkedő államvédelem szolgálatába. Így lett az ÁVO embere, aki segítséget nyújtott Mindszenty megfigyeléséhez és letartóztatásához. Molnárnak 1949 májusában sikerült Ausztriába átszöknie, majd azt követően a

¹⁷ Uo.

¹⁸ Megjegyzés: A Magyar Népköztársaság Kormánya és a magyar katolikus püspöki kar között, 1950. augusztus 30-án létrejött megállapodás a hatalom egyoldalú diktátuma volt. Saját kommunista eszméinek védelme érdekében mindjárt az eleje azzal kezdődött, hogy „A püspöki kar elismeri és állampolgári kötelességének megfelelően támogatja a Magyar Népköztársaság államrendjét és alkotmányát. Kijelenti, hogy az egyház törvényei szerint eljár azok ellen az egyházi személyek ellen, akik a Magyar Népköztársaság törvényes rendje és kormányának építőmunkája ellen fellépnek.”

sajtón keresztül részletesen beszámolt, miként indultak részeg ávós legényekkel letartóztatni Mindszentyt. A bíboros érsek elhurcolásakor vele volt Dési nevű százados, aki tisztelegve hajtotta végre a parancsot. Tőle szánukozva kérdezte meg Mindszenty József, hogy katolikus-e, mire Dési gúnyosan ateistának mondta magát. „Még unokáitok is pirulni fognak miattatok! Amire készültök, árulás Isten, és haza ellen. Jegyezzétek meg jól: Isten nem siet, de nem is felejt!”¹⁹ A székesegyház harangja éppen megkondult, amikor géppisztolyt szegezve áldozatukra, elindultak a bíborossal.

Hamis bizonyítékok alapján a Budapesti Népbíróság 1949. február 8-án kelt Nb. IX.245/949/10. számú ítéletében a demokratikus államrend és a népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés, hűtlenség és más bűntettek miatt életfogytig tartó fegyházra, a közügyek gyakorlásától 10 évi időtartamra történő eltiltásra és teljes vagyonekぼzásra ítélte. (A Népbíróságok Országos Tanácsa 1949. július 9-én az elsőfokú ítéletet jogerőre emelte.)

XII. Pius pápát a hír nem lepte meg, mivel a hatalom már többször kezdeményezte, hogy a főpapja hagyja el az országot és a Vatikánban telepedjen le. Ezt Mindszenty a pápával egyeztetve visszautasította, mert nem akart megfutamodni az üldözések elől. Egyházát és népét akarta szolgálni hazájában és támogatni mindazokat, akik lelki vigasztalásra szorultak.

A pápa, a hercegprímás védelmében hangosan tiltakozott az ítélet ellen, az egész világnak hírül adva a demokráciát hangoztató bolsevik hatalom gyalázkodó agresszióját. A nyilatkozata, vatikáni körökben sem tetszett mindenkinek, mert a kommunizmus „csalárdságaival” már megosztotta a katolikus egyház központját. Rendkívüli Titkos Konzisztóriumot hívtak össze, amelyet feszült érdeklődés előzött meg. A Vatikán az összejövetelnek adott ritka címmel, rendkívüliségével és titkosságával felcsigázta a világ érdeklődését.

Az ún. Titkos Konzisztórium mégsem volt annyira titkos, hogy a Magyarországról beépített ügynökök által, a politikai hatalom ne értesült volna az elhangzottakról. Jelentésükben megnyugtatóan közölték, hogy a pápa nem mondott harcias beszédet, és az óvatosabb politikai irányzat került fölényben.

A Rómából Rajk Lászlónak küldött jelentésben olvasható, hogy „A vatikáni politika itteni ismerői szerint a Mindszenty-ügy kezdete óta két irányzat intrikál a pápánál. Az egyik a Mindszenty-ügyet kezdettől fogva arra akarta felhasználni, hogy szoros párhuzamban az amerikai diplomácia akcióval nemzetközi méretekben kommunista-ellenes »keresztes hadjáratot« indítson. Ez az irányzat a magyar katolikusokat is végső ellenállásra szeretne buzdítani. A másik irányzat óvatosabb politika mellett kardoskodott.

¹⁹ MOL XIX-J-1-j 103 d.

Mindszenty-ügyét az esztergomi érsek feudális és klerikális »túlzásai« miatt nem tartotta alkalmas terepnek a nagy kommunistaellenes csata számára. Valószínű ennek az irányzatnak tulajdonítható, hogy a pápa január másodikán a magyar püspöki karhoz intézett levelét – amelyet azonnali közzétételre szántak – csak a per lefolyása után hozták nyilvánosságra. Ehhez az irányzathoz tartoztak azok is, akik az utolsó pillanatig valamiféle diplomáciai csodában reménykedtek, amely lehetővé tette volna, hogy a Vatikán a magyar kormánynak tett engedmények nélkül és mégis az egyház tekintélyének kedvező módon, szabaduljon a kellemetlen helyzetből. (Mindszenty kiutasítása Magyarországról, azon a címen, hogy a kardinális vatikáni állampolgár.) Ez az irányzat ma is óvatosabb politikát javasol.²⁰

A püspöki kart szintén sorozatos agresszív támadások érték, mert ők sem működtek együtt a hatalommal. Pétery József váci püspök mindenben Mindszenty utasításait követte. A hercegprímás letartóztatása után hangosan ellenezte az állam és az egyház kiegyezését, amiért őt is meghurcolták, agresszív módon félreállították és élete végéig minden lépését figyeltették.

Tiltakozások, nyílt táviratok

Mindszenty József fogva tartásának és bántalmazásának a híre felháborodást és tiltakozást váltott ki az egész világon.

Az 1948. december 30-án Rómából küldött jelentés szerint:²¹

„2403.

Miniszter úrnak
Berei államtitkár úrnak
Sebestyén követ úrnak
Pol. Osztálynak

Nyílttávirat

Róma, 1948. dec. 30. 19.20

Diplomág, Budapest

Osservatore Romano egész első oldala Mindszentyről szól. Közli a szent kongregáció konzisztórium december 28-i határozatát, mert nemrég, fel merték emelni szentségre törő kezeiket Ő Eminenciája a római szentegyház bíborosára,

²⁰ MOL XIX-J-1-j –Vatikán – IV.14-929/biz-1949. (1.d).

²¹ Lásd még a 3. és 4. számú dokumentumot.

Mindszenty Józsefre. Megakadályozták egyházi jogkörének gyakorlásában. A szent konzisztoriális kongregáció kijelenti, hogy mindazok, akik elkövették az említett bűntetteket, a kánonjogi kódex 234382 és 2334/2 §-ai alapján, a Szentszéknél „speciali modo” fenntartott kiközösítés és az „infamia juris” alá esnek. A lap világviszhangot, kommentárokat és 19 tiltakozó táviratot is közöl. (...) A konfliktus nem egy kormány és az egyház, hanem egy új erkölcsi, szociális és politikai életfelfogás és a keresztény civilizáció között támadt. Aki azzal hízeleg magának, hogy ezzel az aljassággal és becstelenséggel megnyeri csatáit, téved. Az egyház él, mert harcol. Győz, mert üldözik.

Bek.Giornale Italia bécsi tudósítója az odaszökött Paulus atyával közöl interjút: Papok és politikusok igyekeztek Mindszentyt szökésre rábírni, de hiába. Püspöki értekezleten a megfélemlített kis csoport a kormánnyal való megegyezés mellett foglalt állást. A kommunisták azzal fenyegetőztek, hogy megvonják az egyház anyagi támogatását és súlyos adókkal sújtják. A megfélemlített papokkal, a Vatikántól független, szabad magyar katolikus egyház megalakítását tervezték, de sikertelenül.

Velics 6369”

XI-J-1-j- Vatikán – IV-14-929-1949 (1.d)

„ 2422.

Miniszter Úrnak
Berei államtitkár úrnak
Sebestyén követ úrnak
Politikai osztálynak
Tájékoztatási osztálynak

Nyílttávirat

Róma, 1948. december 31.
Diplomág, Budapest

Péntek esti Osservatora Romano leközli Mindszenty pásztorlevelét, amerikai és olasz visszhangot és harmincegy tiltakozó táviratot, megemlítve köztük Sulyokét. Glosszában, ha Magyar kormányban valóban vannak katolikusok, nemcsak megkereszteltek hanem hívők, akkor nem lehet mosollyal keresz-

tűlsiklani a kiközösítésen. Tudja a kormány, hogy igazságtalanságot és szentségtörést már elkövette. Mindenki akit a történelemben kiközösítés ért, előbb utóbb elszenvedte elkerülhetetlen rettenetes következményeit. Utal Napóleonra és Hitlerre, aki ipso facto kiközösítés alá esett. Kétségbe vonja, hogy a tett elkövetői uruk e saját elhatározásuknak, sőt saját cinizmusuknak. Így végzi: csak azt kívánjuk, hogy miután azonnal figyelmeztetve lettek hibájuk és hatalmas ballépésük botrányos következményeire, ne higgyék, hogy a világ továbbra is oly naiv, hogy megtagadja saját jó ízlését és törvényes felháborodását és a fényesen megvilágított tiltakozását a vádak bombázása alatt.

Nem tudjuk, hogy a vádak vajon tűzijátékhoz, vagy puszkaporos fészek felrobbantásához hasonlítanak, ami gyakran megtörténik azokkal, akik másokat ugatnak meg és nem biztosak saját magukban.

Momentó Sera szerint Mindszenty letartóztatása a hidegháború egyik fejezete és rámutat, hogy nem lehet illúzió az esetleges megegyezésre. Kérdezi, vajon Budapesten, mint Jugoszláviában lehetséges-e, hogy mielőtt késő lenne igyekezzenek helyrehozni, azzal felel: talán nem.

6389 Velics"

XIX-J-1-j- Vatikán IV-14-1625-1949 (1.d)

Az ENSZ közgyűlése 1949 áprilisában nemzetközi sérelemnek nyilvánította az ellene lefolytatott eljárást.²² Tiltakozó táviratok özönét küldték a magyar nagykövetségekre, a külföldi újságok pedig folyamatosan hírül adták a kommunisták brutalitását, törvénytelenységét, vérengzését. Vatikáni körökben kijelentették, hogy a magyar hatóságok tettükkel kihívást intéztek az egész kereszténység ellen! „Mindszenty bíboros a feje és marad is a feje a vallási és erkölcsi mozgalomnak”.

Az Universidad Catolica del Peru (a perui katolikus egyetem) a következő nyílt táviratot tette közzé: „Senki sem lepődhet meg, hogy a bíboros aggódott hazája jövő sorsáért. 1945 óta a kormányok és politikusok sorozatos bukása nyilvánvalóan kimutatja, hogy ő maradt az ország egyetlen, igazi független erkölcsi autoritása, aki a magyar nép jobb jövőjének lehetőségét kereste. A bíboros kiküldöttei külföldön arra kényszerültek, hogy a normális posta elkerülésével tartsanak kontaktust. Ez a körülmény jele annak, hogy

²² Lásd a 6. számú dokumentumot, „Mindszenty-ügy”.

Magyarországon nincs gondolatszabadság sem. Egy bizalmas levelezésből már összeesküvést állapítanak meg. Úgy látszik, minden ami elkerüli ellenőrzésüket, összeesküvés gyanúja alá esik. A valódi összeesküvésre vonatkozóan nincsenek bizonyítékok.”²³

Az amerikai *Associated Press* Mindszenty Józsefet a szabadság mártírájaként említette. „Nem akarjuk elhinni, hogy a hír igaz. Budapest emberei ne ringassák illúziókba magukat, mert a világ mindent tud. Különös, hogy Kreml emberei nem akarják megérteni, hogy érdemes kiszabadítani egy embert, hogy ezáltal meghódítsanak milliőkat.”²⁴

Az olasz újságok „Szabadság elleni merénylet címmel” írták, hogy ezek Hitler módszerei. A kereszténydemokrata *Popolo* vezércikkében közölte, hogy a kommunisták megkísérelték egyes magyar egyházi vezetők megfélemlítését, de a püspökök többsége nem fogadhatta el a kormány feltételeit és egész püspöki kar ünnepélyesen szolidaritást vállalt a hercegprímással.

A *Momento* vezércikke: „Magyarország a keleti kommunista blokk leggyöngébb pontja. Moszkva megparancsolta az ellenőrzése alatt álló országoknak, hogy legvégsőkéig folytatni kell a katolicizmus elleni offenzívát. A kommunisták végcélja minden vallás eltörlése.”²⁵

Giornale d'Italia szerint „letartóztatás szoros összefüggésben áll Dobi kormányra kerülésével”.

Bécsi tudósító: „hivatalos magyar nyilatkozatok a közeli megegyezésről hamisak, mert a Püspöki kar szolidáris Mindszentyvel és ha a legközelebbi napokban megállapodásról, vagy megegyezésről jön hír az egyház és állam között, ennek bejelentését kellő tartózkodással kell fogadni.”²⁶

Svájcban megjelenő újságok közül a baseli *Arbeiter-Zeitung* „Terrorakció a népi demokráciában” címmel közölte az eseményeket. De egyes baloldali újságok, felhívták a svájci közvélemény figyelmét arra, hogy „az a tény, hogy papot, püspököt vagy kardinálist Magyarországon köztársaság ellenes politikai tevékenység miatt letartóztatnak és megbüntetnek, nem kell hogy kiváltsa a svájci polgárok neheztelését.”²⁷

A baloldali sajtó örvendezett! A *Szabad Nép* „a halál prédikátorának” nevezte, és örömdetesnek tartotta letartóztatását.

Az olasz újságok hasábjain összegyűjtötték a baloldali kommentárokat, pontról pontra megcáfolták, majd a jobboldali sajtóban közzétették „a nemzet-

²³ MOL XIX-A-21-c.

²⁴ MOL XIX-J-1-d (6.d).

²⁵ Uo.

²⁶ MOL XIX-J-1-j-Vatikán-IV-14-1637-1948.

²⁷ MOL XIX-J-1-d (6.d).

közi kommunista sajtó, igaztalan vádak halmazát zúdíttja a kiváló herceg-prímásra”.

A Clevelandi Egyesült Magyar Egylet, 1949. januárban az Amerikai Magyar Követségre küldött tiltakozása.

„Igen Tisztelt Követ Úr!

Mi magyar származású amerikaiak nagy megdöbbenéssel és szomorúsággal vettünk tudomást arról, hogy a magyarhoni egyház egyetemes püspökét a budapesti munkás bíróság »valutával való visszaélés« címe alatt elítélte, s ezzel az ítélettel a Magyar Kormány nem áll ellentétben. Hihetetlennek tűnik, hogy ilyen minden törvényes alapot és józanságot nélkülöző ítélet elhangozhatott Magyarországon és ennek következtében most is szenvedniük kell ártatlan embereknek.

Ártatlan emberek elítélése magában is elegendő ok lenne arra, hogy magyar fajtánk erkölcsi csoportjáért nyugtalanokdjunk. De még ennél is nagyobb aggodalommal tölt el az a tény, hogy ennek az eseménynek a tükrében egész magyar fajtánk egy olyan megbélyegzésnek lett a hordozója, mely nevünket és fajtánkat leghátrányosabb színben mutatja be az amerikaiak és a világ szemében. Annál inkább kíván az a kérdés revídiálást, mert éppen amerikaiak jelentkeztek annak bizonyítására, hogy ez az ítélet milyen súlyosan nélkülözi a valós alapot. Nekünk pedig sokszorosan fáj, hogy a becsületére mindig érzékeny magyar nép országát külföldön olyannak ítélik meg, mint ha az igazság a bírói székben is politikai egyoldalúságot vehet fel.

Úgy érezzük, hogy minden törekvésünk, amellyel a magyar nép számára tekintélyt és elismerést igyekeztünk szerezni, dugába dől és gúnymosolyban jelentkezik mindaddig, amíg ilyen botlások előfordulhatnak Magyarországon. S még inkább fájó lenne, ha egy ilyen döntésre nem lehetne orvosolás, és az elfogultság hevében hozott ítélet fenntartása fontosabb lenne, mint a nemzet nevében beszélő, s önmaga fölé emelkedő abszolút igazság.

Tisztelettel kérjük Követ Urat, hogy a Kormányánál kifejezést adjon az amerikai magyarság azon kérésének, hogy ezt az ítéletet minél előbb hozza az igazság elfogadható ítélete alá, s a megvádoltakat pedig ország és világ előtt rehabilitálja jellemükben és igazságukban. Kérjük ezt főként a magyar nép érdekében, melyhez bennünket féltő szeretet kapcsol, amellyel kapcsolatban azonban ezúttal lelkiismereti nyugtalanságot érzünk. Egy hi-

bának a beismerése, még mindig a nemzetnek a becsület és az igazság iránti tiszteletre méltó érzékenységet fogja bizonyítani.

Ellenben a tévedéshez való csökönyös ragaszkodás, kétségeket támaszthat a nemzet iránt azokban, akik nem ismerik fajtánkat.

Megvagyunk győződve, hogy Igen Tisztelt Követ Úr, éppen amerikai szemszögből is mérlegelve az ügyet, a mi álláspontunkat megérti, és annak megfelelően fogja kérésünket a Magyar Kormányhoz eljuttatni.”²⁸

A katolikus egyházfő meghurcolása és bebörtönzése elleni tiltakozások ellensúlyozásaként olyan csoportokat szerveztek, akik hangosan elítélték a hercegprímás személyét. Még a szabadkőműves mozgalom tagjait is arra akarták rábírni, hogy elítélően foglaljanak állást a „Mindszenty-ügyben.”

Megfigyelőik minden országban összegyűjtötték a bíborosról kiadott újságcikkeket, információkat, híreket. Az NZN Kiadó Zürichben megjelent kiadványáról, részletes összefoglaló jelentést küldtek a BM-nek.²⁹

²⁸ MOL XIX-J-1-d (6.d)

²⁹ Lásd az 5. számú dokumentumot, „Mindszenty bíboros”, Ügynöki jelentés a Zürichben készült kiadványról (1949).

SÁRGA KÖNYV

Az ÁVH börtönében a legkegyetlenebb kínzás és megaláztatás ellenére sem tudták a katolikus egyházfőt megtörni, mégis az ellenkezőjét híresztelték róla. Meghamisították a vallomását, mert hitelét veszített, megtört és megalázott egyházfőre volt szükségük, nem kivégzett vértanúra.

A Magyar Kormány 1949. január közepén kiadta az ún. Sárga Könyvet, amely tele volt a hatalom által hamisított dokumentumokkal, beismerő vallomásokkal, amit állításuk szerint Mindszenty József személyesen aláírt. A könyv közreadásával az volt a céljuk, hogy a hívők elítélve főpapjukat, megbotránkozzanak és elforduljanak az egyháztól. Szétosztották a nyugati országokban újságírók, könyvtárak, diplomáciai testületek és fontosabb személyiségek között, abban a reményben, hogy ezáltal ellene hangolják a közvéleményt. A hatalom mindenáron azt akarta elhitetni a világgal, hogy „Mindszenty-ügy” nem vallási, hanem politikai kérdés. A miniszteri tanácsos utasítást küldött a magyar nagykövetségeknek, hogy rendezzenek sajtófogadást, ahol ne az legyen a cél, hogy az újságírók tömeges kérdéseket tegyenek fel, amit nyilvánosan megvitatnak.

„A cél, hogy hívjuk fel a figyelmet a Sárga Könyv megjelenésére és a benne nyilvánosságra hozott dokumentumok fontos és bizonyító voltára. A fogadás elején a Követ ügyvivő tartson 5-10 peres bevezetőt, amelyben emelje ki a könyvben közölt iratok jelentőségét, mutasson rá arra, hogy nem egyházi ügyről, hanem demokráciaellenes, közönséges reakciós összeesküvésről van szó, amely tevékenységében külföldi hatalmakra támaszkodott, és az összeesküvést kémszervezetek szolgálatába állította. Emelje ki, hogy a dokumentumok bizonyítják, hogy Mindszenty nem a szabadság bajnoka, hanem reakciós, antiszemita múltjához híven a demokrácia megdöntésére és a Habsburgok uralmának visszaállítására törekedett. A bevezető után ossza ki a Sárga Könyvek példányait. Általános érdeklődésre ne adjon alkalmat és szükség esetén utaljon arra, hogy a megjelenteknek mindenek előtt át kellene tanulmányozniuk a könyvben közzétett iratokat. Közvetlenül a Sárga Könyv kiosztása után fel kell szolgálatni a büfét, és a követség alkalmazottai mint más fogadásokon szokás, a megjelentekkel illetőleg azok kisebb csoportjaival folytassanak beszélgetést.”³⁰

³⁰ MOL XIX-J-1-j (6.d).

A pápa továbbra is cáfolta a közzétett rágalmakat és a koholt vádakat, amelyeket Mindszenty József személyéről és a keresztény egyházzal állítottak.

Az országgyűlés 1949. január 28-án, a haladás, béke és demokrácia „álkötésében” pedig a Vatikánt és a Nyugat-Európai országokat bírálta, mint a demokrácia ellenségeit.

Mihalovics Zsigmond kánoni protonotárius, kritikai megjegyzései

Mihalovics Zsigmond kánoni protonotárius kanonok, az Actio Catholica országos igazgatója, még 1948. június 17-én beszámolt a hercegprímásnak, Lénárd Ödön piarista szerzetes letartóztatásáról.

Külföldre emigrált, akit távollétében koholt vádak alapján, tízévi börtönrre ítélték. Rómából az igazságügyi miniszternek küldött levelében, védelmébe vette a Vatikánt és Mindszenty Józsefet, az igaztalan vádakkal szemben.

Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a Sárga Könyv sem történelmi, sem jogi dokumentum. Még a budapesti kormány nyilatkozata szerint is vannak közzé nem tett iratok, és a közzétettek között is van sok, ami nem teljes: ezért nyilvánvaló, hogy kizárólag Mindszenty bíboros és az egyház elleni harc taktikai lépéséről van szó.

Ami a bíboros és titkárának vallomását illeti, mindketten a vallatások során használt keleti rendőrmódszerek következtében vallottak. A mellékelt tanúságtételben egyébként olvasható, ahol egy volt katolikus képviselő (aki foglalkozására nézve orvos) leírja és illusztrálja orvosi szemszögből nézve, a rajta is alkalmazott nyomozás során használt eszközöket. Vallomásából világosan látni, hogy már nem a kardinális beszél, a pásztorlevelek bíborosa, a bíboros, aki annyi diadalmas szónoklatban harcolt az egyház jogaiért, hanem egy szervezetében szétrombolt ember, aki a belőle kicsikart és neki diktált vallomásokot veti papírra. A grafológus könnyen megállapíthatja az elemi iskolai helyesírási hibákból és a szavak ziláltságából. A bíboros így sohasem beszélt, ez nem az ő stílusa. Másrészt amit ő kifejt önéletrajzában csak egy minimális töredéke grandiózus tevékenységének. Vallomása tehát nem teljes és kényszer alatt jött létre, híján van bárminemű jogi értéknek.

Senki sem lepődhet meg, hogy a bíboros aggódott hazája jövő sorsáért. 1945 óta a kormányok és politikusok sorozatos bukása nyilvánvalóan kimutatja, hogy ő maradt az ország egyetlen igazi független erkölcsi autoritása, aki a magyar nép jobb jövőjének lehetőségét kereste. Fenntartotta, hogy er-

kölcsi joga felhívni a Jaltai egyezményt aláíró nagyhatalmakat, hogy teljesítsék kötelezettségüket, melyekkel egyaránt garanciát vállaltak, hogy a felszabadított országok demokratikus fejlődését előmozdítják.

Ha ez bűn volt, hogyan kell a demokráciát magyarázni? A bíboros sorsából arra kell következtetni, hogy Magyarországon már nincs politikai vélemény-szabadság. Ugyanakkor számtalan politikust el kellene ítélni a nyugati államokban, mert beszélgetést folytattak egy külföldi hatalom képviselőjével, sőt tevékenyen részt vettek meghatározott politikai célú nemzetközi organizációkban.

A Sárga Könyv nyilvánvaló tendenciája, hogy a magyar katolikus egyházat kémiszervezetnek állítsa be. Erre alkalmat ad az a körülmény, hogy a bíboros kiküldöttei a külföldön arra kényszerültek, hogy a normális posta használat elkerülésével tartsanak fenn vele kontaktust. Ez a körülmény másik jele annak, hogy Magyarországon nincs gondolatszabadság sem. Egy bizalmas levelezésből már összeesküvést állapítanak meg. Úgy látszik, minden ami elkerüli ellenőrzésüket, összeesküvés gyanúja alá esik. Egyházi információs hivatal felállításának látszatát kelteni, vagy a NCWC³¹ egyik kiküldöttjének tevékenységét kémkedésnek beállítani, valóban kissé túlságosan messze megy a rágalmazó tendenciában.

Erre az összeesküvésre vonatkozóan, melyet hangos szóval jelentettek be és tulajdonítottak egyházi személyiségeknek, magukból a dokumentumokból is hiányoznak a bizonyítékok. Lehetséges, hogy a bíboros szándékosan megőrizte ezeket az írásokat. Erőszakolt vallomások semmiképpen sem hiányoztak volna. A dokumentumok kétségtelenül bizonyos anyagot adnak a vád következtetéseinek, másrészt azonban objektív és ésszerű világközvélemény szemében ugyanezek a nyilvánosságra hozott levelek határt szabnak a fantáziának, amelyet az összeesküvésre vadászó kormány felébreszteni szeretne.

A tiltott valutázás kérdése világos az egész világ szemében, mert mindenki tudja, hogy a bevett összegek nemes célokat szolgáltak és nem egyéni spekulációkat.

Végül a Sárga Könyv ellenségesnek akarja beállítani a Vatikán magatartását a demokratikus Magyarországgal szemben. Éppen a közölt levelekből hiányzik a tétel bizonyítása és a kormány inkább megcsonkította a leveleket, hogy ne hozza nyilvánosságra azokat az okokat, amiért a Vatikán szükségképpen tartózkodó volt a budapesti kormánnyal szemben. Magyarországon álnokul ki akarják használni a Vatikán presztízsét a kardinális ellen és tekintettel a többé-kevésbé kétszínű olasz újságok sötét cikkeire, melyek azt

³¹ National Catholic Welfare Conference.

mondták, hogy a Vatikán elítéli a bíboros magatartását, mindenkinek kötelessége a világ közvéleményét tájékoztatni a dolgok valódi állásáról.

A Sárga Könyv közölt néhány magánjellegű impressziót és megjegyzést, de jobbnak látta, hogy elhallgassa a Vatikán hivatalos magatartását, amelyet maga a szentszék hozott nyilvánosságra az egész világ előtt a budapesti kormány utolsó javaslatára adott válaszával.

„Igazságügyminiszter Úr,

Mindszenty kardinális elleni vádakkal kapcsolatban a magyar kormány által kiadott Sárga Könyv egyik fejezete személyemmel foglalkozik, mint a kardinális által kifejtett állítólagos kémkedés legbuzgóbb munkatársával és a kémiszolgálat »titkos alapjának« őrzőjével.

E körülménnyel kapcsolatban szükségesnek tartom a következő nyilatkozat nyilvánosságra hozatalát. Kérem, hogy ez haladéktalanul juttassa el annak a néptörvénytörvényeknek elnökéhez, amely majd Mindszenty kardinális perével foglalkozik.

1. Mindszenty kardinális nem küldött engem külföldre, nem az ő beleejegyzésével hagytam el az országot. Magam határoztam el, hogy az emigráció útját választom és a bíboros csak akkor szerzett tudomást a dologról, amikor már a határon túl voltam.
2. A bíboros sem szökésem előtt, sem után nem adott nekem semmiféle megbízást külföldön kifejtendő esetleges tevékenységre. Még csak nem is kértem tőle papi mivoltomra vonatkozó tanúsítványt. A külföldön kifejtendő tevékenység spontán kezdeményezésem folytán született és ennél fogva kizárólag az én felelősségemre róható fel. Nem lehet tehát a bíborostól számon kérni.
3. Levelemből, melyet döntőnek tartanak és fényképmásolatban is közlésesnek, világosan kiderül, hogy abban csak kérdéseket tettem fel, kértem a kardinális véleményét és hozzájárulását. Nem kaptam azonban mindmáig semmiféle választ. Nem lehet tehát mindezt rajtam kívül mástól számon kérni – a kardinálistól pedig semmiképpen sem.
4. Kijelentem, hogy sem nem volt, sem jelenleg nincs birtokunkban semmiféle titkos alap politikai vagy kémiszolgálati célzattal, a külföldről kapott adományok sohasem használtattak fel más célra, mint

a küldők akaratának megfelelően jótékonyagra. Mindezt az Actio Catholica pénztárkönyvei, melyeket behatóan megvizsgált a rendőrség, bőven bizonyítják, sőt a legnagyobb gonddal ügyeltünk arra, hogy az utolsó fillérig felhasználjuk ezeket az összegeket és kizárólag a rászorultaknak és jótékonyági intézményeknek juttassunk.

5. Kijelentem, hogy a National Catholic Welfare Conference – War Relief Service vezetősége és delegátusai sohasem avatkoztak bele a magyar belügyekbe, sohasem nyújtottak segédkezet politikai célok elérésre, sőt ilyen segítséget sohasem kértünk tőlük és sohasem beszéltünk velük ilyesmiről. Ajándékokat küldtek nekünk, amelyek fontosak voltak, mert humánus elgondolásból enyhíteni akarták a magyarországi nyomort és világosan leszögezték, hogy nem kötik az ajándékok szétosztását semmiféle vallási és politikai feltételhez, hanem kizárólag a rászorultság mértékéhez.

A szállítás, beraktározás, a több száz vagon kitevő ajándékok karbantartása – a szállításhoz szükséges 14 teherautó karbantartása és költsége akkora összegre rúgott, ami felett egyedül nem rendelkezünk. Ezekhez a költségekhez nagymértékben hozzájárult a N.C.W.C.W.R.S. és mindezt kétséget kizáróan bizonyítják az Actio Catholica pénztár könyvei.

Nincs szó tehát titkos kémiszolgálati alapról, ilyen állítás minden objektív alap nélkül csak olyanoktól származhat, akik az egész világot Mindszenty kardinális bűntársaivá akarják odaállítani és a tiszta emberi és keresztényi érzelmekből fakadó dolgokat csak mint »az állam biztonsága elleni aknamunkát« tudják elképzelni.

6. Kijelentem, hogy Father Flynn delegátus úr nem Rómából jött Magyarországra és nem dolgozott semmiféle titkos szolgálat érdekében. Megvizsgálta a különböző népkonyhákat és a főváros és az ország többi vidékének intézményeit, amelyek mind óriási anyagi nehézségekkel küzdöttek és amennyire tudta, megadta számukra a maximális segítséget. Gondosan távol tartotta magát bármiféle politikai tevékenységtől és amikor konstatálnia kellett a magyar kormány bizalmatlanságát és az általa támasztott nehézségeket, kész volt bármekkora áldozatra, csak hogy segítségére lehessen a magyar nemzetnek. A legnagyobb hálátlanság, ha most a hivatalos tényezők ezt a nemes embert kémkedéssel és titkos szolgálattal vádolják.

7. A »Sárga Könyv« személyemet úgy állítja be, mintha Actio Catholica-beli tevékenységem csak arra szolgált volna, hogy az állam biztonsága ellen széleskörű kémszervezetet vezessek.

Azok a külföldiek, akik engem ott meglátogattak meggyőződhetek arról, vajon Magyarországon érik-e sérelmek a katolikus egyházat. Bizonyosan nem az én hibám volt, ha elő kellett adnom nekik, hogy a magyar katolikusoknak nincs szabad sajtójuk, csak két hetilapjuk van, amelyek megjelenéséhez gyakran hiányzik az elegendő papíros, hogy 1945-ben az apostoli nunciusnak el kellett hagynia Magyarországot: vagy hogy 1946-ban valamennyi ifjúsági szövetséget, amely nem volt kifejezetten vallási jellegű, olyan vád alapján oszlattak fel, amely nem nyert a törvényszék előtt bizonyítást és amelynek valóságát nem vizsgálták felül törvényesen: vagy hogy 1947-ben megvádoltak számos katolikus iskolát azzal az abszurdummal, hogy azokban a demokrácia ellenes fegyveres összeesküvést készítenek elő.

Ha ezek és a hasonló esetek nem következtek volna be, nem tudtam volna azt válaszolni, hogy a magyar katolikusok súlyos sérelmeknek vannak kitéve, melyek közül több eléri a vallásüldözés határát.

8. Amikor ezeket az információkat adtam, még azt hittem, hogy a Magyar Köztársaság a demokrácián alapszik. Csak Rákosi Mátyás miniszterelnökhelyettes 1949. január 16-i cikke óta látom, hogy a magyar köztársaság valóságban proletárdiktatúra. A múltban ezt sohasem tudtam. Mindig azt hittem, hogy aki nem kommunista, ugyanakkor még nem az állam ellensége. Sohasem akadályoztam meg a népjólétét, sohasem cselekedtem a demokrácia ellen, de harcoltam a kommunizmus, mint világfelfogás ellen, amely a vallás ellenkezőjét, a materializmust propagálja. Kijelentettem, hogy mindazt, amit a kommunizmus ellen cselekedtem nem azért tettem, hogy ártsak a magyar államnak, sőt éppen az állam, a nemzet és a magyar nép érdekében tettem.

Róma, 1949. február 1.

Mihalovics Zsigmond s. k.
kánoni protonotárius³²

Mint kiderült, Sulner László írásszakértő laboratóriumában, feleségével együtt készítették a hamis beismerő vallomásokat Mindszenty aláírásával.

³² MOL XIX-J-1-j-Vatikán-IV-14 -725-1949.

A családon belül feltalált különleges szerkezetű géppel széttagolták a kézírását, majd más szövegszerkezetbe összeállították. A meghamisított kézírásokról nem lehetett megállapítani, hogy azok hamisítványok, de a sok helyesírási hiba mégis mindenkinek feltűnt. A házaspár még 1949-ben megszökött az országból, majd nyilvánosságra hozták hogyan készítették el a hamis szöveget, amit világszerte megírtak az újságok. A magyar követségeket utasították, hogy „baráti lapokban közleményt helyezzenek el a nyilvánosságra hozott rágalmak ellen”.³³

További tiltakozások

A fogságban lévő Mindszenty József személyéről tovább sem feledkeztek meg, a nyugati országokban, mert az ellene folytatott lejáratási kampány ellenkező érzéseket váltott ki az emberekből. A magyar követségekre tömegesen érkeztek a tiltakozások és kérelmek a szabadon bocsátása érdekében. A külföldi újságokban szintén közzétették, hogy az érseket injekcióval vallatták, hogy aláírja a kommunisták által kreált vallomást.

(Ausztria, 1949. november 14.)

³³ MOL XIX-J-1-d (6.d).

Elítélésének ötödik évfordulóján is sajtóközleményeket tettek közzé, Rómában, különböző plakátokat helyeztek el az egész városban. A *Comitato Civico* 7000 példányban, 70 × 100 cm-es piros plakátot készített, ahol Mindszenty Józsefet a vasrács mögött ábrázolta a következő felirattal: „Magyarországon ma a kommunisták parancsolnak, és öt év óta olyan emberek, mint Mindszenty hercegprímás börtönben vannak. Ebben az országban nincs vallásszabadság.”³⁴

Néhány hét múlva ismételt plakátsorozattal árasztották el a várost:

„Nincs béke a kiközösítetteknek Mindszenty bíboros, Strigoni³⁵ püspöke és Magyarország hercegprímásának üldözői mind csúfos véget értek. Aki rágalmazta, aki letartóztatta, aki kínoztta, aki bírálta és aki elítélte, mindet utolérte az erőszakos halál, vagy bezárták, vagy Szibériába deportálták. Ezt a rettenetes névsort azoknak mutatjuk be elmélkedés végett, akik abban reménykednek, hogy büntetlenül sértegetni tudják Istent és az ő egyházát.

Péter Gábor: a magyar államvédelmi bizottság volt főnöke, akinek parancsára letartóztatták Mindszenty Józsefet és aki durva szavakkal illette, letépte kezéről a gyűrűt – életfogytiglani fegyházra ítélték.

Rajk László: belügyminiszter, kirobantotta a harcot Mindszenty József ellen és azzal vádolta, hogy háborút készít elő az USA és az URSS között – mint összeesküvőt és mint kémeket felakasztották.

Kádár László: Rajk utóda, aki rendelkezéseket adott, hogy milyen szomorú eszközökkel kell vallatásra kényszeríteni a bíborost – mint összeesküvőt és mint kémeket felakasztották.

Zöld Sándor: aki a Mindszenty-ellenes propagandát vezette, miután megölte feleségét és gyerekeit, maga is öngyilkos lett.

Reis István: igazságügyi miniszter, akit Mindszenty-per alatt 25 évi börtönre ítélték, börtöncellájában halva találták. Feleségét Szibériába deportálták.

Osko Gyula: őrnagy, annak a csoportnak parancsnoka, aki letartóztatta Mindszentyt – miközben át akart szökni a határon megölték.

Désy Gyula: igazságügyi miniszter folytatta le azt a vizsgálatot, amelynek alapján kémkedés vádja alatt Mindszentyt letartóztatták – életfogytiglani fegyházra ítélték.

³⁴ MOL XIX-J-1-j (Mindszenty gyűjtemény, Vatikán).

³⁵ Esztergom latin neve.

Domas Ferenc: aki tüntetéseket szervezett Mindszenty ellen, koncentrációs táborba zárták.

A 13 rendőrt, akik letartóztatták a bíborost, deportálták.

Így járnak mindazok, akik üldözik az egyházat és az egyház szent minisztereit.”³⁶

³⁶ MOL XIX-J-1-j (Mindszenty-gyűjtemény); (7. sz. dokumentum, „Nincs béke a kiközösítetteknek” eredeti plakát magyar fordítása).

ÁTFORMÁLT EGYHÁZ

Amikor Mindszenty Józsefet, a magyar katolikus egyház vezetőjét, a börtön fogságában szemérmetlenül kínozták és megalázták, akkor még nem gondolták, hogy egyszer nyilvánosságra kerülhetnek azok a diktatórikus módszerek, amellyel mindenáron a lojalitását és az együttműködését akarták kicsikarni tőle. Vállalva a bántalmazásokat az ő lelkiismerete tiszta maradt, ellentétben azokkal, akik esküt tettek a kommunista rendszer mellett, némi engedmény reményében.

Börtönévei alatt az agresszív politikai irányzat uralkodott az egyházak felett, Moszkvából irányítva és átalakítva a társadalmat. A katolikus egyház az (1950-ben) állammal kötött megállapodás után, ugyanúgy akarta folytatni a munkáját, mint annak előtte. Az 1951-ben létrehozott Állami Egyházügyi Hivatal felállításával, kiépítették az egyházak feletti irányító, megfigyelő és felügyeleti rendszert. Minden egyéni kezdeményezés tilos volt, amit nem hoztak a hivatal tudomására. Nem látogathatták a családokat, tilos volt az ifjúsággal foglalkozni, a szegényeket segíteni. A titkosszolgálat behálózta az egész országot, figyelték a levelezéseket, beszélgetéseket, baráti kapcsolatokat. Vezető pozíciókba csak az általuk kinevezett személyek kerülhettek. „Jelentős kulcspozíciókba haladó gondolkodású és lojális egyházi személyeket kell bejuttatni, főleg püspöki, püspök-helyettesi és esperesi tisztségekbe. A megüresedő püspöki és más vezető állásba kizárólag lojális egyházi emberek kerülhetnek. Az ifjúsággal való sport, vetítés, énekkar, stb. foglalkozás megengedhetetlen!”³⁷

A politikai hatalom akarta a megváltó szerepét játszani, ezáltal Jézus személyét másként magyarázták. A körlevelekben felhívták az egyházi vezetők figyelmét, hogy a gonoszról, a sátánról ne prédikáljanak, nehogy a fennálló rendszerrel azonosítsák. Propagandájuk terjesztésére felhasználták az egyházakat, meghatározva a teológia irányzatát: „csak ennek a teológiának jegyében szabad prédikálni. A bibliai szövegbe bele kell kényszeríteni a politikai jelszavakat.”³⁸ A kisebb létszámú protestáns egyházakkal könnyebben boldogultak, rajtuk keresztül is a katolikus egyházat akarták gyengíteni. A „Sajátos protestáns hatás a katolikus egyházban” c. jelentés kihang-

³⁷ MOL XIX- A-21-e-002-8/a-1971.

³⁸ MOL XIX -A-21-c-2.0/8.

súlyozta, hogy a „protestáns egyházak államhoz való viszonyának pozitív alakulása, felvilágosító hatással volt a római katolikus egyházra, különösen a kritikus esztendőkből, a Mindszenty-ügy kapcsán.”³⁹

A diktatúra nemcsak az egyházakat, hanem az egész társadalmat sanyargatta, amelynek a következménye az 1956-os forradalom kirobbanása volt. A börtönökből kiszabadították a politikai foglyokat, a bíboros is visszanyerhette szabadságát. Elrendelte, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal iratanyagát biztonságba kell helyezni, mert a későbbiekben bizonyítékként felhasználhatók lesznek a békepapok és az egyházakba épült besúgók ellen.

Megjelenése és fellépése nemcsak az egyházának, hanem elnyomott országunk népének is bátorítást és vigasztalást adott. Rádióbeszédében nem lázított, hanem kihangsúlyozta, hogy a magyar nép minden néppel barátságban akar élni. „Hosszú fogság után szólok a magyar haza valamennyi gyermekéhez. Senkivel szemben nincs gyűlölet szívemben. Csodálatra méltó hősiesség szabadítja meg most a hazát. [...] Igen gyakori mostanában annak a hangsúlyozása, hogy a nyilatkozó, a múlttal szakítva, őszintén beszél. Ezt így én nem mondhatom. Nem kell szakítanom a múltammal, Isten irgalmából ugyanaz vagyok, mint aki voltam bebörtönzéseem előtt. Ugyanazzal a testi és szellemi épséggel állok meggyőződésemmel, mint 8 éve, mert én mindig őszintén beszéltem.”⁴⁰

A békésen kezdődő forradalom és a szabadság nem sokáig tarthatott. Az idegen bolsevik hatalom katonái, durván beavatkoztak az országunk belügyeibe. Budapest szovjet nagykövete Andropov (aki 1967-től a KGB elnöke majd az SZKP⁴¹ főtitkára lett) és barátja Kádár János, a szovjet katonai beavatkozást tartották szükségesnek, amely a szabadság vérbe fojtását eredményezte. Pálinkás-Pallavicini Antal őrnagyot 1957-ben kivégezték, amiért kiszabadította Mindszenty Józsefet fogságából. A megtorlás, megfélemlítés a sokszorosára mőött, ártatlan embereket ítélték törvénytelenül halálra. A meggyilkolt halottaknak még a kegyeletet sem adták meg. A megfélemlített és üldözött hozzátartozók sok esetben még azt sem tudhatták, hová hantolták el szeretteiket. Az egyházak papjait összeverték, kínozták, sokan a vérző sebeik által távoztak el az élők sorából.

³⁹ MOL XIX- A- 21-c-2.0/2.

⁴⁰ Köpeczi Bócz Edit: *Az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenysége*, 66. p.

⁴¹ Szovjetunió Kommunista Pártja.

Az Amerikai Egyesült Államok Budapesti Követségén

Az 1956-os forradalom leverését követően, az ország nyugati határán több mint hatvanezren hagyták el az országot. Mindszenty József nem akarta hazáját elhagyni, a budapesti amerikai követségen kapott menedéket. Mindenki úgy gondolta, csak rövid ideig lesz „szabadon, fogságban”, mert az ENSZ Közgyűlése is elítélte hazánk szovjet megszállását. Mégis nyomorúságos évek következtek, mert a megtorlás a sokszorosára nőtt.

A követségen eltöltött tizenöt esztendő mégsem a pihenést hozta számára, mert további lélekmentő akciókon dolgozott. Írásaiban követelte, hogy a kormány enyhítsen az ország jogfosztottságán. Követelte továbbá a szabad sajtót, az egyházak és a hitélet szabadságát, amitől teljesen megfosztották az országunkat. Hivatalosan továbbra is ő volt a katolikus egyház feje.

A börtönévei alatt, az ÁEH⁴² által létrehozott papi békemozgalom a mozgatórugója volt annak, hogy az egyházakat folyamatosan átalakítsák és az előírt politikai akciókat az egyházakon belül végrehajtsák. A békepapokon keresztül nemzetközi szinten fejtették ki propagandatevékenységüket. A bíboros átlátta, hogy az ökumenikus szervezkedéssel az egyházak gyöngítését célozzák, az ún. béke hangoztatása, hirdetése mellett. A menedéket nyújtó követség épületén belül a bíborost nem tudták elhallgattatni, hiába akarták. Kiadott rendeleteivel 21 békepapot felfüggesztett, kiutasította Budapestről és eltiltotta őket minden egyházi és közéleti tevékenységtől. Helyükre az általa kinevezett papokat küldte. Ezen felbátorodva a váci és a fehérvári egyházi vezetők szintén eltávolították tisztségükből a békepapokat, mivel az egyházi törvények ezt jogilag lehetővé tették. A kialakult gyakorlat szerint azonban csak az állam hozzájárulásával lehetett papi állásokban rendelkeznie az egyházi hatóságnak. Az egyházi eljárásokkal szemben többszörösen tiltakoztak az ÁEH részéről, amit a püspökök nem vettek figyelembe. Ezt a hatalom szankcionálta, mert 1957. január 1-jén megvonták az államsegélyt az Esztergomi és Fejér Egyházmegye területein. Figyelmeztetésül, kihangsúlyozták, hogy nem hajlandók a püspökök által kialakított helyzetet eltérni.

A püspöki kar erős lett annak a tudatában, hogy Mindszenty József lélekben is velük van. Január 23-án megtartott püspökkari konferencia arra az álláspontra helyezkedett, hogy az áthelyezéseket nem vonják vissza, sőt újabb sérelmeket és követeléseket terjesztenek a kormány elé, és csak azok orvoslása, illetve teljesítése után hajlandók a kormány panaszairól tárgyalni.

⁴² Állami Egyházügyi Hivatal.

1957. január 21-i keltezéssel a Vatikán intézkedéseket küldött, amelyekben – Mindszenty utasításait megerősítve – egyházi átok terhe mellett 21 békepap egyházi funkcióból történő leváltását rendelték el. „A vatikáni iratok arra hivatkoztak, hogy az érintetteket szabálytalanul, állami erőszakra nevezték ki és ezért alkalmatlanok magasabb egyházi tisztségek viselésére.”⁴³

Ezt követően Esztergomban, Budapesten, Székesfehérvárott és Vácott miniszteri biztosokat állítottak a hatalom emberei, hogy az egyházkormányzatot ellenőrizzék és követeljék a békepapok visszahelyezését. Közölték, hogy személyi rendelkezéseket csak állami jóváhagyás után lehet végrehajtani.

Mindezeket az egyházon belül nagy felháborodással fogadták. Badalik veszprémi püspök újabb tíz békepap áthelyezését rendelte el tiltakozásul, majd Grösz érsekhez fordultak, kérve, hogy tiltakozzék a miniszteri biztosok beállítására ellen.

Ezek után a kommunista állam és a katolikus egyház viszonya nagyon megromlott. „Veszélyben forognak évek során elért eredményeink, a papi békemozgalmat pedig az áthelyezésekkel valószínűleg lefejezték, működését megbénították,”⁴⁴ olvasható az ÁEH elnöki jelentésében.

Még nagyobb intenzitással támadták a bíborost, az újságok szökött fegyencnek titulálták. A középiskolákban a tüntetést szerveztek és elvárták a diákoktól, hogy ellene a halál büntetését követeljék.

A hatalom a vatikáni intézkedéseket az állam belügyeibe való beavatkozásnak minősítette és megakadályozta kihirdetését és annak érvényesítését. Ezt követően már hiába próbálkozott a Vatikán bármit tenni. Grösz érseknek 1957. júliusban figyelmeztető levelet küldtek, amelyben elmarasztalták a püspököket a békemozgalom támogatása miatt. Az eredménytelen figyelmeztetések után a pápa dr. Beresztóczy Miklós, dr. Horváth Richárd és Máté János katolikus pap képviselőket egyházi átokkal sújtotta és megtiltotta papi hivatásuk gyakorlását. Tekintettel arra, hogy a kommunisták felügyelete alatt tartott katolikus egyházban ezt már senki nem vette komolyan, a pápa kiátkozta őket, amit hivatalos közlönyben is közzétettek 1958. február 15-én.

Az ÁEH elnöke március közepén a kormány megbízásából közölt nyilatkozata alapján: „Mindszenty József Magyarországon többé nem végezhet egyházi funkciót. Éppen ezért a Kormány álláspontja szerint Mindszenty bármiféle rendeletének végrehajtása állami törvényekbe ütköző cselekedetnek minősül.”⁴⁵

⁴³ MOL XIX-A-21-e-002-8/a-1971 (3.d).

⁴⁴ MOL XIX-A-21-d-0011/1957.

⁴⁵ MOL XIX-A-21-e-002-8/a-1971 (3.d).

A demokrácia és a szabad vallásgyakorlás hangoztatása mellett továbbra is drasztikus módon beleavatkoztak a keresztények életébe. A katolikus egyházban a kommunista kormány akarta a Vatikán szerepét átvenni, „egyes püspökök vatikáni inspirációra, fondorlatos módon megpróbálták érvényesíteni a vatikáni rendelkezéseket. Ezeket különböző politikai adminisztratív intézkedésekkel megakadályoztuk”.⁴⁶

Természetesen az eseményekről a kommunista hatalom másként informálta az egyházon belüli papságot, hazug félretájékoztatást kezdeményezett és úgy állították be, hogy az ÁEH intézkedéseivel mindenki egyetért.

„A Magyar Katolikus Püspöki Kar és az egyházi közvélemény tudomásul vette, hogy a papképviselőket sújtó és a Püspöki Kar jogait korlátozó papi dekrétumokat a Vatikán nem tudja érvényesíteni.”⁴⁷

Ennek következményeként mindhárom katolikus pap képviselő továbbra is elláthatta a papi funkcióját. Dr. Beresztóczy Miklós országgyűlési képviselő, az Országgyűlés alelnöke a továbbiakban budapesti lelkészség vezetője volt és a Katolikus Papi Békemozgalom főtitkára. Dr. Horváth Richárd országgyűlési képviselő az Elnöki Tanács tagja, ugyancsak az egyik budapesti lelkészség vezetője lett, és a Katolikus Papi Békemozgalom lapjának főszerkesztője. Dr. Várkonyi Imre országgyűlési képviselő a kalocsai egyházmegye kanonokja, és az Actio Catholica országos igazgatója tisztségét látta el. Így biztosították, hogy a saját szolgálatukba állítsák az egyházakon keresztül a papságot és a hívőket.

⁴⁶ MOL XIX-A-21-e 002-8/a 1971. (3.d)

⁴⁷ Uo.

ÜGYNÖKHÁLÓZATOK KIÉPÍTÉSE

A szovjet megszállás után a hatalom, nemcsak az országunkban építette ki a titkosszolgálatát, hanem világszerte figyeltette a szétszóródott magyar közösségeket. Ennek érdekében már 1948-tól, folyamatosan külföldre delegálták a képzett ügynököket, akiket beépítettek az emigrációs közösségekbe. A Vatikán kiemelt célpont volt, ahova a jól képzett, papnak álcázott ügynökök seregét küldték, hogy meggyengítsék azt a keresztény központot, amit az egész világ elismer. Így akarták elérni, hogy a katolikus egyház befolyását világszerte csökkentsék. „Fenyvesi Imre” fedőnevű ügynököt az Államvédelmi Hatóság egyházi vonalon foglalkoztatta. Azzal a feladattal küldték Ausztriába, hogy a bécsi Pázmáneumon keresztül jusson be a Vatikánba. (Olyan jól végezte feladatát megbízói részére, hogy munkája eredményeként vették őrizetbe és ítélték el, Bulányi Györgyöt és társait.) Hosszú éveken át a papnevelést szolgáló Pázmáneum épülete a hírszerzés központja lett. A kiépített ügynökhálózat biztonságos működése érdekében a fedőneveket többször megváltoztatták.

A „Kaposvári” fedőnevű ügynök, 1954 óta állt az állambiztonsági szervek szolgálatában, mint a jezsuita rend tagja. Ausztriába disszidáltatták azzal a megbízással, hogy az emigránsok bizalmába férkőzzön be. A Pázmáneum épületében lakott, ahol intenzív megfigyeléseket végzett. Jelentéseket nemcsak a környezetében élő személyekről küldött, hanem utazásairól, az USA-ban és Kanadában élő szerzetesekről.

A 82-856/1956 BM jelentés pozitívan értékelte a hálózatépítési munkát: „Az 1955 évben végrehajtott beszervezések és a hálózat megtisztítása során, jelentős minőségi változás állt be ügynökségünk összetételében. Eredményt értünk el az ellenséges gócbba való beépülésnél. 1954-hez viszonyítva 50%-al növeltük a külföldön dolgozó ügynökségek számát. Sikeres ügynöki beépüléseket hajtottunk végre a belső reakció egyes külföldi bázisaiba.”⁴⁸

Színvonalas munkát vártak a rezidentúráktól, ügynököktől, elsősorban az egyházak fellazításában. „Növelni kell az ügynöki-művelti munkát a hírszerző szolgálatok, külföldi klerikális központok által a vallás elleni harcban” fogalmazták meg a jelentésekben.

⁴⁸ MOL XIX B-1-2 (7.d).

Az 1956-os forradalom vérbe fojtása után ismét sokan kényszerültek a hazájuk elhagyására, akiket már a kommunisták stabil ügynökhálózata várt a Nyugat-Európai országokban.

„Kemény” fn.⁴⁹ ügynök, 1957. augusztus 29-én beszámolt az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottságának New Havenben a Yale Egyetemen tartott gyűlésén megszerzett információkról. Természetesen nem maradhatott ki a jelentéséből, hogy milyen a külföldi visszhang az előző évben ki-robbant forradalomról és következményeiről. Az ügynök igyekezett a forradalmat és Mindszenty személyét mindenhol, mindenkinek befeketíteni, és a valóságot teljesen elferdíteni. Jelentésében külön kiemelte, hogy miként lehet befolyásolni a nyugati emberek gondolkodását.

„Minden külföldi vendégünkkel és minden külföldivel való beszélgetésben, hasznosnak mutatkozik, ha rámutatunk arra, hogy az októberi események alatt elsősorban a klerikalizmusnak Mindszenty vezetésével, milyen nagy erői vonultak fel arra, hogy a tömegek szenvedélyét a maguk számára kihasználják és egy múlt korszakbeli restaurációt készítsenek elő. Ez meglehetősen meghökkenti a nyugati embereket és gondolkodásra készíti őket.”⁵⁰

„Tolnai” a református egyházi vonalon működő ügynök volt, aki az egyik legtöbb kárt okozta az egyházaknak a jól fizetett háttérmunkájával. A titkosszolgálat széleskörűen foglalkoztatta, felhasználták személyét az öku-menikus összeköttetések szervezéséhez, ahol a hatalom által meghatározott római katolikus főpapokkal kellett együttműködnie a megadott utasítások szerint. 1959. október 6-án írt jelentésében részletesen beszámolt, dr. Millton Mayer Amerikából érkezett vendég és Mr. Gardener és Mr. Tenethy, a Budapesti Amerikai Követség beosztottjaival, a Palace Szálló szalonjában történt beszélgetésről. Kíváncsian megkérdezték „Tolnaitól”, hogy mit gondol Mindszenty amerikai követségen tartózkodásáról.

„Ebben a dologban nagyon határozottan az volt az álláspontom, hogy Amerika ezzel a történelem egyik legsötétebb alakját vette védelmébe és nekem, mint protestáns lelkésznek nem lehet közömbösnek lenni, a protestánsokat mindig üldöző római katolikus főpapokkal szemben. Mr. Tenethy erre azt válaszolta, hogy Amerika mindig az üldözöttek pártján volt, tekintet nélkül arra, hogy azt miért is üldözték. Itt egy a forma és a tartalom összefüggéséről szóló filozófiai jellegű vita következett.”⁵¹

⁴⁹ fn. = fedőnevű.

⁵⁰ MOL XIX B-1-2 (7.d).

⁵¹ ÁBTL 3.1.5. O-13586/1.

A kapott jelentés végén Valykó István rendőr hadnagy által írt megjegyzés, értékelés, utasítás és intézkedés már a kitervelt további feladatokat is tartalmazta.

„MEGJEGYZÉS: »Tolnai« fedőnevű ügynökünk utasításra ment el Milton Maer-rel az amerikai követségi beosztottakkal történő találkozásra. Az ügynököt részletesen eligazítottuk viselkedésére vonatkozóan és azt illetően, hogy a feltett kérdésekre milyen vonatkozású válaszokat adjon.

ÉRTÉKELÉS: A jelentés operatív szempontból igen értékes. Világosan látszik az ügynök jelentéséből, hogy a követségi beosztottak kapcsolatokat keresnek és hogy ez mennyire fontos a számukra, mutatja az a tény, hogy nem egyedül, hanem ketten mentek el a találkozóra. Az ügynöknek feltett kérdések mutatják, hogy tanulmányozzák »Tolnai«-t, meg akartak győződni arról, hogy megfelel-e céljaikhoz az ügynök személye. »Tolnai« ügyesen, okosan viselkedett, amelynek az lett az eredménye, hogy ismét akarnak az ügynökkel találkozni.

UTASÍTÁS: Ha telefonon felhívják a követségi beosztottak, megbeszélhet velük egy általuk megjelölt helyen találkozót, azonban ezt a körülményt rögtön jelentse.

INTÉZKEDÉS: A jelentés egy példányát megküldjük a II/2. Osztály illetékes alosztályának.

– Javaslom, hogy az ügynök további magatartására vonatkozóan részletes megbeszélést folytassunk a II/2. Osztály illetékes alosztályával.”⁵²

A hatvanas években az Állami Egyházügyi Hivatalba telepített „Világosság rezidentúra” a hírszerzői munka javítását célozta.

„A hatékony együttműködés elősegítése, a hírigények kielégítése és ezek eredményes felhasználása érdekében az ÁEH a BM Hírszerző Szerve szükségesnek látja, illetve lehetővé teszi, hogy az ÁEH különböző funkcióiba hírszerző tiszteket helyezzenek.”⁵³

Az 1968-as működési ügyrendjük szerint a „Világosság rezidentúra tagjai” a BM magas rangú delegáltjai voltak, akik fedőnevet viseltek.

„Vági”: a rezidentúra vezetője volt. (Rezidens) A legális és titkos úton szerzett információk feldolgozásáért és elemzéséért volt felelős.

„Bajomi”: a Vatikán, a nemzeti hierarchiák és a katolikus papi emigráció területén folytatandó hírszerző munkáért felelt.

⁵² Uo.

⁵³ ÁBTL 3.2.6. 8-69/1.

„Zentai”: felelős volt a legális és titkos úton szerzett információk elemzéséért, feldolgozásáért, elsősorban a Vatikán és a nemzeti hierarchiák viszonylatában.

„Vértesi”: a protestáns világszervezetek hírszerző munkáit irányította.

„Szűcs”: olyan külföldi hírszerző munkák megszervezéséért felelt, ahol nem, vagy nem jól működtek a rezidenturális tevékenységek.

A BM beépített embereinek olyan ügynökség kialakítására kellett törekedniük, akiknek a nemzetközi egyházi életben szervező és befolyásoló szerepük volt. Olyan együttműködő személyeket kerestek, akiket alkalmasnak találtak arra, hogy a célországok és célobjektumok irányába egyházi hírszerző bázist hozzanak létre.

Futárpostán kapták a központi utasításokat, a hírszerző tevékenységhez szükséges háttér anyagokat, valamint a fizetésük kiegészítését. A BM igazolványt vagy fedőigazolványt nem tarthattak maguknál. Értekezletet, szakmai megbeszéléseket csak a hivatalon kívül „K”⁵⁴ lakáson tarthattak, amit felszereltek konspirált ügyintézéshez szükséges eszközökkel, pl. rejtett, kódos páncélszekerénnyel. Napi kapcsolatban voltak az elhárítás ügynökeivel, operatív ügyekben a 4-es osztályon keresztül.

A kiépült és egyre bővülő ügynökhálózatok fenntartásának költségeit folyamatosan növelték, belföldön és külföldön egyaránt. Busásan megfizették az ügynökök operatív munkáját, kiadásait, a „K” és „T”⁵⁵ lakások fenntartását (amelybe az étel- és italvásárlás számlái is beletartoztak), valamint a belföldi és külföldi kiküldetésüket. Az operatív akciók térítésén túl, még az idegen nyelv tanulását is fizették. Biztosították a futár-összeköttetést és költségeit, valamint az ahhoz szükséges konténerek és egyéb eszközöket.

A hírszerzőtiszték horizontálisan és vertikálisan áttekintést nyertek az egyházak életéről, nemzetközi kapcsolatairól.

A Rajnai Sándor rendőr vezérőrnagy főcsoportfőnök-helyettes jóváhagyásával elkészített munkatervben a külföldön tevékenykedő hírszerzés további megerősítését szorgalmazta.

„Fokozatosan el kell érni, hogy a szakosított belső rezidentúra hazai bázisról erősítse a külföldi rezidentúrák hatékonyságát, a nem rezidenturális területeken pedig biztosítsa a Vatikán elleni hírszerzőmunka bázisának megerősítését.”⁵⁶

⁵⁴ Konspirált lakás, állambiztonsági szervek fedése alatt működtetett bérlemény, SZT-tisztek találkozhelye volt. SZT = szigorúan titkos.

⁵⁵ Találkozási lakás, természetes személy tulajdona, amit a BM rendelkezésére bocsátottak megegyezés alapján.

⁵⁶ ÁBTL 3.2.6. 8-69/1.

Ezek után meghatározták a főbb feladatokat és a hatékonyság érdekében kidolgozták a pontos végrehajtását. A külföldön kiépített hivatalos hálózaton keresztül szervezték tovább az ügynökök és informátorok tevékenységét. Kitűnő lehetőségnek kínálkozott az ösztöndíjasok kiválasztása a telepítésre alkalmas ügynökségük bővítéséhez, melynek felelősei Erdei Tibor és Balázs József rendőr századosok voltak. Az ösztöndíjasok kiküldését megelőzően felderítették a konkrét lehetőségeket, hogy az akcióban lévő hálózati személyek és a kiválasztott teológusjelöltek, megfelelő kiképzésben részesüljenek.

„Ahol nem lehet frontálisan támadni meg kell próbálni belopózni” jelszó mellett folytatták alattomos munkájukat. További jelmondatuk volt, a „hosszú távú taktika a fellazítás” mivel tisztában voltak azzal, hogy csak lassan lehet elérni a társadalmak átalakulását, a keresztény Európa fellazítását.

1968. március 4-i PB határozatában, a katolikus egyházpolitikai irányvonal fő feladataként a „Vatikán befolyása és nyomása” ellensúlyozására helyezték a hangsúlyt. A püspöki kar tagjaival érzékeltették, hogy egyéni érvényesülésük érdekében (érseki, megyéspüspöki kinevezések), valamint az egyházzal kialakított „rendezett viszony” miatt, a fiatal papok befolyásolását nagyobb erőfeszítéssel végezzék. A papneveldekben fokozzák és ösztönözzék a jövőbeli papok demokratikus magatartását. Egyéni foglalkozásokon és elbeszélgetéseken, foglalkozzanak az új (haladó) teológiai tanításokkal, ezzel erősítsék a „reakciós teológiai” nézetek elleni harcot.

Az ÁEH fedése alatt működő rezidentúra 1968. december 10-én készült ügyrendjének 3. pontjában, az ügynökség szervezésének és tartásának területét határozták meg.

„A belső elhárítás számos olyan ügynökkel rendelkezik, akik az egyházak külügyi bizottságaiban, külügyi osztályain dolgoznak és elsősorban az egyházak nemzetközi központjai tekintetében rendelkeznek hírszerző lehetőségekkel.

Ezeknek az ügynököknek az átvétele, vagy az elhárítással történő közös foglalkoztatása lehetővé teszi, hogy e fontos területen dolgozó ügynökök munkáját egységes szempontok alapján irányítsuk és a Központ hírigénegeinek megfelelően lássuk el feladatokkal.

Ugyanakkor a fedőbeosztás lehetőséget teremt számunkra olyan személyek megközelítésére, tanulmányozására, akik a belső rezidentúra saját hírszerző bázisa fejlesztése szempontjából jelöltként jöhetnek számításba, vagy a fedőbeosztás felhasználásával »sötétben« tudunk foglalkoztatni az információszerzés és kutatómunka területén.”⁵⁷

⁵⁷ ÁBTL 3.1.5. O-13603.

A beszervezett ösztöndíjasok közül egyesek jelentéseket készítettek a kijelölt személyekről, mások utasítás szerint dezinformálásban tevékenykedtek vagy különböző provokációkat rendeztek. Továbbiakban a nyugati országokba utazó ösztöndíjasok kiválasztása, felkészítése és utánpótlásának biztosítása, a kiemelt feladatok közé tartozott.

„Károlyi” fn. ügynök a 11-155/69-es számú hálózati jelentésében beszámolt dr. Bauer Johann bécsi kanonokkal folytatott beszélgetéséről, aki elkomorodva mondta, hogy „igen sok baj és nehézség van a magyar papokkal. Telhetetlenek, követelődzők, igényesek, olyan kívánságokkal lépnek fel, amelyekre osztrák papok gondolni sem mernek. Részletekbe nem bocsátkozott. Mondtam, hogy ne csodálkozzék. Ezek azzal jöttek el Magyarországról, hogy itt kint van maga az eldorádó a földi paradicsom sült galambokkal.”⁵⁸

Majd pár évvel később szintén olvasható több helyen az ösztöndíjasok kiképzése, beszervezése. Az intézkedéseknél meghatározták, hogy minden esetben az illetékes megyei III/III osztály operatív tisztjével egyeztetik a jelölt személyét és kikérik véleményüket.⁵⁹

„A rezidentúra a beilleszkedési és a betanulási időszak után törekszik a célobjektumok irányába, az egyházak ösztöndíjas lehetőségei kihasználására és saját hírszerző bázisa bővítésére jelöltek felkutatására és tanulmányozására.”⁶⁰

A hetvenes évek elejére már jól kiépített titkosszolgálat hálózta be az egyházak belső életét.

⁵⁸ ÁBTL 3.1.5.O-8-239.

⁵⁹ ÁBTL 3.1.2. M-41834.

⁶⁰ ÁBTL 3.2.6.8-69-1.

POLITIKAI IRÁNYZATOK ALAKULÁSA ÉS A „MINDSZENTY-ÜGY”

A bíboros többször gondolt arra, hogy saját felelősségére elhagyja a követség épületét és a hatóságok kezére adja magát, mert nem félt a börtöntől és a kínzásoktól sem. Egyedül attól tartott, ha feladná magát, a szülőfalujába internálnák mint Stepinac bíborost, aki üzenetet küldve figyelmeztette, hogy vigyázzon nehogy az ő sorsára jusson. Titó száműzte a falujába, és fogolyként tartották a húga házában, ahonnan nem távozhatott el. Nagyon sok szenvedést kellett átélnie, mert ha az öröknek valami nem tetszett nemcsak őt, hanem a családtagokat is bántalmazták.

A hatvanas évek elején elkezdődött enyhülési politika jegyében, a szocialista országok nagy fennhangon a békét hirdették, de a háttérben ugyanakkor a legsötétebb akciókba kezdtek.

Vatikán a szocialista országok felé nyitott volt, mert nem akarták, hogy az ateizmus tért nyerjen. Az Ostpolitik jegyében, Agostino Casaroli helyettes vatikáni államtitkár pozitív hozzáállásával, keleti országokkal történő tárgyalásokat kezdeményezett.

A Vatikán már az 1960-as évek elején kezdeményezte, hogy Mindszenty József szabadon elhagyhassa az USA budapesti nagykövetségét, de mindhiába. Szerették volna elérni a kormánynál, hogy rehabilitálják a bíborost, akit ártatlanul elítéltek és meghurcoltak, de ezt a javaslatot és kérést mindig határozott elutasítás követte.

Ugyanakkor a hatalmi politikának nagyon kellemetlen volt ez a megoldatlan helyzet, ezért az egész világot átfogóan tanulmányozták, hogy milyen véleményeket hallani a bíboros személyéről. Rendszeres kapcsolatot tartottak a külföldi kommunista pártokkal, egymást folyamatosan informálták, és különböző közös intézkedéseket dolgoztak ki, hogy hamis politikájukat minél szélesebb körben terjeszteni tudják.

Az MSZMP Politikai Bizottsága súlyos problémaként értékelte Mindszenty amerikai követségen eltöltött éveit, aki fáradhatatlanul tevékenykedett szabadságának korlátozása ellenére. A követség védelme alatt állt, ahol a biztonságát a legmesszebbmenőkig biztosították.

A hatalom folyamatosan napirenden tartotta a „Mindszenty-ügy megoldását”. Az új Btk. rendelkezése értelmében, az 1961. évi V. törvény hatálybalépése előtt kiszabott valamennyi életfogytiglan börtönbüntetést, tizenöt évi

szabadságvesztés büntetésként kellett végrehajtani. Mindszenty József esetében ez azt jelentette, hogy az átváltoztatott tizenöt évi szabadságvesztés büntetésből még hét évet nem töltött le.

A Rómában tevékenykedő ügynökök jelentések halmazát készítették az 1962 és 1965 között zajló Második Vatikáni Zsinat tanácskozásairól, Vatikán új politikájáról. Figyelték és értékelték a háttérintézkedéseik által létrejött eredményeket. Sikerüknek tulajdonították, hogy Mindszenty József hercegprímás, már nemkívánatos az amerikai követségen. Sötét háttérakciókkal a Vatikánban is „jó munkát végeztek” mert az új politikai irányzat képviselői már nem „hősnek”, hanem egy megoldandó problémának tartották az idős egyházfő személyét.

Rómába kirendelt követ jelentései a „Mindszenty-ügyről”

A nagykövetségek kiemelt figyelmet fordítottak a róla kialakult véleményekről. Száll József Rómába kirendelt követ, tárgyalásokat, megbeszéléseket folytatott „Mindszenty-ügyben”, nem csak a vatikáni körökben, hanem vezető politikusokkal, a sajtó és rádió munkatársaival is. Bemutatkozó látogatást tett Bernabeinél, az Olasz Rádió és Televízió vezérigazgatójánál.

Beszélgetésükről (1962. novemberben 710/62 számon) a külügyminisztériumnak megküldött jelentésében számolt be.

„Szerinte a helyzet megoldására most »teljesebb« lehetőség van, mint fél-évvel ezelőtt. Különösen kedvezőbb a helyzet, mint néhány évvel ezelőtt. A kubai krízis hozzájárult ahhoz, hogy egy szélesebb körű appeasment következzen be, és abban bízunk, hogy ennek második lépése a kubai megegyezés után, Európában lesz. Mindez megkönnyíti a Mindszenty kérdés megoldását.

Közölte, hogy legutóbbi Egyesült Államokban tett látogatása során a Fehér Ház tekintélyes munkatársaival is beszélgetést folytatott erről a kérdésről. Az volt a benyomása, hogy az Egyesült Államokban is keresik és kívánják a kérdés megoldását. Tudomása van arról, hogy a pápa amikor Hamvas püspököt és püspök társait magánkihallgatáson fogadta, kifejezte azt a határozott kívánságát, hogy Mindszenty bíborost Rómában kívánja látni és azt is kívánja, hogy a jövőben Rómában tartózkodjon. Bízunk abban, hogy Hamvas hazatérése után módot fog találni arra, hogy Mindszentyvel személyesen közölje a pápának ezt a kívánságát, és ez elősegíthetné a megoldást.

Válaszul kifejtettem: mi is hozzá akarunk járulni a nemzetközi feszültség enyhítéséhez és elvileg nincs akadálya, hogy a kérdés megoldásában közreműködjünk. Tudni kell azonban világosan, hogy ebben a kérdésben nem mi

vagyunk a leginkább érdekelt fél. A magyar katolikusok számára és a magyar közvélemény számára, »Mindszenty kérdés« nincs. Egyrészt mert elvesztette az ellenforradalom idején tekintélyét, másrészt mert évek óta passzív, egyházi tevékenységet nem fejt ki, ezért különösebb egyházi tekintélye sincs. A mi számunkra a kérdés megoldása nem első helyen álló probléma. Abban az esetben azonban, ha a leginkább érdekelt felek erre nézve kezdeményező lépéseket tesznek és teljesítik azokat a feltételeket, amelyek a kérdés rendezésével együtt kell járjanak, mi nem zárkozunk el a tárgyalások elől. Ha a Vatikán szükségesnek tartja Mindszenty Rómába utaztatását, erről elsősorban az Egyesült Államokkal kell tárgyalnia, mert Mindszenty évek óta az Egyesült Államok budapesti követségén tartózkodik és az Egyesült Államok véleményünk szerint ebben a kérdésben a legérdekeltebb fél. Ezért véleményünk szerint a vatikáni államtitkárságnak elsősorban az Egyesült Államok kormányánál kellene konkrét lépéseket kezdeményeznie és az amerikai álláspontot tisztázni. Természetszerűleg az amerikaiaknak kell kezdeményezni, hogy bizonyos függő kérdéseket megtárgyaljunk. Ilyen függő kérdések különben egyházi területen is vannak. Sajnos az a tapasztalatunk, hogy a papi emigráció véleményének befolyása nagyarányú (legalábbis feltehetőleg) a Vatikán egyes köreiben.

Bernabei azt válaszolta, hogy ő biztos abban, hogy a pápának határozott érdeke, hogy Mindszentyt Rómába hívja és abban is biztos, hogy az államtitkárság vezetői teljesen egyetértenek a pápával és az ő irányvonalát követik. Tudja, hogy Cicognani bíboros és Del Aqua államtitkár-helyettes teljesen úgy gondolkodik mint a pápa és Mindszenty kérdésben azonos a véleményük. Tény azonban, hogy vannak olyan elemek a kúriában, akik eltúlozzák az emigráció papjainak szerepét. Kijelentette ismét, abban bízik, hogy Hamvas püspök hazatérése után, Mindszentynek átadhatja a pápa üzenetét.

Megkérdeztem, visszatérve amerikai benyomásaira, hogy megmondhatja-e, hogy a Fehér Ház képviselői közül kikkel tárgyalt és megbízatása milyen jellegű volt. Egyéni kezdeményezés volt-e a kérdés felvetése, vagy arra megbízatása volt. Közölte, kérve azt, hogy tájékoztatását teljesen bizalmasan kezeljem, hogy nem egyéni kezdeményezésre vetette fel a problémát az Egyesült Államokban. Mint a rádió vezetője volt ott, de előtte módjában volt régi személyes ismerősével, barátjával, Del Aqua-val beszélni. Megbeszélést folytatott »tanítómesterével« La Pira-val is és úgy tudja egyeztették az elképzelést Fanfanival is. Hivatalos megbízása nem volt, de az említettek bizalmát és barátságát élvezve az ő véleményüket és érdeklődésüket képviselte. Ezek tanácsára a Fehér Házban olyan befolyásos politikust kellett keresnie, aki nem katolikus és aki elfogadható a jelenlegi adminisztráció minden árnya-

lata számára. Ezért dr. Schlesingert kereste meg, aki az elnök személyes politikai tanácsadója és aki jó baráti viszonyt tart fenn Stevonson-nal, Trumann-nal és Kennedyvel.

Véleménye szerint csak ilyen közvetítő útján lehetett a kérdést reálisan megközelíteni. Schlesinger-rel részletes és elmélyült megbeszélést folytatott és az volt a benyomása, hogy a jelenlegi amerikai adminisztráció részéről van szándék a kérdés rendezésére, lezárására. Nagyon kért azonban, hogy Schlesinger nevét a legbizalmasabban kezeljem és ha lehet, még a kormánnyal se közöljem. Magyarozatként hozzáfűzte, hogy Schlesinger annak a csoportnak a tagja, aki Rooseveltné köré tömörült és akiknek politikai befolyásuk a demokrata pártban igen nagy.

Ismét hangsúlyoztam, megköszönve tájékoztatását, hogy a kérdés elsősorban a Vatikán és az amerikai érdekelt fél magatartásán és hozzáállásán múlik és ehhez véleményünk szerint az kell, hogy az Egyesült Államokat a Vatikán valamilyen formában konkrétan keresse meg. Mi magunk a kérdéshez csak azért nyúlunk, mert azt tapasztaltuk, hogy éppen a Vatikán részéről kezdeményezést láttunk. Nem tudjuk azonban, hogy ezek a kezdeményezések mennyire hivatalosak.

Bernabei megjegyezte, hogy ha kívánom szívesen összehoz Del Aqua államtitkár helyettessel. Ezt udvariasan elhárítottam. De egyben megemlítettem, hogy személyes véleményem szerint hasznos lenne, ha a zsinat első szakaszának lezárása előtt Del Aqua vagy Cicognani bíboros módot találna arra, hogy Hamvas püspökkel erről a kérdéstről beszéljen és tájékoztassa őt a Vatikán álláspontjáról. Ez azért lenne szükséges, mert Hamvas püspök december első felében visszatér Magyarországra és nyilvánvaló megtalálja a módot arra, hogy a Vatikán álláspontját a magyar kormány képviselői előtt ismertesse.

Bernabei érdeklődött, hogy mennyire fogadják el a magyar kormánytényezők Hamvas autoritását. Válaszul elmondottam, hogy őt a magyar katolikus egyház magyarországi fejének tekintjük, a püspöki kar ez idő szerinti elnöke, akinek nagy egyházi múltja van és ennek következtében tekintéllyel bír a hívők, a püspöki kar és természetesen a kormány vezetői előtt is. Bernabei ígéretet tett, hogy barátaival való találkozásakor tájékoztatja őket álláspontunkról. Ismételten kérte a megbeszélések teljes bizalmas jellegének megőrzését és az általa közölt személyek nevének titokban tartását.⁶¹

⁶¹ MOL XIX J-1-j (Mindszenty gyűjtemény).

Reformtörekvések a Vatikánban

Római Magyar Nagykövetségről 1963. március elsején kelt, 349-385/63 számon tájékoztató jelentést, beszámolót küldtek Tomek Vince, a piarista rend generálisával történt beszélgetésről, aki szintén sürgette a rendezetlen kérdések mielőbbi megoldását a Vatikán és a szocialista országok között.

„Mindszenty kérdést, az állam és a katolikus egyház között fennálló egyéb rendezetlen kérdéseket, most kell sürgősen rendezni, mert nem lehet tudni, hogy a Vatikán jelenlegi reformista (szerinte: »appolitikus«) vonala tartós lesz-e? A pápa öreg és beteg, és bár pillanatnyilag jól van és olyan aktív, mint még soha, de állapota bármikor rosszabbra fordulhat.⁶² Ha meghal kérdés kijön utána? Ha Montini lesz az utóda, az ő vonalát fogja folytatni, de a többi lehetséges jelölt a régi XII. Pius féle vonal hívei. Bizonytalan, hogy melyik vonal lesz az erősebb.

Továbbiakban pozitív nak és eredményesnek értékelte, a »szovjet küldött« vatikáni megbeszélését, amely lehetővé tette, hogy a Slipij⁶³ ügy lerendezésére kerülhessen. Szerinte a »Mindszenty kérdés« egyszerűen megoldható. Könnyen lehet biztosítani, hogy Mindszenty politikai tevékenységet ne folytasson és szilenciumot tartson. Elmondta, hogy Slipij valahol kint a városban lakott, ahol az újságírók megkönyékezték és interjúkat készítettek vele. Haraggal szólt a kommunisták ellen, azt panaszolta, hogy a katolikus ukránokat senki sem védi, diplomáciai tárgyalásokkal a háttérbe szorítják őket. A pápa berendelte a Vatikánba és ott helyezte el. Adott mellé két apácát és egy titkárt azzal, hogy ennek a gyógykezelése érdekében kell így történnie. Az Obszervatora Romano négysoros kommunikében közölte, hogy ami eddig Slipijről megjelent, az nem tőle származik. Mindszentyvel a helyzet bonyolultabb. Slipij, aki nem akarta elhagyni a Szovjetuniót, a pápa egyszerűen ráparancsolhatott, hogy jöjjön ki Rómába, de Mindszentyvel ezt nem teheti, mert vele előbb tárgyalnia kell erről a kérdéstről. Tomek úgy tudja, hogy a pápa jelenlegi svédországi delegátusát szándékozik Magyarországra küldeni, mint visitátort, aki egyben a kormánnyal is tárgyalna. Az illető egyrészt maga is tud valamennyire magyarul, másrészt kiküldtek mellé egy Kada Lajos nevű magyar papot (aki eddig Pakisztánban volt, mint pápai diplomata). Tomek szerint az lenne jó, ha Wysinszky lengyel bíboros látogatna el Magyarországra és beszélne Mindszentyvel a Pápa nevében. Wysinszkyt nagyon ügyes és okos embernek tartják, aki közel áll a pápához.

⁶² XXIII. János pápa.

⁶³ József Slipij görög katolikus ukrán bíborost Rómába száműzték 1963-ban.

[...] Hosszasan fejtegette, hogy nincs szükség arra, hogy Mindszenty érseki és prímási funkciójáról lemondjon. Ha kijön, itt a pápa kinevezi (a Magyar Kormánnyal előzetesen kötött megállapodás alapján) valami funkcióra, amely semmiféle tevékenységgel nem jár, de magasabb az ő jelenlegi funkciójánál.”⁶⁴

Politikai enyhülés folyamata

Rómában, 1963. március 6-án készült 349-384/1963 szám alatt, feljegyzésben rögzítették az olasz kommunista vezetővel, Togliattival folytatott beszélgetést az alábbi témák fontossági sorrendjében:

- Mindszenty-ügy megoldása,
- kilátások a választások kimenetelét illetően,
- a balközép kormány perspektívája a választások után.

„Sík elvtárs részben ismertette a Mindszenty ügyben kialakult helyzetet és közölte, hogy a Magyar Kormány elérkezettnek látja az időt, hogy ezt az ügyet rendezze, szeretnénk megkérdezni Togliatti elvtárstól, mi az ő véleménye az ügy rendezéséről, az milyen hatással lenne a politikai helyzetre, hogyan ítéli meg a Vatikánon belüli erőviszonyokat, milyen lehetőséget lát, mi a Pápa álláspontja a probléma megoldásával kapcsolatban.

Togliatti válaszát azzal kezdte, hogy nyilván nem árul el titkot azzal, hogy elmondja, hogy a Szovjetunió és a Vatikán között tárgyalások folynak (sőt már eléggé előrehaladott állapotban vannak) és várható, hogy rövidesen létrejön a kapcsolatunk valamilyen formája. Ennek keretében történt Slipij érsek kiengedése is, amit véleménye szerint a Szovjet kormány igen jól oldott meg.

A maga részéről igen örül annak, hogy a magyar kormány is megakarja oldani a Mindszenty ügyet, ez véleménye szerint előnyösen befolyásolná a nemzetközi politikai helyzet alakulását és rendkívüli nagy segítséget jelentene az OKP számára, különösen ha Mindszenty kiengedése még a választások előtt megtörténne. Bár biztos abban, hogy az ellenséges sajtó nagy hadjáratot indítana még ebben az esetben is ellenük.”⁶⁵

A kommunista párt vezetője javasolta, hogy Mindszentyt még az Olaszországban történő választások előtt engedjék ki Rómába, mert a legszélesebb rétegekben óriási hatást gyakorolna szabadulása. Ez a tény a választók több-

⁶⁴ ÁBTL 3.2.4. K-318.

⁶⁵ ÁBTL 3.2.4. K-318.

ségét befolyásolhatná, mert az újságokba közzétett propaganda jellegű írásokat már nem olvassák. Togliatti a továbbiakban felhívta elvtársai figyelmét az ügy megoldásának a nehézségeire is.

„Bármennyire jó lenne az OKP szempontjából, ha még a választások előtt Mindszenty Rómába jönne, számolnunk kell azzal, hogy a DC részéről, de a Vatikán részéről is, ha nem is nyíltan, de valamilyen formában arra fognak törekedni, hogy a megoldásra csak a választások után kerüljön sor. Erre engednek következtetni egyrészt a pápának a magyar püspökökhöz intézett szavai, hogy reméli, Mindszenty még a zsinat szeptemberben kezdődő második szakasza előtt itt lesz, másrészt, hogy a szovjet-vatikáni kapcsolatfelvétel kérdését is csak a választások után akarják megoldani. [...] János pápa egészen más légkört honosított meg a Vatikánban mint a Pius idején volt, és vele lehet is okosan beszélni, megérti az idők szavát. Ha rajta múlna, nem lenne különösebb akadály. Ő felismerte, hogy a szocialista országok felé nem lehet ma már a Pius által képviselt szemellenzős politikát folytatni. Közismert, hogy igyekszik javítani a viszonyt a Szovjetunióval, Lengyelországgal, Magyarországgal, bár Csehszlovákiával nehezebben megy, mint a többivel.

Látni kell azonban, hogy a Vatikánon belül éles harc folyik a modernisták és az ortodoxok között. A pápát ebben a harcban egy sor belföldi, de több külföldi bíboros is támogatja, elsősorban a franciák és egyes németek. Bár a pápa még ura a helyzetnek, de az erőviszonyok egyenlőre kiszámíthatatlanok, a harc a két tábor között tovább éleződik, és jelenleg az ortodox irányzat elég erőt képvisel ahhoz, hogy akaratát bizonyos kérdésekben érvényesíteni tudja. Létrehoztak egy új katolikus pártot is, melyet teljes egészében a befolyásuk alatt tartanak. A közelmúltban történt, hogy Ottaviani egy körlevelet intézett ehhez a párthoz és ezen keresztül a katolikus hívőkhöz és a pápa személyes intézkedésére volt szükség ennek visszavonására.

Mindszenty esetében is számolni kell azzal, hogy őt eddigi politikai tevékenységénél fogva a reakciós erők fogják támogatni, akik nyilván arra fognak törekedni, hogy Mindszenty maradjon hercegprímás és ellenezni fogják, hogy Mindszentyt teljesen kivonják a politikai életből és szilencium alatt tartsák.

Ezek természetesen csak feltevések és javaslatok, hogy valamilyen más módon próbáljuk megállapítani a pápa és a híveinek, valamint a vele szemben állóknak az álláspontját a kérdésben.

Végül Togliatti elvtárs arra kért bennünket, hogy – mivel az ügyet a

párt szempontjából rendkívül fontosnak tartja – tárgyalásaink után tájékoztassuk őt, hogy mit végeztünk és milyenek a kilátások. Ezt megígértük.”⁶⁶

A kelet-európai országok egyházai az erőszakos átformálások után, jelentős átalakuláson mentek keresztül. A Vatikán nem értett egyet a kommunista hatalom által delegált egyházi vezetők kinevezésével, de nem akarta, hogy végleges szakadás következzen be. Fontos volt számukra, hogy a keleti országok továbbra is Vatikánt államként elismerjék, amelynek csak a centruma volt kis lélekszámú, de amelyhez a világ minden részéről mintegy másfél milliárd ember kötődött. Ezért egyetértettek és szintén hangoztatták a béke és biztonság jelszavát nemcsak Európára, hanem az egész világra vonatkoztatva. Úgy ítélték meg, hogy meg kell próbálni, szilárd alapokra helyezni a szocialista országok közösségében élő katolikus egyházakhoz tartozó tömegeket. XXIII. János pápának megromlott egészségi állapota miatt, 1963 tavaszán felerősödött „Montini” által képviselt reformista politika, így két ellentétes vonal alakult ki a Vatikánon belül és a zsinaton.

A Római Magyar Követségen La Pira firenzei polgármester és a követ találkozóján történt megbeszélésen ismét Mindszenty József személyével foglalkoztak. A marxizmussal szimpatizáló polgármester örömet fejezte ki, hogy viszonylag gyorsan létrejön a hivatalos kapcsolat a Szovjetunió és a Vatikán között. Szerinte a „Mindszenty-ügy” hamarosan kielégítő módon meg oldódni.

Vatikáni javaslatok „Mindszenty-ügyben”

349-382/63

Tárgy: Vatikán-i elképzelés
Mindszenty kihozatalára.

Jelentés

Róma. 1963. március 10.

Mint már jelentettem, La Pira firenzei polgármester e hónap 6-án Követünk-nél tett látogatása alkalmával közölte, hogy Bernabei az Olasz Rádió és Televízió vezérigazgatója 6-án vagy 7-án közli a Vatikán, Mindszenty Rómába hozatalára javasolt elképzeléseit. La Pira kihangsúlyozta, hogy az ismerte-

⁶⁶ ÁBTL 3.2.4. K-318. OKP és DC olasz bal- és jobboldali párt.

tésre kerülő vatikáni elképzelés, mindkét fél érdekeit elfogadható módon figyelembe veszi. La Pira közlése ellenére Bernabei a jelzett két napon nem kereste követünket. Javaslatunkra Követ elvtárs 9.-én délelőtt magához kérette Bernabeit egy meglévő televíziós kérdés megbeszélésére, majd értésére adta La Pira előzetes bejelentését vatikáni megbízatására vonatkozóan.

A már jelzett tervünknek megfelelően tolmácsként a megbeszélésen részt vett Toldi elvtárs is ideiglenes rendszabály útján rögzítettük Bernabei közléseit a Vatikán konkrét elképzeléseire vonatkozóan. A rögzített anyagot feldolgoztuk, amelyről szó szerint a következőket jelentem:

Száll elvtárs:

A Daily American c. újságban megjelent ma egy tudósítás, amelyben nagyon konkrétan Kőnig kardinálist megkérdezve tudósítanak arról, hogy Ő Budapestre megy. Mindszentyvel fog találkozni, mert meghívták és a pápa üzenetét viszi Mindszentynek. Én ezt azért említem meg, mert pár nappal ezelőtt La Pira polgármester úr itt volt nálunk, a volt magyar külügyminiszterrel. Vele ebédeltünk és (La Pira) azt mondta nekem, hogy Ön Bernabei úr keresni fog engem, és konkrét javaslatot fog tenni. Egyrészt valószínűleg nem volt alkalom ennek realizálására, másrészt olvassuk ezt az újságcikket (mutatja a lap példányát.)

Bernabei:

Igen, sőt elnézését kérem Miniszter úr, hogy késtem néhány napot, hogy ezzel kapcsolatban beszéljek Önnel. Én voltam, aki megkértem La Pira professzort, hogy mondja meg Önnek, hogy erről a témáról szeretnék Önnel beszélni. Sajnos egy közbejött elfoglaltságom volt, sajnos Nápolyba kellett utaznom és éppen ezért nem tudtam másképp cselekedni. Nagyon sajnálom, hogy nem tudtunk előbb találkozni, annál is inkább, mert vatikáni személyiségek felkértek, hogy informáljam Önt bizonyos kérdésekről. Én azt hiszem, hogy Kőnig igyekezni fog, hogy felkeresse Mindszentyt, mint ahogy már alkalmunk volt ezekről a kérdésekről beszélni Miniszter úrral. Miután a legnehezebb megoldatlan probléma ebben a pillanatban, és a legnagyobb akadály, amelyet le kell küzdeni, éppen Mindszenty kardinális ügye. Ehhez a legutóbbi megoldáshoz azért folyamodtunk, hogy győzzék meg Mindszenty kardinálist, hogy Rómába jöjjön. Ilyen igény, kérés, felvetés, csak egy kérelem, óhaj formájában történhet, mivel a pápa nem parancsolhatja, csak kérheti, hogy jöjjön Rómába.

Önök tudják, hogy ilyen fajta kérést már továbbítottunk Mindszenty kardinálisnak, Hamvas püspök úron keresztül. Mindszenty kardinális erre a kérésre negatív módon válaszolt, mondván, hogy nem akarja

elhagyni a hívők tömegeit. Ezért maga a Vatikán is gondoskodni kíván azokról a diplomáciai érvekről, módszerekről, amelyek alkalmasak arra, hogy meggyőzzék Mindszentyt arról, hogy el kell hagynia Budapestet. A Vatikán, nevezetesen az államtitkárság tudomásul veszi azokat a nehézségeket, amelyek abból adódnak, hogy Mindszentyt egy per után elítélték.

Mindenesetre az államtitkárság úgy véli, hogy szükséges lenne, személyesen meggyőzni, hogy elhagyhatja a követséget, Rómába jöhet, megőrizvén prímási szerepét.

A Vatikánra hárul az a kötelezettség, hogy megtalálja a módját annak, hogy Mindszenty kardinális Rómában maradjon. Másképpen nagyon nehéz lenne Mindszentyt rávenni arra, hogy hagyja el Budapestet. Valószínűleg a feltételek egyike, az a lehetőség lenne, mint ahogy előzőekben már említettem, hogy prímási minőségben hagyja el Budapestet, és legalább egy alkalommal vallásos szertartást végezessen. (akár esetleg nem nyilvánosan)

Száll elvtárs:

Hol Budapesten?

Bernabei:

Például egy katedrálisban

Száll elvtárs:

A nyilvánosság kizárásával?

Bernabei:

Ebben a vonatkozásban az államtitkárság tudomásul veszi, hogy ez a téma rendkívül kényes és szeretném megértetni a magyar illetékesekkel, hogy ez nem a Vatikán részéről megnyilvánuló elvi kérdés. Ez csak eszköz, melyre a Vatikánnak magának is szüksége van ahhoz, hogy meggyőzze Mindszentyt személyében, hogy ellenkező esetben erőszakkal, rendőrséggel kell elvitetni, ha másképpen nem engedelmeskedik. A Vatikán a maga részéről természetesen kötelezettséget vállalna arra vonatkozólag, hogy Mindszenty nem fog nyilvános nyilatkozatokat tenni. Mi úgy véljük, hogy erre vonatkozóan garancia az a mód, ahogy Slipij érsek esetében történt. A Slipij úgy alkalmat nyújt arra, hogy kedvezően segítse elő ennek a kérdésnek a megoldását is. Slipij is el volt ítélve, az utóbbi időkben börtönben volt. Még csak nem is koncentrációs táborban és ezért nemcsak szabadon kellett engedni őt, hanem egyenesen meg is kellett semmisíteni a szovjet kormánynek az ítéletet. Slipij felé a szovjet hatóságok nagylelkűen viselkedtek, szabad szovjet polgárnak nyilvánították és ahhoz, hogy Rómába jöhessenek, egyenesen

diplomáciai útlevelet adtak neki. Úgy tűnik, hogy ezek a szükséges feltételei annak, hogy meggyőzzék magát Mindszentyt.

Száll elvtárs:

És a harmadik partner kérdése? Az Egyesült Államok?

Bernabei:

Ami az Egyesült Államokat illeti, úgy gondolom, nem nagyon lelkesednek, de nem fognak akadályokat gördíteni.

Száll elvtárs:

Miből következtetnek arra, hogy az Egyesült Államok magatartása olyan lesz, mint amilyennek Ön véli?

Bernabei:

Azokból a személyes érintkezésekből, amelyet az államtitkárság folytatott amerikai személyiségekkel. Amikor én azt mondom, hogy nem lesznek elragadtatva, ez azt jelenti, hogy egy bizonyos fajta propagandát segítene továbbra is, ha Mindszenty bezárva maradna, s ha továbbra is akadályozva lenne. Mindent összevetve azonban úgy gondolom, hogy az Amerikai Kormányzat, maga az amerikai kormány szívesen venné, ha a kapcsolatok normalizálódna. Ha meg lehetne oldani ezt a kérdést, akkor ennek a politikai értéke igen nagy jelentőségű lenne.

Száll elvtárs:

Az Önök rendelkezésére álló adatok szerint az Önök benyomásai szerint Mindszenty a Vatikán e javaslatát hajlandó lenne elfogadni?

Barnebei:

Én hiszek ebben a lehetőségben. Gyakorlatilag primási rangban hagyhatná el az Egyesült Államok magyar követségét. Az elutazás módja megegyezés kérdése lenne, repülőn, vonaton, vagy gépkocsin. Tehát nem illegális módon, titokban távozna. Diszkréten távozna, nem hangosan lármával, de normális körülmények között távozna, tehát nem úgy, mint aki szökik, menekül. Ebben az értelemben gondoltunk annak a lehetőségét biztosítani, hogy legalább egy vallási szertartást végezzen. Ne vethesse fel, mint eddig tette, hogy ő nem akar szökni, menekülni. Így láthatná, hogy egy szertartást végezhet és utána jön Rómába. Kihozatalának oka lehetne egy zsinattal kapcsolatos megbízatás, vagy pedig a Ciril és Metód szentekkel kapcsolatos közeljövőben ünnepségek, vagy egyéb más okot is lehetne találni.

Száll elvtárs:

Vatikán részéről tisztázzák vele az itt maradását?

Barnabei:

Úgy vélem, hogy a Mindszenty ügyében követendő eljárásnak a követ-

kezőnek kellene lennie; meghívják Rómába, mert a pápa látni akarja őt. Beszélni akar vele, zsinati ügyekről, vagy más kérdésekről. Aztán miután Rómában van, egy megbízást kap, hogy Rómába maradjon. Ezért természetesen nem szabad előzetesen nyilvánosságra hozni.

Száll elvtárs:

Itt van egy probléma éppen a publikálással kapcsolatban. Arról van szó itt az újságokban, hogy Kőnig Budapestre utazik. Erről bennünket senki nem tájékoztatott. Az újságban megjelenik egy sor olyan dolog, amelyek nagyon közel állnak ahhoz, amit Bernabei úr mond. A magunk részéről nagyon vigyázunk arra, hogy ezek a megbeszélések egymás között maradjanak. A közös érdek kívánja ezt meg, és a kérdés esetleges rendezése, de nagyon zavar, hogy Kőnig kardinális nyilatkozik ebben a kérdésben.

Bernabei:

Én nem tudom, meg kell kérdeznem, hogy milyen mértékben pontos ez a nyilatkozat. (t.i.: Kőnig nyilatkozata.) Néha előfordul, hogy nyilatkozatokat eltorzítanak, önkényesen kibővítenek. Az a benyomásom, hogy Kőnig mondhatott valamit. A legnehezebb probléma pszichológiai jellegű, mert Mindszentyt meg kell tudni győzni. Valószínű, hogy az amerikai követségen olvasni fogja ezt a nyilatkozatot. Ha Mindszenty egy amerikai lapban olvashatja, a pápa óhaját, majd a pápának egy kedves embere meggy hozzá ezt közölni, elősegítheti a meggyőzését. Annál is inkább, mert az utóbbi évek elszigeteltsége következtében bizonyos mértékig meggyöngült. Bizalmatlan a körülötte lévő személyek iránt, nem fogja elhinni, hogy a pápának van egy ilyen kívánsága. Mindig attól tart, hogy valamiféle manőverezés folyik ellene, őt be akarják csapni.

Száll elvtárs:

Mikorra tervezik Kőnig utazását? A riportban nincs szó az időpontról, csak arról van szó, hogy a magyar püspökök meghívása alapján Magyarországra megy és találkozik Mindszentyvel. (Szalagcsere következtében a felvétel néhány percig szünetelt) Emlékezés alapján Bernabei a következőket válaszolta.

Bernabei:

Kőnig kardinális utazása a lehető legrövidebb időn belül esedékes. Ehhez a Vatikán illetékesei a magyar hatóságok segítségét kérik. (Ugyancsak emlékezetből rögzítjük Bernabeinek, Száll elvtárs kérdésére adott választát, Mindszenty személyének Rómába való utazásának időpontját illetően.)

Bernabei szerint ez tavasz végén, vagy a nyár elején lenne esedékes. A továbbiak folyamán Bernabei megemlítette, hogy korábban Száll elvtárs felvetette neki, hogy egy előző alkalommal egy közte és Bernabei között lezajlott beszélgetés során szó volt arról, hogy közte, vagy más illetékes magyar személyek és vatikáni felelős személyiségek között létesülhet-e személyes kapcsolat. (Ettől ismét szalag.)

A magam részéről felvetettem vatikáni illetékesek előtt egy ilyen személyes érintkezés lehetőségét. Ezt vatikáni körök pozitíven fogadták és örömmel vették, azonban ők arra gondolnak, hogy ebben a pillanatban még nincs itt ennek az ideje. Annál is inkább, mert vannak, akik a dolgok ilyen módon való fejlődését nem tartják kívánatosnak a Vatikánon belül.

Száll elvtárs:

Itt valami félreértés volt, ez nem valami kívánság volt, és nem is érdeklődés, hanem egy teoretikus kérdés, a jövőre vonatkozóan, t.i: hogy hogyan ítéli meg ő (Bernabei) – és nem a Vatikán – annak a lehetőségét, hogy később nem hivatalos formában valamilyen kontaktus létesüljön.

Bernabei:

Igen, igen, a magam részéről ezt pozitívnek tartom, annyira, hogy én erről már beszéltem és a vatikáni oldalon is pozitívan értékelik. Csupán egy bizonyos időbeli fokozatosságot tartanak szükségesnek, hogy helyzet megérjen. Meg kell értsék fontos, hogy Mindszenty kardinális kijöjjön az amerikai követségről, azért hogy a kapcsolatok normalizálódhassanak Magyarország és az Amerikai Egyesült Államok között. Ha Mindszenty nincs akadályozva többé, (mint ahogy az Slipij esetében is történt) az általános politikai jelentősége sokkal nagyobb lesz önmagánál a ténynél, mert megváltoztatja a Vatikán politikáját nemzetközi síkon.

Száll elvtárs:

Nagyon köszönjük, hogy Ön ilyen aktív közreműködést fejt ki és segítséget nyújt.

Én továbbítani fogom amit mondott és amennyiben valamilyen álláspontonról értesülök, akkor Önt tájékoztatni fogom.

Bernabei:

Az Önök rendelkezésére állok és örülök, hogy hozzájárulhatok ezeknek a dolgoknak a megoldásához.

Száll elvtárs:

Korábban én már elmondtam a mi problémánkat és azt, hogy számunkra ez a kérdés mit jelent: például a szilencium kérdését, Mindszenty

politikai ténykedésétől való távoltartásának fontosságát. Gondolom, hogy Ön emlékezik ezekre a problémákra, és azok az urak is, akik ezzel foglalkoznak, számolnak ezekkel.

Bernabei:

Vagyis azt, hogy Mindszentynek nem volna szabad semmi nyilatkozatot tennie. Ha jól értettem erről van szó. És más reprezentatív személyiségeknek sem volna szabad róla beszélni. Én azt mondanám, hogy előttünk van egy konkrét eset, amely példa lehet. Mindennek úgy kellene történnie, mint ahogy Slipij esetében történt. Vagyis minden fajta politikai magyarázat, vagy ami még ennél rosszabb, spekuláció nélkül.

Száll elvtárs:

Persze egy probléma van, hogy a Slipij ügy elején a sajtó éppen ilyen jellegű híreket közölt, és ezekben a napokban a sajtó sokat foglalkozott ezzel az üggyel is. (pl. a Quotidiano)

Bernabei:

A helyzet nálunk a következő. Sok újság nálunk kiesik bármiféle felső szerv ellenőrzése alól, legyen az kormányzati jellegű vagy vatikáni (felső szerv, hatóság) és sajnos nagyon gyakran olyan újságokról van szó, amelyek olyan érdekeltségek élén állnak, amelyek nem akarják, hogy ezek a kérdések annak rendje és módja szerint megoldódjanak. Sőt ellenkezőleg azon vannak, hogy minden lehetséges módon akadályokat állítsanak a kérdések megoldása elé. A Slipij ügyet kezdetben valóban hamisan kezdték interpretálni, de úgy tudom, hogy még az ellenséges beállítottságú újságok is később beszüntették az ilyen cikkek közlését. A Vatikán részéről mindent elkövettek azért, hogy megértésük velük, hogy ez egyáltalában nem kívánatos. A Vatikán most tudatában van annak, hogy a Mindszenty sokkal ismertebb személyiség, aki a múltban viták szereplője volt. A vatikáni hatóságok azonban ettől a pillanattól kezdve kötelezettséget vállalnak, hogy minden erőfeszítést megtesznek annak megakadályozására, hogy bármiféle politikai spekuláció történjen a kérdés megoldásában. Már amennyiben a katolikus világ hivatalos személyiségei részéről nem lesznek ilyen spekulációk. – A garancia természetesen az egyházi személyiségekre vonatkozik.

Száll elvtárs:

Összefoglalva szeretném a következőket megjegyezni. Továbbíthatom Bernabei Úr közlését, mint a Vatikán hivatalos személyiségeinek konkrét javaslatát ennek a kérdésnek a megoldására, mint a Vatikán elképzelését, annak érdekében, hogy meggyőzzék Mindszentyt és annak érdekében, hogy ez a kérdés megoldást nyerjen?

Barnebei:

Azt hiszem igennel válaszolhatok. A Vatikán úgy véli, hogy meg kell győznie Mindszentyt egy ilyen javaslat felé történt felvetésével. Vagyis, hogy a pápa Rómában akarja őt látni, hogy prímásként hagyhatja el Budapestet és nem illegálisan, miután vallási, egyházi tevékenységet végzett, a katolikus egyházban viselt rangját megőrizve, nem fokozzák le tisztségéből, vagyis marad az, ami volt.

Száll elvtárs:

Ezt tehát úgy tekinthetjük, mint egy konkrét, hivatalos javaslatot?

Bernabei:

Igen, igen. Hivatalos és bizalmas. Tehát nem publikálni való.

Száll elvtárs:

Én még szeretném megemlíteni, hogy a mi részünkről a legteljesebb gondossággal és titoktartással kezeljük ezt a kérdést. Erről itt Rómában hármunkon kívül senki nem tud, de szeretném, hogy ez mindkét oldalról így legyen. Tudom, hogy az Ön személye erre garancia és ezt nagyon köszönöm, de szeretnénk ezt megőrizni a későbbi de most már konkrétan tekinthető tárgyalások során is.

Bernabei:

Igen, igen, sőt én meg tudom kérdezni illetékesektől azt is, hogy Könignek az előzőekben említett nyilatkozatai mennyiben igazak.

Száll elvtárs:

Tehát Ön nem tud König utazásáról hivatalosan?

Bernabei:

Én csak azt tudom, hogy van egy olyan megbízatása, hogy Mindszentyvel találkozzék és továbbítsa a pápának az óhaját, hogy Rómába jöjjön. Sőt a Vatikán részéről szeretnék megértetni a magyar kormánnyal, hogy igen hasznos lenne, ha elősegítenék ezt az utazást, ezt a küldetést, mert így remélhető a megoldás.

Száll elvtárs:

Mi ezt nagyon megértjük, de nekem az a személyes véleményem, hogy az egész kérdést csak segítheti az, hogy minél kevesebb publicitása van.

Bernabei:

Igen. Éppen ezzel kapcsolatban meg kell mondanom, hogy komoly lelkiismeret furdalást érzek a magam személyében, amiért nem jöttem már hétfőn Önhöz. Nekem (vatikáni illetékesek) nem említették König nevét, hanem a következőket mondták: egyházi személyiség, egy közép-európai ország kardinálisa, a engedélyt fog kérni, hogy Budapestre mehessen. Hasznos lenne, ha ez a személy találkozhatna Mindszentyvel.

A beszélgetésről készült két magnetofon szalagot mellékelten felterjesztem.

Megjegyzés:

Bernabei megbízatásának realizálása közel egy héttel elhúzódott, a felhozott indok igaz voltát megállapítani nem tudtuk, de feltételezzük – amelyet számos információ alátámaszt – hogy tudatos »késésről« volt szó. Egyrészt mert Vatikánnak és a DC-nek⁶⁷ a választások előtt a Mindszenty kérdés megoldása nem kívánatos, sőt káros, mivel szavazat többséget jelenthet, az Olasz Kommunista Párt számára, másrészt Kőnig megbízatásának már ismert sajtó szellőztetésével kész helyzet elé akarták állítani kormányunkat. Jól lehet a Vatikán hivatalos, vagy félhivatalos orgánumai erről említést nem tettek. Közvetlenül az első Kőnig féle sajtóközlések után, a francia, amerikai és német hírügynökségek, telefon útján azzal fordultak a követségünkhöz, hogy Kőnig valóban kapott-e vízumot.

– Bernabei által közölt vatikáni elképzelések a Silipij féle megoldásból indulnak ki, amelyet láthatóan ránk akarnak erőszakolni. Érthető, hogy így a javasolt megoldás nem egyezik felsőbb szervek idevonatkozó határozatával.

Feltételezhető, hogy Mindszenty a nyilvánosságra került sajtó publikálás után, nem lesz hajlandó büntetésének eltörlését kérni, különösen akkor, ha Kőnig Bernabei által bejelentett »taktikával«, egyszeri hercegprímási szereplést javasol számára. Amennyiben a nemzetközi helyzet, vagy egyéb körülmények szükségessé teszik a vatikáni elképzelések bizonyos elfogadását, úgy egyik alternatívaként javasoljuk:

- a) Amennyiben Mindszenty nem hajlandó büntetésének eltörlését kérni, úgy a püspöki kar kérje azt.
- b) Utolsó prímási szereplése egy püspökkari konferenciára korlátozódjék, ahol Hamvas, a püspöki kar elnöke deklarálná, hogy a püspöki kar kérésére történt és az állam és egyház közötti jó viszony folytatásaként. Hamvas ez alkalommal rövid történelmi visszapillantást tenne a Czapik féle egyházpolitika szükségességéről és eredményéről, ki nem mondva, de közvetve eltiltaná Mindszenty brutális és az egyház számára káros politikáját, amelyet teletűzdelne a jelenlegi Pápa és a Zsinat Czapik és Hamvas féle politikáját elfogadó vonatkozásaival és szándékaival. Majd ezután kerülhetne sor a püspöki kar zártkörű miséjére, ahol bejelentené, hogy Mindszentyt ilyen és ilyen alkalmából hívják Rómába. Megítélésünk szerint a püspöki kar többsége, személy szerint (Mindszenty 1956-os személyes magatartása miatt, a püspököket nem

⁶⁷ Democrazia Cristiana (DC), Keresztény Demokrácia, olasz kereszténydemokrata párt.

vette semmibe stb.) sértve érzik magukat Mindszenty által, és a Pápa (a püspökök egyénileg is érdekeltek ebben) politikáját, idevonatkozó utasítását követnék. Így kizárható lenne a hívek és a papság bármiféle bekapcsolódása, amely 24 óra alatt is lebonyolítható. (pl: az Uri utcai Prímási palotában)

- c) Kiszállítására célszerűnek látszik egy közvetlen Rómába érkező külön repülőgép felhasználása. Így közvetlenül a Vatikán venné át, akik ha a Vatikán város területére helyeznék el, úgy biztosabban garantálhatnák a szilenciumot.
- d) A Vatikánnal való közvetlen érintkezés és további titkos puhatolódzás érdekében javasoljuk, hogy Mindszenty szilenciumának, kötelező biztosítékának megszerzése céljából, Bernabei (a már szükséges fázisban) hozza össze követünket Del Aquával. Ez alkalommal Száll elvtárs közölné a megoldás részleteit és kérné, hogy az államtitkárság levélben fejezze ki megelégedését és azt a szándékát, hogy Mindszenty szilenciumát kötelezően biztosítja. A kérdés hasznossága mellett a személyes kapcsolat fenntartását is biztosítaná. Del Aqua mint ismeretes, a pápa hivatalos, de modernista közvetlen környezetéhez is tartozik.
 - Követ elvtárs magánlevélben javasolja Péter elvtársnak rendkívüli hazahívását a kérdés személyes megbeszélése céljából. Amennyiben erre sor kerül, javasolom a Központ részéről a vele való személyes beszélgetést is.
 - Az elkövetkező időben a Követ elvtárssal megbeszélve tervezzük Bernabei-el, újabb megbeszélés létrehozását. Célunk, hogy előre kidolgozott kérdések útján néhány fontos vatikáni tervet, személyes véleményeket megismerjünk. Kérem a Központot, hogyha szükségesnek tartja, speciális hírigényeket küldjenek.

Kérem a Központot, hogy a javaslatokat ne vegye szerénységtelenségnek, csupán azzal a céllal teszem, hogy az esetlegesen felhasználható gondolatokat a Központ tudomására hozzam.

Tarnai sk.⁶⁸

⁶⁸ ÁBTL 3.2.4. K-318.

DIPLOMÁCIAI TÁRGYALÁSOK

A kommunista hatalom világméretű terjeszkedése, erősödése, az enyhülés látszatát eredményezte. Olaszországban 1963. december 4-én Moro miniszterelnök vezetésével megalakult az első középbal kormány. A Vatikán kénytelen volt az „enyhülési politikában” részt vállalni, a megerősödött liberális erőviszonyok miatt.

A II. Vatikáni Zsinat után csatlakozott a kelet-nyugati enyhülési világpolitikai tendenciához, amivel sokan nem értettek egyet és azt akarták, hogy térjen vissza az egyház a már kipróbált vonalakra. A Vatikáni Államtitkárságról küldött jelentés szerint a „keleti politika kifejezés is vörös posztóként hat néhány kortársunkra: mások fekete mágiának tekintik. [...] A diplomácia a pápai egyház számára mindig apostolságának eszköze volt. Az a megállapítás, amely szerint ezt az apostolságot keleti diplomáciával helyettesítik, már csak azért is abszurd, mert nincsenek csapatai másra, mint pásztori célokra. Problematikus csupán az, hogy keleti politikája célszerű-e, és eléri-e pásztori céljait kelettel szemben, ahol ma az ateista kommunisták vezetik a 70 millió katolikust. A vatikáni politika most is, mind mindig, »konzervatív« és a fennállók megvédésére és fenntartására, a megsérült vagy elpusztult restaurációjára irányul.”⁶⁹

A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Vatikán közötti diplomáciai tárgyalások VI. Pál pápa megválasztását követően erőteljesen felgyorsultak. Az előzmények után az 1964. március 14-től 23-ig Budapesten folytatott tárgyalásokon már közeledő álláspontok alapján, a részleges megállapodás lehetőségei is megteremtődtek. Az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke és Casaroli államtitkár-helyettes 1964. szeptember 14-én aláírták a Kormány és a Vatikán közötti részleges megállapodás okmányait Budapesten.

A további tárgyalások 1965-ben folytatódtak, Mindszenty József betegsége hivatkozva kérték szabadulását, amely ismételen eredménytelenül végződött.

A Vatikán következő próbálkozása 1967-ben volt, az USA és Magyar Népköztársaság közötti diplomáciai tárgyalások idején. Bár kellemetlen volt a hatalomnak a bíboros személye, mégsem fogadták el a Vatikán részéről tett javaslatokat. Hiába kérték, hogy az ország elhagyásakor engedélyezze a

⁶⁹ ÁBTL 3.2.5. O-8-522-/13.

Magyar Kormány, hogy kijelenthesse ártatlanságát, és körlevélben elbúcsúzhasson papjaitól és a hívektől, nem engedélyezték.

Andropov 1967-től a KGB elnökeként „határozott, könyörtelen” harcot szervezett az imperialista országok ellen. Budapesten tartotta a konferenciáját a szovjet blokk hírszerző szervek vezetőinek arról, hogy miként lehet súlyosbítani a Vatikánon belüli nézeteltéréseket. A konfliktusokat a vatikáni szervezeteken belül kellett előidéznie a beszívárogatott ügynököknek (pl. a Keresztény Egység Titkárságán). További utasításokban kiadták, hogy bizalmatlanságot kell szítani az emigrációban élő papok körében is.

Andropov hangsúlyozta, hogy „megvédi” a kommunista országokat a nyugat ideológiai felfogásától, ezért tovább fokozta a rezidentúrák és ügynökök sokaságának szakmai képzését. Kádár Jánossal jó barátságban volt, így Magyarország erős központja lett a KGB akcióinak. A politikai rendőrségnek különböző „speciális” feladatokat kellett végrehajtania, amit a moszkvai központban adtak parancsba.

Hatalmas színjátékba kezdtek, enyhülési politikát színelve, az egyházakba történő beépülésekkel vallásszabadságot hangoztatva. Ugyanakkor továbbra is, a háttérben rengeteg pénzt fordítottak konspiratív munkára, megfigyelésekre és az emigrációban élők lejáratására.

A hatalom szigorú utasításokat küldött az általuk kinevezett katolikus egyházak vezetőinek, hogy Mindszenty személyét hangosan el kell ítélni és le kell járatni, hogy hiteltelenné váljon amire elhagyja az országot. A titkoszolgálat tevékeny akciót folytatott a Vatikánban is, ahol az ügynökök, „fasiszta és reakciós” jelzőket hangoztatva, hangosan ítéleztek felette. Bírálták, mert nem akarta hazáját elhagyni. A Szentszék megbízásából sokan felkeresték a követségen, hogy hagyja el az országot és menjen Rómába, de ő kijelentette, hogy csak akkor hajlandó külföldre távozni, ha az egyházellenes intézkedéseket a hatalom visszavonja.

A látszólagos diplomáciai tárgyalások tovább folytatódtak a következő évben is a folyamatos kapcsolat fenntartása érdekében.

A kommunisták fellazító tevékenysége egyre intenzívebben hatott szerte a világban, amelynek eredményeként a liberális irányzat egyre erősödött a katolikus egyházban is, ami a Vatikánt sem kerülhette el. Az Állami Egyházügyi Hivatal képviselői mégsem voltak elégedettek. Megállapították, hogy a Vatikán keleti politikájának sikerei, nem állnak arányban az általuk befektetett energiával.

A politikai rendszer kiszolgálói abban reménykedtek, hogy Mindszenty József idős korára való tekintettel hamarosan úgyis meghal és utána megoldódnak az egyházon belüli kényes kérdések.

Az újságok többször beszámoltak rossz egészségi állapotáról anélkül, hogy a valós tényekről tájékoztak volna. Azt gondolták, hogy az ÁVH brutálítása és a hosszú fogságban eltöltött évek miatt, fizikailag leromlott állapotban tartózkodik a követség. Ezért a Mindszenty József egészségi állapotáról szerzett információkat az ügynököknek folyamatosan jelenteniük kellett. „Gams Franz” a Vatikánból küldte jelentéseit az összekötőjén keresztül Magyarországra, amelyben említést tett a bíboros fizikai állapotáról is. Kiemelte, hogy értesülései szerint a híresztelések ellenére jó egészségi állapotnak örvend! A „Mindszenty-ügy” megoldása folyamatosan továbbra is napirenden volt.

Vatikáni állásfoglalás

„62/9-1240/69

A Vatikán állásfoglalása a Mindszenty-kérdésben

Értesülésünk szerint König bíboros legutóbbi budapesti útja és Mindszenty bíborosnál tett látogatása a Vatikán utolsó próbálkozása volt a kérdés megoldása érdekében. Mindszenty személyével a továbbiakban csak akkor kívánnak foglalkozni, ha azt ő maga kéri.

König budapesti útjára, a pápa személyes kérésére került sor, s a látogatást megelőző római megbeszélés során VI. Pál azzal bízta meg az osztrák bíborost, hogy végérvényesen tisztázza: Mindszenty el kívánja-e hagyni Magyarországot s hajlandó-e Rómába menni.

Visszaérkezése után König közölte a pápával Mindszenty azon szándékát, hogy a budapesti amerikai nagykövetségben marad, s beszámolt a bíboros személyét érintő egyéb körülményről is. Így Mindszentyt jó egészségi állapotban találta, betegségét az újságok eltúlozták. A követség két beosztottja állandó szolgálatot lát el a bíboros mellett. Az amerikaiak a továbbiakban is hajlandók számára a tartózkodási engedély megadása mellett – a legnagyobb kényelmet biztosítani. Königen kívül azonban nem érintkezhet más, a nagykövetség állományán kívülálló személlyel.”⁷⁰

⁷⁰ ÁBTL 3.2.3 Mt-847/1

Tárgyalások utolsó menete

Hiába várták, hogy Mindszenty József előbb vagy utóbb meggondolja magát és kezdeményezni fogja, hogy véglegesen Rómába mehessen.

Moretti prépost, a bécsi nunciatúra tanácsosa az 1971. április 8-án Budapesten folytatott tárgyalás során kijelentette, hogy a Mindszenty-ügy megoldatlansága a Vatikán számára is súlyos terhet jelent, és szerinte a vatikáni részről megvan a készség a megoldás előmozdítására. A hatalomnak sem tetszett, hogy a bíboros a követségen lélekben szabad volt és a véleményét rendszeresen szétküldte a világba. Az emlékiratain dolgozott, amit szándékában állt hamarosan közreadni, melyben leírta a kommunisták brutalitását. A könyv megjelenését minden áron megakarták akadályozni. Lejárátásának kampánya intenzíven folytatódott. Ultrareakciós konzervatizmussal címkézték, maradi felfogásúnak titulálták, csak azért, mert az ateista társadalmat nem volt hajlandó szolgálni. Amikor alkalmasnak látták a helyzetet, VI. Pál pápával felvették ismét a kapcsolatot. További tárgyalásokat kezdeményeztek, amelyre 1971. május 11. és július 16-a között került sor. A Vatikán, végül írásban összefoglalta a bíboros hazája elhagyására vonatkozó javaslatát. „A Szentszék biztosítja a Magyar Kormányt, hogy Mindszenty József bíboros, ha lehetősége lesz elhagynia Magyarországot, tartózkodni fog az ország egyházi életébe való beavatkozástól, valamint a Magyar Köztársaság és Kormánya iránt ellenséges nyilatkozatoktól és tevékenységtől.”⁷¹

Közben június 25-én a pápa megbízottjaként Zágon József prelátus Rómából felkereste Mindszentyt, akinek elmondta, hogy a pápa mit javasolt: „olyan megoldásra gondol, amely Eminenciád áldozatát új fénybe helyezi, hogy az egész világ közvéleménye előtt erkölcsi jelentőségében még inkább növekedjék, érdemeiből semmit se veszítsen és példaként szolgáljon az egész Egyház számára. Egy ilyen megoldás érdekében a pápa mindent el fog követni.”⁷²

A bíboros válaszában kijelentette: „nem akarom elhagyni sem híveimet, sem a Magyar Egyházat súlyos helyzetükben. Életemet szintén hazámban és népem körében szeretném befejezni. Távozásom egyedül a magyar kommunista rendszer érdekeit szolgálná s ugyanakkor a magyar Egyház nagy kárára volna. Gondolni kell arra, hogy a helyzetemben javasolt változtatást a bolsevisták mindenképpen csak előnyükre használnák fel. Ezért az az óhajom, hogy a Szentszék még távozásom előtt s annak ellenértékéért a

⁷¹ MOL XIX-A-21-e-002-8/a-1971 (3.d).

⁷² Mindszenty József, Emlékirataim, (1989) 473. p.

kormányzattal orvosoltassa az egyház sérelmeit.”⁷³ Továbbra is szorgalmazta a békepapi mozgalom feloszlását, amely már szilárd alapokra helyeződött az eltelt évek során, továbbá a hitoktatás szabadságának biztosítását. Ezen feltételek megváltoztatására már semmi esély nem volt, mert időközben stabilizálódott az országban a kommunista rendszer.

A szocialista országok állami egyházügyi hivatalainak képviselői, 1971. szeptember 7–8-án a Karl-Marx-Stadtban tartott konferencián megosztották a tapasztalataikat egymással, megbeszélték politikai teendőiket. Beszámoltak az ateizmus terjedéséről a világban, feltérképezték a számukra problémás egyházakat, egyházi személyeket. Magyarországról Balló István elnökhelyettes, Grnák Károly főosztályvezető, Gyulai Istvánné tolmács vettek részt a találkozón. Miklós Imre nem tudott részt venni a konferencián, mert ebben az időpontban tárgyalta a Vatikán képviselőivel a „Mindszenty-ügyről”. Az ÁEH magyarországi képviselői a következő tájékoztatást adták a jelenlévőknek: „Az eddigi tárgyalások eredményei azt mutatják, hogy sikerül a »Mindszenty ügyet« megoldani. Vatikán is meg akarja oldani a Mindszenty kérdést. Jövőre 80 éves lesz, nyilván még a Vatikán is profitálni akar a Mindszenty ügyből, de kivitele az országból feltételekhez van kötve. Úgy néz ki, hogy Vatikán ezeket a feltételeket vállalja. A feltételek lényege, hogy Mindszenty a Magyar Népköztársaság ellen nem folytat ellenséges tevékenységet, mert kegyelembe részesül. Tanulva a Berán ügyből⁷⁴ szerződésbe rögzítjük a feltételeket, melyeket mindkét fél aláír.

A dekrétummal sújtott személyek ügyében is előre lépés történt. A pápa a dekrétumok záradékát feloldotta. A püspöki kar bármelyik percben nyilvánosságra hozhatja, hogy a pápa, a dekrétum alól felmentette az ismert három személyt. (Várkonyi, Horváth Richárd és Beresztóczy) Ezt egyelőre nem hozzuk nyilvánosságra, mert az ügy megoldását nem akarjuk megzavarni.

Mindszenty kérdés megoldását nagy horderejűnek tekintjük. Egy reakciós korszak ismert képviselője vereségének záró akkordját jelenti. Mindszenty ügy rendezésével legfelsőbb vezetői szinten foglalkoznak, ha az ügy végleg megoldódik, pontos és részletes információt adunk az elvtársaknak.”⁷⁵

A nemzetközi szinten kiépült és megerősödött kommunista hatalom úgy gondolta, hogy politikailag sok mindent elérhetnek a Vatikánon keresztül,

⁷³ Uo. 474. p.

⁷⁴ Berán érseket a Vatikánba rendelték, hogy ne tegyen Csehszlovákiára nézve kompromittáló kijelentéseket. Ennek fejében a csehszlovák kormány lemondott a Vatikán javára, a püspöki kinevezéseknél szokásos beleszólási jogáról.

⁷⁵ MOL XIX-A-21-e-11 tétel-0046-2/1971.

mert a hetvenes években a jól képzett ügynökeik már eredményesen tevékenykedtek Rómában.

A VI. Pál pápa intézkedéseit saját sikerüknek értékelték. „Az 1957. évi pápai dekrétumok megszüntetésének nemzetközi jelentősége abban van, hogy a Vatikán egy szocialista állam következetes elvi politikájával szemben meghátrálásra kényszerült. Ez precedensül szolgálhat és segítheti más szocialista országok Vatikánnal kapcsolatos egyházpolitikai céljaik elérését. Ezen kívül, a kapitalista országokban működő kommunista pártoknak segítségére lehet, a haladó katolikus erőkkal való együttműködésben.”⁷⁶

Hetvenes években a hatalom, már sikeresen irányította az egyházakat, figyelmen kívül hagyva a közösen aláírt egyezményeket. A béke hirdetése mellett nem volt békés, szabad országunk, mert a vallás- és lelkiismereti szabadság iránti jogokat továbbra sem gyakorolhatták. Agresszív módon ártatlanul bebörtönözték a papokat, figyelmen kívül hagyva a külföldről érkező tiltakozó leveleket (lásd 11. számú dokumentum).

„Mindszentyt mindenképpen el kell hallgattatni”! Olvashatók a titkos jelentésekben, csak azt nem tudták, hogy miként lehetne megvalósítani, hogy örökre hallgasson.

⁷⁶ MOL XIX-A-21-e-002-8/a-1971 (3.d).

A HAZÁJA ELHAGYÁSÁRA KÉNYSZERÍTETT BÍBOROS

Mielőtt elhagyta országunkat megismételte, hogy hazájában szeretne továbbra is maradni: „Kívánságom az, hogy életemet Magyarországon töltssem népem között, amelyet határtalanul szeretek. Ha ez lehetetlen volna, mert az érzelmi tényezők fellángoltak ellenem, vagy pedig az egyház magasabb rendű szempontjai mást követelnek, abban az esetben elfogadom azt, ami valószínű életem legsúlyosabb keresztje lesz.”⁷⁷

VI. Pál pápa kérésére, a nagykövetséget Mgr. Zágon bécsi apostoli nuncius kíséretével, 1971. szeptember 28-án elhagyta. Ahogy átlépte Magyarország határát, mindenhol, minden lépését figyeltették, nemcsak a tartózkodási helyein, hanem utazásai során jelentéseket küldtek beszédeiről, kapcsolatairól.

A híradások nagy jelentőségűnek tulajdonították Mindszenty szabadon bocsátását, kint hősként ünnepelték és fogadták, amire itthon nem számítottak.

Rövid vatikáni tartózkodása alatt, nagyon sokan személyesen és levélben köszöntötték, levelek és táviratok halmazát küldték a világ minden tájáról, megköszönve kitartását és a magyarságért felajánlott szenvedéseit. Hollandiában élő magyar emigráns, levelében nagy örömmel üdvözölte:

„Főtisztelendő Hercegprímás Úr!

Ámulva, bámulva láttam saját szemeimmel, hogy főtiszteletű uram tizenhat éves fogság után a mai nap, 1971. szeptember 28-án megérkezett a Vatikánba, szabadvilágba, szabad emberek közé. Kevés a toll és a papír, de még megfelelő szavakat sem találok arra, hogy csak hozzávetőlegesen is kitudjam fejezni azt az érzést, amit a szívem mélyén éreztem, amikor ezt a csodálatos hírt hallottam és láttam ennek a csodának a történéseit a televízió képernyőjén! Ha ügyes lennék a rajzolásban, mint ahogy nem vagyok, ide rajzolnék egy nagy kövér, csillogó könnycseppet! Igen főtisztelendő uram egy könnycseppet! Mert szerintem ez az a legszebb szimbólum, mely a leghívebben fejezi ki azt, ami magyar! Az a könnycsepp, mely bánatunk fájdalmunk, örömünk, boldogságunk átérzéséből folyik

⁷⁷ MOL XIX-J-1-j (102.d).

végig, immár több mint ezer esztendeje a magyarok orcáján nem csak szép Magyar hazánkban, hanem szerte a világon, mert mindenütt élnek magyarok e kerek földön, északon, délen, keleten és nyugaton. Áldom az örökkévaló, szent Úr Istennek háromszor szent nevét azért a nagy kegyelemért, szeretetért, irgalmasságért, hogy főtisztelendő uramat a sok-sok megpróbáltatások és szenvedések idején megerősítette testben és lélekben, megőrizve minden veszedelemben, most lehetővé tette főtisztelendő uram számára azt, hogy huszonhat év óta megszállott Magyarországot sértetlenül elhagyhatta, s a Vatikán területére megérkezve a Szentszék védettségét elfogadva szabad elhatározásából a szabadvilágban kíván élni!

Áldom az Örökkévaló Szent Úr Istent azért is, hogy megengedte nekem, hogy én ezt láthattam és hallhattam, s hogy én most szívem minden szeretetével írhatom e néhány sort annak a hercegprímásnak, akinek személyisége örökké ott él minden magyar szívében, határunkon belül és határunkon túl, mint a hithűség és magyar hazaszeretet legcsodálatosabb példaképe! Biztos vagyok benne, hogy nem tévedek. Azért merem bátran és boldogan így folytatni szavaimat, hogy amit én most őszintén, szívem minden szeretetével leírtam, azt velem együtt sok-sok millió magyar érzi és vallja. Sajnos ők nem mondhatják, se le nem írhatják ezt, mert nem szabad, nem tehetik! Látva ezt a csodálatos történetet úgy éreztem, hogy azonnal írnom kell a Magyar hazánkból jövő, s a szabadvilágba érkező hercegprímásnak, hogy ezen üdvözlő soraimmal és a szívből jövő jókívánság szavammal az egész magyar nép nevében köszöntsem főtisztelendő hercegprímás urat, s az Örökkévaló Szent Úr Isten gazdag áldását, megtartó kegyelmét kívánva további életére és minden munkájára.

Isten áldja meg. Isten vezérelje és erőben egészségben tartsa meg sokáig sokaknak örömére és az Ő szent nevének dicsőségére⁷⁸

Az újságok többsége tárgyilagosan és jóindulattal közölte az örömhírt, hogy a sok szenvedés után végre a magyar bíboros és hercegprímás visszakaphatta szabadságát. A kommunisták napilapja azon örvendezett, hogy elhárult az „akadály” (amely Mindszenty személyét jelentette), az egyház és az állam között végre létrejöhet a jó viszony.

Magyarországról a Vatikánba küldött egyházi személyek minden alkalommal Mindszenty személyéről érdeklődtek, tárgyaltak, felmérve a róla alkotott véleményeket, hogy hazaérkezésük után jelentéseket adjanak az ún. „Mindszenty-kérdésről”, amelyet nem úgy sikerült megoldaniuk, ahogy szerették volna.

⁷⁸ Mindszenty Levéltár, Bgy 14. gyűjtő.

Rómába érkezése után pár héttel „Márk” fn. ügynök jelentésében már örömmel számolt be az ügy lezárásával kapcsolatos visszhangokról. „A magyar kardinális helyzetével kapcsolatban egy-két szélsőséges olasz laptól eltekintve a hírközlő szervek hallgatnak. A kedélyek úgy látszik megnyugodtak. A vélemények kb. így összegezhetők: Az ügy rendezése megváltás volt a magyar állam és egyház számára egyaránt.”⁷⁹

A politikai tárgyalások a Magyar Állam és a Vatikán között az enyhülést célozták, nem sejtve, hogy Mindszenty József aktivizálni fogja magát. Mindkét fél azt várta, hogy az egyéni szabadságát visszanyerve, beletörődik a megváltozott helyzetbe. Azt feltételezték, hogy idős kora ellenére nem lesz kedve és lehetősége politikai megnyilvánulásokra, Rómában marad és ott korlátozzák utazásait, visszaszorítják sajtónyilatkozatait. A Magyar Kormány által a tárgyalások során nem határozták meg letelepedésének helyét. Ezért a pápa sem gördített akadályt, amikor a bíboros közölte, hogy Ausztriában a Pázmáneumban kíván véglegesen letelepedni, amely 1971. október 23-án meg is történt.

Közel kerülhetett ismét hazájához, amelytől mégis elérhetetlen távolság választotta el. Életében soha többé nem léphetett magyar földre, ahol született, nevelkedett, dolgozott szolgált és sokat szenvedett. Mindszenty József számára elérhetetlen volt hazája, de annál elérhetőbb volt személye a kommunista hatalom számára, akik száműzetésbe kényszerítették. Nyomába szegődtek az álarcba bújtatott ügynökök, akik minden lépéséről jelentéseket küldtek. Bántalmazásáért, ártatlanul elszenvedett rabságáért, megaláztatásáért életében senki nem rehabilitálta. A világban szétszóródott honfitársak mélységes szeretete vette körül, ami nagy örömmel töltötte el. Emigrációba kényszerült magyarok keresték fel személyesen, vagy levélben a világ minden tájáról.

Ugyanakkor a száműzöit nagy nyugtalanság töltötte el, amiért nem maradt Rómában, mint Slipij érsek, akit örökösen kompromittáltak, ha a kommunisták ellen tiltakozott vagy hangosan megszólalt.

A hosszú évekig háttérben történő politikai egyezkedés minden részletéről, a bíboros nem tudhatott. Október 23-án az érseki szinóduson megjegyezte: „A világ elpusztulhat, de igazságnak lennie kell” (pereat mundus, sed fiat justitia), amit fájdalmas kiáltásnak szánt a Kelet-Európai országok katolikus világa felé, mert nemzeti, vallási és ideológiai konfliktusok feszültségében éltek.

⁷⁹ ÁBTL 3.2.3. Mt-662/1.

ÜGYNÖKI JELENTÉSEK, MEGFIGYELÉSEK

Összefoglaló jelentések

„Mindszenty-ügy”-ben megjelent sajtóhíradásokról

A média szinte az egész világon tudósított Magyarország főpapjának száműzetéséről. A kommunista hatalom részéről fontosnak tartották, hogy a kiépült titkosszolgálatokon keresztül a Mindszenty Józsefről kialakult véleményeket összegyűjtsék, értékeljék, hogy további lejáratására új tervek készítsenek.

Az ügynökök a jelentések halmazát továbbították a megjelent híradásokról az összekötőjükön keresztül a külügyminisztérium külképviselőire, amelyet két csoportra osztottak. Elsősorban azokat a cikkeket igyekeztek nagy örömmel összeszedni, amelyek a baloldali sajtóban jelentek meg és bírálatot tartalmaztak. Amelyik újság dicsérte vagy örömmel üdvözölte a mártír papot, jobboldalinak titulálták. Batha Jenő a Külügyminisztérium Sajtófőosztály Külföldi Propaganda Osztály vezetője, az Állami Egyházügyi Hivatal vezetését folyamatosan tájékoztatta, a külképviselők által összegyűjtött sajtóértesülésekről.

„A brit sajtóban az augusztus–szeptember hónapokban 438 magyar vonatkozású cikket publikáltak. Ebből 129 Mindszenty Magyarországról történt eltávozásával foglalkozott. A brit lapok a fényképekkel illusztrált terjedelmes és szenzációs tálalás ellenére, a tartalmat illetően tartották magukat a vatikáni forrásból származó információk mérsékletességéhez. Az a tény, hogy az országos »minőségi lapok«, valamint az országos és vidéki bulvárlapok a hangnemben általában elfogadható keretek között maradtak, sőt a tartalomban nagymértékű azonosság is mutatkozott, azt látszik bizonyítani, hogy központi direktívának tettek eleget.

Két véglet között persze volt példa arra, hogy (kisebb vidéki lapok esetében) az ügy kapcsán felelevenítették az ellenforradalmat, de arra is, hogy – előzőeknél nagyobb számban – Mindszenty egész korábbi magatartásának helyességét megkérdőjelezték. Az a megállapítás, hogy a bíboros végül »veszélyes« szenvedett, szinte általános.

Olyan címfejekkel is lehet találkozni a lapok hasábjain, amelyek felteszik a kérdést: »Mártír, vagy egy makacs öregember?« Utaltak arra, hogy magatartását vatikáni és más hozzá közel álló körök előzőleg kritizálták, hogy

útjában állt mind a Vatikán és a MNK, mind az amerikai–magyar kapcsolatok normalizálásának.

Ellenforradalmi szerepéből megemlítésre került, hogy az iskolák államosításának elrendelésekor meghúzatta az ország összes diplomájának harangjait, de ellentmondásos szerepét hangsúlyozva utaltak a nyilasok által történt bebörtönzésére és a Vörös Hadsereg által való kiszabadítására is.

Személyét az országos lapok úgy tekintik, mint amely útjában állt a Vatikán »keleti politikájának« továbbvitelében. Olyan feltételezésekről is írtak, hogy távozásával lehetőség nyílhat – Jugoszlávia után – a Vatikán és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok létesítésére, de általában a Vatikán és Magyarország, illetve az USA és Magyarország viszonyának további javítására, amelyet óvatosan – hosszabb folyamatként – tüntetnek fel.

Ismertették a MNK kegyelmi rendeletét és egyes lapok kiemelték, hogy ez nem jelenti egyben rehabilitálását is. Beszámoltak arról, hogy nem térhet vissza Magyarországra, valószínű letelepedési helyként Bécs-et említették.

Egyes lapok párhuzamot vontak Mindszenty kiszabadítása, Lady Fleming görögországi bebörtönzése, de még inkább Home külügyminiszter rhodéziai utazása, a fajgyűlölő Smith-rezsimmel való egyezkedések között.⁸⁰

298/17/1-1/1971 számon a santiago-i nagykövetség jelentése alapján az alábbi tájékoztatást küldték az ÁEH részére:

„Chilében jelentős sajtóvisszhangot kapott a »Mindszenty-ügy«. A vonatkozó cikkek egyrészt hírügynökségi jelentések, másrészt helyi kommentárok voltak. Érthető módon főleg a jobboldali sajtó volt az, amely nagy teret szánt a kérdésnek: főleg kommentárok alakjában.

A baloldali sajtó rövidebb, szűkszavú, ténykommunikéket jelentetett meg.

A jobboldali kommentárokat és a nagy visszhang okait elemezve, a következő következtetéseket lehet levonni:

- az általában ilyen jellegű témáktól várt hatásokon túlmenően, a jobboldal a Kommunista Párt ellen belpolitikai tőkét kívánt kovácsolni magának. A belső társadalmi átalakításért folyó harc során a chilei társadalom erősen vallásos érzelmeire kívánt hatni, amikor a valóságot elferdítve a vallás üldözéseként tárgyalta az ügyet;
- amikor számos latin-amerikai pap kerül börtönbe antikapitalista, antiimperialista érzelmeik miatt, a reakció Mindszentyben a vallás igazi képviselőjének szimbólumát látja. E reakció szeretne tanúja lenni a hajdani »reakciós papi« szellem, újjáéledésének.⁸¹

⁸⁰ MOL XIX-A-21-a-K-4-7/1971.

⁸¹ MOL XIX-A-21-a-K-4-7/b/1971.

Francia sajtó összefoglaló jelentése a 292/24/17-1/1971 számon: „Szeptember végén meglehetősen széleskörű visszhangot keltett Mindszenty Rómába távozása. Bár a kommentárokból ellenséges hang is gyakran megnyilvánult, a cikkek, kommentárok sok pozitívumot is tartalmaztak és végső kicsengésük nem tekinthető negatívnak. Az ellenséges hangok elsősorban Mindszenty politikai szerepének megítélése tekintetében voltak tapasztalhatók (France Inter által sugárzott interjú: 1956-ban Mindszenty a demokratizmushoz való visszatérést követelte, La Croix: Mindszenty nem folytatott illegális politikai akciókat), számos lap koholt pernek állította be Mindszenty 1949-es perét (Aurore: Mindszenty örök mártír, Figaro: Mindszenty kénytelen volt magát 1949-ben koholt vádakkal vádolni, Combat: Mindszenty emlékiratai kompromittálók a magyar hatóságokra és a szocialista országokra), egyes lapok pedig úgy állították be Mindszentyt (például Progres de Lyon), mint aki ma is nagy népszerűséget élvez Magyarországon. A Figaro felhasználta az alkalmat, hogy elismételje, tavalý a katekizmus tanítását felforgató tevékenységnek minősítve tartóztattak le Magyarországon papokat.

Számos cikk megállapította (más-más formában), hogy Mindszenty egy letűnt korszakot képvisel, a világ változott, Mindszenty elképzelései módszerei nem feleltek meg a mai időknek. (Le Monde cikke, Sud-Ouest cikke, amely szerint Mindszenty a hidegháborús idők antikommunista harcának szimbóluma és csökönyös magatartása hátráltatta a Vatikán és hazája közeledését.)

Még a La Croix-nak Mindszentyt szimpatikus színben feltüntetni kívánó cikke is, amely meglehetősen hosszan magyarázta a szentkorona tanát, akarva-akaratlanul is azt a benyomást keltette a francia közönségben, hogy Mindszenty magatartása, elképzelései legalábbis irrealisztikusak.

Néhány cikk foglalkozott Mindszenty politikai magatartásával Természetesen odáig egyik sem ment el, hogy megírja: visszakövetelte a földeket, de a Le Monde mégis megírta, sajnálta a Horthy-idők letűnését és úgy bírálta az új demokratikus országot, hogy nem vette tekintetbe, milyen nehéz körülmények közt igyekezett demokratikus kísérletet folytatni. Egyes lapok (pl. a Sud-Ouest) megírták, a felszabadulás után egyike volt a parlament azon két tagjának, akik nem szavazták meg a köztársaság kikiáltását.

A sajtó zöme a magyar kormány magatartását nagyvonalúnak és türelmesnek nevezte, dicsérték a Vatikánnal folytatott diplomáciáját és üdvözltek azt a tényt, hogy elhárult az utolsó akadálya a Vatikán és Magyarország közötti közeledésnek.”⁸²

⁸² MOL XIX-A-21-a-K-4-7/d/1971.

„Ismay Bower” jelentése

Mindszenty József hazája elhagyását követően az ügynök részletes jelentést készített az Ausztriában megjelent újságok híreiről. Miközben információkat gyűjtött, igyekezett a bíboros személyét is lejáratni.

II.

Mindszenty kiutazását követő napon, szeptember 24.-én mind a Kathpress szerkesztőségében, mind a bécsi érsekségen – mint ebből König bíboros személyi titkárának magatartásából is következtethető volt – nagy volt az érdeklődés Mindszenty jövőjét és a probléma megoldásának várható hatásait illetően.

Dr. Richar Barta, a Kathpress főszerkesztője dicsekedve közölte, hogy ők már 12.25-kor kiadták, hogy Mindszenty uton van Ausztria felé. Ezt a hírt külföldről kapták telefonon, de azt nem volt hajlandó közölni, hogy honnan. Konkrét kérdésre, hogy Olaszországból-e, tagadó választ adott.

Amíg nála tartózkodtam, 3 újságtól is érdeklődtek telefonon, hogy mi lesz Mindszenty sorsa. Barta aszerint válaszolt, amilyen kommunikét a Kathpress aznapi száma le is hozott. Vagyis Mindszenty szabad ember, nem lesz Róma fogja, a ott telepedik le, ahol akar. Még nem erősített hírek szerint Bécsset választja lakóhelyéül és a Pázmáneumban fog lakni. Ehhez még nekem hozzátette, hogy azért akar Bécsben letelepedni, mert hazájához és hiveihez közel akar lenni. Ő maga nem hiszi, hogy Mindszenty bécsi letelepedéséhez König bíboros hozzájárul, azon kívül ez a kérdés az osztrák kormányra is tartozik. Kérdezte ezzel kapcsolatban a magyar kormány véleményét. Kérdésére közöltem, hogy a magam részéről nem ismerem a MNK és a Vatikán közötti megállapodást, de nem tartom kizártnak, hogy a megállapodásban szó volt Mindszenty jövőjéről is. Ezen kívül – tettem hozzá – nem tudom, hogy egy ilyen ultrareakciós ember letelepedésére Ausztriában hozzájárulna-e a két ország szépen fejlődő kapcsolatainak további pozitív alakulásához.

ÁBTL 3.2.5 O-8-239

- 3 -

Dr. Fritz Dollmanits, König bíboros személyi titkára azt hangsúlyozta, hogy azért akar Mindszenty Ausztriában letelepedni, mert Ausztriában sok a magyar pap, s őket irányítva továbbra is hívei között érezhetné magát.

Dollmanits is és Barta is úgy tudta, hogy Mindszenty résztvesz a püspöki szinóduson, Dollmanits ekkor hoztette, hogy a pápa nevezte ki a szinódus tagjává.

Mind a két személynek az volt a véleménye, hogy ez a megoldás kedvező mind a magyar kormány és a Vatikán, mind a magyar kormány és a magyar katólikus egyház közötti jó viszony további javítására, továbbá kedvező hatást fog kiváltani Magyarország nemzetközi kapcsolataira is.

Dollmanits hangoztatta még, hogy Mindszenty a mult embere, aki képtelen megérteni korunkat, s nélküle a magyar állam és a magyar katólikus egyház jobban együtt tud működni a jövőben.

T. H. D.

B. H. M.

ÁBTL 3.2.5 O-8-239

Részlet, az 1971. október 6-án leadott „Ismay Bower” ügynök jelentéséből, aki a bíboros bécsi letelepedése előtt nem csak az érsekségen, hanem a König bíboros beosztottjától is információkat gyűjtött.

Mindszenty Bécsben akar véglegesen letelepedni és a Pázmáneumban akar lakni. Hivatalból viszont nem tud az egésztől semmit, holott éppen az ő feladata lenne, hogy ezt a letelepedést előkészítse. Bár König bíboros is Rómában tartózkodik a püspöki szinóduson, ha ez a szándék már eldöntött lenne, már megkapta volna az utasítást Königtől.

Az érsekséget sem a belügyminisztérium, sem a külügyminisztérium nem kereste meg, hogy kikérje véleményüket Mindszenty bécsi letelepedése ügyében.

Ő maga Mindszenty bécsi letelepedését a Vatikán és König bíboros kölcsönös egyetértésével tartja elképzelhetőnek. Lehetségesnek tartja viszont, hogy Mindszenty ezt a kérdést megbeszélte a pápával, amikor magán-audiencián fogadta őt a pápa. Azt is elképzelhetőnek tartja, hogy König bíboros is találkozik a Vatikánban Mindszentyvel, s ott fognak megállapodni a kérdésben.

A maga részéről különben - bár Mindszentyt régivágású egyházfejedelemnek tartja, aki a jelen kort képtelen megérteni, a humanizmus oldaláról szemlélte a kérdést, s azt a véleményét hangoztatta, hogy "humánus lenne, hogy egy öreg ember utolsó kívánságát, hogy hazájához közel, életének utolsó éveit vagy napjait imában és vezeklésben eltölthesse."

ÁBTL 3.2.5 O-8-239

Feltérképezte a Pázmáneumot és lakóit, előre informálódott, hol fog lakni a hercegrímás és kik lesznek a környezetében. Összefoglaló jelentéseit rendszeresen továbbította.

Ismay Bower jelenti:

1974. X. 14.

Mindszenty távozása Magyarországról nagy meglepetés volt mindenki számára, de korántsem vert fel olyan nagy port, mint ahogyan ezt talán sokan elvárták volna. Azt lehet mondani, hogy a magyar emigráció konzervatív körein kívül mindenki bizonyos kárörömmel vette a hírt. A más nemzeti-ségű emigrációs-körök örömmel állapították meg, hogy Mindszenty is csak egy olyan sorsra jutott, mint egy Beran vagy Słypj. Ausztria egyenesen örül a Mindszenty eltávolításának, mivel ebben a König érsek igazolását látta, aki éveken keresztül fáradozott ezen eredmény elérésén. Az osztrák papság egyenesen a Mindszenty öreg korára hivatkozva hiábavalónak tartotta a Mindszenty ellenállását, mint ami és aki felett az idő eljárt.

A magyar emigráns papok a Vatikánt hibáztatják, engedékenységé miatt (Eperjes Ernő München, Nyers János Gráz, Bozi Ferenc Wien, Sümegh Zoltán Mariazell, Czombál Lajos esperes), s meg vannak róla győződve, hogy a Vatikán mégsem fog semmit sem elérni a magyar és orosz kommunistákkal szemben, s szerintük kár volt Mindszentyt így megalázni.

Polgár Vilmos szerint (okt.3.) a Kreisky nem akarja a Mindszentyt Ausztriába engedni, de a Polgár szerint a Pázmáneumban is nagyon meg fognak változni a körülmények, ha a Mindszenty ott fog lakni. Polgár úgy gondolja el, hogy a Mindszenty mégis csak visszavonultan fog élni, aki írja a memoárjait, esetleg a pápával való levelezését is, ami majd halála után fog csak megjelenni. Polgár szerint lesz egy titkárja, aki majd ellenőrizni fogja, hogy ki mehet be hozzá és ki nem. Reméli, hogy a háztartása is teljesen külön lesz az övéktől, mert ők is félnek a Mindszentyvel való örökös együtt-étkezéstől, társalgástól, félnek a Mindszenty pontosságától, etikett szerint mozgó lényétől, aki esetleg nagyon is bele fog szólni eddigi életükbe, és napirendjükbe. Gianone fél, hogy soha többé

- 3 -

nem lesz egy rendes szabadsága, míg a Mindszenty a házban tartózkodik.

Egy nagy előnye mégis származik a Pázmáneumnak a dologból, hogy a költségeket a Vatikán fogja fizetni, s ezen költségek keretét annyira ki lehet majd bővíteni, hogy a házat teljes egészében rendbehozzák és ezen felül még megszabadulnak az adósságtól. Gianone a földszinti konyhát akarja átépíteni és ott egy második ebédlőt csinálni, azáltal, hogy a konyhát ketté osztják.

Mindszenty a második emeleten fog lakni, a régi rektori lakásban, ami a teljes utcai frontot teszi ki. Ott lesz egy hálószoba, fürdőszoba, dolgozószoba, szalon, ebédlő, titkárság (lásd mellékelt rajz.)

A Paulai temetésén beszélt B. a Dr. Eperjes Ernő müncheni magyar lelkésszel és ő mondta neki, hogy a nagyok mind tudták, hogy a Mindszenty ki fog jönni (ezek alatt értette az Ádámot, Gianonét, Fábián Károlyt, a "Szabad Európánál"), ugyanis az Eperjes az Ádámmal jött a Paulai temetésére, s így ott volt idejük beszélgetni.

Még a Mindszenty érkezése előtt ki lettek a szobák a IV. emeleten is festve, szintén abból a pénzből, amit a Zágon szerzett a Pázmáneum számára.

A Polgár azt mondotta, hogy ő csak a jelekből következtetett arra, hogy a Mindszenty jönni fog, lehet, hogy így van, de biztosan nem tudta. A Polgár szerint jó, hogy a Paulai meghalt előbb, mivel a Mindszenty érkezésének a hírére ugyanis meghalt volna.

Arról még nem volt szó, hogy ki lesz a Mindszenty közvetlen környezetében, hogy ki lesz a titkár, vagy kik fogják kiszolgálni és gondozni.

ÁBTL 3.2.5 O-8-239

- 4 -

Arról már beszéltek, hogy a magyar püspökök nem igen fognak ezután a Pázmáneumban megszállni, és hogy az otthonról jövő látogatók is nagyon meg lesznek nézve és rostálva.

Gianone és Polgár szerint a következő nehéz lépés lesz a Mindszenty számára, amikor a Vatikán az esztergomi érsekségről fogja lemondani. Szerintük, ha csak a Mindszenty hamarosan meg nem hal, akkor ez rövidesen be fog következni, mert a főegyházmegye nem maradhat olyan sokáig kinevezett érsek nélkül, s a Polgár szerint a Kisberk egy kiskaliberű ember.

ÁBTL 3.2.5 O-8-239

„Safford” jelentése

„SAFFORD” jelentés:

1911.X.30.

Dr. HÜBNER az ÖSTERREICH-HAUS²¹⁸ elmondotta „SAFFORD”-nak, hogy az osztrák kormány nem örülne annak, ha MINDSZENTY átköltözne a bécsi Pázmáneumba. Dr. HÜBNER értesülései szerint állítólag dr. KIRSCHLAGER külügyminiszter személyesen interveniált a Vatikánnal annak elérése érdekében, hogy MINDSZENTY lemondjon a bécsi áttelepülésről. Az osztrák kormány véleménye szerint nem szükséges olyan helyzet megteremtése, amely ellentétes az Ausztria és Magyarország közötti jó kapcsolatokkal. Az osztrák kormány nem tartja szükségesnek, hogy a kardinális bécsi áttelepülése következtében továbbra is, és most Ausztria költségein Magyarország ellen irányuló politikai figurát akar játszani. Egyébként állítólag a Vatikán is ellenzi MINDSZENTY bécsi áttelepülésének tervét.

Karant

L. G. Safford

Dunai

ÁBTL 3.2.5 O-8-239

A BÍBOROS UTOLSÓ SZÁLLÁSHELYE BÉCSBEN

A Pázmáneum tulajdonjogának történeti áttekintése

Pázmány Péter alapította 1623-ban, aki teljesen a jezsuitákra bízta az intézet vezetését, de szigorúan meghagyta, hogy az intézet házáat el nem adhatják és az alapítványi tőkét másra nem fordíthatják. A székházon kívül az alapítvány céljára 100 000 rhénusi forintot⁸³ biztosított, tiszta aranyban és birodalmi tallérban, amit a bécsi jezsuita provinciális háznál helyezett el. A továbbiakban meghatározta, hogy amennyiben a jezsuiták az intézet vezetését bármilyen oknál fogva tovább vállalni nem tudnák, a mindenkor esztergomi érseknek, vagy székküresedés esetén az esztergomi káptalannak, joga van nevezett házat sajátul fogadni és kezelni, de csak úgy, hogy lelkiismeretben kötelezve maradnak arra, hogy más célra nem használhatják fel, mint növendékek nevelésére. Az alapítólevelével meghatározta, hogy az intézet mindenkor a magyarországi papnevelés célját köteles szolgálni.⁸⁴

Fordulópont volt a Pázmáneum életében 1813, ekkor Ferenc császár, mint legfőbb kegyúr az egész ország klerikusai számára hozzáférhetővé tette az intézményt, így általános szemináriummá lett.

A Pázmáneum épület tulajdonjogának megváltoztatását már a kommunista diktatúra előtt is kezdeményezték. Trianon után a szlovákok tartottak rá igényt, mivel az esztergomi főegyházmegye, részben Cseszlovákiához került. A Pázmáneum épülete és abban működő papnevelde magánalapítvány volt, így a tulajdonjog megváltoztatására nem kerülhetett sor. Magyarország elszakított területeiről tovább folytathatták tanulmányaikat a növendékek.⁸⁵ Az alapítvány kezelői 1927-ben két bérházat vásároltak, melyek telekkönyv szerint a Pázmáneum alapítvány tulajdonát képezték. A Bécs központjában fekvő intézet épülete, több évszázadon keresztül a papnevelés szolgálatában állt és az alapítóokmányban lefektetett elvek és szabályok szerint működött 1948-ig. Ez az év volt az utolsó, amikor Magyarországról hivatalosan nagy számban utazhattak oda a teológusok. Ettől kezdve a hazai magyar papi utánpótlást megszüntették. Jogilag a magyar egyház tulajdonát képezte továbbra is az

⁸³ 1 Rhénus forint = 20 garas = 60 krajcár = 100 dénár.

⁸⁴ Lásd az 1. számú dokumentumot, Bécsi Pázmáneum Alapító Diploma.

⁸⁵ Zombori István: *A bécsi Pázmáneum*. Budapest, 2002, METEM, 258. p.

épület, ezért az illetékes állami és egyházi körök államosítási igénnyel léptek fel. Így a Vatikán közbelépésével, 1949-ben kiadott utasításában a bécsi érsekség felügyelete alá helyezte az intézetet. Azután a kapcsolat megszakadt az esztergomi egyházmegyével a Pázmáneum tényleges tulajdonosával. Az intézet épületének nagy részét bérbe adták a Bahnhof Misszió elnevezésű női szerzetesrendnek, a másik részét pedig a magyar papi emigráció használta. Mind a két bérház, mind maga az intézet épülete már restaurálásra szorult. König bécsi bíboros érsek kétmillió schillinges kölcsönt nyújtott erre a célra kettős feltétellel, mely szerint a Bahnhof Missio nevű vallásos szervezet megkapja az intézet két emeletét bérbe, és esetleges eladás esetén előjogot biztosítanak neki a megvételre. Az intézetnek két előljárója volt, dr. Lepold Antal rektor és dr. Gianone Egon vicerektor, akiket a bécsi egyházmegye fizetett. Az apostoli szentszék a bécsi egyházmegye felügyelete alá helyezte őket, az egyházi törvénykönyv szerint megillető jogon.

„OSTROMVÁR” – a megfigyelt objektum

A „sötét” háttérakciókban mindent fedőnévvel láttak el, az operatív személyeket és a megfigyelés alá vont célszemélyeket is. Még az épületeknek is fedőnevet biztosítottak, különösen ott, ahol nagyon sok ügynököt, SZT-tiszteket sikerült beépíteniük a piszkos munkájuk elvégzéséhez. Így volt ez a Pázmáneum épületével kapcsolatban is, aminek az „OSTROM-VÁR” fedőnevet adták.⁸⁶

A hatalom embereit az épületbe delegálták, hogy általuk az emigrációban élő magyarokat kiszorítsák. Folyamatosan küldték az ügynököket azzal a megbízással, hogy a legapróbb részleteket is figyeljék meg, ismerjék meg az épület pontos tervrajzát, jelentésekben számoljanak be mindenről.

„A rezidentúra tagjai kötelesek elvégezni a fedőbeosztásuk feladatait. Ezek elmulasztásáért a fedőszerv szabályai szerint felelősségre vonhatók. A hírszerzőtiszték magatartásával munkájával kapcsolatos észrevételeket az ÁEH elnöke a Belügyminiszterrel, vagy a Központ Vezetőjével közli.”⁸⁷

Az intézményt folyamatosan, intenzíven figyelték, és a jelentések özönét készítették az épületről és lakóiról, az idelátogatókról, valamint az emigráns papokról és közösségekről. Az ehhez szükséges személyeket a legnagyobb fondorlattal küldték át a határon és juttatták be a Pázmáneum épületébe.

⁸⁶ Lásd a 10. számú dokumentumot.

⁸⁷ ÁBTL 3.2.6. 8-69/1.

Az 1956-os forradalom leverése után, a szigorúan titkos tisztek és ügynökök a „tiltott határátlépést” színelve, megjátszották, hogy a kommunista hatalom üldözi őket. Titokban kijelölt útvonalon kellett átszökniük Ausztria felé, nehogy a határ mentén aknára lépjenek. Ruhájukat megszagatták, hason csúsztatva bepiszkították az üldözött látszatát keltve. Menekültként sikeresen beépültek a magyar emigráció közösségeibe.

Itthon alapos kiképzésben részesültek, előre felkészítve őket a rendőrségi kihallgatásokra. A szigorú szabályokat kötelező volt betartaniuk annak érdekében, hogy a kijelölt személyek bizalmába férközhessenek. A papok közé beépült SZT-tiszteknek, az előírt magatartási szabályok szerint kellett viselkedniük.

„Tökéletes papi élet! Nagyon szerénynek kell lenni, barátságosnak az emberekkel szemben. Jószívűen segíteni. A szerénység nyilatkozzék meg főképpen az életstílusban. Ez egyébként hozzátartozik az ideális papi élethez. Nagyon óvatosnak kell lenni az emberekkel szemben. Csak a teljesen biztosban szabad megbízni, akiket előzetesen ellenőrizni kell.

Az elveket soha sem adjuk fel. Soha sem szabad elfeledni, hogy akármi történik is, a kapcsolatot soha semmilyen körülmények között sem szabad elismerni.”⁸⁸

„Kövesdi” fedőnevű ügynök 1957-ben azt a feladatot kapta, hogy térképezze fel név szerint a Pázmáneumban lakókat, majd rajtuk keresztül a magyar emigrációs csoportokat. Figyelnie kellett, hogy kik tartottak szorosabb kapcsolatot a Magyarországon élő rokonokkal. Név szerint kijelölték azt a magasabb beosztású egyházi személyt, akinek a bizalmába kellett férköznie, hogy közvetlen munkatársává válassza. Ezáltal lehetősége adódhatott arra, hogy személyes és hivatalos levelezését, valamint kapcsolatrendszerét titokban felderítse, megfigyelje, a kapott utasítások szerint pedig eljárjon és intézkedjen. „A bizalom megnyerése legyen az elsődleges, amit a célnak megfelelően kell kihasználni.”

A titkosszolgálat ügynöke akkor végzett jó munkát, ha a megfigyelt személyről, objektumról, valamilyen negatívumot jelentett. Az intézet épületét és lakóit több megfigyelőn keresztül ellenőrizték, mert szerintük a demokrácia veszélyes ellenségeinek az otthona. Az egyik ügynök, jelentésében éppen az ellenkezőjéről számolt be összekötőjének. Megállapítása szerint csak egyházi objektum, ahol nem folytatnak ellenséges tevékenységet Magyarország ellen. Összekötője kiiktatta, hogy nem végzett alapos munkát,

⁸⁸ ÁBTL 3.2.3. Mt-186/2.

mélyebb és sokoldalúbb vizsgálatot vár tőle, ami alapján bizonyára megváltozik a véleménye is.

„Akciók” a tulajdonjog megváltoztatására

Az épületet szívesen megvásárolták volna az osztrákokon kívül mások is. A Pázmáneum szomszédságában az USA nagykövetsége székelt, és az amerikaiak is számítottak arra, hogy kedvező áron az épületet megvehetik.

Az intézet lakói a Vatikánnal és a világ különböző országaiban élő emigráns csoportokkal tartottak kapcsolatot. A célobjektumot titkos ellenőrzés alá vonták, tulajdonjog visszaszerzésén folyamatosan munkálkodtak. A BM III/I. Csoportfőnökség 4. osztálya OD-4061/68 számon hozott határozatában megjegyezték:

„Állambiztonsági, operatív szempontból a katolikus szerzetesrend ottani működése és az emigráció tevékenysége kifogásolható. Az intézet jogi helyzetének és a visszaszerzés lehetőségének tisztázására akciót indítottunk.”⁸⁹

Visszaszerzési akciók sorozatát dolgozták ki, mert mindenáron meg akarták változtatni az épület rendeltetését, hogy a saját hasznukra fordíthassák. Az általuk létrehozott egyházi vezetést akarták erre a célra felhasználni. Arra hivatkoztak, hogy az esztergomi érsek akadályozva van funkcióinak gyakorlásában, ezért a püspöki karnak egyetemlegesen kell foglalkozni az intézet sorsával.

„Az épület sorsáról a magyar papi emigráció és a bécsi érsekség úgy rendelkezik, mintha az övék lenne. Pedig az intézet vezetői tudják, hogy a rendelkezési jog a magyar püspöki kart illeti meg, az esztergomi érsek akadályoztatása miatt. Ezt nemegyszer bevallották és titkon attól félnek, hogy előbb-utóbb a római PMI-hez hasonló sorsra jutnak. Olyan vélemény is elhangzott már Lepold rektor részéről, hogy talán nem is lenne helytelen, hogy ismét eredeti rendeltetése szerint működhetne az intézet, mert úgymond a kegyelemkenyeret szívesen váltanák fel hazai támogatásra és rendelkezésre.

Pázmáneum és a hozzá tartozó két bérház visszaszerzésének ügye, és annak módja rendkívül nagy óvatosságot és körültekintést igényel. Hátározott állásfoglalás és megfelelő egyházi vagy állami szintű tárgyalás

⁸⁹ ÁBTL 3.2.5. O-8-239.

szükséges ahhoz, hogy a visszaszerzési akciót elkezdjük. Meg nem alapozott lépés megtétele oda vezethet, hogy az emigráció, vagy a bécsi érsekség a Vatikánnal egyetértésben értékesíti az épületeket, csak hogy megakadályozzák a magyar egyház részére való megszerzést.

A Pázmáneum sorsa feletti döntés előtt a következő kérdések tisztázása válik szükségessé:

- A magyar államnak és az egyháznak érdeke-e, hogy az intézet visszakupja eredeti rendeltetését. Ha igen, megoldható-e a növendékküldés és az intézet magyar egyházi felügyelet alá helyezése, arról való gondoskodás.
- Ha ez nem megoldható, vagy nem érhető el, úgy elegendő-e az a minimális célkitűzés, hogy magyar egyház tulajdonjogának elismerése után az ingatlanokat értékesítve a magyar egyházat tetemesebb valutához juttassuk, ami közvetett értelemben az államnak is valutát jelentene és a későbbiekben mindenképpen terhet venne le az állam válláról.

E két kérdés eldöntésében ki kell kérni a magyar püspöki kar véleményét, mert nélkülük egyetlen lépést sem lehet tenni.

Ha az első pontra igenlő döntés születik, akkor a püspöki kar kérheti a Vatikánt, hogy a »visszavonásig« kiadott és az intézetnek a bécsi érsekség joghatósága alá helyező intézkedését vonja vissza, hogy az alapítvány rendeltetésének megfelelően működhessék.

Ezzel kapcsolatos egyházi vélemények nem egyértelműek. Vannak akik ellenzik azzal az érveléssel, hogy az egyházmegyéknek nem érdekük növendékküldés a bécsi egyetemre, mert az ottani oktatás alacsony szintű. Ha ilyenre áldoznak, akkor a római egyetemekre küldenek hallgatókat, ahol az oktatás magasabb szintű és specializálódás lehetősége bővebb.

A második pontban foglalt megoldási forma a Vatikán és a Magyar Kormány közti újabb tárgyalás alapját képezhetné. De ez a forma csak akkor lenne jó, ha az intézetet terhelő kölcsönök leírhatók lennének az eddigi használat fejében. Így a Pázmáneum és a hozzá tartozó 2 bérház jelenlegi értéke realizálódhatna egy értékesítéssel. Az országnak komoly valutabevételt, a magyar egyháznak pedig nagy összegű tőkét biztosítana.

A Pázmáneum felhasználásának egy harmadik változatát is számításba lehet venni és ez az, ami operatív célból a legérdekesebb. 1945 előtt működött a Szent László Társulat, melynek feladata a hazájuktól távoléló magyarok lelki gondozása volt. E munkát végző papokat hazulról disponálták a magyar kolóniákra.

A társulat újja alakításával, a feladatainak ellátására kijelölt papok ki-képzőközpontjává lehetne tenni a Pázmáneumot. Itt lehetne a társulat központja is, melynek vezetője esetleg egy püspök lenne. Ezzel háttérbe szorítanánk az emigrációt, legális összekötő hidat építenénk a nyugati országok egyházai és a magyar egyház közé, telepítési bázist teremtenénk megbízható, hazánkhoz hű papokból és a már előzőleg a Pázmáneumba telepített ügynökökből.

Első lépésként javasoljuk a következő intézkedések végrehajtását:

- Az ÁEH-val és a III/III-1 osztállyal megvitatni, hogy milyen lehetőséget látnak a Pázmáneum visszaszerzésére és hasznosítására.
- Az ÁEH és az egyházi elhárítás egyes püspököknek sugallja a Pázmáneum ügyének napirendre tűzését. A püspökkari konferencia tárgyalja meg a problémát és foglaljon állást a felhasználását illetően.
- Az állásfoglalástól függően hozzanak létre egy munkabizottságot, melynek feladata a jogi helyzet tisztázása, dokumentálása, esetleg tárgyalások kezdeményezése, akár a bécsi érsekséggel, akár a Vatikán illetékes kongregációjával.

A további lépéseket, azok taktikáját az elért eredményektől függően lehet és kell kidolgozni. Operatív szempontból sem közömbös a Pázmáneum jövője. A már említett telepítési bázis létrehozásának lehetőségén túl, az épület megszerzésével további bomlást idéznénk elő a papi emigrációban. Az USA nagykövetség szomszédos épületeként felhasználható lenne az amerikaiak elleni munkában is. Nem utolsó sorban megszüntetnénk a Bahnhof Missio ottani tevékenységét, amely az odaérkező magyar turistákat kutatóbázisnak tekinti, üzenetek, csomagok továbbítására használja.⁹⁰⁾

A bíboros végső szálláshelyére érkezése előtt már intenzív intézkedéseket hajtottak végre az épület tulajdonának visszaszerzésére. König bíborost 1971. június elején felkeresték, mert kíváncsiak voltak, hogy mi a véleménye a jogi helyzet végleges rendbetételéről. A kardinális válaszában két megoldásra tért ki. Azt javasolta, hogy a Vatikán és a magyar állam között folyó tárgyalások során rendezzék az ügyet, vagy pedig a magyar püspöki kar hivatalos írásban keresse meg őt azzal a kéréssel, hogy magyar papokat akarnak küldeni a Pázmáneumba és szeretnék az intézet felügyeletét átvenni. Ígéretet tett arra, hogy ha ezt kérik, akkor írásban lemondana a Vatikán felé az inté-

⁹⁰⁾ ÁBTL 3.2.4. O-8-239. (1968).

zet feletti felügyeletről és kérné, hogy a jogosult szerv átvehesse. Kihangsúlyozta, hogy az osztrákoknak semmiféle érdeke nem fűződik az irányításhoz.

Még semmiféle intézkedés nem történt az épület átvételével kapcsolatosan, de már az új vezető személyek kiküldésének listáját, valamint az épület karbantartására felvett összeg előteremtésének feltételeit tervezték az 1/13/536/1971. számú BM által készített javaslatban.

„Lényeges volna az új rektor személyének meghatározása, a másik pedig az Intézet anyagi helyzetének biztosítása és a kétmillió schilling visszafizetésének módozatai. Itthoni tárgyalások alapján kellene biztosítani az ottani jövőző ösztöndíjasok ellátásának valutáris fedezetét és az előjárók fizetését. Talán a bérleti díjak elegendők volnának a személyzet fizetésére és a fenntartási költségekhez. A két bérház bevételeire számítani nem lehet, mert az egyik összes bérlete 99 évre, a másiké pedig 77 évre le van kötve a restaurálásra felvett kölcsönök törlesztésére.

Ha ezt az anyagi alapot sikerült megteremteni, akkor az esztergomi ordinárius vindikálhatja magának az intézkedés jogát is. Ami az Intézet új rektorának személyét illeti, meg kell jegyezni, hogy Dr. Gianone Egon több mint harminc esztendeje vicerektor ott és számít a rektori tisztre.

Megítélésem szerint azonban mégsem volna jó megoldás, részint mert helyzete az anyaországgal rendezetlen, részint pedig teljesen az emigrációs papság hatáskörében és mentalitásában él és gondolkodik. Az Intézet esztergomi jellegét kidomborítandó, mindenképpen az esztergomi egyházmegyből kellene az új rektort kinevezni, mégpedig tekintéllyel bíró valakit. Így is el lehet képzelni azt, hogy Dr. Gianone ez esetben lemond a vicerektorságról és egyszerre két előjárót kell majd küldeni. Igaz, hogy egy életerős előjáró is el tudná látni az ottani teendőket.

Állítólag Dr. Gianone kijelentette, hogy ha ő fölöslegessé válik, akkor a bécsi egyházmegyében vállal papi beosztást. Érdeklődésünk kapcsán kitűnik, hogy König kardinális nem fogja keresztezni e megoldást, hacsak az ügy esetleges elhúzódása folytán valamiféle bécsi egyházi szervezet ki nem veti a Pázmáneumra szemét és esetleg befolyásolják a kardinális magatartását.

Véleményem, hogy aránylag nem nagy anyagi áldozat és megfelelő valuta biztosítása révén ismét hazai irányítás alá lehetne vonni az Intézetet és ennek a Bécs szívében fekvő értékes objektumnak jövőjét biztosítani lehetne és kellene is. Erre most van a legkedvezőbb alkalom!⁹¹

⁹¹ ÁBTL 3.2.5.O-8-239.

PÁZMÁNEUM A TITKOSSZOLGÁLATOK HÁLÓJÁBAN

Bíboros, hercegprímás száműzetésben

Jóval a megérkezése előtt a III/I-4-L alosztály rendőr főhadnagya elrendelte az összes levélküldemény ellenőrzését, időnként névsorokkal kiegészítve a fontos személyeket.

Információs jelentéseket készítettek, beszámoltak a hangulatról, az épület állagáról, valamint a bíboros fogadásának előkészületeiről. A hangulat irányát az utasítások szerint alakították, formálták. Munkájuk alapján elérték, hogy Bécsben is a Magyar Állam sikerének tulajdonították a Vatikánnal kötött egyezményt. „Bower” ügynök, a bécsi katolikusok körében a főpásztort „makacs öregember”-nek titulálta, igyekezett olyan rágalmozó megjegyzéseket tenni, hogy megérkezése előtt már rossz vélemény alakuljon ki róla. Gyalázkodóan hangzatos propagandát folytatott ellene azt remélve, hogy az emigrációban élőket sikerül megfélemlítenie. Nem felmagasztalta, mert az egyházát védelmezte, hanem elmarasztalta, mert a kommunistákkal nem kötött egyezséget. Szerinte károkat okozott, amit az egyháznak nagyon nehéz kiküszöbölnie.

Az érkezésének pontos időpontjáról senki nem tudott, mert nem akart feltűnést kelteni és a sajtónak nyilatkozni.

Az osztrák sajtó munkatársai közé beépült ügynök, az alábbiakról számolt be összekötőjének:

„Mindszenty ide jön Bécsbe, ami valószínűleg csak kezdetben fog szenzációt jelenteni. Minden csoda három napig tart. Elég nagy sajtóvisszhangra lehet majd számítani, mert az elképzelhetetlen, hogy Mindszenty az itt lévő tudósítóknak és újságíróknak semmit se nyilatkozzék. Nem hiába célozgat Kreisky arra, hogy »disztingvált« magatartást vár Mindszentytől. Sajtótájékoztatót tartott, ahol kijelentette »Mit tudna még ez az öregember maguknak ártani. Ha valaki egyszer már mártírból az elnéző mosolyok prédájává vált, nem lehet újra mártír, de még kevésbé harcos.« De ha a sajtó mártírként állítja be? – vetettem közbe. Biztos lesznek ilyen hangok is, de ez nem tarthat sokáig. Mindszenty felett eljárt az idő s a magyar egyháznak és a Vatikánnak is akkor tenne a legnagyobb szolgálatot, ha lemondana.”⁹²

⁹² ÁBTL 3.2.5. O-8-239.

Végül a sok találgatások közepette október 23-án este fél 11 órakor, Zágón társaságában a nunciatúra kocsiján érkezett a repülőtérre.

„Bower” fn. ügynök erről a következőket jelentette: „A Pázmáneum csak fél órával előbb lett értesítve. A riporterek miatt Mindszenty nem akart a nunciatúra kocsijából kiszállni az épület előtt, hanem követelte, hogy nyissák ki a kaput, hogy be tudjanak hajtani. Míg a kapukulcsot megtalálták, addig a riporterek felvételeket készítettek. Miután a kulcs végre előkerült, behajtottak és Mindszenty csak a kapu bezárása után szállt ki a kocsiból. Zágonnal felmentek a lakosztályba, gyorsan készítettek vacsorát és utána kipakoltak.

Október 26-án a Jachim érsek meglátogatta Mindszentyt. Rajta kívül még három püspök kereste meg, akik felajánlották segítségüket.”⁹³

A bíboros hamarosan rájött, hogy környezetében nem mindenki az, aminek mutatja magát. Észrevette, hogy még a konyhai személyzet közül is voltak akik hallgatóztak és figyelték. Amikor az ebédet felszolgálták, a beszélgetést hirtelen átváltotta latinra és figyelmeztette a többieket, hogy ne magyarul társalogjanak. Hamarosan úgy döntött, hogy a továbbiakban nem akar a közös étkezéseken részt venni.

November elseje után Eisenstadtból az intézetbe költözött Geraldine nővér, aki németül, olaszul, franciául, angolul, magyarul perfekt beszélt és írt, ő a bíboros levelezéseit intézte. November 9-én pedig Rómából küldtek hozzá egy magyar apácát, aki a gépírásban segített.

Mindszenty József beköltözése után kiemelt célpont lett az ellenségei számára. Azt híresztelték róla, hogy megtört, beteg ember, aki képtelen aktivizálni magát. Örülhet, hogy idős korában, végre megmenekült a fogságból. Köszönettel tartozik a Magyar Kormánynak, hogy elengedve a büntetését szabadon engedték és pihenéssel töltheti további napjait.

Ő egyáltalán nem akart visszavonultan és elzártan élni, mivel papként egész életében az egyházát és a keresztény közösséget szolgálta. Szabadságát visszanyerve kötelességének érezte, hogy lelkieken támasza legyen a szétszóródott magyaroknak, hogy Krisztus feltámadását hirdesse szerte a világon. Mielőbbi halálában reménykedtek, de meglepődve tapasztalták, hogy fáradságot nem ismerve, nagyon aktívan élte az életét és nem volt olyan rossz egészségi állapotban, mint ahogy azt sokan híresztelték róla. Sőt nagyon jól érezte magát.

„A primás nagyon mozgékony, de szótlan, egyenesen hideget árasztó egyéniség. Állandóan dolgozik. Gyorsan eszik. Jól hall, fürge.”⁹⁴ Olvasható az ügynöki jelentésekben.

⁹³ ÁBTL 3.2.5. O-8-239.

⁹⁴ ÁBTL 3.2.5. O-8-239.

Magyarország bécsi nagykövete a BM-nek küldött jelentésében felhívta a figyelmet, hogy az eddiginél sokkal nagyobb egyházpolitikával kapcsolatos propagandamunkát kell kifejteni ellene. „Különösen fontosnak tartanánk most, amikor Mindszenty jelenléte mérgezi és bizonyos mértékig ellenünk hangolja az Osztrák közvéleményt. Jól megválasztott propagandaanyagokkal, hozzájárulhatnánk, hogy Mindszenty még inkább elszigetelődjön.”⁹⁵

A hálózati személyekkel, tartótisztekkel való szoros titkos kapcsolatot egyre szigorították, hogy a bíborosról mindent tudjanak, így a III/I. Csoportfőnökség részéről a „K” (*konspiratív*) ellenőrzés további szigorítását rendelték el.

„BM III/I Csfség
4 Osztály

67-19-361-/1971

SZIGORÚAN TITKOS!

Tárgy: »K« ellenőrzés módosításának kérése

BM III/3 Osztály Vezetője
CSONKA ISTVÁN r.alezr. Elvtársnak!
B u d a p e s t

Az Osztály kiemelt operatív ellenőrzés alatt tartja a magyar papi emigráció kezelésében lévő Pázmáneumot. A Pázmáneum Wien 1090. Bolzmangasse 14 szám alatt van.

Az objektum operatív ellenőrzésének jelentősége – Mindszenty odaköltözésével – megnövekedett, ami szükségessé teszi a »K« ellenőrzés módosítását.

Ezért kérem, hogy az objektum levelezési anyagát a jövőben eredetiben kapjuk meg.

Földes György r.alezredes
osztályvezető

Készült: 2 pld
Kapják: 2 pld. cím
1 pld. dosszié
Készítette: SZJ/Dné
Ny tsz: 4-64-879/1971”⁹⁶

⁹⁵ MOL XIX-J-1-j (25.d).

⁹⁶ ÁBTL 3.2.5.O-8-239

Megfigyelések, jelentések, titkosszolgálati akciók

Nemcsak az épületen belül figyeltek mindent és mindenkit, hanem az intézet előtt is leskelődtek. Feljegyezték, hogy kik és mikor mennek be a kapun és mikor távoznak.

A bécsi összekötő továbbította a BM számára az ügynököktől kapott jelentéseket:

„A Pázmáneumban lévő intézmények és személyek magatartásában semmiféle korlátozást nem vezettek be. Az ott lakó diákok továbbra is használhatják a főlépcsőházat és a kapukulcsuk is megmaradt. A Bahnhof-missió most is fogad átmeneti vendégeket, tehát a Pázmáneumba be lehet jutni ugyan úgy, mint korábban.

A rendőröket már elvonták az épület elől, helyette úgy tűnik, hogy a szomszédságban az amerikai követség előtt van állandó őrszem. Mi magunk is jártunk néhányszor a Pázmáneum előtt, s az a benyomásunk, hogy valószínű polgári ruhás rendőrök teljesítenek szolgálatot Mindszenty védelmében.”⁹⁷

A bíborossal folytatott beszélgetések sem maradhattak titokban, mert szavait, mondatait szinte szóról szóra lejegyezte a papi reverendába bújtatott ügynök. A titkosszolgálaton keresztül tudni akarták, hogy mik a tervei. „Beszélt a Pázmáneum alapításáról majd elmondta, hogy tárgyalások folynak, melynek eredményeként azt szeretné elérni, hogy »szabad magyar terület« legyen. Ennek megtörténte után tud majd teljes szívvel és lélekkel segíteni a széthullóban lévő magyar emigrációnak, addig azonban csak imádkozni tud értük. Kijelentette, hogy lelki, azaz egyházi vonalon kívánja majd megszervezni a magyarságot. Ennek nincs politikai íze, de alkalmas arra, hogy a külföldön élőket megtartsa magyarnak.”⁹⁸

Ausztriába érkezését követően, a Szent István egyesület ötvenéves fennállása alkalmából celebrált ünnepi misét. A megfigyelőinek nem tetszett, hogy a templom zsúfolásig megtelt.

Nyilvános megjelenései és sajtónyilatkozatai miatt több irányból támadták. A vatikáni tisztviselő nyilatkozatában kiemelte, hogy semmilyen közvetlen kapcsolatot nem engedélyeztek Mindszenty Józsefnek a sajtóval. „Káros lenne a bíboros panasznyilatkozata, amikor az egyház csatornákat keres a Kelet-Európával való kapcsolatok javítása érdekében.”⁹⁹

⁹⁷ ÁBTL 3.2.5.O-8-239.

⁹⁸ Uo.

⁹⁹ Uo.

Mindenáron megakarták akadályozni szerepléseit, ezért közelébe férkőztek, hogy írásait ellenőrizhessék és jegyzeteiről információt küldhessenek.

„Mindszenty »Az egyház Magyarországon« c. történelmi könyvén dolgozik, amit hamarosan kiadnak. A memoárjai pedig, már karácsony előtt megfognak jelenni, először angol nyelven. Amikor nála jártam, titokban belelaptopoztam és megnéztem kéziratát amiben leírja, hogyan bántak vele a börtönben. Lefogták, levetkőztették anyaszült meztelenre és aztán bejött a terembe egy csizmás férfi aki kijelentette, hogy: »már régen vártam erre a pillanatra« s ezzel hasba rúgta, úgy hogy a Mindszenty a falhoz vágódott. Azt is megtudtam, hogy a Mindszenty titkára Harangozó Ferenc lesz, aki jelenleg Burg-Kastl gimnázium igazgatója. Decemberben fogja a titkársági állást átvenni. Harangozó, odahaza a szombathelyi egyházmegyében valamikor káplánja volt, azért esett rá a választás, mert egy év múlva úgy is nyugdíjba menne, mint igazgató.¹⁰⁰

Itthon félték, hogy közreadja írásait, ezért mindent elkövettek annak érdekében, hogy megakadályozzák. Bruno Kreisky, osztrák kancellár véleményét is megkérdezték Bécsben a külföldi tudósítók sajtókonferenciáján. „Írhat-e Ausztriában könyvet Mindszenty? Kreisky kijelentette, hogy semmi akadálya, hogy könyvet írjon, miután a sajtószabadság mindenki számára lehetőséget ad könyv írására. Ironikusan még annyit tett ehhez a mondatához a kancellár: »akár a Közös Piacot is dicsérheti« – mire mindenki kissé felnevetett, majd komolyra fordítva a szót nyomatékkal hangsúlyozta: »Elvárjuk tőle és meg is követeljük, hogy nem politizálhat, Magyarországot, szomszédállamunkat politikai tevékenységgel nem sértheti, bánthatja vagy támadhatja.«¹⁰¹

A titkosszolgálat ügynökein keresztül szándékosan gerjesztették az osztrákok körében, hogy Mindszenty nyilatkozatai károsak mindkét ország szempontjából, mert akadályozza a jó kapcsolatok kialakulását.

„Aldebrői” a bécsi protestáns emigránsok véleményeit gyűjtötte össze: „Aggodalmat okozott Mindszenty Bécsbe történt betelepődése. Ugyanis attól tartanak azok a protestáns emigráns körök, amelyek normális kapcsolatot tartottak fenn Magyarországgal, hogy Mindszenty valamilyen politikai nyilatkozata következtében ők is elvesztik azt a lehetőséget, hogy Magyarországra látogathassanak. A Mindszenty kérdés annyira összetett, hogy a bécsi tartózkodása, esetleges politikai tevékenysége nyilvánvalóan nem hagyja szóltanul az osztrák politikai köröket sem, amelyeknek rendkívüli

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ ÁBTL 3.2.5. O-8-239.

érdeke fűződik ahhoz, hogy Magyarországgal a kapcsolatok zavartalanul fejlődjenek.”¹⁰²

Mivel mindig tele volt a templom, amikor misét celebrált a bíboros, a beépült ügynökök segítségével a szolgálatait igyekeztek megakadályozni.

„J e l e n t é s

Tárgy: Mindszenty

Mindszenty József bíboros továbbra is a bécsi Pázmáneumban tartózkodik. Az a tapasztalatom, hogy a kezdeti érdeklődés után alábbhagyott az újságírók, osztrák és külföldi szerkesztők, figyelme.

Mégis jelenteni érdemlő egy újabb információ: November 6-án este háromnegyed hatkor a külföldi tudósítók, egyesületében tartózkodtam, éppen az APA hírügynökség jelentését olvastam, amikor a másik szobából Bálványi jött elő. Odahúzódott mellém s csak ennyit mondott: Kollega úr, tudja-e, hogy a Mindszenty ügyben érdekes fejlemény várható. Mégpedig az, hogy a bíboros karácsony éjjelén Mariazellben misét celebrál.

Hangsúlyozta, hogy saját információja s mellékesen hozzátette: talán érdekes lehetne egy szentbeszéd is, amely esetleg új oldalait nyitná fel az egykori Mindszenty-pernek, vagy ha talán arról beszélne, hogy ő mindent az amerikaiak ígéretének birtokában tett Magyarországon... Még annyit mondott el, hogy a Mindszenty-ügynek már megvan az első »áldozata«. Egy Róka nevezetű rádióriporter nevét említette, aki Rómában készített interjút a bíborossal s ebből konfliktusa keletkezett. Emiatt a rádióból elbocsátották. Felhívta a figyelmet: amennyiben az ügy érdekelt, akkor a Profil c. lap decemberi számát figyeljem, mert a Róka-ügy abban jelenik meg. A beszélgetés során elmondta: véleménye és tudomása szerint Mindszenty Bécsben nem fejt majd ki olyan tevékenységet, ami a magyar-osztrák kapcsolatoknak ártana.

A beszélgetés néhány percig tartott. Ő kezdeményezte, jött oda hozzám s miután a másik szobában tartózkodtak, halkán beszélt hozzám, majd viszsza ment a szobába, én pedig a híryananyagok átolvasása után távoztam.

Bécs, 1971. november 8.

ZSIGMONDI sk.”¹⁰³

¹⁰² ÁBTL 3.2.3. Mt-980/1.

¹⁰³ ÁBTL 3.2.5 O-8-239

Ahol hivatalos külképviseleti vagy politikai nyomásra nem tudták megakadályozni a külföldi országokba tett látogatásait, ott a háttérből indítottak „sötét” támadásokat ellene.

Amikor elhagyta országunkat, rövidesen meghívást kapott Spanyolországba, ahol a *Mundo* című katolikus folyóirat szerkesztősége, őt jelölte a közvélemény szavazata alapján „az év személyisége” cím elnyerésére. A kitüntetést 1971. december 14-én rendezendő díszvacsorán akarták átadni. A meghívót nem csak a bíborosnak küldték el, hanem a Spanyolországban lévő Magyar Külképviseletnek is, amit a főkonzul provokációs szándéknak minősített. Azonnal felvette a hivatalos kapcsolatot a Spanyol Külügyminisztériummal és elvárta közbelépésüket. Segítségüket kérte, hogy akadályozzák meg a cím átadását Mindszenty József részére.

Önhatalmú intézkedéséről a hazai külügyminisztériumnak küldött jelentésében részletesen beszámolt.

„Megítélésem szerint a MUNDO Mindszentyvel kapcsolatos kezdeményezésében nem feltételezhető, hogy szerepe volna a spanyol hivatalos vezetésnek, amely jelenleg a kapcsolatok normalizálását szeretné elérni a szocialista országokkal, köztük hazánkkal, amint ezt a kelet-európai spanyol képviseletvezetők legutóbbi bécsi értekezlete is mutatja.”¹⁰⁴

A háttérből, sikerült a kommunista hatalomnak elérje, hogy a politikai kapcsolatok „normalizálásának” érdekében, hamis indokok alapján, figyelmen kívül hagyják a közvélemény szavazatait.

A bíboros körútjainak megszervezésében többen segítettek, bármerre ment mindenhol nagy örömmel és tisztelettel fogadták.

Pázmáneumból a titkosszolgálat emberei, BM-nek küldött jelentéseikben különböző információkat küldtek azon személyekről, akik esélyesek voltak arra, hogy a Vatikán kinevezze valamelyiküket Mindszenty személyi titkárának. (Addig ideiglenesen Gianone látta el a titkári feladatot.) A nevek felsorolása után a III/III ügyosztály azonnal utánanézett és informálódott a nevezettekről. A Vatikánba épített operatív tiszteken keresztül azt akarták elérni, hogy olyan személyi titkárt nevezzenek ki a bíboros mellé, akit esetleg beszervezhetnek, vagy kompromittálhatnak. Az ügynöki jelentés végül arról adott tájékoztatást, hogy Harangozót a bíboros nem választotta, hanem „ráerőszakolták”, akinek az 1956-os forradalom hozta meg a szabadságot. Végül Harangozó Ferenc és Vecsey József titkára és segítője lett.

Operatív módszerek, titkos kutatások, konspirált behatolások folyamata, keserítette meg még az utolsó éveit is. Amíg azt hangoztatták az egész vilá-

¹⁰⁴ MOL XIX-A-21-a-K-4-7/f/1971 (lásd még 12. sz. dokumentum, spanyol főkonzul jelentése).

gon, hogy szabadságban élhet, addig a legsötétebb hálóval fonták körül, nemcsak a személyét, hanem az egész épületet.

A titkos akciók alapvető módszeréhez tartozott, hogy a megfigyelt objektum térképét megszerezzék, az összes bejáratot ismerjék, feltérképezzék a lakóköznyezetet és a lakókat. A titkos megfigyelők, kutatókat végzők, már pontos információkkal rendelkeztek a célszemélyek szokásairól.

„Bower” ügynök 1971. november 26-án küldött aprólékos és körültekintő megfigyelésével a titkosszolgálat nem volt elégedett, pedig kipróbálta miként lehet a hajnali órákban az épületbe jutni anélkül, hogy a portán ellenőriznék az érkezőt. Részletes megfigyelést készített emeletenként, percnyi pontossággal, hogy ki mikor gyújtott villanyt, és ki mikor ébredt fel. Természetesen a központi megfigyelés Mindszenty József lakosztályára koncentrált.

„A két rendőrn kívül senki más nem volt az utcán. Világosság csak a portán és a P.nél volt látható. A II. emeleten sem volt világosság, de biztos, hogy Mindszenty már fent volt, de a fa roló minden ablakon le volt engedve, így semmi fény nem szűrődött ki az utcára. A nagykapu biztonsági kulccsal nyitható, de csak ez lesz használva.

Mindszenty lakosztályának is biztonsági zára van a folyosóról, de a többi ajtóknak a lakosztályon belül csak régi zára van, de belülről az ajtók nincsenek kulcsra zárva.”¹⁰⁵

Ezt követően részletesen leírta, hogy a lakosztály felett, alatt és mellett kik és milyen helyiségek, szobák találhatók. A továbbiakban a berendezést részletezve megadta a pontos méreteket, képeket és még azt is, hogy milyen tapétával borították a falat.

„1971 december 21-i értesülésünk szerint: Mindszenty 8 órakor miséz a házi kápolnában, 12 órakor ebédel, utána alszik, majd 15 és 16 óra között a kertben sétál. Napközben dolgozik, levelez és rendszeresen fogad jobboldali elemeket.”¹⁰⁶

Kiket nevezett a titkosszolgálat „jobboldali elemeknek”? Azokat, akik keresztények és „valódi” (nem mesterségesen disszidáltatott) emigránsok voltak, és keresték egymással és bíborossal a kapcsolatot.

Hiába kérte a Vatikántól mint Magyarország prímása, hogy engedélyezzék a világban szétszóródott mintegy másfél millió magyar katolikus érdekeinek képviselését. Mivel a kelet-európai országokkal intenzív tárgyalásokat, meg egyezéseket folytattak, kérését nem teljesítették. Az emigrációban élő magyarok feltérképezését nemcsak ő tartotta fontosnak, hanem a kommunista ha-

¹⁰⁵ ÁBTL 3.2.5.O-8-239.

¹⁰⁶ ÁBTL 3.2.5.O-8-239.

talom is. Mindent megtettek annak érdekében, hogy a kint élők lojalitását elnyerjék. A 00518/6/szt. szám alatt a bécsi nagykövetség 1971. első félévi emigrációs munkájáról szóló összefoglaló jelentések jól tükrözik azt a sokirányú tevékenységet, amelyet hatalmi politika a magyar emigráció körében végzett. „A nagykövetség emigrációs vonatkozású munkáját összességében eredményesnek tartjuk. Ez elsősorban kulturális programnak összeállításában, szervezésében és a lebonyolításában mutatkozik meg. E mellett azonban a ÁB állásfoglalásának megfelelően az eddiginél feltétlenül több gondot kell fordítani a haladó és a lojális egyesületek szervezeti megerősítésére, tömegbázisuk szélesítésére, az utánpótlás biztosítására, a bécsi intézőbizottság aktivizálására.”¹⁰⁷

„Megújulási” folyamatot kezdeményeztek, amit feltétlenül tovább akartak szélesíteni.

„Az MSZMP Politikai bizottsága és az ÁB határozata alapján az 1970/71 évi tervidőszakban arra törekedtünk, hogy a baloldali haladó egyesületeket problémáik megoldásában elvi irányítás és anyagi támogatás szempontjából minden rendelkezésünkre álló módon segítsük.”¹⁰⁸ Felmérésük alapján, Ausztriában (75000 fő) a magyarság kétharmada már asszimilálódott, és csak a kint élők egyharmada tartotta meg magyarságát, akik között veszélyes elemek is vannak.

„Az ellenséges magyarok nagy része az egyház irányítása, befolyása alatt áll. Ausztriában kb. 400 lelkész működik a magyarok között, ők a »nemzeti érzés« fenntartói. A papság e rétegének, illetve egy részének megközelítése és megnyerése révén további lehetőség kínálkozik a munkánk kiszélesítésére.”¹⁰⁹

Megtámadták és félremagyarázták 1971-ben kiadott adventi körlevelét, amely elsősorban a külföldön élő katolikus magyarokhoz szólt, melyben említést tett az országunkat körülvevő „vasfüggönyről.” Ellene hangolták a baloldali katolikusokat és a közszereplők egy csoportját, elhitetve velük, hogy az osztrák–magyar határ jogosságát megkérdőjelezte.¹¹⁰

„Becsei” Ausztriában negatív véleményeket igyekezett összegyűjteni a kiadott pásztorlevél visszhangjáról. Bécsből 1971. december 11-én küldött jelentésében az egyik lelkésszel történt beszélgetésről az alábbiakban számolt be.

¹⁰⁷ MOL XIX-J-1-j (25.d).

¹⁰⁸ Uo.

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ Lásd még a 13. számú dokumentumot.

„Szerinte a Mindszenty jogállása nem engedheti meg, hogy a püspöktől függetlenül, – aki az ausztriai magyarok apostoli vizitátora – ilyen pásztorlevelet adjon ki. Ezzel sértette a püspök jogait. Az eisenstadti püspökségen, és a bécsi érsekségen is elégedetlenséget váltott ki a pásztorlevél. (Az elégedetlenség megnyilvánulását nem részletezte.) Ő maga, mint magyar pasztorációban dolgozó lelkész azért fogadja el utasításként a pásztorlevelet, mert azt a bécsi egyházmegye kapja. A wiener Kirchen Zeitung, ha a határra vonatkozó rész kihagyásával is, de lehozta.

A saját hívei között, (mind az osztrák, mind a magyar származású hívők között) ellenállást váltott ki a pásztorlevél. Nemcsak a határra vonatkozó rész, de önmagában a pásztorlevél megjelenésének pusztá ténye is, mert a hívők zömének véleménye szerint Mindszentynek nem lett volna szabad azt kiadnia. Várják, hogy König bíboros hogyan fog erre reagálni, mert szerintük az elképzelhetetlen, hogy König mellett egy másik bíboros is tevékenykedjen.

A múlt hónap végén a reformátusok rendezésében volt valamiféle ökumenikus emigráns értekezlet Bécsben, ahol többek között részt vett dr. Vecsey József és egy Varga nevű jezsuita práter is Belgiumból. Hallotta, hogy Varga egy szélsőséges uszító beszédet tartott, amelyet már a résztvevők is elítéltek. Szerinte a pásztorlevél kiadásának gondolata ezen az értekezleten merült fel.”¹¹¹

Féltek, hogy az advent alkalmából kiadott pásztorlevelét Magyarországra is eljuttatja. „A pásztorlevél vallásos jellegű, s elsősorban a külföldön élő katolikus magyarokhoz szól. Ellenőrizni fogjuk, hogy valóban bejuttatták-e a pásztorlevelet és milyen módon” olvasható a kétségbeesett jelentésekből.

A bíborost nemcsak levélben, hanem személyesen is sokan felkeresték a Pázmáneumban. A sajtó továbbra is rendszeresen hírül adta, hogy merre látogatja a híveit, milyen programokat tervez.

A bécsi *Magyar Híradó* című lap 1972. június 1-jei száma az „Európai magyar katolikusok lapjára” hivatkozva az alábbiakat közölte:

„Tekintettel a nyári időszakban Bécsbe látogató magyarok várható nagy számára, a bíboros Bécsben tölti a nyarat. Vasárnapokon és ünnepeken 8 órakor a Pázmáneum (harmadik emeleti) kápolnájában misét mond, ezen kívül vasárnaponként »szívesen ad audienciát« magyar csoportoknak, csa-

¹¹¹ ÁBTL 3.2.5. O-8-239

ládoknak. Előzetes bejelentés alapján magánszemélyek is megjelenhetnek hétköznaponként negyed nyolc órakor Mindszenty magánkápolnájában tartott miséjén.”¹¹²

A megfigyeléseket kiterjesztették mindazon személyekre is, akik körútjai során személyesen felkeresték, vagy kapcsolatba léptek vele. A nyár végén Belgiumba tett látogatásának minden mozzanatáról jelentést készítettek.

Belgiumba tett látogatása

Meghívást kapott Belgiumba, ahol nagy szeretettel fogadták 1972. augusztus 27-28-án, amiről szintén részletes titkosszolgálati megfigyelések és jelentések készültek. A magyarok és a belgák lenyűgöző számú részvétele mellett pontifikális misét mondott a koekelbergi bazilikában. Ezt követően a tiszteletére rendezett brüsszeli nagygyűlésen Werenfried páter köszöntötte. Beszédében kihangsúlyozta „Az Ön egyetlen bűne abban rejlik, hogy Ön tizenöt évvel ezelőtt nem halt meg!”

A kéthavonta megjelenő *Echo der Liefde* jezsuita bulletin, 1972. október–novemberi számában közölte Werenfried páter köszöntőjét, amely itthon nagy felháborodást keltett. A politikai hatalom hosszú évekig élesen bírálta az elmondott beszédet. Az egyházon belül szintén voltak, akik támadták az újságot és a páttert egyaránt.

„Eminenciás Uram!

Nemrégiben egy túlságosan is progresszív pap azt a tanácsot adta nekem, hogy a »Keleti Papi Segélyakció« szüntessem be. Véleménye szerint a kommunizmus 55 év alatt többet tett az emberiség szabadságáért, mint az évszázados egyház, amely gyermekei bosszantó magatartása által saját maga idézte elő mai üldöztetését. Az sajnos igaz, hogy bűneink az egyház arculatát eltorzítják és az egyház hitelét rontják. Minden vonatkozásban lehetséges, hogy a vallási üldöztetés kevésbé irányul Krisztus ellen, mint az elfajult kereszténység ellen. Azonban az nem igaz, hogy a kommunizmus az elnyomott emberiségnek azt a felszabadulást hozza meg, amelyet a kereszténység megtagadott tőle. Annak állítása pedig rágalmazás, hogy az egyház ezt az üldöztetést saját hibáinak tudhatja be. A valóságban üldözött testvéreink ennek a rendszernek nem okozói, hanem áldozatai, amely nem

¹¹² ÁBTL 3.2.5. O-8-239 (58).

hoz felszabadulást, hanem – a pápa szavai szerint »csupán egy drámai kísérlet arra, hogy az élő Isten fényét kioltsák«, A kommunista üldöztetés nem a népben gyökerezik. Sem a hanyagságok elleni dühös tiltakozásnak nem tudható be, amely hanyagságokat mi nem tagadjuk le, sem pedig azon lábbal tiprott emberek bosszújának nem tulajdonítható, akik az egyház által elárultatva érzik magukat. Ez az üldöztetés maga az Isten ellen szőtt összeesküvés az egyes ember által, aki jogtalanul azt is megengedi magának, hogy a Mindenhatót letaszítsa trónjáról. Ez egy teljességgel alaptalan háború a fényesség ura ellen, amelyet vas-következetességgel folytatnak a sötétség urának csatlósai. Elérték, hogy az egyház számára Kelet-Európában már egy fél évszázada nagyhét-időszak van. Ebben az üldöztetésben Jézust újból gúnyolják és tüskekoronát nyomnak fejébe. Pilátus, aki Jézust Jaltában és néhány más diplomáciai tárgyalás során elárulta, mossa kezét, azonban Jézus keresztjét tovább hordozza a Kelet véres útjain. Nem háromszor, ezerszer is összeroskad az összes börtönben, koncentrációs táborban és elmeegógyintézetben, ahol híveit kínozzák.

Magyarországon is újra kezdte Krisztus keresztútját. Ott 1948-ban kiáltotta a gyilkos Rákosi a »feszítsd meg őt«, amit Moszkva adott a szájába – és Mindszenty kardinális, a hűségesek leghívebbike, szellemileg megtörve került ki a kínzókamrából: olyan roncsként, aki emberi létében lett megrendítve: olyan automataként, aki injekciók hatására soha el nem követett bűncselekményeket ismert be: akarattalan eszközként a sátán kezében.

»Feszítsétek meg«, ismételte Kádár, miután a magyar népfelkelést a szovjet tankok szétzúzták – és miután magyar szabadságharcosok ezreit verték agyon.

Azóta magyar testvéreink szenvedéseinek tehetetlen tanúi vagyunk, akik mégis úgyszintén emberek – mint ahogy Jézus is egy ember volt, aki halálfélelmében verítéket és vért izzadt és a kereszten elátkozottként kellett felkiáltania: »Istenem miért hagyta el?«

Aki a magyarországi egyházzal beszél, nem hallgathat Mindszenty kardinálisról. A háború utáni történelem legszégyenteljesebb kirakatperében Önt, Eminenciás uram, 1949. február 8-án 29 napig és éjszakáig tartó szakadatlan kihallgatás után egy »népbíróság« életfogytiglani börtönre ítélte el. Az 1956-os őszi felkelés hozta el Önnek a szabadságot és szolgáltatta a világnak azt a bizonyosságot, hogy Ön volt az az egyetlen magyar személyiség, akit az egész nép szeretett, tisztelt és a nemzet lelkipásztó-

ráként elismert. Azt még be kell bizonyítani, hogy ez a nép jelenleg erről másképp vélekedik.

Miközben a szovjet csapatok november 4-én a felkelést vérbe fojtották, Ön az amerikai nagykövetségre ment. Ott 15 éven át tartott ki Ön néma tiltakozása mellett az ellen az igazságtalanság ellen, amit egyháznak és népnek Magyarországon el kellett szenvednie. Amikor 1971. szeptember 28-án a bécsi pápai nuncius gépkocsija átment az osztrák határon, az Ön tiltakozásának – ebben a formában – vége lett.

Az 1949-es elítélése alatti világraszóló felháborodási hullám éles ellentétben áll azzal a fagyos hallgatással vagy megsemmisítő kritikával, amelyet sok katolikus most az Ön irányában érez. Az Ön egyetlen bűne abban rejlik, hogy Ön tizenöt évvel ezelőtt nem halt meg! Egy olyan világban, amelyben ma letagadják azt, ami tegnap még szentnek számított, nincs hely az olyan igazságtalanság tanúinak, amelyet – ahogyan állítják – az idő már túlhaladott. Csupán az egyházi hatalom iránti tiszteletből és megható engedelmességében határozott Ön, Eminenciás uram, 80 éves korában, úgy, hogy élete legnehezebb keresztjét a vállára vegye és egy olyan áldozatot hozzon, amelynek hasznát talán még Ön maga sem látja be. Az Ön kétségeit bizonyosan az a félelem okozza, hogy boldogtalan népe az Ön lépését a »szabadságba« talán nem értheti meg, és hogy a kommunista propaganda – éppúgy mint Slipij és Beran kardinálisok és Sloskans pap esetében – kérlelhetetlen céltudatossággal fogja kihasználni az Ön ezen áldozatát, hogy az Ön elárvult hívőit elcsüggedtse.

Az a keserű sors, ami Önnek jelenleg osztályrészül jutott, elsősorban azt bizonyítja, hogy az emberi jogokat a kommunizmus összes változataiban ugyanazzal a lelkiismeretlenséggel lábbal tiporják. Aki ezeket a jogokat meg kívánja védeni – ahogy ez most az egyházban divat –, annak ezzel a ténnyel számolnia kell. Mert egyetlen katolikus sem hitelt érdemlő, ha ezeket az emberi jogokat csupán Spanyolországban, Portugáliában, Görögországban vagy Dél-Amerikában védelmezi, és a kommunista országokban elkövetett emberiség elleni bűntetteket elhallgatja.

Ezért az Önről való hallgatás, Eminenciás uram, rossz jel!

Az Ön elhatározásának, hogy lemond emberi jogairól, semmi köze sincs az emberi diplomáciához, hanem Krisztus isteni stratégiája alkotórészeként

tűnik nekem. Jézus Krisztus és az összes vértanú, akik osztoztak sorsában, az Ön elődjei voltak azon a nehéz úton, amelyet Ön önként választott. Ez a mindenkori szentek útja. A szentek éppúgy jogtalanok, mint Isten saját fia, aki egy rabszolga alakját öltötte és aki engedelmes lett a kereszten lelt haláláig. Az engedelmesség ezen kereszti a kereszténység alaptörvénye. Minden dicséretes és szükséges kísérlet mellett, hogy az egyházon belül is egyre inkább tiszteletben tartsuk az emberi jogokat, mégsem szabad illúziókban ringatnunk magunkat és sohasem szabad elfelejtenünk, hogy igyekeznünk kell az ő védtelen tanítványainak lennünk, aki jogtalanként halt meg, és aki életét és halálát mindannyiunkban folytatni akarja. Hogy egy olyan ember mint Ön Eminenciás uram, szerényen alávetette magát ennek a törvénynek, példakép, mindazok számára akik meggörnyednek az egyházi engedelmesség nehéz és olykor érthetetlen kereszti alatt.

Az Ön emberi jogait Eminenciás uram, most látszólag visszavonhatatlanul és a magyar kormány hivatalos nyilatkozata szerint »örökre« eltörölték. Mind a pápának, mind Önnek az a véleménye, hogy Önnek ezt a jogtalanságot természetfölötti meggondolásból önként el kell fogadnia. Az lehet a véleménye az embernek, hogy a Vatikán ezáltal egy értékes ütőkártyát adott ki kezéből. Állítható, hogy a bécsi Mindszentynek nincs ugyanolyan politikai értéke, mint a budapesti Mindszentynek. Fel lehet tenni a kérdést, hogy milyen árat fog fizetni Kádár ezért az engedményért. Joggal vonható kétségbe, hogy szavát tartani fogja-e. Úgy ítélt meg, hogy a legutóbbi budapesti egyezmény bebizonyította, hogy a sötétség gyermekei ravaszabbak a fény gyermekeinél, ami egyébként nem szégyen a vatikáni diplomatikára nézve. Azonban nem lehet kételkedni abban, hogy ez a fájdalmas döntés magának a pápának egyik legvégső kísérlete, hogy a mélységesen megalázott, és kommunista rabságba döntött egyháznak Szent-István országában a szellemi oxigénnek legalább egy minimumát eljuttassa. Annak az áldozatnak a csaknem elviselhetetlen súlyossága, amelyet Öntől megköveteltek, az Ön hazájában, az egyház üldözésének katasztrofális mértékét bizonyítja.

Nekünk azonban örülnünk kell annak, hogy most az Istené a szó. Mert ezután a legutolsó áldozat után Ön, Eminenciás uram, nem cseretárgy többé a diplomaták mindig bizonytalan játékában. Ön most véglegesen Isten bástyájává vált a Mindenható játszmájában a sötétség angyala ellen. Reméljük, hogy Ön ezt a szerepét még sokáig be tudja majd tölteni, mert mi nem tudjuk nélkülözni Önt az egyházban. Ad multos annos!¹¹³

¹¹³ MOL XIX-J-1-d (103 d.).

Az egyházi méltóság a meghatottságát nem tudta elrejteni. Köszönő szavaiban rámutatott, hogy sajnós az egyház állapota a kommunizmus uralma alatt egyre romlik. Szomorúan megjegyezte, hogy a négy kinevezett püspök a békepapok mozgalmából való. Elítélte az evangélium békeüzenetével való kommunista visszaélést, miáltal „az istentelenek a béke gondolatát kompromittálják és a lelkeket félrevezetik”.¹¹⁴ Áldást mondott a sok segítségért amit az elnyomott magyar népnek felajánlottak. Ennek köszönhetően további gyűjtést rendeztek a Benelux államokban és 100 000 dollár segélyt küldtek a magyaroknak.

Ő soha nem a saját ünneplése miatt akart találkozni a szétszóródott magyarsággal. „Nem ünnepelni akarok, hanem az emberekben, magyarokban megújítani az Úr Krisztusban való hitet és bizalmat. Jobban szeretném, ha imádsággal és lelki megújulással várnának, semmint dobbal és zenével.”¹¹⁵

Hollandiába is szerették volna meghívni Mindszenty Józsefet, azonban a holland kardinális határozott tiltakozására ez nem történt meg.

„Aldebröi” fn. ügynök jelentett a Benelux államokban élő magyar emigrációs csoportokról.

„Mindszenty a Benelux államokban élő magyaroknak misét mondott és találkozott velük. Erre az alkalomra a Hollandiai Magyar Protestáns Lelkigondozói szolgálat kiadott egy felhívást, amelyben támogatták és kérték a Hollandiában élő magyar protestáns híveket, hogy utazzanak el Brüsszelbe.”¹¹⁶ Jelentésével kellemetlen helyzetbe hozta a Hollandiában tevékenykedő informátort, akit felelősségre vontak, amiért nem akadályozta meg a felhívást.

¹¹⁴ Uo.

¹¹⁵ Mészáros István, Mindszenty-leveleskönyv (1997) 87. p.

¹¹⁶ MOL XIX-J-1-j (21.d).

A „MINDSZENTY-ÜGY” FOLYTATÓDIK

Titkosszolgálati akciók a Vatikán ellen

Az ellentábor mindig gondoskodott a baloldali sajtóban rágalmazó írások megjelenéséről, hogy némileg ellensúlyozzák körútjainak pozitív visszhangját.

Közben sürgették, hogy a pápa nyilvánítsa megüresedettnek az esztergomi érseki széket, mivel elkészítette az emlékiratait, és hiteles tanulmányait. Hangosan hirdette, hogy a katolikus egyház nem szabad, az egyházmegyéek kormányzása a kommunista rezsim által felépített és ellenőrzött egyházi közigazgatás kezében van. Nem hallgathatott arról sem, hogy a kinevezett püspököket majdnem kivétel nélkül az ÁEH válogatja ki a békepapok közül, az egyházi fegyelem és a hitélet kárára. Sőt ő volt az, aki felhívta a figyelmet világszerte, hogy ha békepapokat fontos egyházi állásokba helyezik, megrendül a hívek bizalma a legfőbb egyházi vezetésben. Átlátta, hogy a Vatikán nem egyezkedhet a bolsevik hatalommal. Féltette a pápai tekintélyt, amelyet a másik oldalról egyfolytában gyengíteni akartak.

A Vatikán folyamatosan tárgyalásokat folytatott a kelet-európai országokkal, hogy közös megállapodásokkal enyhítsék a katolikus egyház üldözését, szenvedését. A tárgyalások legtöbbször mégis egyoldalúak voltak, mivel a másik fél azt a látszatot keltve, hogy elfogadja a Vatikán feltételeit, mindig elérte mindazt, amit akart! A tárgyaló partner megtevesztésével a háttérben intrikák özönével próbálták a saját álláspontjukat ellenfelükkel elismertetni. A kétoldalú tárgyalások látszatára sokszor felhívták a Vatikán figyelmét, azonban VI. Pál pápa feltétel nélkül megbízott munkatársaiban.

Ahogy Mindszenty József Magyarország területét elhagyta, egyfolytában támadták a kommunista hatalom részéről a Szentszéket, hogy mondassák le és üressítsék meg az esztergomi érseki széket. A Vatikán szembekerült egy új merev magatartással. Attól tartva, hogy a szovjet hegemoniának az lesz az eredménye, hogy szertefoszlik minden „vívmányuk”, hivatalos tárgyalást kezdeményeztek az ÁEH vezetőjével.

A Vatikáni államtitkárság két munkatársa Cheli és Sodano Nunciatura tanácsosok 1972. április 24-28-a között Budapesten hivatalos tárgyalást folytattak, ahol természetesen szóba került Mindszenty-kérdés problémás volta

is. Ezzel kapcsolatba Cheli elmondta, hogy a „Vatikán nincs abban a helyzetben, hogy Mindszentyt »kényszerítse« a lemondásra, mert arra törvény nincs, csupán elvárás. Viszont, amíg Mindszenty nem mond le az esztergomi érseki helyről, addig kánonjogilag nem lehet gondoskodni a státusz betöltéséről, tehát marad az apostoli adminisztrátori igazgatás.”¹¹⁷

Magyarországon a következő tárgyalás alkalmával a keleti politika támogatójaként Cheli, bizonyára nem gondolta, hogy Budapesten azért fogadták olyan nagy örömmel, hogy a személyes holmiját átkutassák. „Sötét” akcióval hozzájutottak olyan dokumentumokhoz, amivel a tárgyalások során zsarolási módszerükkel újabb feltételeket szabhattak. A vendég szállodai szobáját alaposan átvizsgálták, mindenről fényképet készítettek. A jelentésükben megállapították: „Operatív akciónk zavaró körülményektől mentes, eredményes volt. Mons.Cheli 715. sz. szobájában megtaláltuk a hivatalos tárgyalások során készített – kézzel írott – jegyzeteiket, az 1963-64 évi MNK-Vatikán közti tárgyalásokról szóló összefoglaló jellegű anyagot, valamint diplomata útlevelét.”¹¹⁸

A megszerzett iratokat Orosz József rendőr őrnagy tanulmányozta, aki végig részt vett a tárgyalásokon és előre ismerte a szóba kerülő témákat.

Ha Cheli tudomást szerez a módszerükről, valószínűleg nem támogatta volna tovább a kereszténység elleni politikai hatalmat, amely folyamatos zsarolással próbálkozott minden tárgyalás alkalmával.

Vatikán továbbra is a megfigyelések középpontjában volt. „Dér” rezidens Rómából, 1972. október 31-én új bíboros kinevezésekről adott információt az összekötőjének. „Bizonyos, hogy hamarosan konzisztóriumot hív össze a pápa és bíborosokat nevez ki. Feltehető, hogy ezen egy magyar bíboros kinevezésére is sor kerül. Lehetséges, hogy arra várnak, hogy Mindszenty meghaljon, mielőtt lépnek egyet. „A Vatikán sohasem siet” – ez a megjegyzés, amit általában hozzáfűznek.”¹¹⁹

1972 októberében Rómába küldtek egy püspököt azzal a feladattal, hogy a katolikus egyház részéről keresse fel Casaroli érseket és tárgyaljon vele Mindszenty félreállításáról. A tárgyalások során szóba hozta, hogy az esztergomi érseki pozícióról le kellene mondatni, mert sok gondot okoz személye a püspöki karnak. Casaroli érzékeltette, hogy már tájékoztatták arról, hogy az osztrákok is nyugtalanok viselkedése miatt, ezért a mellette szolgálatot teljesítő Vecsey titkár leváltását tervezik és egy megfontoltabb személyt jelölnek ki helyébe. Egyben közölte, hogy „a magyar állam nem szabott

¹¹⁷ ÁBTL 3.2.5. O-8-552/XI.

¹¹⁸ ÁBTL 3.2.5. O-8-552/XI.

¹¹⁹ ÁBTL 3.2.5. O-8-552.

feltételeket a letelepedést illetően, de ha lett volna ilyen feltétel esetleg abba is belementek volna”. Az volt a kérése, hogy a pápánál kérjen audienciát és szóljon arról, hogy problémát jelent a „Mindszenty-ügy” rendezetlensége. Segítsen megértetni, hogy a Mindszenty lemondatása nem okozna problémát a magyar papság és a hívek körében. A tárgyalások közben megérkezett Mindszenty, fatimai látogatásának híre is, ami erős bírálatot kapott Casaroliék részéről. Portugáliában október 11–26. között nagy örömmel fogadták a bíborost, nemcsak a katolikus hívek és az egyházi vezetők, hanem a világi vezetők is. Útja során, misét mondott elhagyott hazájáért, említést tett a magyar szenvedésekről, amiről nagyon hamar értesült mindenki a kiküldött megfigyelőkön keresztül. Nagy felháborodást keltett, hogy Portugáliában Horty Miklós kormányzó és felesége sírjánál imádkozott.

Az érsek közbenjárására magánkihallgatáson fogadta a pápa Magyarországra küldöttét, ahol ismételten szóba került Mindszenty József. A küldött előadta, hogy tudomása szerint hamarosan kiadja emlékiratait, különböző írásait, ami további zavarokat okozhat a magyar egyházi és állami körökben. Megemlítette, hogy Mindszenty József állandóan ugyanazokról a dolgokról beszél ami zavarkeltést okoz, mert mindig azt próbálja feleleveníteni, ami felett rég eljárt az idő.

A pápa megígérte, hogy mindent megtesz, annak érdekében, hogy a bíboros ne menjen a következő amerikai körútjára, majd feltette a kérdést, hogy mit csináljanak Mindszentyvel. A püspök azt válaszolta, hogy „nehéz lenne Mindszentyt némaságra kárhoztatni, de lemondatásához minden alap meg van,”¹²⁰ majd hangsúlyozta azt a felelősséget, ahogyan kezelniük kell Mindszenty további tevékenységét.

A békepapok egyfolytában prédikálták és hangoztatták, hogy imádkozni kell a kommunista rendszerért, imádkozni kell a kommunista vezetőkért. Megbocsátás fontosságát hangoztatták és hirdették! Ugyanakkor Mindszenty Józsefet, aki mártírként élt és dolgozott, példát mutatva Krisztus követésében (ami a keresztény egyházak alapja) mégis elítélték.

A katolikus püspökök római útjukról hazatérve nemcsak itthon számoltak be tapasztalataikról a politikai hatalomnak, hanem továbbutaztak Moszkvába, ahol részletes tájékoztatást adtak az egyházi munkájukról és a külföldi tapasztalatokról. A titkosszolgálat által mindent tudtak a Vatikáni Államtitkárságról, és a Pápai Magyar Intézet munkájáról.

Rómából az ügynökök, akinek feladata volt, hogy felhívja a Vatikáni Államtitkárság magyar ügyekkel foglalkozó tanácsosa, Ciovanni Cheli fi-

¹²⁰ MOL XIX-A-21-e (3.d).

gyelmét Mindszenty József körútjaira, A következő jelentést küldte haza 1973. január 9-én:

„A beszélgetés során arról próbált meggyőzni, hogy Mindszenty-ügy elalszik, és úgyszólván ma már nincs semmi jelentősége. Én közbevetőleg megjegyeztem, hogy időnként az Osservatore Romano is tesz valamit annak érdekében, hogy ez ne így legyen. Utalva a cikkekre, amelyet az jelentetett meg a Fatima-i látogatással kapcsolatban.

Cheli eléggé ingerülten kelt ki magából. Sajnos igazat kell adnom mondtam, ha nem egyszer figyelmeztettem volna Alessandrinit személyesen, hogy ne foglalkozzon az államtitkárság nélkül ilyen kényes problémákkal, akkor azt mondanám, hogy ez személy szerint az én bűnöm – na de mi történt:

Felelősségre vontuk Alessandrinit, aki tulajdonképpen azt se nagyon értette először, hogy mi a probléma. Később amikor már világossá vált, egyetlen magyarázkodással tudott előhozakodni, hogy a Mindszenty Fatima-i útjáról szóló hírt nem is újságoktól, hanem a Szentszék mellé akkreditált portugál nagykövetségtől kapta.

Most itt a probléma! Éreztem, hogy ez probléma lesz, bár ezt a Vatikánban is olyan kevesen értik meg. Önök bizonyára úgy fogják fel, hogy a Vatikán hivatalos orgánuma cikket közöl Mindszentyről, akkor amikor az államtitkárság ígéreteket tesz, garanciákat helyez kilátásba, stb. Mindenki össze vissza irkál, mi pedig naponta teszünk valamint, hogy érvényt szerezzünk elképzelésünkkel. A portugál nunciussal az utazás előtt személyesen beszéltem, kérve ha már Mindszenty utazik, gondoskodjanak arról, hogy a nunciatura maradjon távol mindentől, ne tüntessék ki szereplésükkel a Vatikán ellenében. Nem is tették, de a portugál szentszéki képviselőnek beugrik az Osservatore Romano.

Épp ma reggel beszéltem Casarolival, kértem időben tegyünk valamit. Mindszenty az USA-ba utazik, ne hogy ismét történjék valami botrány. Mit tehetünk, és mi lesz abból, amit teszünk.

Emlékeztetett a Borghese cikkeire, ami a közelmúltban jelent meg. Ön el sem tudja képzelni micsoda szélhámosságokhoz folyamodott a folyóirat újságírója. Mindszenty állítja, hogy egyetlen sor nyilatkozatot sem adott abból, ami ott megjelent.

Képtelenek vagyunk, hogy Mindszenty rossz szellemét a Vecseit elmozdítsuk mellőle, pedig amit az adott lehetőségek közt meg lehet tenni, megtettük, hatástalan. Meggyőzés által semmi sem megy. Minden kény-

szerintézkedést kilátásba helyeztünk, még azt is, hogy Vecsey nem térhet vissza svájci parókiájára, ami az egyik legjobb hely, elveszíti állását.

A pápa nem akar erősebb eszközhöz nyúlni, ilyenek valójában nincsenek is egy bíborossal szemben, a kérésekre pedig Mindszenty nem ad.

Megnyugtatóul hozzá tette, hogy azért nem minden egyes szereplése volt »nyíltan rendszerellenes«.

Én még egyszer megpróbálom – mondta egészen felbőszülten – még megpróbálom azt a Vecseyt elmozdítani, ő ha nem is mindennek, de sok mindennek az oka, mert maroknyi rendszerellenes emigráns pap-csoport elképzelését valósítja meg a Vatikán kontójára. Sietett hozzátenni, hogy ezek azonban nem a Rómaiak, mert ha Zágón kísérhetné Mindszentyt az amerikai útra, akkor semmi sem történne, és ezt ő jól tudja. Annyira nem, hogy még az USA utazás is inkább elmaradna.

Igyekeztem megnyugtadni, hogy otthon úgy értékelik, hogy ők a szerény lehetőségeikhez képest próbálkoznak a probléma megoldásával, ha gyakorlatilag semmi sem úgy megy, ahogy kellene, az nyilván más erőkon múlik.

Higgye el mi mindent megteszünk ami az államtitkárságon múlik. [...] Többször utalt a beszélgetés során a barátságra, arra, hogy ebben semmi sem hivatalos, csupán beszélgetünk, kínos kegyetlen kérdésekről, amelyek a fejlődés útjában állnak, amelyek tehetetlenségre kárhoznának.¹²¹

Összefoglaló titkos jelentés a Vatikánnal folytatott tárgyalásokról

A Vatikán kezdeményezésére létrejött tárgyalásokról 1973. augusztus 10-én a III/I-4.o. BM a magyar politikai szervek részére az a következő jelentést készítette, amelyben összefoglalóan a korábbi időszak eredményeiről is beszámoltak.

„A Magyar Népköztársaság és a Vatikán közötti közel tízéves tárgyalás során elképzeléseink, egyházpolitikai irányvonalunk nagy többségét sikerült érvényesítenünk.

Kapcsolataink érdekeinknek megfelelően alakult. Számos személyi és egyéb kérdés megoldódott anélkül, hogy elvi engedményeket kellett volna tennünk, vagy jelentősebb kompromisszumra kényszerültünk volna. Tár-

¹²¹ ÁBTL 3.2.5. O-8-552/12.

gyalásaink nem hatottak zavaróan a magyar római katolikus egyházzal kialakított viszonyunkra sem. A Vatikánnak nem sikerült a magyar püspöki kart befolyása alá vonni, illetve az állam ellen hangolni.

Az eddig elért eredmények azt bizonyítják, hogy felmerült kérdések túlnyomó többsége számunkra kedvező megoldást nyert. Ezt alátámasztják az elmúlt évi püspöki kinevezések is.

A tárgyalások során a Vatikáni fél többször felvetette és erőltette a diplomáciai kapcsolatok felvételét, ezt azonban megfelelő manőverezéssel minden esetben elhárítottuk.

A Vatikán bizonyos kétarcúságot mutatott és mutat jelenleg is Mindszenty kérdésének rendezésében. Az ügy végleges megoldása folyamatban van és a Vatikáni fél ígérete szerint ebben az évben befejeződik. A Szent-széket a Mindszenty-ügy minél gyorsabb lerendezésére sürgeti az a körülmény, hogy minden függőben lévő személyi kérdést és más problémát csak ezután vagyunk hajlandók megoldani.

A Vatikánban elégedettek a magyar egyház általános helyzetével, nem céljuk az állam ellen hangolni az egyházat, de függetlenségük, nagyobb mozgási szabadságuk szélesebb lehetőségeik megteremtésére törekednek, erősítve ezzel a marxista ideológia hatásával szembeni erőfeszítéseket a tömegbázisuk megőrzése céljából.

A tárgyalások menete 1972. októbertől

1972. október 3–8. között a magyar kormány és a Vatikán megbízottai tárgyalást folytattak Rómában. A javasolt napirendi pontok közül a vatikáni megbízottak a személyi kérdésekre és a diplomáciai kapcsolatokra helyezték a hangsúlyt.

A napirendre vonatkozó javaslatukat elfogadtuk azzal a módosítással, hogy előzőleg tekintsük át Mindszenty bíboros egy éves tevékenysége során kialakult helyzetet.

Mindszentyről és az Esztergomi érseki székről folyó vita során Casaroli érsek elismerte, hogy nem tudták betartani a magállapodást. Egyrészt azt bizonygatta, hogy a Szent-Szék nincs abban a helyzetben, hogy jogi eszközökkel kényszerítse Mindszentyt a lemondásra. Mindszenty többször felkérésükre sem hajlandó lemondani és a pápa nem akar erőszakos eszközökhöz nyúlni. Másrészt arra törekedett, hogy az ügyet bagatellizálja, amelyet meg kell kerülni azzal, hogy más kérdésekben (diplomáciai kapcsolat és újabb kinevezések) előrelépünk. Bizonyítottuk, hogy Mindszenty

ellenséges politikai tevékenysége intenzívebbé és tartalmában súlyosabbá vált.

Mindszenty nem tartja be a Szentszékeknek tett ígéretében vállalt kötelezettségeit, (mint a Magyar Kormánnyal kötött megállapodás betartását) így objektíve lehetetlen a konstruktív előrehaladás. Kértük, hogy mentse fel Mindszentyt az esztergomi érseki tisztsége alól, majd – esetleg egy későbbi időpontban – nevezzenek ki új esztergomi érseket.

A tárgyalás napirendjére tűzött többi témáról tulajdonképpen nem folytattunk érdemi megbeszélést.

Új segédpüspökök kinevezése esetében kifejeztük, hogy a magyar fél elvárja a Szentszéktől a korábbi ígéretének beváltását, hogy olyanokat jelöljön, akik egyház hűségük mellett a magyar társadalom aktív támogatói is. A jelenlegi előterjesztésük nincs összhangban ezzel.

A Vatikán képviselője ismételten érvelt a szervezettebb állandó jellegű diplomáciai kapcsolat mellett. Hangoztatta, hogy fontos gyakorlati előnyökkel járó lépést jelentene ennek kölcsönös elfogadása.

A Vatikán képviselőivel folytatott tárgyalást az alábbiak szerint értékeljük:

- 1./ Mindszenty-ügyben létrejött megállapodás be nem tartása miatt a Vatikáni megbízottak mindvégig védekezésre szorultak. Kénytelenek voltak elismerni, hogy Mindszenty politikai tevékenységével elsősorban a Vatikánnak árt, távlati terveiket keresztezi.

A tárgyalás során érzékeltettük, hogy az esztergomi érseki szék ügyének rendezetlensége Mindszenty politikai tevékenysége, komolyan veszélyezteti magyarországi kapcsolataik alakulását.

- 2./ Mindszentynek az esztergomi érseki székről való lemondatására hivatalos ígéretet a tárgyaláson nem tettek, de a tárgyaláson kívül jelezték, hogy tisztában vannak a kérdés elodázásával járó kockázattal és keresik a megoldást.

A Vatikán kezdeményezésére 1973. V. 14–16. között Budapest a Magyar Kormány és a Vatikáni megbízottai nem hivatalos eszmeeserét folytattak az esztergomi főegyházmegye vezetéséről, Mindszenty lemondása és az utódlás lehetőségéről. Más kérdésről, így a diplomáciai kapcsolatról nem folyt megbeszélés.

Értékelésünk szerint a Vatikáni megbízottakkal folytatott megbeszélés hasznos volt. A Vatikán képviselőinek újabb kísérletezését elhárítottuk és érdekeinknek megfelelően előreléptünk. Megítélésünk szerint az őszi római tárgyalás után a Vatikán is elismerte a kialakult helyzetet, Mindszenty magatartásából származó hátrányaikat. Reálisnak látszik az a feltevés, hogy a Vatikán még ez évben eléri, hogy Mindszenty lemond az esztergomi érseki székről, és nyugdíjba megy. Várható, hogy a személyi kérdések megoldásánál eredményeket akarnak elérni.

Előzetes hozzájárulásunk alapján Giovanni Cheli 1973. június 4–7. között Magyarországon volt. Találkozott Ijjas érsekkel és több püspökkel. Információt kért az esztergomi érseki szék ügyének megoldására vonatkozóan. Június 19–21. között Giovanni Cheli és Angelo Sodano tanácsosokkal újabb eszmecserét folytattunk az esztergomi érseki szék ügyéről. E harmadik nem hivatalos megbeszélést is, amely konkrétan Mindszenty lemondásával és az utódlás lehetőségeivel foglalkozott, kedvező légkör és a megoldásra való törekvés jellemezte.

Értékelésünk szerint a tárgyalás sorozat eredményes volt, mert előre lépés történt a Mindszenty-ügy teljes rendezésére.

A jelölt személyek számunkra elfogadhatók, az állam és az egyház közötti rendezett viszony hívei, készek a politikai együttműködésre.

A Vatikán megbízottai kísérletet tettek arra, hogy más személyi kérdéseket is megoldjanak (egri érseki, hajdúdorogi püspöki szék) és Mindszenty-ügy rendezése kapcsán engedményekre kényszerítsenek minket.

Giovanni Cheli menesztése

Az utóbbi időben a konzervatív egyházi sajtóban heves támadások érték a Vatikán Keleti-politikáját és annak végrehajtóit, közöttük Giovanni Chelit is. A nyilvános támadások mellett a Szabad Európa Rádió köréhez, valamint Mindszenty környezetéhez tartozó magyar emigráns papok (Fábián Károly, Vecsey József és társai) leveleket írtak a Vatikáni Kúria egyes bíborosaihoz »feljelentéseket« küldtek a Pápához amelyben őt a Magyar Kormány bizalmasának, ellenszolgáltatásokat kapó kommunista ügynököknek nevezték s különösen azt vetették a szemére, hogy a Mindszenty kérdésben a Magyar érdekeket képviselte. Ellenségei feljelentették azért is, hogy ez év januárjában a Német Szocialista Egységpárt Rómában tartózkodó pártküldöttsége az ő lakásán folytatott beszélgetést Casarolival.

Giovanni Cheli 1973. VII. első felében értesített bennünket, hogy a közeljövőben eltávolítják az államtitkárságról s külföldi diplomáciai beosztást kap. Szerinte nyilvánvaló, hogy elmozdítása az egész Vatikán Kelet-politika, s annak irányítója, Casaroli elleni akció.

A fentiek ellenére azonban azt hangoztatta, hogy a Pápa és Casaroli folytatni kívánja a szocialista országokkal kapcsolatos eddigi vatikáni politikát és így nem lesz visszalépés a Mindszenty kérdésben sem.

Július 27-en bejelentették Chelinek az Államtitkárságról történő távozását. Rövid kommentárba jelezték, hogy a Vatikán állandó ENSZ megfigyelőjévé nevezték ki.¹²²

¹²² ÁBTL 3.2.5. O-8-552/12.

REZIDENTÚRÁKNAK KÜLDÖTT TITKOS UTASÍTÁSOK

A bíborostól elvárták, hogy „szabad országban” béklyóban élje hátralévő életét, ő azonban fáradhatatlanul misézett, prédikált, az egész világot járva.

A Pázmáneumban az ügynökökön keresztül informálódtak Mindszenty József tervezett körútjairól, látogatásairól, utazásairól, így mindig pontosan tudták, hogy mikor, hova fog utazni, kikkel fog találkozni.¹²³ Mozdósították és utasították a hazai és külföldi ügynökök hadát, hogy mielőtt úti célját eléri, lejárassák személyét. Azt akarták, hogy minél kevesebb hallgatóság vegye körül.

Távolléte alatt átkutatták levelezéseit, hogy felderítsék azokat a „reakciós elemeket”, akik szintén a „rendszer” ellenségei. Feljegyezték nevüket, címüket hogy ki, mikor, honnan küldte a levelet.

Mindszenty várható utazásai 1973-ban

Ez évben hosszabb látogatást kíván tenni az Egyesült Államokba. Egyes információk szerint az utra tavasszal kerül sor, de „Sampson”-tól származó 1973 februári jelentés szerint a bíboros kijelentette az ügynököknek, hogy amerikai utazását szeptemberre tervezi.

1973 június 7-13-ig beteg-zarándoklat és konferencia lesz Máriazellben, amire Mindszentyt is meghívni tervezik.

„Sampson” 1973 február 7-én - látogatása alkalmával - meghívta Mindszentyt, hogy vegyen részt az augusztus 15-i deutschaltengurgi zárandoklaton és ott mondjon ünnepi misét. A meghívást nem utasította el, de később fog konkrétan nyilatkozni, hogy elmegy-e.

Feladatok az objektum és környéke operatív helyzetének megismerésére:

- A rezidentúra derítse fel és ellenőrizze az objektum környékét, külső /rendőri/ őrzését, a környező védett objektumokat, az utcai forgalmat a különböző napszakokban.
- Ausztriai és kiutaztatható hazai ügynökséggel fel kell térképezni az objektum belsejét, pontosan megállapítani kik és mely szobákban laknak, kik mikor szoktak eltávozni stb.

ÁBTL 3.2.5 O-8-239 58.

¹²³ Lásd a 19. számú dokumentumot.

- 6 -

- Ellenőrizni és pontosítani kell az objektumba való belépés módját. /Portás, kíséző stb./
- Tisztázni kell, hogy jelenleg is tartanak-e fenn átutazók részére vendégszobákat, kik és milyen módra vehetik azokat igénybe.
- Fel kell térképezni belülről is Mindszentv lakosztályát.

Az objektummal kapcsolatos feladatok végrehajtására - különböző mélységű - lehetőségük van az alábbi ügynököknek:

Külföldi ügynökök: "Sampson", "Bower", "Peck John"

Hazai ügynökök: "Feledi", "Tatár", "Varga Kata", "Csengődi", "Bálint", "Dr.Szabó"

Kósa György
Kósa György r.szds.

Készült: 1 pl.
Készítette: KGy/Jné
Kapja:

Nytsz: 243-103-73

ÁBTL 3.2.5 Q-8-239 59.

Körútja során 1973. júliusban Angliába látogatott, ahol országszerte nagy tisztelettel, méltósággal és örömmel fogadták. Az egyház részéről Heenan bíboros üdvözölte. Beszédében felhívta a hívek figyelmét, hogy Mindszenty bíborost azért száműzték a hazájából, mert az ország vezetői a keresztény egyházak és a vallás ellenségei, de a világgal mégis az ellenkezőjét akarják elhíttetni.

Tiszteletére a Parlament épületében díszebédet rendeztek. A képviselők aláírásukkal nyilatkozatot tettek közzé a bíboros üdvözlésére, amelyben kihangsúlyozták: „félelem nélkül szállt szembe a nemzeti szocialista és kommunista elnyomással és ezért üldöztetést és börtönt szenvedett.”¹²⁴

A sajtóból és az ügynökök által készült jelentésekből értesülve, az ÁEH azonnal agresszív támadást indított a Vatikán ellen. Zsarolással és fenyegetéssel követelték Mindszenty félreállítását, akinek lejáratására intenzív kampányt szerveztek. A világszerte ismert és tisztelt katolikus főpapot, a becsületétől kellett megfosztani ahhoz, hogy hiteltelenné tegyék munkáját és szolgálatát.

Az összekötőkön keresztül hazaküldték a regénybe illő jelentéseket, várva a titkosszolgálat által küldött konspirációs utasításokat.

¹²⁴ Mindszenty: *Emlékirataim*, 492. p.

„Peck John” titkos jelentése

BELÜGYMINISZTERIUM
III/I-4-C-Alosztály

SZIGORUAN TITKOS!

Tárgy: PÁZMÁNEUM

J E L E N T É S

Budapest, 1971. október 10.

PECK JOHN jelentés:

Ez év júniusában a PÁZMÁNEUMBAN jártam ahol részben GIANONE-val főként beszélgetés részben személyes benyomások alapján az alábbi információkat és tapasztalatokat szereztem:

Külső ellenőrzést nem tapasztaltam eddig. Belül balra egy portásfülke van, ahonnan tükrrel lehet figyelni a kaput, ki jár be. Az épület napközben teljesen zárva, este 9 után azonban beárják.

A régi rektori lakásban Mindszenty bíboros lakik ha éppen Bécsben tartózkodik. Ott van azonban a közös ebédlő is, ahol Gianone és Mindszenty titkára, esetleges vendégek is étkeznek. Gianone panaszkodott a furcsa helyzetre, hogy ő hivatalosan az épület vezetője, mégis a primás van ott-hon a most úgy néz ki a helyzet, hogy ő, Gianone, nem hívhat meg és nem vehet fel senkit vendégnek, ha csak nem személyi jó barátot, mert a primás mindenbe beleszól.

Gianone egy emelettel feljebb lakik mint a bíboros. A primás az ottani kápolnában misézik, ott is keresztel, ha valaki a magyar kolóniából erre megkéri. Legutóbb valami esküvő is volt, amelyet a primás tartott. A primás leveleit úgy kézbeszi: Bécsben a Pázmáneumban.

Pósta a portára érkezik, a primás privátlevelezése is. Az elosztást a portásnő végzi. Ez valami világi vagy félegyházi személy.

ABTL 3.2.5 O-8-239 62.

- 2 -

Az épületben sok idegen lakik, valami diáktároulat, amelynek Gianone a ház egy részét kiadta. A Bahnhofmisseio már nincsen ott. Az ottlakókat, ezeket a diákokat megismernem nincsen módomban, mert Gianone sem ismeri őket. Fint lányok vegyesen vannak jelen.

Szállást kapni nem lehet, mint már említettem, be kell jelenteni a primásnak, ha valaki oda akar menni egy-két éjszákára. Egy ilyen beszélgetésnek egyszer tanúja voltam amikor Gianonét valami ismerőse vagy távoli rokona Schweizből felhívta telefonon /Gianone családja az ottlév Schweizből való/ és szállást kért. A rektor erre fellelőnált a bitorosnak és kért tőle engedélyt a vendéget felvételre.

Tudomásom szerint a primás Dél-Amerikába és Ausztráliába megy rövidesen. Utjai célja előttem ismeretlen. Esetleges könyveiről sem tudok semmit. Audienciát csak levélben lehet kérni, amelyet nagyon körültekintően és nem mindenkinek adnak meg.

Magyarországi papok Mindezeny ottlakása óta elkerültek a Pázmáneumot. Dr. Bart és Vajay is a lazaristák házában szálltak meg legutóbb.

A primás a második emeleten, Gianone a harmadikon lakik. A hátsó liftet használják. Elöl lift nincsen. A földszinten és az első emeleten az átjáró ajtó zárva van. Gianonénál van kulcs az egész házhoz. A kert hátul az intézőkhez tartozik. Gianone itt szokta olvasni breviáriumát szép időben.

Az épületbe belépéskor jelentkezni kell a portán. Innen fellelőnálnak az illető látogatandó személyhez. Engem már ismernek, de ettől eltekintve mindig fellelőnálnak Gianonéhoz. Más ott nem látogatók, más lakója a háznak tudomásom szerint nincsen.

John Pecsk sk.

Posztós Vince r.alezr.
alosztályvezető

Készült: 2 pl.
Kapják: 1 sz. pl. A-Alosztály
2 sz. pl. dosszié
Készítette: PV/BI

Nytsz: /73

ÁBTL 3.2.5 O-8-239 63.

AZ ELLENTÁBOR ÁRMÁNYKODÁSA

Hiába mozgósították Magyarországról a titkosszolgálat hálózatát az egész világ felé, hogy figyeltessék, lejárassák, megfigyeljék, és teljesen félreállítsák Mindszenty Józsefet. A sok próbálkozás, tárgyalás, operatív háttérakciók semmi eredményt nem hoztak a hatalom számára. A kudarcot pedig a továbbiakban már nem tűrték, mert rengeteg konspiratív támadás eredménytelen maradt. A békepapokból válogatott püspöki gárda a kezükben volt, akiket a saját érdekükben zsarolással fel tudtak használni. Figyelmeztették őket, hogy végre tegyenek valamit!

„Tűrhetetlen, hogy az egész világ Mindszenty József beszédeitől visszhangzik”. A Vatikán és a szocialista országok egyházi képviselőinek megbeszélésén, 1973. októberben a küldöttek, erélyesen és szemrehányóan szóvá tették, hogy még mindig megoldatlan a „Mindszenty-ügy”. Casaroli érsek is tanácstalan volt, azt mondta, a „Mindszenty-ügyben úgy tűnik holtpont-ra jutottunk. Valamit csinálnunk kell”. Ismét csak azt tudta tanácsolni a kiküldött püspököknek, hogy írjon röviden a pápának és kérjen kihallgatást.

VI. Pál pápa fogadta a magyar küldöttet, aki tolmácsolta a hazai üzenetet. „Mindszenty öreg ember, aki sok problémát okoz. Politikai tevékenysége államunk és a Szentszék közötti szerződés megszegésének látszatát kelti, illetve nehezíti az állammal meglévő jó viszony továbbfejlesztését.”¹²⁵

A pápa kérdést intézett a püspökhöz, hogy „Magyarországon okozna-e problémát a hívők körében Mindszenty lemondása, amire határozott nem volt a válasz.”

Következő hónapban az ÁEH Ausztriába küldte a magyar püspököt, aki Bécsben König bíboros érsekkel találkozott. Beszámolt római útjáról, elmondta Casaroli érsekkel és a pápával folytatott beszélgetéseit, megjegyezve: „Mindszenty szerepléseivel és fellépéseivel igen sok kárt okozott a katolikus egyháznak, hazájának és saját magának is. Személye akadályozza a továbblépést a Vatikánnal és ezért mindenképpen helyes lenne, ha lemondana az esztergomi érsekségről. A püspöki kar már sürgette a megoldást a Szentszéknél.”¹²⁶ König bíborost nem lepte meg a hír, már tudott róla. „Szerinte Mindszenty nem akar lemondani az esztergomi érsekségről, mert kijelen-

¹²⁵ MOL XIX-A-21-e-39-1/R-1973, (12.d).

¹²⁶ MOL XIX-A-21-e-39-9/B-1973 (12.d).

tette, hogy őt nem is kényszeríthetik, mert lemondása, a kommunisták győzelmét jelentené.”¹²⁷

König bíboros véleménye szerint a Vatikán részéről senki nem beszélt Mindszentyvel erről a kérdésről.

10/54/4/73.sz. jelentés

Szigorúan titkos!
Különösen fontos!

Palotás Elvtársnak !

B u d a p e s t

Tárgy: A Mindszenty ügy végleges megoldásának lehetősége

J E L E N T É S

Róma, 1973. november 12.

1973. november 8-án együtt ebédeltem a Rómában tartózkodó szombat-helyi püspökkel.

A püspök elmondotta, hogy november első napjaiban a Magyar Püspöki Konferencia egyhangúlag elfogadta és aláírta azt a pápához intézett levelet, amelyben arra kéri a katolikus egyházfőt, hogy a magyar egyház érdekében keressen megoldást a Mindszenty ügy végleges megoldására. A püspöki konferencia őt bízta meg, hogy a levelet személyesen hozza Rómába és adja át Casaroli érseknek azt kérve, hogy továbbítsa a pápához.

A püspököt Casaroli november 7-én fogadta. Az átadott pápához címzett levelet figyelmesen áttanulmányozta. Látható megnyugvással vette tudomásul, hogy a magyar hierarchia egységesen sürgeti a Mindszenty-ügy végleges megoldását.

Casaroli anélkül, hogy a megoldás konkrét módját említette volna azt hangsúlyozta, hogy mindent megtesznek a kérdés megoldása érdekében. Az ügy megoldása azonban nem egy, a sok közül. Rendkívül fontos döntésről van szó, amelyik alapos előkészítést igényel.

A püspök szerint Casaroli szavaiból az a következtetés szűrhető le, hogy a pápa kész egy várható jobb helyzet kialakítása érdekében megtenni a döntő lépést a bíboros ügyében.

Vági sk.”¹²⁸

¹²⁷ Uo.

¹²⁸ ÁBTL 3.2.5. O-8-552.

A kedélyek lecsillapodtak mindegyik oldalon, mert tudták, hogy Mindszenty Józsefet a továbbiakban a Vatikán nem védheti. A kommunista hatalom mindenáron kiharcolja akarátát, engedményeket csak a másik fél köteles tenni.

Szakadáti János rendőr őrnagy, 1973. november 21-én vatikáni diploma-tával találkozott Bécsben. A találkozásukról készült jelentésében közölte:

„A »Mindszenty-ügy« meg fog oldódni, de a Vatikán még vár. Lehet, hogy talán Mindszenty maga lemond az esztergomi érsekségről, s akkor a Vatikánnak nem kell erőszakos eszközökhöz folyamodnia, vagyis kényszeríteni őt a lemondásra.”¹²⁹

A magyar kormány közölte, hogy nem hajlandó új püspökök kinevezéséhez hozzájárulni mindaddig, amíg Mindszenty a hivatalos esztergomi érsek.

A Politikai Bizottság 1973. december 4-i határozata, hosszasan foglalkozott a vallásos világnézet alakulásával, ahol az elért eredményeket elemezték. Munkájukat változatlanul az 1958. június 10-én és július 22-én elfogadott határozataikban összefoglalt elvek szerint folytatták, amely a KGB meghatározásain alapult.

„Az egyházakat érintő kérdésekben politikai eszközökkel érvényesíteni tudjuk érdekeinket. [...] A katolikus egyházvezetésnek és a papság zömének politikai magatartása az elmúlt másfél évtized alatt lényegesen átalakult, számunkra kedvezően változott a katolikus püspöki kar összetétele. Megerősödött, meghatározóvá vált a püspöki karon belül a politikai együttműködést aktívan vállalók száma és tekintélye. A püspöki kar a legfontosabb nemzetközi és hazai politikai kérdésekben érdekeinkkel összhangban foglal állást. [...] Legutóbb memorandumot küldtek a pápához, amelyben kéri Mindszenty felmentését az esztergomi érsekség alól. A püspöki kar elnökének és több tagjának részvétele a Hazafias Népfront és az Országos Béketanács rendezvényein, különböző nemzetközi fórumokon rendszeres és pozitív. A katolikus papi békemozgalom eredményesen tölti be funkcióját, aktívan segíti a katolikus egyházon belül a progresszív politikai fejlődést, érdekeinknek megfelelő politikai szemléletformáló tevékenységet fejt ki a papok között. [...] A Vatikán vezetői a hosszú távú érdekeket nézve szívósan, ugyanakkor kompromisszumokra hajlóan kezelik a szocialista országokkal való kapcsolatok kérdéseit. Sikeresen védik az u.n. »keleti politikát« a jobboldali támadásokkal szemben. A magyar katolikus egyházzal a kapcsolatot erősíteni akarják azért, hogy az egyház pozícióit erősítsék, az állam és az egyház közötti politikai együttműködést fékezzék és növeljék befolyásukat a püspöki karra.

¹²⁹ Uo.

A Vatikán és államunk kapcsolatai rendszerezések, a tárgyalásokon érdekeinknek megfelelő megállapodásokat kötünk. Jelentős politikai eredmény a papképviselőket sújtó pápai dekrétum feloldása, a Mindszenty-ügyben létrejött megállapodás. Várható az esztergomi szék ügyének végleges rendezése és más személyi kérdésekben a megegyezés. Az állandó diplomáciai kapcsolatok létesítését az érvényben levő állásfoglalás alapján elhárítjuk. Az esztergomi érseki szék ügyében végleges rendezése után szűkebb térre szorulnak a további gyakori érintkezést igénylő témák. [...] A magyar állam és a Vatikán közötti kapcsolatok jelenlegi gyakorlata megfelel érdekeinknek, ezen nem kell változtatni.”¹³⁰

¹³⁰ XIX-A-21-c-002-1/g-1973 (3.d.).

ÁRTATLANSÁG VÉLELMÉBEN

A Vatikán gyenge volt a kommunizmussal szemben, mert hiába volt tudomásuk a békepapok kártékony szerepléséről, mégsem tudtak semmiféle intézkedést velük szemben érvényesíteni.

A bíboros érsek vállalta a mártír szerepet, aki nem önmagát tartotta fontosnak, hanem a lélekmentő szolgálatot és a becsületet. Inkább az életét adta volna, mintsem megalkuvóként gyáva módon meghátráljon, ahogy azt a hatalom megkívánta papjaitól. A hivatásának élve, Istennek tett fogadalma szerint nem mondhatott le az érseki székről, amit önként vállalt sok-sok szenvedés árán, mert az éppen a gyávaságáról és megalkuvásról tett volna tanúságot.

Ha önként lemondott volna, Istent és egyházát árulta volna el. Nemcsak a papi hivatás gyakorlására tett fogadalmat, hanem a pápa kinevezését elfogadva, esztergomi érsekként az egész országban Krisztus egyházát kellett szolgálnia és védenie. Nem ő volt a hibás azért, mert Magyarország hercegprímását a bolsevik hatalom félreállította. Azért sem marasztalható el, hogy engedve a pápa kérésének elhagyta Magyarországot abban a reményben, hogy továbbra is rabságából szabadulva, hivatását gyakorolhatja. Amennyiben szabadságát visszanyerve, önként és hivatalosan mondott volna le az érseki székről, amelyet a hatalom nem engedélyezett gyakorolni számára, esküszegőnek és becstelennek érezhette volna magát. Ezért nem tehette meg!

A pápa mindenáron el akarta kerülni, hogy Mindszenty Józsefnek a sok szenvedés után további fájdalmat okozzon, de politikai nyomásra mégis megüresedettnek kellett nyilvánítsa az érseki széket. Nagy örömmel várták ezt a hírt mindazok, akik el akarták hallgattatni. Ugyanakkor megdöbbenéssel és felháborodással értesültek a világban szétszóródott magyarok, keresztények és egyházak a hírről.

Elgondolkodtató, hogy miért éppen koncepciók perének 25. évfordulóján, 1974. február 5-én kellett megüresedettnek nyilvánítani az esztergomi érseki széket, az egész világ nyilvánossága elé tárni a kegyetlen és drasztikus intézkedést. Ellenségei biztosan azt gondolták, hogy a lelki fájdalom hatására megtörik és lemond a körutazásokról.

Közben minden áron megakarták akadályozni, 1973 nyarán nyomdakész állapotban lévő *Emlékirataim* című könyvének kiadását. Magyar nyelvű hazai

terjesztését nagyon veszélyesnek tartották, ezért 1974 márciusában kinyomozták, hogy a nyomdai munkálatokat hol végzik. „Értesülésünk szerint Mindszenty, Emlékiratainak magyar nyelvű változata ez év végére megjelenik. Az emlékiratok nyomdai munkálatai a Svájci St. Gallenben már folyamatban is vannak.

Mindszentyhez közelálló emigráns körökben úgy tudják, hogy a bíboros a Vatikán általi elmozdítását követően emlékiratain több módosítást hajtott végre, mivel »nem tekinti magára nézve kötelezőnek« a Szentszék korábbi korlátozásait.”¹³¹

Rómában 1974. szeptember 27-én nyílt meg a II. Vatikáni Zsinat alapján létrehozott Püspöki Szinódus 3. ülészsaka, ahol 98 küldött és 21 meghívott vett részt. Meglepetést okozott, hogy nemcsak a progresszív erők igyekeztek hatást gyakorolni a tanácskozás menetére, hanem többen a katolikus egyház képviselői közül felháborodásukat tolmácsolták, a Vatikán Keleti-politikáját bírálva. Stefan Wysinszky lengyel bíboros felszólalását agresszívnek titulálták, mivel kétségbe vonta a Vatikán Keleti-politikájának eredményességét. Nyilatkozatában hangsúlyozta, hogy a szocialista országok állami szervei az egyházak evangelizációs tevékenységét akadályozzák, lehetetlenné teszik. Megemlítette, hogy állításának bizonyításait írásban fogja a pápa rendelkezésre bocsátani. Tévesnek nevezte a Vatikánnak a szocialista államokkal kapcsolatos külpolitikáját, megemlítve teljes nyíltsággal azt is, hogy pillanatnyi érdekért elárulja az evangelizáció ügyét, jobban egyetértésre talál egyes esetekben a szocialista politikusokkal, mint saját bíborosaival.

A beszédének második részére nem kerülhetett sor, mivel Casaroli érsek cenzúrázta és nem engedélyezte. Wysinszky kijelentette, hogy iskolás kora óta most fordul vele ismét elő az, hogy dolgozatát kijavították, megmondták miről szólhat, miről nem.

A magyar püspökök támadták Mindszenty Józsefet a Szinóduson. Ijjas érsek kritikával illette Mindszenty bíborost és emlékiratainak közzétételét. A felszólalása után a szinódus atyák közül a kommunisták képviselői nagy örömmel gratuláltak, míg mások elmarasztalták. Október 15-én a déli szünetben Slipij bíboros, Johann Weber gráci püspök és még jó néhányan kérdőre vonták az érseket. „Miért bántja az öreg, megviselt Mindszentyt”? Az elmarasztaló bírálatokat Ijjas érsek nem tudta elviselni, orvosi kezelésre és rövid pihenőre volt szüksége, hogy továbbra is részt vehessen a Szinódus munkájában. Vajon gondolt-e arra, hogy amikor őt az igaz bírálat megviselte, mit érezhet Mindszenty József, akit sorozatosan ártatlanul bíráltak és bántottak.

¹³¹ ÁBTL 3.2.5. O– 8-552/XII.

Az *Il Giornale* megírta, hogy a magyar főpap a budapesti kormány rokonszenvét élvezi.

Slipij ukrán emigráns bíboros – csatlakozva az elhangzottakhoz – javasolta, hogy „A Szinódus zárónyilatkozatában úgy foglaljon állást, hogy az evangelizáció és a vallás, az emberi jogok közé tartozik. A Vatikán a Kelet-Európai Kormányokkal folytatott tárgyalások alkalmával igyekezzen ennek érvényt is szerezni.”¹³²

A Szinódus zárónyilatkozat-tervezetéből az ateizmussal, ezen belül az emberi jogokkal kapcsolatos kérdések kimaradtak. A Vatikán, az egyház és a marxizmus viszonyáról közreadott, a „Hit és a marxizmus” c. dokumentumban igyekezett rámutatni az egyházi és marxista ideológia érintkezési pontjaira.

¹³² ÁBTL 3.2.5 O-8-552/XII

TERVIDŐSZAK ÉRTÉKELÉSE, HÁLÓZATÉPÍTŐ MUNKA JAVÍTÁSA

Ötéves tervet a titkosszolgálat is készített, amit a BM részéről folyamatosan és szigorúan figyeltek, ellenőriztek, és a tervidőszak végén mélyrehatóan, több szempont alapján értékelték.¹³³ A Belügyminisztérium III/1-4-A-Alosz tálya, nem volt elégedett a vatikáni vonalon 1973-77 között időszakban meghatározott feladatok végrehajtásával. Hiányossággként értékelték a hálózatépítő munka lassú ütemét. Elégedetlenek voltak a jelöltek alacsony számával, emiatt a hírszerzőtisztek leterheltsége megnőtt az adminisztratív és operatív munkákban.

Meghatározták a kiemelt objektumokat, ahova a legmegfelelőbb, legképzettebb munkatársaikat küldték. Az operatív munka során nemcsak a személyek, objektumok, hanem azok a dossziék is fedőnevet kaptak, amelyekben a titkos anyagokat gyűjtötték.

„Intenzív feldolgozás alatt álló objektumok:

Vatikáni Államtitkárság:

Az igen kevés személyt foglalkoztató objektumban kizárólag csak magasan képzett, kipróbált, megbízható személyek dolgoznak. A közvetlen operatív beépülés terve, a tervidőszak idején irreális lett volna. A feldolgozó munkát a közvetett lehetőségekkel rendelkező hálózati személyek révén szereztünk, politikai és operatív információkat. Az objektum tevékenységének figyelemmel kísérését jól segítette elő a rezidentúra hírszerző tisztjeinek sötét módszerrel folytatott információszerző tevékenysége, továbbá a legális kiadványok gyűjtése és feldolgozása. »KÖMÜVES« közreműködésével három eredményes aktív intézkedési akciót hajtottunk végre.

Vatikáni Titkárságok:

Mint az ideológiai fellazítás központi szerve elsősorban Nemhívókért Titkárság tevékenységének vizsgálata került előtérbe.

Az intézmény feldolgozását a rendszeresen megszerzett féllegális kiad-

¹³³ Lásd a 22. számú dokumentumot.

ványok révén folytatjuk. Figyelemmel kísérjük az intézmény szerepét a nemzetközi keresztény-marxista dialógus folyamatában.

Általános adatgyűjtés alatt tartott objektumok:

A tervidőszak alatt az erők jobb kihasználása és más – profilmódosulás, átszervezés – okok miatt az objektumok köre beszűkült.

A Jezsuita Rend Központja, a főbb szerzetesrendi központok és az olaszországi papi emigráció objektumokat összevonva »PÁTEREK« fedőnéven kezeljük. Így a kiemelt két vatikáni objektumon kívül valamennyi olaszországi egyházi objektumról keletkező anyagot egy dossziéba gyűjtjük.

Hasonlóképpen racionalizáltuk az egyéb európai egyházi objektumokat is.

A Bécsi Pázmáneumot, a Bécsi Érsekséget és a Nunciaturát, valamint a nyugat-európai papi emigrációt egy közös objektumdossziében a »MISZSZIOSOK«-ban vontuk össze.

Információkat elsősorban »BOWER« révén és a bécsi rezidentúra operatív társadalmi kapcsolatai révén gyűjtünk.¹³⁴

„Márk” fedőnevű ügynököt 1970-ben szervezték be „támadólagos elhárítás” végett a katolikus egyházba, majd Rómába küldték, ahol a jelentések halmozát készítette a Vatikánban és Rómában élő emigránsokról. Az összekötőnek írásban személyesen átadott jelentéseit mindig kiegészítette „értékelő megbeszéléssel”.

„A jövőre vonatkozóan újabb lehetőségeim nyílnak. Jó barátságot kötöttem a Salvator Mundi Kórház két apácájával, akik egyébként az emigráció körében köztisztletnek örvendenek.

Mindkét nővér nagyon lekötelezve érzi magát irányomban. Róluk információt majd a későbbiek során adok. Egyelőre csak annyit, hogy ők minden ráhatás nélkül automatikusan fogják terjesztani jó híremet az emigráció körében. S ha arra kerül a sor, hogy közelebbi tanulmányokat kell majd folytatnom a megadott személyekről, az ő közvetítésükkel ez már sokkal könnyebb és veszélytelenebb lesz.

Egy mesterséges disszidáltatás esetén egészen bizonyos, hogy a két nővér nagyon sokat tehet (csupán az én kedvemért) a disszidált személy érdekében.¹³⁵

„Márk” próbálkozásairól tanúskodik jelentése.

¹³⁴ ÁBTL 3.2.5. O-8-552.

¹³⁵ ÁBTL 3.2.3. Mt-662/1.

„1/23/4/72. sz.

Tárgy: TIPUSKUTATÓ MUNKA ÁLLÁSA

J E L E N T É S

A Gregoriana egyetem tanuló fiatal olasz papok kiválasztására, tanulmányozására, és megnyerésére irányuló törekvés még mindig reménytelen ügynek látszik. Kurzusunk 80%-a kicserélődött. Az új társaságban összesen 3 olasz van, a többi mind külföldi, főleg indiaiak, afrikaiak, angolok.

Két fiatal pap egy olasz és egy svájci látszik csak használhatónak. Az érdeklődés, sőt a baráti kapcsolat is megvan, de ezen túlmenően semmi. Sajnos nincs az említetteknek »sebezhető pontjuk«.

Egyetlen eredmény, amit ebben az új társaságban el lehetett érni, a szimpátia felkeltése hazánk iránt. Jelenlétünkkel, tárgyilagos nyilatkozatainkkal felkeltettük a nemzetközi társaság érdeklődését Magyarország iránt, elosztattuk a magyar egyházzal kapcsolatos kételyeiket, helyreigazítottuk téves nézeteiket.

Róma, 1972. január 15.

(jelentés továbbítója) »Ádám« sk.¹³⁶

Az emigrációban élőket kategorizálták aszerint, hogy átnevelhetők, lojálisak, vagy reakciósook. A kommunista hatalom címkézte a családokat, férfiakat nőket gyermekeket egyaránt. A származás és a vallás az egyik meghatározója volt kegyetlenkedéseiknek. Tudósok, ártatlan emberek hagyták el országunkat, hátrahagyva értékeiket, szülőföldjüket emlékeiket. A diktatúra elől menekültek nyugatra a szebb és szabadabb jövő reményében. De hiába menekültek „szabad országba”, mert a titkosszolgálaton keresztül mindenhol feltérképezték őket és a címkét továbbra is hordaniuk kellett a homlokukon. A szocialista országok titkosszolgálatainak terrorcselekményei hatották át a szabadság reményében a nyugat-európai országokba emigráltak életét. Aki- ket nem testileg bántalmaztak, azokat lelki terrorban részesítették még akkor is, ha a menekültek megkapták a befogadó ország állampolgárságát. A „sötétség fiai” a kiépített hálózaton keresztül mindenhol ott voltak, hallgatóztak, kémkedtek, jelentettek, gyilkoltak.

A magyar közösségeket aktívan ellenőrizték és ún. „fellazító” intézkedések sorozatát indították ellenük. Igyekeztek szétbomlasztani őket különböző praktikákkal, kompromittálással, koholt vádakkal, rágalmakkal. Plety-

¹³⁶ ÁBTL 2.2.3. Mt-662/1.

kákkal erkölcsi téren sikeresen lejáratták a „reakciósokat”, hogy hiteltelenek legyenek környezetükben. Folyamatosan ezt tették Mindszenty József bíborossal is. A szovjet és szocialista országokkal egyeztetve akciósorozatot szerveztek, hogy megakadályozzák a közösségi programok békés összejöveteleit. Ha rendezvényeken olyan előadókat kértek fel, akik a kommunizmust bírálták, azt azonnal igyekeztek megakadályozni. „Megakadályoztuk a hazánk ellen tervezett ellenséges rendezvénysorozat megtartását,” olvasható több jelentésben.

Titkos ügynököket továbbra is folyamatosan „mesterségesen disszidáltattak”, akik megjárva üldöztetésüket beépültek az emigrációs csoportokba. Az „álca köntösébe” bújva ők az utasításnak megfelelően nagyon vigyáztak a „jó hírnevükre”. Általában provokatív módon szidni kezdték a kommunista országokat, megtudva és kipuhatolva, hogy egyes közösségekben kik a reakciósok és a lojálisak. „Ellenséges emigráció elleni akcióink során a nyugati lapokban leleplező cikkeket jelentettünk meg, melyek hozzájárultak, hogy a hatóságok jelentős mértékben csökkentették az emigráns szervezetek anyagi támogatását, egyes jobboldali emigráns vezetők pedig visszavonultak a politikai tevékenységtől.”¹³⁷ A célirányosabb és hatékonyabb munka végett a Belügyminisztériumban, az 1970-es évek elejétől évente többször, átfogóan értékelték a disszidáltatott ügynökök munkájának fellázító tevékenységét.

A hírszerző munka hatékonyabbá tétele érdekében a „baráti országok” állambiztonsági szerveivel szorosabb együttműködést szorgalmaztak. Kezdeményezték a közös munkamegosztást és közös akciókat. Ennek érdekében rendszeresen kicserélték az értesüléseket, közös hírigényeket.

A kommunista hatalmi politika csak csalárdságokra építve tudott terjeszkedni és beférkőzni világszerte. A behatolást és álcázást kiválóan végezték jól képzett és túlfizetett embereiken keresztül, amivel az egész világot sikeresen behálózták.

Ösztöndíjasként Vatikánba küldött SZT-tiszteknek és ügynököknek kiemelt feladatuk volt olyan célszemélyeket keresni és találni, akiket fel tudtak használni arra, hogy a kommunista ideológiát szépnek és jónak értékeljék. Az erőszakot és agresszív politikát elfedve azt a látszatot mutatták be számukra, hogy Kelet-Európa szocialista országainak állampolgárai boldogok, szabadok, ahol a demokrácia, a vallás- és a szólásszabadság érvényesülhet. Évfolyamtársaik közül kompromittálható, zsarolható személyeket is kerestek, hogy az ügynökhálózatot bővíteni tudják.

¹³⁷ MOL XIX-B-1-z-10-73/6-1973 (48.d.)

A római főrezidentúrával szoros kapcsolatban lévő „Kopeczky” fn. ügynök, 1973-ban a Pápai Magyar Intézettről, emigráns magyar papokról és egyéb kapcsolatairól jelentett. Tanulmányai befejezése után hazatérve, utasítást kapott a III/III-1 osztály tartótisztjétől, hogy a kinttartózkodása alatt, az általa kiszemelt kolumbiai pap „tippszemélyt” (akit tudta nélkül „Glatte” fedőnévvel láttak el) hívja meg Magyarországra azzal a céllal, hogy Kolumbiában is kiépíthessék ügynökhálózatukat. A meghívást boldogan elfogadta „Glatte” akinek fogalma sem volt arról, hogy személyét nemzetközi egyházpolitikai célra akarják felhasználni. Örömmel meglátogatta magyarországi barátját, akivel az Alfonsiana Egyetemen ismerkedett meg Rómában.

Érkezése előtt már kidolgozott terveket készítettek arra, miként fogják saját hasznukra felhasználni személyét.

„Célszerűnek tartjuk, hogy »Kopeczky« közreműködésével magyarországi tartózkodásának idejére hírszerzőtiszte is vezessünk be mellé, személyes megismerése és további tanulmányozása céljából. Amennyiben ez idő alatt további benyomásokot szerzünk róla és személyét, lehetőségeit, operatív érdekesnek ítéljük meg, úgy megfelelő kombinációval biztosítanunk kell a kapcsolat folyamatosságát Bogotában is. E célból – az ügy kedvező alakulása esetén – a Budapesten bevezetett hírszerzőtiszte beajánlja egy, a bogotai külképviseletünkön dolgozó »barátját«, aki felkeresi a papot. Az ügynökkel már részletesen kidolgoztuk a barátságunk legendáját. Célszerű lenne felvenni és bogotai titkos munkatársunknak folyamatos kapcsolattartásra átadni”¹³⁸

A bogotai katolikus pap először járt kommunista országban és nagyon meglepődött, hogy ittléte alkalmával teljesen mást tapasztalt mint amiket hallott. Nagyon örült barátjának kedves fogadtatásán nem is sejtve, hogy az folyamatos jelentéseket készít róla.

„Nagy hatással volt rá amikor elmondtam pártunk álláspontját, hogy a szocializmust nem csak a kommunistáknak hanem valamennyi dolgozónak építjük, legyen az marxista vagy hívő katolikus. Példaként említettem a társadalmi összefogást, hogy sok pap segítette a tsz-ek szervezését, megalakítását, vagyis a szocializmust minden haladó gondolkodású ember magáénak vallja.”¹³⁹ Minden költségüket fizették, sőt még luxusautót is a rendelkezésükre bocsátottak, hogy az ország több városát bemutassák a columbiai papnak, akinek nagyon tetszett minden, amit látott és tapasztalt. Jókedvűen megjegyezte: „régén azt hittük, hogy mindnyájunknak félni kell a kommunizmustól, kiderült azonban, hogy csak a gazdagoknak.”

¹³⁸ ÁBTL 3.2.7. Cs-2/10.

¹³⁹ Uo.

A magyar származású holland állampolgárként tevékenykedő „Orszini” fedőnevű informátor, rendszeres összeköttetésben állt a külképviselet munkatársaival, valamint Hollandiába delegált tartótisztekkel és ügynökökkel. Kiválóan végezte tevékenységét annak ellenére, hogy beszervezését fondorlatos módon nem volt hajlandó aláírni, nehogy írásos nyoma maradjon. Az emigrációban élő magyarok tudták, hogy a kommunisták embere, hiába igyekezett az ellenkezőjét elhitetni velük. „Kommunistabarát” kollaboránsnak és a „vörös püspök” hollandiai emberének nevezték, aki Mindszentyről folyamatosan információkat gyűjtött és lejárattási kampányokat indított ellene. Ugyanakkor Hollandiában a „valódi” emigránsok már várták, a bíboros megjelenő újabb könyveit. „Orszini” információit a külképviseletről az összekötő, azonnal továbbította a BM-nek. „A katolikus emigráns szervezetek az egyházzal szorosan együttműködve, erős Mindszenty kultuszt folytatnak. Állítólag rövidesen megjelenik Mindszenty két könyve. A magyar katolicizmus története és az önéletrajzi regénye. »Orszini« kérte, hogy a könyvekből (ha megjelennek) rajtunk keresztül juttathasson el néhány példányt a Magyarországon a református egyházban tevékenykedő egyháztörténészeknek, hogy kritizálják meg. A katolikus emigráció ezeket a könyveket az 1975. évi »Szent Év«-re készülődés jegyében fogja kiadni.”¹⁴⁰

A halál árnyékában

Az elkészült könyvek forgalomba kerülése előtt, már jelentős felkészülés történt arra, hogy milyen mesterséges cáfolatokat készítsenek. Erre a katolikus egyházon belül is több nemzetközi tekintélyű személyt kértek fel. A bírálóknak minden esetben hangsúlyozniuk kellett, hogy Mindszenty József nem tud lépést tartani a változásokkal, maradi, nem érti az idők szavát, képtelen elszakadni a régi irányvonal követésétől, és nem akarja megérteni a Vatikán új politikáját sem.

A szocialista országok közül hazánk a bolsevik hatalom központi bázisa lett, mély gyökeret eresztve, szilárd alapokon. Félték az igazságtól, mivel hazugságaikkal megfertőzték a lelkeket. Nem számítottak arra, hogy Mindszenty József az írásait többkötetnyi könyvben akarja kiadatni.

A katolikus egyház vezetőjeként átélt igazságtalanságokról, üldöztetésekről, és a magyar történelem folyamatos meghamisításáról, az álcázott valásüldözésről részletesen beszámolt. Az elhallgatott történelmi tényeket is

¹⁴⁰ ÁBTL 3.2.7 Cs-2/10

feltárta, amiről szigorúan tilos volt beszélni, mivel hamis történelemkönyvekből tanítottak az iskolákban. Nem hallgatott a trianoni döntés súlyos következményeiről, magyarok legyilkolásáról. Csehszlovákiából a szudétanémetek kitelepítéséről és a magyarok üldöztetéséről.

Az Állami Egyházügyi Hivatal sikerként értékelte ugyan a Vatikánnal folytatott tárgyalások eredményét, azonban mégsem elégedtek meg Mindszenty József elmozdításával.

Miklós Imre az ÁEH részéről a Vatikán baloldali szárnyának pozícióit akarta erősíteni. Akiiket beszervezni nem tudtak, befolyásolni próbálták. Ezért politikai egyeztetés után elfogadva a Vatikán javaslatát, beleegyeztek olyan püspök kinevezésébe is, akinek a személyével nem értettek egyet. A megyéspüspök idős korú volt, feltételezték, úgyis hamarosan meghal, „nem sok vizet zavarhat”. El akarták érni, hogy Casaroli sikerként könyvelhesse el a Vatikán akaratát, hogy a következő tárgyaláson ők határozhassák meg Mindszenty József további korlátozásának feltételeit. Erőfeszítésük hiábavalónak tűnt, mert a bíborost továbbra sem tudták hallgatásra kényszeríteni.

Halála előtt 1975. február 28-án Miklós Imre új munkamódszerek kidolgozását kezdeményezte „Most, hogy túl vagyunk a püspöki beiktatások ünnepein, következik egy nehéz és fontos munka. Ezeket az új helyzetbe került egyházi vezetőket »be kell programozni«, hogy úgy értelmezzék a feladatokat, ami nekünk optimálisan a legjobb.”¹⁴¹

„Klammer” fn. ügynök 1975. március 5-én a „Vatikán és a Mindszenty memoárok” tárgyú információs jelentésében beszámolt: „A volt Magyar Prímás Mindszenty kardinális memoárjait Olaszországban a RUSCONI Kiadó publikálta először folytatásokban a Gente c. hetilapban, majd pedig 1974. decemberében kötetben.

Úgy a folytatásos kiadást, mint a kötetet kb. 200 oldallal leszűkítve adták ki. Mons. Benelli, Casaroli és Rusconi Kiadó közt lefolytatott tárgyalások után elhatározták, hogy a műből kihagyják azokat a részeket, amelyek a Vatikán diplomáciát leginkább zavarba hozták volna. Mindszenty König kardinálissal való ötszöri bécsi tárgyalása után beleegyezett, hogy kihagyják a 200 oldalt (amelyek mindenek előtt a Vatikán és Budapest közti kompromisszumok könyörtelen elemzésére vonatkoztak) azzal a feltétellel, hogy az inkriminált részt, legalább összefoglalóan elmondhatja a kötet utolsó lapjain. Ebbe beleegyeztek.”¹⁴²

¹⁴¹ MOL XIX-A-21-e-3t-0010-1-1975.

¹⁴² ÁBTL 3.2.5. 8-552/XII.

A hadjáratot és a megfigyeléseket tovább fokozták! Már nemcsak a szobájában lévő tapétáról küldtek jelentéseket (ami a lehallgató készülékek elhelyezése miatt volt fontos), hanem az egyéni és baráti beszélgetések részleteiről is. Nem elégedtek meg, hogy figyeltették minden lépését, tudták kinek van kulcsa a szobájához, mikor kapcsolja le este a villanyt, mikor kivel találkozik és miről beszél napközben. Jelentéseket kértek, hogy kikkel, mikor hova utazik. Pontosan ismerték a körútjai során elmondott beszédeit és magánbeszélgetéseit.

Elgondolkodtató, hogy a titkos megfigyeléseket még azokra a személyekre is kiterjesztették, akik valamilyen formában az egészségügy területén dolgoztak, bejártak a Pázmáneum épületébe, vagy kapcsolatba álltak Mindszenty Józseffel. A jelentésekben kiemelték, hogy xy. orvos, nővér, vagy laboráns.

„Jelenleg a Hanusek kórházban dolgozik a laboratóriumban és a Pázmáneumban lakik. IV. em. 403-as szobában, (Mindszenty a II. emeleten) aki harmóniumon kíséri Gianonne magyar miséit.”¹⁴³

Halála előtti betegségének súlyosságáról hivatalos iratokban nem találunk információt, sőt inkább olyan érzésünk lehet, hogy sokkal jobb egészségi állapotban volt a korábbi évekhez képest. Bécsbe érkezése után fél évvel egy kint élő magyar orvos levélben megkereste, felajánlva orvosi szolgáltatait. A bíboros válaszlevelében köszönetét tolmácsolva, az alábbiakat írta:

„Köszönöm a honfitársi szíves szolidaritásból eredő kedves felajánlását. Meghat odaadó ajánlata. Rendszeres orvosi ellátásom nincs: elfoglaltságom nem is engedett gondolni erre. Prof. Szirmai volt olyan kedves, eljött, beható vizsgálatot végzett, gyógyszert rendelt és küldött, ami részben a vámon elakadt. Ezek előrebocsátása után a nemes ajánlatot köszönettel elfogadom. Ha szüksége merül fel állapotomban – Istennek hála –, kérni fogom.”¹⁴⁴

Hosszú utazásokat tett, amelyek egyáltalán nem fárasztották, hanem nagyon felélénkítették, mert a számkivetésben élő honfitársainkhoz szólhatott és ezáltal ő maga is feltöltődött. Vecseyt nem sikerült eltávolítani a bíboros mellől. Segítő személyzete kiegészült Mészáros Tibor személyével, aki szintén titkári feladatokat látott el, több körútján elkísérte. Esténként már alig várta, hogy lepihenjen, állandóan a fáradságról panaszkodott, míg a bíboros fáradhatatlanul dolgozott.

A szovjet hatalom előírásai és utasításai alapján az MSZMP Központi Bizottsága, a világ minden részén kapcsolatot keresett a kommunista pártokkal.

¹⁴³ ÁBTL 3.2.5 O-8-239.

¹⁴⁴ Mészáros István: *Mindszenty-leveleskönyv*, 63. p.

Rengeteg pénzt, támogatást nyújtottak a kisebb országok pártjainak a hatékony terjeszkedéshez. A kommunista eszmék gyors térnyerése érdekében az egész világra kiterjedően a népek külön sajátosságaihoz alkalmazkodó propagandát gyártottak. Kolumbiai Kommunista Munkás Párttal szintén szoros kapcsolatot alakítottak ki, hogy a marxista ideológiát terjesszék és megerősítsék. A hazai kommunista hatalomnak kellemetlen volt Mindszenty személye, aki éppen az ellenkezőjéről győzte meg a tömegeket. Utolsó útját mindenáron meg akarták akadályozni, mivel Kolumbiában éppen a jobboldali erőviszonyok kezdtek megerősödni. Bírálták Lopez köztársasági elnököt jobbratolódása miatt, akit el akartak távolítani. „Mindszenty kolumbiai látogatását mindenáron meg kell akadályozni” olvashatók a jelentésekben.

HOLTÁBAN IS BESZÉL...!

Közvetlenül a halála előtti utolsó körútjára 1975. április 9–26. között került sor. Venezuelai Caracاسبól még szívből jövő üzenetét küldte áldásával együtt a szerte a világban élő magyarokhoz, „hitet és reményt öntsek a lelkekbe, ha már csüggedtek”.¹⁴⁵

Ez után a Kolumbiában élő magyarokat április 25-én látogatta meg. A fővárosában az 1572-ben épült bogotai székesegyházban őrzik Árpád-házi Szent Erzsébet ereklyéjét, ahol két héttel a halála előtt Mindszenty József még misét celebrált. Senki nem gondolta, hogy ez volt az utolsó útja. A bogotai érsek április 26-án még úgy köszönt el tőle, hogy „Maradj mindig ilyen fiatal!”

Fáradtság nélkül végezte utolsó körútja során is a lélekmentő munkáját. Az utazásai alkalmával, sokkal felszabadultabban érezte magát mint Ausztriában ahol tudta, hogy állandóan figyelik. Hiába lakott „szabad országban”, a Pázmáneumban még sem érezhette „szabadnak” magát. Hazafelé jövet a repülőgépen, már nagy lelkesedéssel beszélt a következő hétre tervezett Skandinávia és franciaországi körútjáról. Nem gondolta, hogy az általa tervezett utazás állomáspontjain, már hiába fogják várni...!

A BM titkos jelentésekben közvetlen halála előtt több helyen olvasható „Mindszentyt el kell hallgattatni.” A következő körútját ellenségei mindenáron meg akartak akadályozni. Hazaérkezése után hamarosan rosszul lett, majd kórházba került, ahol alapos orvosi vizsgálatok után közölték, hogy meg kell operálni. Senki nem volt arra felkészülve, hogy a műtét után nem fog felépülni. A gyanú csak a beteg főpap szívében élt, aki tudta, hogy még a kórházban is lehallgatják és figyelik. Bizalmas beszélgetéseit a betegszobán kívül folytatta munkatársaival. Mivel az orvosi consilium az altatás és műtét mellett döntött, nehezen, de a hozzájárulását adta az orvosi beavatkozáshoz, melynek eredményeként, 1975. május 6-án a műtétet követően váratlanul, örökre elhagyta hön szeretett egyházát és népét.

1975-ben bekövetkezett halálának körülményeiről ma is elgondolkodhatunk, mert a különböző leírások pontatlanok és ellentmondásosak.

Pótolhatatlan és sajnálatos, hogy a rendszerváltoztatás után, hivatalosan nem kezdeményezték a vizsgálat lefolytatását, pedig köztudott, hogy hirte-

¹⁴⁵ Mindszenty József: *Legyen meg a te akaratod*, 214. p.

len halálára az orvosok sem voltak felkészülve. Az ellentmondások tisztázása érdekében mindenképp jó lett volna feltárni és nyilvánosságra hozni az eseményeket, mert választ kaphattunk volna arra a kérdésre is, hogy miért szükséges halálának körülményeit, valamint a betegségéről, műtétéről, altatásáról készült kórházi iratokat titkosítani 70 évre.

König bíboros átérezte, amikor Mindszenty József temetésén, személyét, munkáját, szolgálatát méltatva mondta, hogy ő még „holtában is beszél”. Mégsem gondolhatta, hogy ez a mondat bizony valóság volt közvetlenül halálakor és a halála után sok évvel később, mind a mai napig. Ez a mondat valósággá vált, mert mindazok akik ismerték, tisztelték és szerették a mai napig szeretettel és tisztelettel emlékeznek példamutató szent életére, munkájára, tanításaira.

Negyven éven keresztül a politikai hatalom mindig elítélte hazug propagandájával. Még halála után sem hagyták abba rágalmozását, szidását. Megpróbálták mindenáron az egyetlen megmaradt kincsétől is megfosztani, amit úgy hívnak „becsület”. Mert ezt tették, amikor igaztalan vádakkal hosszú évekre bebörtönözték, rúgták, kínozták, és az alapvető személyiségi jogaitól is megfosztották csak azért, hogy mondjon le igazi hivatásáról. Ő is maradhatott volna a kinevezett pozíciójában „szabadon”, a kommunista hatalom jól fizetett embereként, amit az alku lehetőségével együtt többször felajánlottak számára. Ő mégis a becsület útját járva, egész életében a szenvedést vállalta, az egyházáért, országért és az igaz hitért.

Bíborosunkat bűnösnek tartották és elítélték azok is, akik Jézust csak hirdették, de életük soha nem világított, akiknek nem volt igaz keresztény hitük, mert a titkosszolgálatnak dolgoztak.

Halála után is foglalkoztak személyével, mert holtában is beszél...! Holtában is jelentéseket készítettek az elhunyt Mindszenty Józsefről, kapcsolatairól, környezetéről.

Halála után még az emléktől is féltek mindazok, akik egész életét igyekeztek besározni, befeketíteni, üldözték és megalázták. Nem fejezték be a személyével kapcsolatos nyomozásokat. Feltérképezték közeli jó barátait és kapcsolatait, hogy azokat szintén rágalmozásokkal lejárássák, mert a kommunista hatalom még holtában is igyekezett rábizonyítani mindazt, amit életében nem sikerült. Halála után már nem tudott védekezni a felhozott vádakkal szemben.

1976-ban, felvették a kapcsolatot a Magyar Katolikus Misszió titkárnőjével Münchenben, aki Magyarországra akart visszaköltözni. Széles körű ismerettséggel rendelkezett, a Nyugat-Európában élő magyar emigrációs csoportokat jól ismerte.

„Mélyreható személyi ismeretei vannak a már elhunyt Mindszentyről, Mindszenty volt legközelebbi munkatársairól.”¹⁴⁶

Magyarországra úgy engedélyezték visszatérését, hogy személyét operatív és emigrációs politikai szempontból felhasználták.

„A jobboldali egyházi emigrációra és a vele szorosan együttműködő reakciós emigráns csoportokra önmagában csapást jelentene és bomlasztóan hatna, hogy az ellenforradalom 20. évfordulóján egy minden tervüket ismerő belső munkatársuk hazatér Magyarországra. Ezt a hatást fokozni lehetne oly módon, hogy utasítjuk, hogy bizonyos iratokat vegyen magához, esetleg a nyilvántartásokat, adminisztrációt szándékosan tegye használhatatlanná.

Hazatérését össze lehetne kötni olyan sajtóakciókkal (pl. a Magyar Hírekben, vagy más, külföldre is kijutó lapokban, a Szülőföldem adásaiban, stb.), amelyek alkalmasak az egyházi emigráció vezetőinek lejáratására, emberi, jellembeli gyengeségeik bemutatására, a tetteik és szavaik közötti ellentmondások leleplezésére. (Néhány aktuális példa ezzel kapcsolatban: Mindszenty »agyonhajszolása« a sok utaztatással, szerepeltetéssel. A Vatikán elleni rövidlátó politikájuk. A keresztényi szeretet és az általuk az emigrációra gyakorolt erők közötti ellentmondások. A Mindszenty-örökség kezelése, stb. stb.)”¹⁴⁷

Mindszenty József elhalálózásának körülményeit oly módon akarták feltüntetni, világsszerte hangoztatni, hogy elsősorban az emigrációban élő magyarok a hibásak haláláért, mert a bíborost sokfelé meghívták, sokat utaztatták, vagyis „agyonhajszolták”.

Világsszerte kegyelettel és tisztelettel emlékeztek vissza halála után Mindszenty Józsefre a mártír főpapra mindazok, akik az igazság útján jártak, akik az igaz keresztény egyházat képviselték. Igyekeztek a valós tényeket a nyugati világ tudomására hozni, a vakok szemét a süketek fülét megnyitni, a bíboros lejáratására beszervezett hadsereggel szemben.

„A Kelet–Nyugat Információs Szolgálat” 1975. szeptember 12-én a *Volksboten* című lapban nyilvánosságra hozta egy magyar pap levelét, amelyet a „Keleti Papi-Segély” szervezet alapítója és szóvivője (Holland páter) olvasott fel, egy zarándokmenethez intézett prédikációja alkalmával.

„Isten arcúata előtt írom ezeket a sorokat. Én egy magyar pap vagyok aki elutasította azt, hogy a hazáját elhagyja, és kész, hogy életét az egyházért szentelje. Komoly alapjaim vannak arra, hogy feltételezzem, hogy a szabadnyugatnak nincsenek világos elképzelései a mi tragikus helyzetünkről. Félek,

¹⁴⁶ ÁBTL 3.2.7. Cs-2/10.

¹⁴⁷ Uo.

hogy a katolikus egyházban olyan papok és szerzetesek vannak, akik nincsenek teljes tudatában a mi magaláztatásunk mélységével, és kétlem, hogy a mi magyar érsekeink Rómában tett látogatásaik alkalmával a Szentszékkal szemben egész őszinték lehetnek-e?

A Magyar Egyház a kommunista állam szolgálólányává változott. A valóságban a magyar egyházat nem a hierarchia kormányozza, hanem komiszárok és kormányreferensek, akiket a párt nevez ki, és gyakorlatilag a titkos szolgálat tagjai. Az ezek által kontrolált érseki állami apparátus tulajdonképpen egy végrehajtó hatalma az állami ateista felsőbbbségnek és a kommunista politikát szolgálja. Kommunista hivatalnokok rendelik el a kinevezéseket, áthelyezéseket, elmozdításokat, büntetéseket, ami az egyházi személyeket illeti és ezt az egyházmegyei hatóságok, hogy a nagyobb bajt elkerüljék, végrehajtják. Az érseki ordináriusok Magyarországon állami szervekké váltak, vallásos és igyekvő papokat törvényellenesen eltávolítottak a lelki gondozás munkájából.

Ahhoz, hogy egyházi embereket, akik az ateisták bizalmát nem élvezik hidegre tegyenek, kipróbált eszközként használták azt a módszert, hogy ezeket a személyeket kényszernyugdíjazzák. Minden érseki kúrián ott ülnek az árulók és opurtunisták akik funkciójukat félelemből a pénz utáni vágyból vagy hataloméhségből a kommunista kezekből kapták.

Az egyházhoz való feltétlen hűséget ritkán talál az ember, sem érseket, sem általános helynököt vagy egyéb más egyházi tisztségviselőt sem lehet az állam engedélye nélkül kinevezni. A legszomorúbb szerepet ebben a helyzetben az úgynevezett békepapok játsszák. Az összegyházi apparátus át- meg át van általuk szöve. Köztük találhatók kapzsi, rangra és tisztségre törekvő személyek, kisebbségi komplexussal telt pszichopaták, gyenge jelleműek akik a cölibátust nem tartják be, gyáva hízelgői a hatalom birtokosainak, frissen nőtt apátok, prépostok, kanonokok. Ezek az egyházi párvenük akiket a keresztény nép megvet, lesznek a kormány által elénk állítva mint példák, és úgy viselkednek mintha ők lennének a szentlélektől inspirált szószólói és megmentői az egyháznak.

Az ateisták akaratából Rómának ezek soraiból kell az új püspököket kinevezni, bár azok nem jó pásztorok, hanem bérencek, akik a nyájukat elhagyták és saját papi testvéreiket a kommunistáknak eladták. Isten arculata előtt és az egész katolikus egyház arculata előtt tanúsítom, megállapításaim súlyának teljes tudatában, hogy Jézus fenséges menyasszonya minden népek királynője és édesanyja, nálunk nemcsak egy becsületes üldöztetés által, hanem saját kiválasztott fiai egy részének árulása által is az istentagadók

rabszolganőjévé lett lesüllyesztve. Ez a Magyarországi Katolikus Egyház valódi helyzete.”¹⁴⁸

Jelentések sokasága foglalkozott a világban szétszóródott magyar emigrációs csoportokkal. A kommunista hatalom kiszolgálói annak örültek, hogy Mindszenty József körútjai végleg véget értek. Rajta kívül nem volt olyan nagy tekintélyű magyar katolikus pap, aki időt, pénzt, fáradságot nem kímélve, a világot járva, mások lelki támasza lehetett volna.

Fontosnak tartották, hogy Kolumbiában is támogassák a kommunista pártot és megerősítsék a kint élő magyarok megfigyelését.

Kolumbia Kommunista Párt, 1975. december 5. és 9. között tartotta a XII. Kongresszusát. A magyar küldöttség megjelent az MSZMP Központi Bizottsága képviselőjében, akikkel megkülönböztetett figyelemmel foglalkoztak. Megállapodás jött létre, hogy pártosztályokat küldenek Magyarországra.

Az esztergomi érseki szék megüresedése után „Kenyon Frank” Rómából 1976. március 19-én küldött jelentésében beszámolt arról, hogy „az esztergomi érseki szék végleges betöltését a Szentszék jelentős sikerének tekinti. Ugyanis mindenki számára érthetetlen volt, amikor a múlt évben a pápa az esztergomi érseki széket üresnek nyilvánította, és ezt követően nem került sor betöltésére. Úgy tűnt, mintha a Magyar kormány akadályozta volna a végleges rendezést. Ezért tekintik ezt a lépést fontosnak.”¹⁴⁹

A politikai hatalom nagyon elégedett volt, hogy a katolikus egyház megszabadult a mártír bíborosától, és új személy a főpáστοra a magyar egyháznak Lékay bíboros személyében.

„Információs jelentés

Róma 1976. június 14.

Rossi és Bafile bíboros is Lékay esztergomi kinevezését és bíborossá kreálását fontos lépésnek tartja a magyar–vatikáni kapcsolatok helyreállítása útján. Rossi különösen fontosnak tartja, hogy Mindszenty halála után jó kezekbe került az ősi esztergomi szék. Az előbbi szerint Mindszenty politikai tévedéseivel nagyon nehéz helyzetet teremtett a Magyar egyház és a Szentszék számára is.

Bafile szerint a Szentszéknek elsősorban Magyarországgal kellene az előrehaladást szorgalmazni [...] Úgy ítéli meg, hogy Lékay pozíciója bíborossá kreálásával megszilárdult az Európában élő magyar emigráció körében is.

¹⁴⁸ ÁBTL.3.2.7. Cs-2/10.

¹⁴⁹ ÁBTL 3.2.3. Mt-186/2.

A tengerentúli emigráció kiszámíthatatlan, befolyása elsősorban a távolság miatt nem számottevő.

Előfordulhat, hogy az Európaiak közül is néhányan várakozók álláspontjára helyezkednek, de ennek semmilyen jelentőséget nem kell tulajdonítani. Így megjavul majd a Magyar püspöki kar és a külföldön élő papság között a kapcsolat. Ez sokat jelenthet a magyar vonatkozású ügyek intézésében.

»Fekete« rezidens sk.”¹⁵⁰

Az ÁEH részéről 1979-ben, Mindszenty József halála után négy évvel, a Bolgár Állami Egyházügyi Bizottság elnökével folytatott tárgyaláson külön kihangsúlyozták, és pozitívan értékelték „Mindszenty-ügy lerendezését” Lékay László bíboros kinevezését.

Ljubomir Popov külügyminiszter-helyettes, a Bolgár Állami Egyházügyi Bizottság elnökével történő találkozás előtt, írásbeli javaslatokkal felkészültek az operatív tárgyalásra. Az Állami Egyházügyi Hivatal részéről Márai András javaslatainak összeállítását a következőkkel indokolta: „Popov külügyminiszter-helyettes elvtárs első alkalommal jár Magyarországon, ezért átfogó tájékoztatást kellene adni egyházpolitikai munkánkról, különös tekintettel a Vatikán és a Magyar Népköztársaság kapcsolatáról.”¹⁵¹

A politikai tájékoztatókban, jelentésekben több éven keresztül kiemelt témaként foglalkoztak a „Mindszenty-ügy lerendezésével,” és a Vatikánnal történt megállapodás részletes ismertetésével.

Mert ő holtában is beszél...! Még holtában is szól hozzánk, „Defunctus adhuc loquitur”.

Mindazok, akik megismerik életét, munkásságát, szolgálatát, elolvassák léleképítő gondolatait, óhatatlanul áthatja lelküket a csodálat. Üzenetein keresztül az olvasó elgondolkodhat saját életén. Rádöbbenhet és felismerheti környezetében a jót és a rosszat, amelyet a mai világban már egyre kevésbé választanak ketté, de a tévelygők is példát meríthetnek írásaiból.

„Nem azt keresem, ami nekem hasznos, hanem ami másoknak van javára, hogy üdvözljenek.” (1Kor 10,33.)¹⁵²

¹⁵⁰ ÁBTL 3.2.5 O-8-552/12.

¹⁵¹ MOL XIX-A-21-d-0043-1/g-1979 (119.d).

¹⁵² Mindszenty József: *Emlékirataim*, 197. p.

UTÓSZÓ

Míg az ügynökök két- vagy többarcúak voltak, Mindszenty Józsefnek soha nem volt „másik arca”! A keresztény életre és a szeretetre buzdított mindenkit a megváltó üzenetét hirdetve, ami a legnagyobb bűne volt.

A kommunizmus „csalárd” tanai nem fértek össze az őszinteséggel, és a tisztasággal, ezért álarcot öltve bomlasztották az egyházakat. A világ visszhangzott az általuk követelt és hirdetett „béke” hangoztatásával. A hatalmi politikának veszélyt jelentett a szeretet hirdetése és gyakorlása, mert akkor nem uralkodhattak volna erőszakos módon mások felett! Nem élvezhették volna azokat az előnyöket, amelyet munka nélkül megszerezhettek maguknak. Nem hordhatták volna szét az országunk vagyonát, és nem építhették volna ki a világméretű besúgóhálózatukat.

Mindig voltak áruló Júdások, de mártírok is, akik nem kötöttek alkut az ateista rendszerrel, hűen szolgálva országukat, egyházukat, vállalva a szenvedést és a számkivetést. Mindszenty József soha nem a karriert választotta, hanem mindvégig az egyházát szolgálta. Zalaegerszegen élők ma is hálával és szeretettel hirdetik emlékét és munkásságát, ahol hosszú éveken át végzte áldásos tevékenységét. Olyan vallási közösséget ápolt és gondozott, ami megmaradt még az ingatag kommunista évek alatt is. Hálás köszönettel emlékeztek róla 25 év eltelte után is.

Plébánosként kezdeményezte a Notre Dame női szerzetesrend működését, ahol (1929) elemi, polgári iskola és tanítóképző, valamint 100 fős internátus volt. Kezdetben ő volt az iskola igazgatója. A jelenleg működő általános iskola, gimnázium és kollégium Mindszenty József nevét viseli.

Sajnos az idő múlásával már egyre kevesebben tudják élőszóval elmondani személyes élményüket hitoktató tanárukról, papjukról, tanítójukról.

Andor Imrének a tanára, lelkipásztora volt Zalaegerszegen, aki családjával együtt jelenleg is azon fáradozik, hogy az általa összegyűjtött emléktárgyakat, dokumentumokat, kiállítások formájában közismerté tegye szerte az országban. Szeretné felhívni a figyelmet a mártír főpap életére, munkájának ma is látható és hallható üzeneteire. Két fia papként, szintén Mindszenty

József emlékét őrzik és méltatják, hogy minél többen megismerhessék a Zalaegerszegen hosszú éveken át szolgáló mártír főpapot.

Mindszenty Józsefet még a rendszerváltoztatás előtti években is hazaárulónak tartották. A kommunista hatalom erről igyekezett meggyőzni a társadalmat, amiről P. Andor György Károly OFM, ferences pap tanár megemlékezése is tanúskodik.

EMLÉKEZÉS

Dilemma?

1986-tól 1987-ig, az érettségit követően mindössze 18 évesen teológus előfelvettként Cegléden töltöttem a kötelező sorkatonai szolgálatomat. Mint a történelem iránt érdeklődő fiatal az ütegemben szolgáló politikai tiszt engem kért fel október 23-án, hogy tartsak előadást az 1956-os „ellenforradalomról”, kiemelve Mindszenty bíboros negatív szerepét, hazaáruló magatartását. A cinikus katonatiszt jól tudta, hogy kispap vagyok, és valószínűleg az is tudomására jutott, hogy a történelem tantárgy volt a kedvencem, abból középiskolai tanulmányi versenyeket nyertem. Nem titkolt szándékom volt, hogy ferences szerzetesként, történelem szakos tanár leszek. Az előadásért egy hét eltávozást, szabadságot ígért, ami nagy ajándéknak számított, hisz aki volt katona, tudja, hogy még a véradásért is csak 2 napot adott a néphadsereg. Dilemma!(!?)

A tanulmányainkban egyértelmű volt akkor 1956, ahogy Mindszenty megítélése is. Még a középiskolában ahol végeztem a ferences atyák is óvatossan bántak a témával, érthető okokból, hisz ott valóban „lét volt a tét”, de otthon valami egészen mást láttam és hallottam igazság gyanánt. Emlékeztem, amikor a szomszédunkban a „rendszer” által elbocsátott szatmári kedves nővérek, a kezembe adtak egy újságpapírba csomagolt külföldről becsempészett titkos könyvet: Mindszenty *Emlékiratait*, emlékeztem a főpap írására, benne a forradalom képeire. Felsejlett nagyapám „kék doboza”, amikor már több éve agyvérzéssel bénultan ült az ágya szélén és jöttek hozzá a régi idők látogatói, a doboz mindig előkerült, benne történelmi relikviákkal, többek közt a képekkel, ahogy a néhai bíboros, akkor még zalaegerszegi apátplébános együtt ünnepel szüleimmal, dédszüleimmal. Határozottan előttem volt a megsárgult tablókép a ferences templomépítő bizottságról, középen Mindszenty-Phem József, mellette az alsó sorban jobbra Vizsy György gazdálkodó, „templomatya” a dédapám. Emlékeztem a családi beszélgetésekre, ahol egészen más kép jelent meg a hazaárulónak nevezett főpapról, mint a hivatalos történelemkönyveim lapjain. Csak a 25 éves egerszegi lelkipásztori munkássága miatt is inkább az építő és építtető, alkotó és kiváló szervező jelzőket hallottam róla. Felsejlett a titokban hallgatott Szabad

Európa rádió sistergő hangja, ahol 56-ot következetesen forradalomnak mondta a riporter, Mindszenty bíborost pedig hazafinak, és nem utolsósorban fehér mártírnak. Szinte még gyermekként kellett döntenem, kényelmes megalkuvás, vagy az igazság hirdetése?

Azt hittem a rendszerváltozás után mindez már senkiben nem lehet dilemma, de rá kellett jönnöm, hogy a 40 éves méreg, sok jó szándékú emberben okozott tévismeretnek nevezett, amúgy szerintem még mindig gyógyítható kórt. Édesapám Andor Imre is így gondolta, nyugdíjasként rászánta magát, és gyűjteni, kutatni kezdett. Közel 50 tablót készített, amelyeken a bíboros úr valódi életútját, és igazi munkásságát örökíti meg korbeli dokumentumok (újságcikkek, feljegyzések, íratok, és képek) segítségével. Zalaegerszegről indul, és az anyag végigköveti a főpap életútját egészen az emigrációig. Kiegészítve a bíboros egy-két liturgikus használati tárgyával, már több helyütt ki is volt állítva a gyűjtemény. Zalaegerszegen, Rédicsen, a bíboros úr szülőfalujában Csehimindszenten, Szombathelyen, a Kájon János Házban Budapesten és Szentendrén. A sor nem teljes, a hely is szűk leírni a fogadtatást és az érdeklődés nagyságát.

Szentnek kiáltjuk, adta címül Füzér Julián ferences atya a Mindszentyről szóló híres monográfiájának. Mi pedig Sienai Szent Bernardin nyomán tudjuk, hogy a „Szentek életét tanulmányozni kell, hogy okuljon belőle az utókor...” Rajtunk nem múlik, tanulunk, de így tanítunk is, hogy okoljunk. A kiállítás hozadékaként értékelem, a zalaegerszegi ferences templom mellé megálmodott Mindszenty Emlékház és konferenciaközpont – egyelőre még csak – terveit, a sopronkőhidai börtönbe tervezett Mindszenty emlékszobát, számtalan cikknek, tanulmánynak megjelenését.

Sok kicsi sokra megy. Ezért vállalkoztam, hogy írok Köpeczi Bócz Edit történész könyvébe, hisz munkásságával a fentiek szellemében dolgozik ő is. Nincs könnyű dolgunk, ám a jó ügy érdekében bízhatunk Isten segítségében.

A dédapámnak a ferences templom építésének nehézségeivel kapcsolatos beszélgetés során jelentette ki Mindszenty: „György bátyám, olyan kifejezünk, hogy lehetetlen nekünk, Krisztus-követőknek nincs, csak egy mustármagnyi hit kell, és igenis minden lehetséges!” Nincs többé dilemma!

P. Andor György Károly OFM ferences paptanár

IRODALOM

1. Cseh Gergő Bendegúz: A Magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945–1990. In *Trezor I. Történeti Hivatal évkönyve*. Budapest, 1999, 73–90. p.
2. Hetényi Varga Károly: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I.* Abaliget, 1992, Lámpás Kiadó, 183–192. p.
3. Igazságügyi Minisztérium Tényfeltáró Bizottság: *Sortűzek – 1956. II. jelentés.* Szerk. Kahler Frigyes. Lakitelek, 1994, Antológia Kiadó, 42. p.
4. Kahler Frigyes: *III/III-as történelmi olvasókönyv.* Budapest, 2001, Kairosz Kiadó, 51. p.
5. Kiszely Gábor: *ÁVH – egy terrrorszervezet története.* Budapest, 2000, Korona Kiadó, 102. p.
6. Kovács Gergely: *Isten embere.* Budapest, 2005, Új Ember Kiadó.
7. Köpeczi Bócz Edit: *Az Állami Egyháziügyi Hivatal tevékenysége.* Budapest, 2004, Akadémiai Kiadó.
8. Közi Horváth József: *Mindszenty bíboros.* München, 1980.
9. *Magyarország hercegprímása.* Budapest, 1989, Jurta Színház.
10. Mészáros István: *Kimaradt tananyag 1975–1990.* Budapest, 1995, Márton Áron Kiadó.
11. Mészáros István összeállítása: *Mindszenty-leveleskönyv, 1938–1975.* Budapest, 1997, magánkiadás.
12. Mindszenty József: *Hirdettem az ígét, Válogatott szentbeszédék és körlevelek.* Szerk. Közi Horváth József. Vaduz, 1982.

13. Mindszenty József: *Esztergom, a primások városa*. Budapest, 1973, Mindszenty Alapítvány.
14. Mindszenty József: *Emlékirataim*. Budapest, 1989, Apostoli Szentszék Kiadó.
15. Romhányi János (szerk.): *Legyen meg a te akaratod, (Mindszenty József válogatott írásai)*. Budapest, 1989, Jurta Színház.
16. „Sárga Könyv”. A Mindszenty-bűnügy okmányai (1949), Budapest.
17. Zombori István (szerk.): *A bécsi Pázmáneum*. Budapest, 2002, METEM, 258. p.

Egyéb dokumentumok

Magángyűjtemény (1950–1990)

Levéltárak dokumentumai

Állambiztonsági Szolgálatok
Történeti Levéltára (ÁBTL)
Magyar Országos Levéltár (MOL)
Mindszenty Levéltár

DOKUMENTUMOK

Dokumentumok jegyzéke

1. Bécsi Pázmáneum „Alapító Diploma” (1623) / 187–190. o.
2. Választások előtti körlevél (1945) / 191–196. o.
3. Rómából küldött jelentés, Mindszenty József letartóztatásának visszhangjáról (1948) / 197–198. o.
4. Nyílt távirat az olasz újságokban megjelent hírekről (1949) / 199. o.
5. Ügynöki jelentés a Zürichben készült kiadványról (1949) / 200–205. o.
6. „Mindszenty-ügy” – „Emberi jogok kérdése” (1949–1950) / 206–209. o.
7. „Nincs béke a kiközösítetteknek” (1953) / 210. o.
8. Mindszenty József hercegprímás kiszabadulásának híre, az *Új Zala* c. újságban, 1956. november 1. (Zala Megye Nemzeti Bizottságának Lapja, 4. szám) / 211. o.
9. A „Kövesdi” fedőnevű ügynök iratai / 212. o.
- 9/a A római katolikus egyházba épült „Kövesdi” fn. ügynök kézzel írt jelentése a „mesterséges” disszidáltatásáról (1957) / 213–214. o.
- 9/b Ügynöki jelentés a „kitalált legenda” végrehajtásáról (1957) / 215–216. o.
- 9/c Titkosszolgálati utasítás (1957) / 217. o.
- 9/d Összekötőjének leadott jelentése az osztrák–magyar határátlépésről, megjátszott üldözéséről (1957) / 218–219. o.
- 9/e Találkozó az összekötővel (1958) / 220–225. o.
10. Határozat objektumdossieré nyitására (1968) / 226. o.
11. Franciaországból küldött tiltakozás az egyházi személyek letartóztatása ellen. (A vallásszabadság hiánya Mindszenty József felszólalásait és tiltakozásait igazolja.) (1971) / 227–228. o.

12. A spanyol főkonzul jelentése. (A Külügyminisztérium képviselte megakadályozta, hogy Barcelonában Mindszenty József az „év személyisége” c. elismerést megkapja.) (1971) / 229–231. o.
13. Mindszenty József pásztorlevelének szándékos félremagyarázása az osztrák sajtóban (1971) / 232–233. o.
14. Az Állami Egyházügyi Hivatalnak küldött tájékoztató (1971) / 234. o.
15. Interjú Mindszenty bíborossal, a kölni rádióban (1971) / 235–236. o.
16. „Mindszenty József távozásának hatása, visszhangja az emigráció magyar sajtó tükrében” (Részlet, a Magyarok Világszövetségének 002983/ 1972 számon a külügyminisztériumnak küldött jelentéséből.) (1972) / 237–239. o.
17. Emlékeztető: a bíborosok nem kötelesek lemondani 80. életévük elérése után (1972) / 240. o.
18. Emlékeztető: a Szentszék és a Magyar Népköztársaság Kormánya között folytatott tárgyalásokról (1972) / 241–242. o.
19. A bécsi nagykövetség által készített összefoglaló jelentés Mindszenty József 1972. évi utazásairól (1973) / 243. o.
20. A Vatikán álláspontja Mindszenty József érsek lemondásáról (1973) / 244. o.
21. Intézkedések Mindszenty tervezett ausztráliai látogatása ellen (1974) / 245–249. o.
22. BM. III/I-4-A-Alosztály összefoglaló jelentése az ötéves tervidőszak vatikáni vonalának tevékenységéről (1973–1977) / 250–252. o.
23. Rómába küldött ösztöndíjas ügynök kiképzése és eligazítása a megadott szempontok alapján. (A BM kötelezettségvállalása munkája teljesítése során) (1975) / 253–256. o.

1.

- 1 -

Fordítás latinból.

Bécsi Pázmáneum!ALAPÍTÓ DIPLOMA

Mi, Pázmány Péter, Isten szolgája, az esztergomi metropolisz egyházának érseke, nemkülönben a helység örökös grófja, a Magyar Királyság Prímása, születésénél fogva követ, továbbá felséges II. Ferdinand Urunk - a Római Birodalomnak, Németországnak, Magyarországnak, Bohémiának, stb... Isten kegyelméből választott, mindig dicsőségesen uralkodó királya, Ausztria főhercege, Burgundia uralkodója és Tirol grófjának felszentelt hercege, legfőbb titkár, hancellár és titkos tanácsos - tudtul adjuk alapos megfontolt elhatározásunkat, melyre a nagyon súlyos Áldozópaphiány készlet bennünket, amely hiány nemcsak a mi egyházmegyénkben áll fenn, hanem az egész küzdő Magyarországon, s amely hiányon mindannyiunk kötelessége gondoskodni, hogy amennyire tehetjük, Isten kegyelmével, rajta a jelenlegi nehéz időkben miként változtathatnánk, legalább azon országrészekben, hol ezt a hiányt káros és veszélyes ártalomnak ítéljük meg, - szüntelenül gyarapítván az egyházi hivatásra pályázók számát - biztosítván nekik a szükséges tanulmányokat. Ezért tehát nagy serénységgel le tudunk helyezni iparkodunk 100.000 rhénusi forintnyi összeget tisztá aranyban és birodalmi tallérban a bécsi provinciális háznál az idej esztendőben alapító vagyonként, a provincia deputátusainak levelében meghatározott bizonyos feltételek és kizárulák alapján. Mivel ennek előtte az Ur 1618.- évében átadtunk volt Eszterházy Miklós gróf urnak 15.411 magyar forintot és 68 dénárt 6 %-os kamatra, úgy rendelkezünk, hogy ezen összeget is az alapító vagyonnal, - mi, tisztelendő esztergomi kaptalani testvérek - átadjuk egy szabad házzal egyetemben bécsi Növendékképzőcéljára, mely házat a magunk pénzén vásároltunk volt meg a Szt. Anna templom szomszédságában, azon a részen, amely a városi kórházzal szomszédos. Tehát a legkegyesebb Isten dicsőítésére, a római katolikus egyház javának előmozdítására legyen fordítva az említett 100.000.- rhénusi forintnyi összeg alapító vagyonként és azután hasonlóképpen minden évben a befolyó jövedelem és a 15.411 magyar forint, valamint 68 dénár, amelyet összességükben a fenti,

ABTL 3.2.5. O-8-239 47.

rendelkezésre álló bécsi házzal az esztergomi és a magyarországi egyházmegyék papneveldéjeként alapíttassék és hirdessék meg, a ennek szolgálatára mindörökké igénybevevessük ebbe önként beleegyező esztergomi tiszteendő káptalan testvéreket, jelölven nekik az alant deklarált feltételeket. Mutius Vitelescius atya, a Jézus Társaság mostani generálisa a maga részéről beleegyezett, - mint a Magyar Egyház atyai jóakarója, hogy a Jézus Társaság páterei az általunk emelt papnevelde gondját viseljék, továbbá intézzék evilági és lelki igazgatását, melyért a Magunk és egész Magyarország nevében végtelenül lekötöztetett vagyunk. Ezért minden jogot, a szent írásokat, azt a házat magát, valamint az előbb mondott 100.000.- rhénusi forintot és a 68 dénárt egész teljességükben alapító vagyonként kezükbe letesszük a Krisztusban tisztelt Jóannes Argenta vizitátor, Gregorio Rumer ausztriai provinciális és Quilelmo Lamormaini bécsi kollegiumi rektor atyáknak, nemkülönben a Jézus Társaságnak tisztán és teljesen ezen Alapító Diplomával, a mi esztergomi székeskáptalanunk említett testvéreinek tanácsára és helyeslésével, - egyuttal kizárólagosként jelöljük meg az intézet igazgatására a megbízott társasági atyákat. Az intézet igazgatásához a Jézus Társaság klerikus atyái számára ezeket a feltételeket jelöljük meg:

Először: A fentmondott házat nem adhatják el, a 100.000.- forintnyi alapító vagyont a provinciális házból nem vonhatják ki. Miután a provinciális urnál ezen összeg letétetett, tekintessék zárolt vagyonként és oly gyümölcsözően forgatassék, hogy az Intézet általa fenntartassék. Hasonlóképpen, amikor a Gróf Eszterházy urnál lévő összeget maga a Gróf ur adandója-, azt senkinek a használatára kiadni nem szabad, csak mint újabb vagyoni járulékot haszonnal gyümölcsöztetni az Intézet szolgálatára és felhasználására.

Másodszor: Az előírásban megjelöltekén kívül, - mégha a növendékek száma csökken is, - semmilyen időleges haszon érdekében az alapító vagyonhoz - mely a növendékek támasza - senki nem nyulthat.

Harmadszor: Addig az Intézetbe senki be nem bocsátassák, sem a Magyar Királyságból, a hozzá csatolt részekből, sem máshonnan, amíg nem bírja a klérusi fokozatot, s amíg saját kezével jogerősen nem jegyzi a könyvébe, hogy:

- 1./ az áldozópapi hivatást választja, s amennyiben saját akaratából szekularizál, a ráfordított költségeket visszatéríti.
- 2./ minthogy oly sok studiumot kap, tartsa kötelességének magát tökéletesíteni a tudományokban.
- 3./ hogy az esztergomi egyházmegyében, vagy ahol az érsek, illetve a vikárius által ez kívántatik, 3 teljes évig végzett szorgalmas munkálkodás után, ha az érsek, vagy a vikárius generális szükségének tartja, s őt egy másik egyházmegyébe küldi, ebbe megnyugodjon. Ohajtjuk, ha valaki az én rokonságomból jövőn, s ha mindjárt az áldozópapi hivatásba nem is pályázik, kettő, de legfeljebb három minden kötelezettség nélkül az Intézetben tanulhasson.

Negyedszer: Hogy senki, a Filozófiai és Teológiai Studiumokra felvétetvén, s ott szorgalmasan tanulván - hitvány plébániára ne küldessék, ha tudásával elbocsátatik. Amennyiben eseteket, ellenségeskedéseket támasztana, akkor is legyenek hozzá kegyesek és adassék meg neki az önvizsgálat lehetősége, ha nagyon tehetséges. De ha őt a Társaság haszontalannak és bárdolatlanak itéli meg, olyannyira, hogy a vele való együttélés másoknak ártalmas, szabadon elbocsájtják, miután orvoslásában a legmesszebbmenőkig eljutottak.

Ötödször: A mindenkori esztergomi érsek, vagy üresedésében lévő széke esetén a kijelölt esztergomi káptalan bírja a növendékek jelölésének jogát és kötelessége ezen növendékek visszavétele is, - sőt a mindenkori érsek, vagy az említett káptalan tetszése szerint 4 alkalmas személyt prezeltálhat. Az így prezentáltak legalább a poézist hallgassák, évente minimum 15 előadásban. Azt akarjuk, hogy az erdélyiek, a székelyek és a török részek is rejtve /csempészve/

küldjenek hallgatókat, s ezek felvétessenek, majd megerősödvén a kor követelményei által kivont módon a doktrinában - telepődjenek meg aztán a Hazában, mint áldozópapok. Befejezven tanulmányaikat, kezdjék el papi hivatásukat és az előírt miseáldozatok bemutatásával tegyenek próbákat érsekük, vagy helyettesítője előtt.

Határozat Ha bármely változás folytán, - amit Isten kegyesen fordítsa el tőlünk - az említett Társaságbeli atyák /jezsuiták/ az Intézetet kormányozni és igazgatni nem tudnak, ebben az esetben az esztergomi érsek, vagy ha ilyen nincs, az esztergomi káptalan van feljogosítva irányítani a házat, magáhozvéve kezelni az alaptőkét - lelkiismerete szerint, s azt csak a növendékek nevelésére használhatja fel.

Ez a mi teljes végakaratumk és rendelkezésünk, mellyel ezen diplomát megerősítjük. Gondoskodunk arról, hogy a diploma 3 példányban készüljön el, melyek közül egyet a Jézus Társaság tisztelendő atyáinak adunk majd át, másik marad az esztergomi székeskáptalanunknak, a harmadikat pedig a pozsonyi káptalan-nak megőrzésre áthajuttjuk.

Alázatos lélekkel imádjuk Istenünket, Urunkat, hogy elnyerjék szent áldását és gyarapítsuk dicsőségét. Növendégeinket szerető gonddal kérjük, hogy imádják Istent és könyörögjenek néla érettségükig élünk, s majd haló porunkban is.

Kelt Pozsonyban, érseki kuriánkban, 1623 szeptember havának 10. napján. Pázmány Péter m.p. esztergomi érsek, /L.S./
Törös János szentszéki jegyző.

.....

ÁBTL 3.2.5. O-8-239 50.

2.

Mindszenty 1945.

Krisztusban kedves Híveim!

Miután a véres világháború teljesen véget ért, s a fegyverek zaja a föld minden tájékán elcsendesült, (s borzalmas pusztulás és a megdöbbentő lelki eldurvulás befejeztével) súlyos feladatok előtt áll az emberiség. Le kell-e számolnunk az elhibázott, gyűlölködő és szörnyűséges múlttal, fáradságot, áldozatot nem kímélve kell felépítenie a jövőt. Nekünk magyar katolikusoknak sincsenek egyéb feladataink. Ezeket kell megoldani nekünk is, hiszen a háború borzalmai bennünket talán jobban megviseltek, mint másokat, s a boldogabb jövő felépítésére is talán inkább rászorulunk, mint mások.

Előző közös körlevelünkben már megemlékeztünk arról, miképp számolhatunk le a könnyelmű, elhibázott és vétkes múlttal, jelenlegi szózatunkat pedig annak a kérdésnek szenteljük, hogyan kell felépítenünk az annyira várt békésebb és rendezettebb jövőt. Felszólalunk elsősorban azért, mert a jövő kialakulásának egyik fontos, talán döntő fordulata elé érkezünk. Választások előtt áll a magyar nép. Nagyon sok függ attól, hogy a jelen körülmények között milyen irányban nyilvánítja meg akaratát az ország. Lelkiismeretbe vágó kérdés ez, és épp ezért kötelességünknek érezzük, hogy a fontos elhatározás előtt híveink segítségére siessünk. Nem avatkozunk be a választási küzdelembe, nem foglalunk állást egyetlen párt mellett sem, de az igazság és a kötelesség elveit kifejtjük, hogy minden katolikus hívő színtük válasszon.

Az állam élet jövő berendezkedése kétségtelenül csak a demokrácia elvei szerint történhetik. A demokratikus gondolatot már előző pásztorlevelünkben is bizalommal üdvözlöttük. A zsarnokságtól már eleget szenvedett a világ. Zsarnokság erőszakolta ránk egy ember akaratát jobb sorsra érdemes népekre. Zsarnokság hajszolta be Európát a szörnyű háborúba. Zsarnokság folytatta az öldöklő küzdelmet egészen az értelmetlen öldöklésig. Zsarnokság gázolt bele évekig az emberiség legszentebb jogaiba.

Megvetette a lelkiismereti szabadságot, lábbal tiporta a szülők jogát gyermekeik nevelésében. A zsarnokság tagadta még gondolatban is, hogy az

emberi személynek joga volna az önálló érvényesülésre, képességeinek, hajlamainak, egyéni hivatásának szabad kifejelesztésére.

A zsarnokság eme visszaélésével számol le a demokrácia. Természetesen nem az a demokrácia, mely az egyik emberi személy korlátlan uralma helyébe egy másikét állítja, nem az, amelyik az egyik embercsoport önző és féktelen uralmát egy másik csoport hasonlóan önző és féktelen hatalmaskodásával váltja fel. Az igazi demokrácia alappillére, hogy sértetlen természetjogi elveket ismer el, melyekhez soha semmiféle emberi hatalomnak nyúlnia nem szabad. Az igazi demokrácia arra törekszik, hogy ahol valamely ok folytán ezek a jogok uralomra nem jutottak, azok ott is minél előbb elismeressenek és tiszteletben tartassanak.

Az igazi demokrácia a lelkiismereti szabadságot, a szülők jogait, a munkásnak szabad egyéniséggé való kialakulását, a munka rabszolgaságának megtörését írja zászlájára. E célok érvényesítése érdekében mozgósítja erkölcsileg kifogástalan eszközökkel a társadalom minden rétegét, erre a célra veszi igénybe minden jobb érzésű egyén közreműködését. Mi örömmel fogjuk látni, ha majd a magyar népet az emberiség e nagy törekvésének szolgálatába állítják. Örömrünk annál nagyobb lesz, mert a demokrácia ezen értelmezése tökéletesen megfelel azoknak a bölcs, mély és evangéliumi elveknek, melyeket dicsőségesen uralkodó XII. Pius pápa 1942. évi karácsonyi beszédében a jövő társadalmi berendezkedés alapjaiként mutatott be. Örömmel üdvözlöttük a győztes hatalmak vezetőinek ajkán elhangzott kijelentéseket is, valahányszor ezek a nyilatkozatok az emberi személy méltóságát, komolyabb megbecsülését jelöltek meg a jövő demokratikus fejlődés feladatainak. Hisszük, hogy ezek az eszmék szebb világot teremthetnek.

Hisszük, hogy általuk az emberiség közelebb jut célja felé, hisszük, hogy megfelelnek a Mindenható Úr Isten szent akaratának, aki azt kívánja, hogy minden ember szabad közreműködésével fogadja el az isteni megváltás és kegyelem egyetemesen felajánlott drága ajándékát.

Ez az öröm és bizalom buzdított arra, hogy májusi körlevelünkben megértést tanúsítsunk a magyar demokrácia jelentkezése iránt. Voltak ugyan már akkor is aggodalmaink, de inkább a jót tekintettük, ami több helyütt megnyilvánult. Bízunk abban a megértésben, mely az Egyház és munkája iránt a demokrácia képviselői részéről udvarias szavakban, szép ígéretekben, néha még tettekben is megnyilatkozott. Ezt láttuk, erre építettünk. A bajokról és az előforduló visszaélésekről pedig úgy vélekedtünk, hogy ezek a kez-

dődő új rendszer kinövésai, hibák és gyarlóóságok, amelyek az élet belső rendeződésével hamarosan meg fognak szűnni.

Váramozásunk hosszú és türelmes volt. Többször úgy éreztük már, hogy fel kellene szólnunk, de nem akartuk a kibontakozást megzavarni, nem akartuk jó szándékú emberek bizalmas és szorgos fáradozásait nyílt állásfoglalásunkkal nehezíteni. De most, a választások előtt nem hallgathatunk már. Meg kell mondanunk, hogy a magyar közéletben sok, nagyon sok oly jelenséget tapasztalunk, melyek a tiszta demokrácia elveivel éles ellentétben vannak. Meg kell mondanunk, hogy ez az irányzat újabb veszélyekbe sodorhatja szerencsétlen és súlyosan megpróbált hazánkat. Meg kell mondanunk, hogy keresztény választó nem adhatja szavazatát olyan irányzatra, mely újabb elnyomást, újabb erőszakos uralmat, a természeti törvények mellőzését felelőtlenül és sűrűn elköveti.

Éppen elég szégyen volt az országra, hogy egy évvel ezelőtt az akkori vezetők gyengeségéből, tág teret engedünk idegen megszállók erőszakoskodásának. Legalább most kellene a múlt hibáit az emberi jogok

Lelkiismeretes tiszteletben tartásával jóvátennünk, hogy a világ becsülését valamiképp kiérdemeljük.

Legjobban fáj és legkíméletlenebb seb az, hogy a házasság felbonthatatlanságát, melyért a múltban is annyit küzdöttünk és amiben a magyar nemzet újjászületés legbiztosabb zálogát szeretnénk látni, az ideiglenes nemzeti kormány hitünk szerint illetékességét messze túllépve szükségtelenül, a keresztény hívők érzelmeivel nem számolva, súlyosan meglazította. Nem található a világon még egy állam, mely a házasság felbonthatatlanságának kérdésében annyira ledér álláspontot képviselne, mint az új magyar házassági rendelet. S mindez nem tekinthető egyszerű hibának, nem emberi kisiklásnak, hiszen a természetjog egyik fontos követelményéről, a házasság felbonthatatlanságáról van szó. Mit várhatunk mi attól a demokráciától, azoktól a pártoktól és irányoktól, amelyek felhatalmazás és illetékesség nélkül is hozzá mernek nyúlni az egészséges társas lét, ilyen lényeges alappilléreikhez? Számíthatunk-e arra, hogy ezek az emberek hatalomra jutva, a természetjog alapkövetelményét lelkiismeretesen tiszteletben fogják tartani, ha a hatalom és illetékesség nélkül ennyire belenyúlnak abba a törvénybe, amelyet minden ép erkölcsi érzékű és sok hazáját szerető férfiú a legfontosabbnak tart?

Meg kell említenünk, hogy a földreform rendelet több részletében olyan törekvéseket árult el, mintha bizonyos társadalmi osztályok egyszerű gaz-

dasági tönkretételét célozta volna. Néha még hangok is hallatszottak, hogy ez az intézkedés büntetés a magyar birtokos osztály múltjáért. Ám megfelel-e mindez az igazságosságnak, megfelel-e a természetörvénynek? He-lyes-e a kollektív igazságszolgáltatás elvei, szabad-e a jog és törvény ural-mára törekvő társadalomban azt vallanunk, hogy az egyik testvér hibájáért bűnhődjék a másik, s az ősanák nagyon kétséges mulasztásait szenvedje-e meg az unokák kései nemzedéke? A földosztásnál pártpolitika érvényesült és katonáink is kimaradtak a földosztásból.

Nem a földbirtokreformot tesszük itt bíráló tárgyává, hanem a benne megnyilvánuló bosszúálló szellemet, mely ígéri ugyan a vagyonukból kifor-gatott tulajdonosoknak a jóvátételt, de az ígéretből aligha lesz valami. Ma-gára a reformra is kénytelenek vagyunk megjegyezni, hogy végrehajtásában is nélkülözötte a megfontoltságot és méltányosságot és ennek az elsietett, szenvedélytől fűtött munkának gazdasági következményeit sínyli és ki tudja, mily hosszú ideig sínyleni fogja az egész lakosság, főleg a városi dolgozók. Még inkább meg kell döbbenünk, ha arra nézünk, hogy ez az erőszakos-ságba hajló rendszer milyen közszellemet teremtett az ország egyes intéz-ményeiben. Országszerte, de egyes vidékeken különösképpen örömeiket találják abban, hogy üres gyanú, egyéni neheztelés, személyes sérelem, titkos pártmesterkedések miatt fogjanak le férfiakat, akik maguk sem sejtik, hogy mi az elfogatásuk oka és senkinek megtudni nem sikerült, a vidéki hatal-masságok szigorú eljárásának végső indítékát. Papot, aki esztendőkönn át szanatóriumokban ápoltatta magát gyenge tüdeje miatt, nehéz bémunkára ítélnék pusztán azért, mert az illető tiltakozott egy katolikus falusi egyesü-let jogtalan felosztása ellen.

Szent István-napi beszédért napokra elzárnak papokat, s hogy fenyege-tésüknek nagyobb nyomatékot adjanak, a politikai rendőrség vezetője kije-lenti, hogy Szibériába viszik a papokat, ha továbbra is állást foglalnak a mai rendszer ellen. Mindez lehet ugyan egyesek túlkapása, de a túlkapások megdöbbenően sokasodnak. S alig következhetnének be, ha a kormányzat erős volna, ha a pártokat a törvénytisztelet szellem hatná át. Nem jutottunk volna be a jelenlegi bizonytalanságba, ha a vétkesek hibái fölött könnyen szemet nem hunynának, s a garázdálkodók nem éreznék magukat védettek-nek. Ezekkel az állapotokkal szemben az erkölcsi rend igazságosabb és jog-szerűbb alapján álló a természet, valamint Isten törvényeit tisztelő kormány-zást akarunk.

A főváros népe lelkesedéssel vett részt a Szent Jobb körmenetén, az ország népe örült az amerikai hadsereg nemes cselekedetének. Mégis a Szent István hetét használta fel a kormány egyik tagja, hogy a tanárok átképző tanfolyamán Szent István ellen kemény támadást intézzon, hivatalos hatalommal fenyegetse meg azokat a tanárokat, akik másképp mernek érezni, vagy gondolkodni, mint ők. Az átképző tanfolyam másik előadója nyíltan az iszentagadást hirdette meg, a jövő iskola irányító szelleme gyanánt.

Mindenfelé azt látjuk, hogy az alapvető jogokat vetik meg, s a társadalom leghatalmasabb pilléreit. Az erkölcsiséget és igazságot semmibe veszik, vagy pedig lábbal tipornak hagyományokat és olyan eszményeken, melyek a szenvedő magyar népet ismét lelki felemelkedésre, a nemességre és áldozatkészségre nevelnék. Pedig a rombolás helyett mennyi más sürgősebb és nélkülözhetetlenebb teendő várna megoldásra! Ne beszéljünk most a gazdasági bajokról, erről a kormány és a hatóságok nem mindenkor tehetnek. De szégyenkezve állapíthatjuk meg, hogy Magyarországon vonatokat, ha nem is rendszeresen, de mindenesetre megdöbbentő gyakorisággal, ismeretlen fegyveres rablók támadják meg, akik sokszor a szerencsétlen utasok utolsó betevő falatját, végső megmaradt ruháját veszik el. Ilyen szörnyű állapotok elképzelhetetlenek voltak előttünk, nem hittük, hogy valaha hazánk földjén ezt kelljen tapasztalnunk. A rendőrségünk pedig ugyanakkor papokat tart fogva szentbeszédek miatt s védtelen polgárok internálására rendezkedik be.

Vajon az a kormány, mely ily állapotokat tűr, vagy ezekkel szemben tehetetlen, nem fog-e a politikai erőszak zsarnokságával szemben még gyöngébbnek és zavartabbnak mutatkozni? Naponta imádkozunk, hogy a magyar nép jobb érzelmű rétegének legyen elég szabadsága a választásokon akaratának megmutatására.

Titeket pedig, Kedves Híveink, felszólítunk, hogy fontoljátok meg szavainkat s a választás alkalmával adjátok szavazatokat arra a jelöltre, aki az erkölcsi tisztaság, a jog, az igazság és a rend érdekében fog síkra szállani, s képes lesz küzdeni a jelenleg szomorú állapotok visszaélései ellen. Ne rettenjete meg a gonoszság fiainak fenyegetéseitől! Könnyebb egyszerű fenyegetést elszenvetni, mint rálépni arra az útra, ahová meggondolatlan és lelkiismeretlen emberek csábítani akarják a magyarságot. Az erőszak természete az, hogy ma csak szavazatot kényszerít ki, holnap már fenyegetésekkel szorít munkára, holnapután háborúba visz, majd erőszakkal a megsemmisülés-

be kerget. Az erőszak olyan, hogy ma a házassági köteléket lazítja és a fiatalságot zülleszt, holnap az erkölcsi szabadságot kívánja állandóvá tenni, holnapután a férfiak tömege minden lovagiasságot és tisztességet félretéve, vad állatiassággal törnek rá a védtelen nőkre, hogy szenvedélyeiket kielégítsék. Nem kell sokat magyaráznunk, hogy a zsarnoki szenvedély és az általa megrontott tömegösztönök hová vezethetnek. Még élénkebbek emlékeink, még könnyű felidézni lelki szemünk előtt a közelmúlt gyászos emlékeit. Ne feledjük a súlyos figyelmeztetéseket, ne feledjük és vonjuk le következtetésünket. Magyar édesapa, magyar katolikus édesanya, aki felelősséget érez gyermekei lelki tisztasága, földi és örök boldogsága iránt, nem habozhat a választások előtt. Csak olyan jelöltre adhatja szavazatát, aki emberileg szólva kezességet nyújt, hogy ilyen világ, ilyen szellemiség, ilyen eltévelyedések, többé nem ismétlődnek a magyar földön. Ámen.

Esztergom, 1945. október 18.-án.

A magyar püspöki kar nevében:
Mindszenty József
Bíboros, hercegprímás,
esztergomi érsek

XIX-J-1-d (6.d.)

IX/1 MAGYAR
KÖZPONTI LEVÉLTÁR

3.

- 1 -

2461

Miniszter Úrnak
Berei Államtitkár Úrnak
Sebestyén Károly Úrnak
Politikai oszt.

Nyílttávirat.

Roma, 1948. dec. 29.
Diplomag Budapest

20.20

Szerda esti lapok továbbra is terjedelmesen de nem mindig első oldal-
on foglalkoznak. Kommentárjaik minoségek. Osservatore Romano csaknem
egész NEMZETI első oldalt betöltően közli világviszhangot pápák és
pátriárkák katolikus szervezetek és pápához intézett táviratát
alábbi bevezetéssel.

Mindszenty letartóztatásának viszhangja nem lehetett szélesebbkörű
és mélyebb amint igazolja a mindenütt befutó kommentárok és a
vádak halmaza melyeket váratlanul zúdít a nemzetközi kommunista
sajtó - az egyedüli amelyik helyesli a történeteket - kiváló herceg-
primásra aktívan múlt héten - s most látni mennyire önkényesen -
valószínű meggyezést és a feszültség enyhülését jelezték.

Mint már az első hírek óta kiemeltük Magyarországon és máshol a
vádak mindig ugyanazok mindenki ellen akit - ki kell küszöbözni a
nemzeti életből " / Mindszenty ellen használt mondat a szakszervezeti
vezetők által rendezett megmozdulásokon/. Rendszerellenesség vádjától
automatikusan eljutnak a "reakcióhoz", a háborús uszítókhöz majd
miután elimináltak vagyis nem védekezhetnek nyilvánosan a komkedés
vádjáig és az összeesküvésig és nem ügyelnek arra hogy aki tényleg
ilyen veszélyes körülmények közé kerül nem vállal harcias feladato-
kat, nem teszi ki magát és kizádó szándékait a törvényes megtorló
intézkedések erejének.

Nem tudni meg semmit arról hol van a bírók milyen fejleményt vesz
a vád ellene és mikor kerül sor a perre.

Természetesen már Népbírósról beszélnek és a "a vádlott" beisma-
rásáról. Hír ami nem hiányozhat az ilyesfajta letartóztatások után
bármennyire meglepések legyenek is a vádak. Emléksünk Stepinac peré-
re, ahogy a náciizmus és fasizmus által megrendezettük során az is
azonnali beismeréssel kezdte elég hogy a szabadság a vallás az egyház
jogainak bátor harcosai ne engedjenek a letartóztatással való fenye-
getésnek vagy annak a hiszolgának hogy engedékenység esetén eltakin-
tenek az eljárástól hanem szilárdan álljanak ellent annak aminek nem

Magyar Országos
Légió

kezzenek felette hanem büszkék legyenek rá hogy fenntartottak és fenntartják elég egyszerűen igaz embernek lenni. Felette állnak annak hogy beismerésben levőnek nyilvánítják őket hiszen a beismerés csak vád alatt a levő bűnökre vonatkozhat. Hogy milyen az általános méltatlankodás közepette a katolikusok lelki állapota esőáradat-érzésük a bátor főpap iránt szolidaritásuk ami eltűlti őket az új kegyetlen megpróbáltatás alatt melyet az Egyház maga is el szenved egyik kitűnő püspökének személyében a fiú gondolat amely mindenkinen árad a Szentatya felé ebben a sok régihez csatlakozó új és fájdalomba bizonyítja a már minden felől érkező üzenetek püspöki tárcálatok intézményeké személyiségeké együtett részvétel teltetésében alánban.

Velics 6364

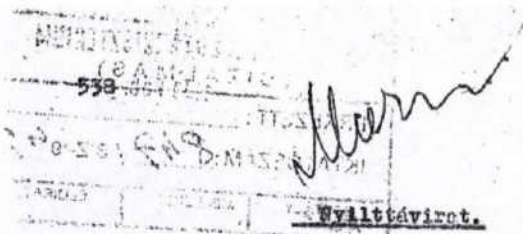
 1948. dec. 30.

Érke: 1948. dec. 30k.

6.00

Gép: Ko

4.

Minister urnak
Eszeli államtitkár urnak
Tájékoztatási osztály
Politikai osztály

Roma. 1949. febr. 12.

20.00

Diplomaz Budapest

Szombatesti Összvetore közli szent concistorialis congregatio febr12-. nyilatkozatát miszerint „x” nemcsak szentségtörő kezeit merésszétek feladni Mindassentyre, hanem törvényesség elé is hurcolták és igazságtalan ítéllettel megakadályozták érseki funkcióinak gyakorlásában „ congregatio figyelmeztet, hogy mindenki aki közvetve vagy közvetlenül is részese cselekedetben latae sententiae és infamia iuris kiközösítés alá esik. Lap röviden küvetségi timentésről amit „ lakosság legnagyobb rokonszenvvel kísért ” Republica hosszú cikket egyháznak adott állami szubvenciókrol. Rámutat, hogy pápának magyar püspökhöz írt levele megütkezés nyilvános kifejezéséről beszél . Levelet tehát nyilvánosságnak szánták amit magyar püspöki kar nem tartott helyesnek és érvei hatására szentszék elhalasztotta küszdételt

Szekeres 117

1949. febr. 13.

Esk: 1949. febr. 13.

01.30

Gépt: Bo

Magyar Országos
Levéltár

XIX-3-1-j-Voluban-10-14-829-1849

(101)

Ced

5.

Mindszenty bíboros

NZN kiadó Zürich

A kiadvány szerzőjének nevét politikai okokból egyelőre nem kívánatos közölni. A kiadvány azért jelent meg, hogy az egyház ellenségeit jobb belátásra bírja.

Előszó

A történelem folyamán Magyarország harmadszor állja útját a keleti barbár terjeszkedésnek. A tatárok ellen Ugrin érsek, a törökök ellen Tomori érsek és mindegyiknél rosszabb bolsevista terjeszkedés ellen Mindszenty bíboros védte meg a nyugati kultúrát.

Először rövid életrajzot ad, melyből különösen kiemeli atyja jellemének szilárdságát, hangsúlyozza, hogy a nyilas rémuralom alatt Mindszenty állott az ellenállás mozgalom csúcsán. Mindszenty működését jellemezve megállapítja a kiadvány, hogy Mindszenty a katolicizmus megmentésének érdekében mindenkor harcolt az orosz elnyomás a pánszlávizmus és kommunista ellen. Mindszenty célkitűzéseit összefoglalva a lelkiismereti szabadság és az erkölcs védelmezését jelöli meg, melyet úgy kívánt a jobb jövőbe átmenteni, hogy az egyház jogait kompromisszum nélkül megőrizte a hatalmi elnyomás ellen. Megemlíti Mindszentyről, hogy a dolgozók tömegei rajongva szerették és minden egyes alkalomkor, amikor beszélt a munkásnegyedekben százezrek hallgatták.

A kiadvány Mindszentynek két levelét közli egymás mellett. Az egyiket Szálasynak címezte, a másikat a mai magyar kormánynak. A Szálasyhoz címzett levélben tiltakozik a „megsemmisíteni, vagy megsemmisülni” politika ellen, megemlítve, hogy a magyar nép már sokszor állott a megsemmisülés határán, de Muhi, Mohács, Világos, Trianon után elképzelhető, volt a feltámadás, most azonban a pusztulás nemcsak politikai, hanem erkölcsi kérdés is lesz. Levelét hazafias üdvözléssel zárja. A mai magyar kormányhoz írt levelében tiltakozik az ellen, hogy kényszerítik az embereket a pártba való belépésre és tiltakozik továbbá a kémrendszer ellen. Levelét tiszteletteljes üdvözléssel zárja.

A kommunistáknak az egyházhoz való viszonyáról írva kijelenti a kiadvány, hogy moszkvai utasításra voltak „kedvesek”, de ez pusztán taktika volt, mert a kommunista taktika alapvető vonása az ellenfeleknek egymás után való likvidálása. A végcél kétségtelenül az egyháznak és minden olyan tényezőnek a megszüntetése, akik nem kommunista irányban befolyásolják a népet.

A kommunista kormány öt pont teljesítését követelte Mindszentytől, amelyek:

- 1./ A köztársaság elismerése,
- 2./ a földreform elismerése,
- 3./ az egyház demokratizálódása,
- 4./ egyházi iskolák államosítása,
- 5./ az államtól kapott anyagi juttatások 20 éven belüli megszüntetése.

A katolikusok válasza a következő volt:

- 1./ nem az egyház hatáskörébe tartozik új államformák elismerése,
- 2./ a földreform régi követelése az egyháznak, de igazságosan,

A 3./ pontra nem válaszoltak, az egyházi iskolák államosítására vonatkozólag kijelentették, hogy azt sohasem fogják elismerni, mert a tanításra egyenesen Istentől kaptak utasítást. Az anyagi juttatásra vonatkozólag kijelentették, hogy az nem történik ellenszolgáltatás nélkül.

Mindszenty álláspontja mindezekben a kérdésekben az volt, hogy csak a nyers terrornak enged, hogy a nép erkölcsi meggyőződését átmentse a jobb jövőbe.

Mindszenty magatartásának lényege az a felismerés volt, hogy az egyház örök és a terror győzelme bármennyire is dühöng az, ezt nem érinti. Az állammal való együttműködésre vonatkozóan kijelentette, hogy azt csak akkor lehet megvalósítani, ha a kommunisták erre hajlandók. Különösképpen lehetetlen volt együttműködni a magyar kommunistákkal, mivel azok a moszkvai utasításoknak végrehajtói. A magyar kommunista vezetőknek mindössze annyi kapcsolatuk van Magyarországhoz, hogy ott születtek, de nagy többségükben idegen fajúak és nem keresztények, továbbá nem ismerik a magyar viszonyokat. Emellett stratégiájuk merev, szolgai másolása az orosz példának.

A kommunista terror látszólag megerőltetés nélkül győzött, amint azonban az első szabad katona meg fog jelenni az ország határán a látszólag oly ha-

talmas rendszer kártyavárként fog összeomlani egész marxista al- és felépítményeivel együtt. Általánosságban a terrormódszert három fővonás jellemzi:

1./ gazdasági leigázás, 2./ félelemkeltés, 3./ hazugság.

1./ A lakosságnak több mint fele állami szolgálatban áll és mindazokat, akik nem „lojálisak” hagyják éhen veszni. Fellebbezés általában nincs. A magán-gazdaságot szigorúan ellenőrzik. Élelmiszerhez a legnagyobb éhség idején csak a Párt beleegyezésével lehetett jutni. Lakást csak a Párton keresztül lehet kapni.

2./ Egész kémhálózat létezik. A kémek mindenütt jelen vannak, kávéházakban, rendezvényeken és még a templomokban is. Mindazokat, akik szerintük nem ismerik el a „népi demokráciát” a legjobb esetben koncentrációs táborokba internálják.

3./ A sajtó minden kérdésben hivatalos kommunista álláspontot képvisel és így még a „Reuter” és az „AFP” tudósításait is tartózkodással kell fogadnunk. Ellenzéki sajtó nincs, az ellenzék is a kormány zsoldjában áll.

A kommunista taktika főbb pontjai:

- 1./ Materialista világnézet prédikálásával az egyház megsemmisítése.
- 2./ Katolikus egyesületek feloszlata.
- 3./ Ál-leleplezések arról, hogy az egyházi iskolákban fegyvereket rejtegetnek.
- 4./ Tankönyvmonopólium, fakultatív vallásoktatás ürügye alatt a vallásoktatás megszüntetése.
- 5./ Pillanatnyi csendélet, amelyet senki sem vett komolyan.
- 6./ Az iskola-harc. Sajtókampánnyal kezdődött és lényege azt volt, hogy az ifjúságot kommunista módon neveljék.

Ezzel párhuzamosan folyt a katolikus szociális intézmények megszüntetése, népkonyhák beszüntetése, azzal az ürüggyel, hogy szociális segítség leple alatt tilos politikai tevékenységet folytatni. Erre a célra külön felbérelt „agent-provocateur”-öket használták. Betiltották a katolikus gyermekek üdültetését is. Még a templomban sem volt meg a vallásszabadság, ott is kémek voltak. Ez a harc Mindszenty bíboros elítéltetésével kulminált.

A Mindszenty elleni tevékenységet olyan előcsatározásokkal kezdték, mint: igyekeztek szembeállítani Mindszentyt a püspöki karral, tiltakozó leveleket gyártottak Mindszenty ellen vagy kommunista nevelőotthonokat átkereszteltek katolikus névre és ezekkel írtak tiltakozást. A magyar katolikusok hitét Mindszentyben azonban nem tudták megingatni.

Az ellenálló Mindszentyből napok alatt reakciós náciit csináltak, pásztorleveleit cenzúrázták, de minden eredmény nélkül. Végül is a Kominform nem tűrhette tovább, hogy a vasfüggönyön túl is érvényesülhessen az emberi szabadság és egyenes utasítást adott Mindszenty letartóztatására. Háromféle eset volt lehetséges a „likvidálás”-nál:

- 1./ szökési lehetőséget nyújtani és a határon elfogni;
- 2./ „betegség”;
- 3./ nyílt erőszak.

A bíboros nem volt hajlandó szökni, mondván, hogy „A pásztor nem hagyja el juhait”. Végül is harmadik megoldást választották és az előjátékok után („önkéntes” tömegtüntetések, Zakar letartóztatása) letartóztatták Mindszentyt.

A vád: Tiltott valutázás, Kémkedés, Hazaárulás és a Köztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése. Ez a tipikusan „népi demokratikus zsargon” azt jelenti, hogy:

Valutázás: Nem volt hajlandó a kormánynak átadni a külföldi segélyeket.

Kémkedés: Kapcsolatot tartott fenn külföldiekkel, hogy tájékoztassa a külföldet a tényleges helyzetről.

Hazaárulás: Tiltakozott a magyar nemzet szolgasága ellen. Felemelte szavát a nem náci sváb kisebbség szörnyen kegyetlen deportálása ellen és nem egyezett bele az egyházi iskolák államosításába.

Köztársaság-ellenes tevékenység: Sohasem titkolta, hogy reméli, hogy kommunista rémuralom nem fog sokáig tartani és hogy elképzelése a jövőre egy Duna-konföderáció.

Ezek Mindszenty „bűnei”. Olyan tettek és tények, amelyekért az egész civilizált világ az emberiség egyik kiemelkedő hősének tekinti. Ha így nézzük a kérdést, akkor a beismerésről szóló hivatalos magyar jelentés csak azt jelentheti, hogy Mindszenty utószor is szemébe vágta az igazságot hóhérainak.

Világviszhang!

Zürichi rádió: „Ma már nyilvánvaló, hogy Mindszenty küzdelme és sorsa,

már nem a katolikusok ügye, hanem mindazoké, akik a nyugti jogrend és szabadság alapján állanak.” (1949. január 13.)

Felesleges lenne a beszédek és cikkek ezreit méltatni – írja a kiadvány, de ki kell emelni Guiller von Pamiers püspök beszédét, aki azt mondotta: „Még ma is vannak emberek, akik azt hiszik, hogy a kommunizmus és az egyház megfér egymással, ezek az emberek elfelejtették azt, hogy a kommunizmus nem csak gazdasági rendszer, vagy politikai állásfoglalás, hanem világnézet, amely az istentelen materializmus álláspontján áll. Ez a világnézet, harcot hirdet a vallás, a templom, a katolikus intézmények szervezetek és iskola ellen. Ezekkel pedig nem lehet együtt dolgozni. Ha vannak eltévelyedett keresztények, akik közreműködnek a kommunizmus győzelmében, akkor ők lesznek működésük első áldozatai.”

A Svájci Katolikus Népegylet kiáltványa ezt írja: „Sokan üzentek már hadat az egyháznak de legyőzte-e valaki? Az eretnekeket elfelejtették és az idő emléküket is elmosta.”

A kiadvány idézi azonban a nem-katolikus közvéleményt is – mint írja. Az „Orientierung” miután bejelenti, hogy őt még a Kominform-táborban is komolyan veszik azt írja: „Az egész világ szimpátiával fordul a hős bíboros felé és senki nem veszi komolyan az ellene felhozott vádakat, hanem úgy tekintik azokat, mint lemásolását a náci likvidáló módszernek. (1949. január 15.)

Miután Magyarországon a katolikusüldözést bolsevista-zsidók vezetik, mint Rákosi, Révai, Gerő, Ries, Farkas, Vas közölnünk kell az „Israelitische Wochenblatt” cikkét is, nehogy a Magyarországi eseményekért a zsidóság egészét tegyék felelőssé.

„Nálunk, zsidóknál senki sem áhítja jobban a vallásszabadságot” – írja fenti lap. – Ha másért nem, azért is tiltakoznunk kellene, mert tudjuk, hogy a tört majd nekünk szegeznek legközelebb.”

Az „Orientierung” azt írja: „Beérhetjük”-e most is a pusztta tiltakozással? Mint katolikusok hiszünk a szellem hatalmában és tudjuk, hogy a mártír vér nem ömlik hiába.

Mindenesetre helyes lenne a kulturális, sport és szociális kapcsolatokat teljesen megszakítani Magyarországgal. Meg kell állapítanunk, hogy a világ katolikusai között sokkal kisebb az összetartás, mint a zsidók, szabadkőművesek, szocialisták és liberálisok között.”

Mindszentyt az egész világ tisztelete veszi körül, mint olyan embert, aki kompromisszum nélkül képviselte a legnehezebb helyzetben a katolikus igazságot. Magyarország idegen megszállása idején Mindszenty a katolikus

tradíciók igazságosságát hirdette. Betetőzve dicső tetteit a soha nem látott terror idején feláldozta saját személyét, hogy egyházát a további véráldozatoktól megkímélje.

Befejezésül közli a kiadvány Mindszenty utolsó levelét a magyar püspökhöz.

MOL XIX-J-1-j (Mindszenty gyűjtemény)

6.

I. Mindszenty-ügy. – „Emberi jogok” kérdése

Mindszenty letartóztatása után az angol államférfiak egész sor rágalmazó kijelentést tettek, így többek között Herbert Morrison brit „munkáspárti” miniszter, McNeil külügyi államtitkár és Bevin. Amerikai részről Acheson külügyminiszter február 9-én megfenyegette Magyarországot, hogy a Mindszenty-ügyet az UNO elé viszi.

Amikor a magyar kormány a kémkedési ügyben súlyosan kompromittált Chapin követ visszahívását kérte, az USA-kormány „megtorlásul” február 9-én minden indokolás nélkül kiutasította a washingtoni magyar követség titkárát.

A per tárgyalása előtt a budapesti amerikai és angol követségek engedélyt kértek arra, hogy hivatalos képviselőiket a tárgyalásra elküldhessék. A magyar kormány ezt azzal utasította vissza, hogy a tárgyalás nyilvános és hivatalos követségi képviselők külön bebocsátásának nincs helye.

USA-ról február 4-i jegyzékben kérték, hogy az USA-kormányának egy megfigyelője részt vehessen a tárgyaláson. Magyar-ról ezt a részvételi formát is visszautasították. – Brit-ről a követségi tisztviselők tárgyalási részvételének visszautasítására ugyancsak február 4-én közölték, hogy az ügygel kapcsolatban a brit kormány fenntartja magának a békeszerződésben biztosított jogait. A magyar külügyminisztérium, visszautasítva ezt a jegyzéket, közölte, hogy Mindszenty-ügy tárgyalása teljes nyilvánosság előtt történjék, több angol tudósító jelenlétében. Február 10-i viszontválaszában a brit követ már konkrétan a békeszerződés második és harmadik paragrafusának megsértésével vádolja a magyar kormányt. A február 25-i magyar válaszijegyzék ezt az állítást azzal utasította vissza, hogy a „békeszerződés nem kötelezi Magyarországot fasiszta, és demokrácia-ellenes elemek védelmére, sőt ellenkezőleg, ezek kiküszöbölését írja elő.” A brit követség március 15-i jegyzéke, a brit-kormány a békeszerződésben biztosított jogaira hivatkozva azt állítja, hogy a tárgyaláson való részvétel megtagadása megakadályozta a brit követet a békeszerződésből folyó funkcióinak végzésében. Az április 1-i magyar válasz visszautasítja azt az állítást, hogy brit követségi képviselő a békeszerződés értelmében joggal vehet részt magyar bírósági tárgyaláson.

Az április 2-án átadott USA és angol jegyzékek megállapítják, hogy Magyarország a békeszerződés 2. §-ában az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tekintetében fennálló kötelezettséget megsértette és „felhívják a magyar kormányt, hogy a jogsértések orvoslására azonnali lépéseket te-

gyenek.” A magyar KÜM mindkét jegyzékre április 8-án válaszolt. Az USA követségnek adott válaszában megállapítja, hogy az nem egyéb, mint „minden konkrét adat, bizonyító tény és érv nélkül pusztán és kizárólag üres kijelentések és alá nem támasztott állítások halmaza, melynek nyilvánvaló célja uszító propaganda szolgálata.” Leszögezi, hogy a magyar kormány a békeszerződés szerinti alapvető emberi szabadságjogokat biztosította és utalt a békeszerződés 4. cikkelyére, amely előírja, hogy megakadályozzon minden olyan tevékenységet, melynek célja, hogy „népet demokratikus jogaitól megfosssa.” Az USA jegyzékét a „magyar belügyekbe való hallatlan beavatkozásnak és a magyar köztársaság szuverenitása és demokratikus berendezkedése elleni ismételt durva támadásnak” bélyegzi.

A briteknek szóló válasz utal arra, hogy a brit kormány voltaképpen a középkori nagybirtokokat és kapitalista monopóliumokat védelmezi, mert csak ezeknek a jogait korlátozták Magyarországon. A békeszerződés brit értelmezése egyben a régen uralmon volt reakciós és fasiszta rendszer híveit kívánja támogatni.

Az imperialisták időközben – április 2-i jegyzékükkel egyidejűleg – Bolívia és Kuba útján az ENSZ elé vitték a békeszerződés állítólagos magyar és bolgár részről történt „megsértésének” ügyét. Az ENSZ közgyűlés április 11-én 30:7 (20 tartózkodás) arányú szavazással napirendjére is tűzte az ügyet. A közgyűlés április 30-án elfogadta a bolíviai indítványt, mely szerint a közgyűlés „reményét fejezi ki, hogy sürgősen komoly intézkedések fognak következni, amelyek a szerződésnek megfelelően az emberi jogokat és szabadságjogokat is biztosítják.”

1949. április 19-én Trigve Lie meghívta a magyar kormányt az ENSZ közgyűlésére, az ügy tárgyalása alkalmából. A magyar kormány április 23-án kelt válaszában az ENSZ határozatát a magyar belügyekbe való illetéktelen beavatkozásnak minősítette és a meghívást visszautasította. Május 2-án az USA és a brit követség a békeszerződés 40.§-ára való hivatkozással közölték, hogy az ügyet az USA, a Szovjetunió és Nagybritania budapesti követeiből felállítandó bizottságnak adják át. A Szovjetunió a követi bizottságban való részvételt elhárította, tekintettel arra, hogy Magyarország a békeszerződést lelkiismeretesen végrehajtotta.

(Romániával és Bulgáriával kapcsolatban hasonló lépések történtek az USA és Nagybritania részéről, s hasonló volt a Szovjetunió válasza.)

A budapesti amerikai és angol követségek augusztus 1-én újabb jegyzékükben megállapították, hogy a követi bizottság nem tudta a békeszerződés tekintetében felmerült „vítát” eldönteni, azért felhívják a magyar kormányt, hogy az ugyancsak a 40. §. alapján létesítendő döntőbizottságba jelölje ki

képviselőjét. A magyar kormány augusztus 26-án utasította vissza ezeket a jegyzékeket és leszögezte, hogy az USA-nak és Angliának még formálisan sincs joga döntőbizottság egybehívását követelni, mert nem forog fenn az a körülmény, hogy a három követ bizottsága nem tudott megegyezni, tekintve, hogy ez a bizottság össze sem ült. Szeptember 19-én az imperialisták újabb jegyzékekben „újabb lépéseket” helyeztek kilátásba. A magyar kormány ezeket a jegyzékeket október 27-i válaszában utasította vissza. Cáfolta az amerikai és angol rágalmakat és különösen megbélyegezte azt az állítást, mintha a békeszerződés egyes rendelkezései Magyarország szuverenitását korlátoznák.

Az emberi jogok állítólagos megsértésének kérdését a különleges politikai bizottság október 4-én kezdte tárgyalni. Az USA, Bolívia és Kanada közös határozati javaslatban a döntőbíróóság felállításának kérdését a Hágai Nemzetközi Bíróósághoz utalta. A javaslat feletti vitában Visinszkij megállapította, hogy alaptalan és indokolatlan az imperialistáknak a döntőbíróósági tagok kijelölésére irányuló követelése, mert békeszerződések értelmezése tekintetében nincs is szó vitáról.

Az október 21–22-i vita során Visinszkij megcáfolta, hogy békeszerződés tekintetében vita forogna fenn és tényekkel bizonyította, hogy csupán az imperialista hatalmak manővereiről van szó, melyek a népi demokratikus országokban folytatott felforgató munkájuk fedezése és háborús politikájuk érdekében rágalmazták meg ezeket az országokat. A határozati javaslatot 47:5 arányban elfogadták.

A Hágai Nemzetközi Bíróóság november 7-én szólította fel Magyarországot, Romániát és Bulgáriát, hogy az ügyben elfoglalt álláspontjukat ismertessék.

1950. január 5-én a két követség közölte, hogy az USA, illetve a brit kormány kijelölte képviselőjét a szóban forgó döntőbizottságba, felkérte a magyar kormányt, hogy jelölje meg a maga megbízottját és kezdjen tanácskozásokat a harmadik bizottsági tag kijelölése ügyében.

A magyar kormány erre a lépésre 1950. január 16-i jegyzékében válaszolt és közölte az USA és Anglia kormányával, hogy eljárásuk teljesen jogtalan. Ők maguk ugyanis múlt év őszén még nem jelöltek ki tagokat az említett döntőbizottságba és ennek ellenére amellet szavaztak az ENSZ-ben, hogy tegyenek fel kérdéseket a Nemzetközi Bíróóságnak.

Ezeket a kérdéseket pedig azzal az indokolással tették fel, hogy a békeszerződésben meghatározott minden lépést már megtették, de sikertelenül. Mivel ez nem felelt meg a valóságnak, voltaképpen félre vezették az ENSZ-et. Az USA és a brit kormány jogilag tarthatatlan álláspontja minden kétséget kizárólag mutatja, hogy a Magyarország ellen indított hadjáratban az

emberi jogok és a békeszerződés megsértésére való hivatkozás kizárólag propagandisztikus célokat szolgál.

A Magyar Külügyminisztérium január 13-án a Hágai Nemzetközi Bíróságnak is eljuttatta válaszát, melyben megállapította, hogy mint a magyar kormány már ismételten kifejtette az USA és Nagybritánia kormányainak – utóbbiaknak semmi joguk és alapjuk nem volt az ENSZ elé vinni az ügyet.

Közölte továbbá, hogy mind az ENSZ, (melybe egyébként Magyarországot egyes nagyhatalmak kötelezettségeikkel ellentétbe nem engedték felvenni) mind a Nemzetközi Bíróság illetéktelenek a békeszerződés körüli állítólagos vitával foglalkozni és Magyarország belügyeibe beavatkozni. Az egész eljárás a bíróság előtt jogellenes, ezért a magyar kormány abban nem vehet részt és érdemi észrevételeket sem tesz az ügyben.

A magyar kormány jegyzéke megismétli azokat az érveket, melyeket az USA és Anglia kormányához intézett január 16-i jegyzékében felsorol, és amelyek rámutatnak eljárásuk jogi lehetetlenségére és tarthatatlanságára, valamint arra, hogy lépéseik csak a propaganda szolgálatába vannak állítva és hogy a felhozott vádak csak ürügyül szolgálnak a Magyar Népköztársaság belügyeibe való beavatkozásra.

A Hágai Bíróság március 30-án hozta meg döntését „tanácsadó vélemény” alakjában, megállapítva, hogy 1./ a békeszerződés értelmezése és végrehajtása tekintetében fennáll vita és hogy 2./ az érintett államok kötelesek magukat a békeszerződés megfelelő (a mi esetünkben 40.) cikkében meghatározott háromtagú döntőbizottságnak alávetni.

Április 26-án a budapesti USA és brit követségek egybehangzó jegyzékben felhívják a magyar kormány figyelmét a nemzetközi bíróság fenti tanácsadó véleményére és „feltételezik”, hogy a magyar kormány hajlandó lesz az illető kormánnyal tárgyalásokat kezdeni a kérdéses bizottság harmadik tagjára vonatkozó megállapodás céljából.

Május 26-i válaszában a magyar kormány ismét teljesen indokolatlannak és alaptalannak minősíti az USA és Nagybritánia kormányának azt a lépését, amellyel az ENSZ-hez és a hágai bírósághoz fordultak. A magyar kormánynak a hágai nemzetközi bírósághoz intézett levelére utalva megismétli ezután a magyar jegyzék, hogy a nemzetközi bíróság elé való utalása is jogellenes módon történt.

A nemzetközi bíróság július 18-án adott választ a közgyűlés által feltett 3./ és 4./ kérdésre. A válasz szerint az ENSZ főtitkárának nincs joga tagot kijelölni a békeszerződés értelmezésére egybehívandó bizottságba, ha az egyik érdekelt fél megbízottját abba nem jelöli ki.

MOL XIX-J-1-d/1

NON C'È PACE PER GLI SCOMUNICATI

I persecutori del Cardinale Giuseppe Mindszenty, Arcivescovo di Strigonia e Primate d'Ungheria, hanno fatto tutti una brutta fine. Chi lo calunniò, chi l'arrestò, chi lo torturò, chi lo giudicò, chi lo condannò è stato raggiunto da morte violenta o rinchiuso in carcere o deportato in Siberia. E' un terribile elenco che offriamo alla meditazione di coloro che si illudono di poter impunemente offendere Dio e la Sua Chiesa.

GABOR PETER, ex capo della Sicurezza ungherese, colui che ordinò l'arresto del Cardinale e gli strappò l'anello profferendo volgari insulti è stato **CONDANNATO ALL'ERGASTOLO**.

LASLO RAIK, il Ministro dell'Interno che scatenò la lotta contro il Cardinale accusandolo di preparare la guerra fra Stati Uniti e Unione Sovietica è stato **IMPICCATO** come cospiratore e spia.

LANSO KADAR, successore di Laslo Raik, che dette istruzioni sui tristi mezzi da usare negli interrogatori del Cardinale, è stato **IMPICCATO** come cospiratore e spia.

SANDOR ZALD, che diresse la propaganda contro il Cardinale, si è **SUICIDATO** dopo aver ucciso la moglie e i figli.

ISTVAN RIESZ, Ministro della Giustizia durante il processo contro il Cardinale, è stato **CONDANNATO** a 25 anni di carcere e trovato **MORTO** nella sua cella, mentre sua moglie è stata deportata in Siberia.

GYULA OSKO, colonnello, comandante del gruppo di agenti che arrestarono il Cardinale, è stato **UCCISO** mentre tentava di varcare la frontiera.

GYULA DECSI, Ministro della Giustizia che diresse l'inchiesta contro il Cardinale, è stato **ARRESTATO** sotto l'accusa di spionaggio.

FERENCZ DOMAS, organizzatore delle dimostrazioni popolari contro il Cardinale, è stato rinchiuso in un **CAMPO DI CONCENTRAMENTO**.

IMRE ZIPSA, direttore delle prigioni in cui fu detenuto il Cardinale durante il processo, è stato rinchiuso in un **CAMPO DI CONCENTRAMENTO**.

I 13 POLIZIOTTI che parteciparono all'arresto del Cardinale sono stati tutti **DEPORTATI** in Russia con le loro famiglie.

Così sono finiti gli scomunicati persecutori del Cardinale Mindszenty e tutti potrebbero finire tutti coloro che si illudono di acquistarsi dei meriti presso i loro padroni sovietici perseguitando la religione e calpestando la libertà.

IL QUOTIDIANO DEL CITTADINO N. 1 1964-1965

ore 16.30 precise

MANIFESTAZIONE

Mindszenti József hercegprímás kedden éjjel elindult Budapestre

Dr. Lukács Iván főorvos, a Rétsági járási Nemzeti Bizottság elnöke kedden este a következőket közölte a Magyar Távirati Irodával:

Mindszenti József hercegprímást október 30-án este 10 óra öt perckor a rétsági honvédség egy tisztii alakulata kiszabadította felsőpetényi rabságából, ahol három nap híján egy évet töltött, s ezzel a hercegprímás nyolcéves rabsága véget ért. Szenvedéseinek véget vetett a győzelmes magyar forradalom.

Rétság község lakossága elsőnek üdvözölhette a rabságból kiszabadult hercegprímást, akit a nyolcéves fogság se testileg, se lelkileg nem tudott megtörni. Az üdvözlésekre az első szava az volt:

— Fiaim! Ott fogom folytatni, ahol nyolc évvel ezelőtt abba kellett hagynom.

A hercegprímás húsz percet töltött baráti beszélgetésben a rétsági plébánián és főpásztori áldását adta a megjelentekre. Utána elindult budai otthonába. (MTI)

... utasítás

Szigetvári Titkosl-

Károlyi Flvtársnak

B. d. o. s.

Bp. 1958. február 24.

Tárgy: Kövesdi anyag-
nak megküldése.

Mellékelten megküldjük Kövesdi anyageit - összefoglaló,
elgazdítás és kapcsolatfelvételi jelentés - tájékoztá-
tás és tanulmányozás céljából.

Kövesdi veli való találkozó 1958. április 2-án lesz a
Fogadalmi Templom előtt 17 órakor.

Kérjük az elvtársat, hogy a kapcsolatfelvételi kiadott
feladatokról számszerűsítse be és további feladatként a
jelentésben meghatározott vonalat szabja meg.

Kövesdi veli közöljék, hogy itthon lévő hozzátartozójának
lakás problémáját megoldottuk - Budapesten szerezünk
lakást - de egyelőre még beköltözni nem lehet, mivel a
lakás a régi lakótól csak néhány héten belül fog megürülni.

Amennyiben Kövesdi levelet, vagy csomagot kíván rajtunk
keresztül küldeni, kérését teljesítjük.

Palotás Péter.

ÁBTL 3.2.3. MT-186/2

„Kövesdi” fn. ügynököt a titkosszolgálat „mesterségesen” disszidáltatta Ausztriába. A ha-
táron átszökve megjárta, hogy hazájában üldözik. Az ügynököt rendszeresen utasított-
ták a hálózati kapcsolatok kiépítésére és folyamatosan meghatározták feladatait. Az elvég-
zett munkát pedig jutalmazták. Katolikus papként a Pázmáneumból titkos jelentések
halmazát küldte. A „Kövesdi” munkájával kapcsolatos iratokat, értékeléseket, előre elké-
szített terveket, külön dosszióban összegyűjtötték, majd folyamatosan tájékoztatták BM
illetékes osztályait.

vagy az valami irányítást, vagy nem az. Ha az, ha csak általánosban is, is lehet. De éppen a tényleges határáteljesítés terén. Ha nem az semmiféle irányítást, akkor azt fogom mondani, hogy mégis melioráció és majd csak akasztunk jó emberek, akik megértik.

A tényleges határáteljesítés részleteit még nem ismerem.

Mostiban a legközelebbi félév politikájának felmérésében és ténylegesen a továbbiakra nézve irányítást. Mindenesetre Tinsbruck felé törekvés. A Tinsbruckban való megtelepedés a követelés cél. Ez vannak ismerősök. De ebben az elgondolásban is van bizonyos rugalmasság, mert ha sokkal jobb lehet kimáldozni, nem szándékosan mégis merem Tinsbruckhoz ragaszkodni.

A közönségi eseményekről Fóth Károly keresztül fogok hírt adni. Szókimondásba nehéz esetleges megbeszélési kihallgatás. (Rögzítve próbálkihallgatást is csináltunk Magyar utasokkal.) Magyar elvtárs időnként felkerem Fóth Károly és addig irányítást levezetünk internet a közönségi figyelemmel.

Mindenesetre Tinsbruck a követelés cél. Távolabbi cél és végső cél: elfutni a Vatikánba, ill. annak hivatali stábját illetékesbe kerülni.

AB I 3.2.3.

15

9/b

- 1 -

Politikai Nyomközlő
III/5. osztály.

Szigorúan Titkos!

Tárgy: "Kövessdi" Kovács Sándor
püspökkel történt beszélge-
téséről jelentés.

J e l e n t é s .
Budapest, 1957. szeptember 9.-én.

"Kövessdi" jelentés:

Kovács Sándor püspökkel történt beszélgetésem.

"1957. szeptember 6.-án d.u. felkerestem Kovács Sándor szombathelyi püspököt palotájában. Pihenőnapot tartott, mint minden pénteken és így ágyban fogadott.

Mindjárt az első szavaimnál válaszolt röviden a helyzetemet, és kértem atyai segítségét. Nagy megdöbbenéssel hallgatta szavaimat, az üdvözlés mosolya lefagyott az arcáról. "Miben lehetnék segítségére fiam?"

Kegyelmes püspök atyám ki szeretnék jutni az országból! Erről nem is beszélünk, és nem is beszélünk! Ki van zárva, hogy tabessék valamit! Azonnal elfognának! Legjobb ha azonnal eltűnőz innen! /én azonnal fel akartam állni /No azért még maradhatok egy percre, én nem félek a börtöntől felelte a püspök, de ha megtenném az egyházmegye pástori nélkül maradna. Inkább ezt ajánlom, hogy az alföldön a vacsi egyházmegyében próbálj elhelyezkedni, ott úgy is nagy a paphiány. De, hogy itt jártál ezt ne is tudják.

Kegyelmes püspök atya egyáltalán nem jártam itt, a déli órákban a Nagy szálló étteremben ebédeltem. Egyébként amikor az első tapogatózások történtek utánam Enyingen jelentettem az egész dolgot Bertalan püspök atyának, de most vele nem tudok beszélni.

A 111 3.2.3.

NT - 105 / 2

- 2 -

Fiam, legközelebb időn belül tüni el Szombathelyről ! Nagyon sajnálak fiam, és veled érzek, de nem tudok segíteni. /ezt többféle variációban is elmondotta /.

Befűltem, kezteszókoltam, adást kaptam és Kovács Sándor püspök kifejezett kívánságára a püspöki palota hátsó kijáratán távoztam."

"Kövesdi"

Megjegyzés:

"Kövesdi" a mi utasításunkra kereste fel Kovács Sándor szombathelyi püspököt azzal a céllal, hogy tőle segítséget kapjon az ország elhagyásában, mely szerepel "Kövesdi" általunk megadott legendájában is.

Brinda Péter
Brinda Péter rny.fndgy.

h. Ned

LEVÉLTÁR

1911. 3. 2. 3.

MT - 186 / 2

9/c

Célkitalás:

Követlen: Eljutni Innsbruckba, ott elhelyezkedni és jól beleilleszkedni a környezetbe, régi barátságokat felújítani, újakat szerezni. /Környezettanulmány./ Kapcsolatok kiépítése.

Későbbi: Eljutni a Vatikánba.

Magatartás:

Tökéletes pápi élet! Nagyon szerénynek kell lenni, barátságosnak az emberekkel szemben. Jóságosan segíteni. A szerénység nyilatkozzék meg főképpen az életstílusban. Ez egyébként hozzátartozik az ideális pápi élethez. Nagyon óvatosnak lenni az emberekkel szemben. Csak a teljesen biztosan szabad megbízni.

Az elveket soha sem adjuk fel. Soha sem szabad elfelejteni, hogy "idefélé" semmiféle kapcsolat nincsen! Akármilyen történik is, ezt soha, semmi körülmények között nem szabad elismerni.

A B I L 3.2.3.

MT - 186 / 2

9/d

- 1 -

Belügyminisztérium
III/6

Szigorúan titkos!

Adta: "Kövesdi"

Vette: Fürjes

Idő: 1958. június 3.

J e l e n t e s
Budapest 1958. június 30-án.

"Kövesdi" fn. ügynök az alábbiakat jelenti:

1957 szeptember 6-án átléptem az osztrák-magyar határt. Ahogy elhagyám az akharszélyes sávot, beereszkedtem a vasuti töltésről és a töltés aljában mentem, meghúzódva. Elhagytam az osztrák zászlót és végül is a töltés fagyai kezdett. Megláttam az emeletes állomásnál Liebinger egy osztrák vasuti tisztviselő állt az kivilágított épület közepén a tájában és nézelődött az éjszakában. Lehetetlenségnek tartom, hogy nem látott meg. Mikor közel értem hozzá csapzottan és piszkosan - néhány használat végeztem előzőleg a harmatos fűben - megfordult és szó nélkül bement. En pedig ráhallattam a szabályos országra, elhúztam az osztrák határvédelmi kivilágított épülete előtt, senki nem volt kint és így nem kérdezte senki, mit keresek itt - megindultam Rattensdorf felé. Utamban végeztem még pár használat, hogy a megjelölésem egészen észrevétlenül illeszkedjen. Rattensdorf előtt találkoztam egy vasuti tisztviselővel és megkérdeztem tőle, hol van a keresett falu. Nem láttam ahol a beígért templomtoronyt, / 0 után elindítottam, de ő sem kérdezett semmit. Egészen természetesennek találta, hogy késő éjszaka kóborolok a határ mentén.

Bent a faluban megkérdeztem, hol a plébánia. Késő irányítás birtokában beértem a plébános ablakán. Anyira elfáradtam, hogy csak pár szót dadogtam és azt sem mondtam meg, ki vagyok. A plébános először el akart küldeni a szendőrre, hogy ott majda kapok enni és éjszakai szállást. Beszélgetés során megkérdezte, mi a foglalkozásom, mire megmondtam, ki vagyok és megmutattam az igazolványaimat. Arra nagy szorongással behívott a lakott minden földi jóval és ott tartott éjszakára. Reggel adott 50 schillinget és autóbusszal elküldött Eisenstadthba szálló, pihenőre. A menekült magyarok apostoli adminisztrátora.

Lélek püspöke aki elég jól beszéli magyarul nagyon kedvesen fogadott. Végül hallgatta a történetemet és azt mondta: egyelőre még nem szabad megmenni a Fémáncumbá /IX. Boltmannsgasse 14/ és ott pár napig pihenhetek, amíg megadom a dispoziციám. Adott 200 schillinget és kedvesen elbocsátott tőlem.

ÁBTL 3.2.3.

1957 szeptember 7-én este már a Pázmányban voltam. Magyar Teológusok Szemináriuma Pécsben/ltt. dr. Leopold Antal pap érrelátus, rektor, fogadott. Mintha egy kis gyászkegyeletlenkedést éreztem volna, hogy nem találkoztam a határán senkivel, de ez később elcsúszott benne. Nagyon barátságosan volt velem. A legjobb vendégszobájában helyezett el, 10-én elmentem a rendőrségre bejelenteni magamat. Még aznap délelőtt elmentem a Bodlitzgasse-ban lévő politikai rendőrségre és ott rövid és nagyon udvarias kihallgatásban volt részem. Azt mondták, hogy a részletes kihallgatásra majd behívnak.

Közben elmentem. Közben megjött a szülő, elpöktől a dispozióim a kammeri magyar gimnázium. 16-án újra behívtak a Zeolithgasséba és egész délelőtt jegyzőkönyvet írtam. Elmondtam a családfámat, tanulmányaim menetét, hol dolgoztam és mit, meg minuen lehetett. Kb. 10 óráig beszél Furtner főfelügyelő. Végül azt mondta lehetett d.e. 11 óráig, hogy d.u. félkettőre jöjjenek vissza és megkért, hogy a magyarországi helyzetről tájékoztassam. Délután avval fogadott Furtner, hogy a térképen pontosan be kellett rajzolni az utvonalmat. Után az megtörtént, még másfél óráig tájékoztatást adtam a magyarországi helyzetről. Aztán 8 lefolykópezték, utlenyomást vettek, végül bejelentették, hogy másnap d.u. megkapom a "szürke kártyát".

Másnap d.e. 10-ét nálunk voltam. Felvitték a főnökhöz, aki aziránt érdeklődött, mit jelent az eseményazonosság igazolvnyom utolsó oldalán az új szám és bejegyzés. Megmagyaráztam neki, mire kiadták a "szürke kártyát" és Furtner tudomásomra hozta, hogy azért kaptam meg ilyen gyorsan, mert ő téko információkat adtam nekik előző délután. Ha pedig osztrák állampolgár akarok lenni, pár év alatt azt is megkaphatom.

18-án elutaztam Kammerbe és azóta ott vagyok. A tanári kar teljes bizalmát élvezem, az igazgatónak bizalmi embere és jobb kéz vagyok. Mittant és filozófiát tanítok. Legkövesebb meg egy iskolét ki kell itt bűjtölnöm.

Áldog kiépített baráti kapcsolataim ezek:

1. Dr. Róbert egy m. tanár, pap, lakik a bécsi Pázmányban.
2. P. dr. Tibor egyet. tanár a római Gregorini jezsuita Szajóban lakik most.

Általános célkitűzésem: A jezsuita és p.p. pápi hírszolgálati források felderítése, különös tekintettel Lőnan és Utrecht szerepére a határmenti jezsuita rendházak munkájára. Esetlen feladatom: adatszolgáltatás a kammeri tanárok és diákokra vonatkozólag, esetleg az emigráns kémbőzpontok felderítése és a magyar lágerék életének vizsgálata.

Kövesdi sk.

A B 1. 3.2.3.

MT-186/2

9/e

E/3/8 .sz. utasítás.

Szigorúan titkos!

... sz. pl.

Károlyi Elnökség!

Bécs.

Bp. 1978. február 25.

A B I L 3.2.3.

MT - 100 / 2

Tárgy: Kövesdi ügye

1958. január 14-én este 12 óra körül személyes kapcsolatot létesítettem Kövesdi Lászlóval. A kapcsolatfelvétel Bécsben a Votivkirche / fogadalmi templom / főbejárata előtt hajtottam végre, az utasításnak megfelelően az eligazításkor megjelölt jelszó alapján.

A kapcsolatfelvétel időpontja kérdésében eltértünk az utasítástól, ugyanis Kövesdi nem a rendes, hanem a megjelölt állandó biztosító találkozóra jött el. Ezt azzal magyarázta, hogy az előző eligazításkor úgy érzelte, mintha Brinda elvtárs kísért megkeverte volna a korábban megbeszéléseket, ezért ettől tartott, hogy az esetleg zavarokat okozhat. A keddi állandó biztosító 100 %-ig biztos volt, és így ezt választotta.

Időközben véleményem szerint reális, elfogadható annál is inkább, mivel 240 km-es utat kellett megtennie a találkozóra, követeltek és annál fogva nem akart kockáztatni.

A kapcsolatfelvétele után a templom hátsóudvarában lévő vendéglőben mentünk, ahol végrehajtottam beszámoltatást. A vendéglőt Kertész elvtárs javasolta. Sorrend szerint a határon való átjutásától jelenlegi közülményeig, lehetőségeit, távolabbi perspektíváját illetően megjelölve előrelátásait.

Mint mondtam a határon való átjutása után az általunk megjelölt uton haladt, majd a megbeszélés során jelentkezett a legelső plébánián, ahol kipihente magát és utasigazítást kapva jelentkezett az Eisenstadtban az önkéntes László népök-nél, aki a magyar diaszvidensek "patrónája". László jól fogadta, különösen legendája elmondása után. Javaslotta, hogy menjem Bécsbe a Pázmáneumba, pihenje ki magát, addig amíg megkapja dispoziícióját. / becsatlakozás! /

László javaslatára Bécsbe utaztam. Ott másnap jelentkezett a politikai rendőrségen, ahol kihallgatták szokása indokára, körülményeire, a Magyarországi viszonyokra, ezenkívül az egyházi helyzetére, majd másnap bulva ellátták menekült igazolványokkal. Két-három nap múlva / ami viszonylag rövid idő / megkapta jelenlegi beosztását, Kammer am Attersee Collégium Hungaricum / vasúton megközelítve / Kammer Schorf-
ling/.

Jelenlegi munkahelye tehát a Collegium Hungaricum, egy gimnázium, melyben belül filozófiát és hittant tanít, napi 36 órás elfoglaltsággal. Ezen túl mint igazgató, helyettes tevékenykedik. Főnöke, tehát az iskola igazgatója, S. R. Bencés tanár, latin-magyar szakos. Mint mondotta, vele relativül meg van elégedve, szinte egy lépést sem tesz nélküle. Mindenben kikéri a véleményét. Az iskolán régi disszidensek, de főként az ellenforradalom után disszidált személyek és azok gyermekei tanulnak. Életkoruk vegyes, 17 évtől 30-on felül is. Ők szeretik, befolyása alatt állnak, bármit kér segíti. Összességbe, eléggé bedolgozta magát, környezete megszokta, tanártársai szeretik.

Jelenlegi beosztása megszerzésében nem játszottak szerepet régebben kialakult kapcsolatai. Ezt kizárólag László püspök intézte. Lászlót korábban nem ismerte. Egyébként a Lászlóval való kapcsolat elmélyítése igen értékes lenne, ugyanis komoly szerepe van Magyarország ellenes tevékenységében, melyet a hatásköréhez tartozó disszidensek fejtenek ki. Erre felhívtam Kövesdi figyelmét.

Beszélgettünk jelenlegi munkahelyéről, hogy az milyen lehetőségket rejt a hazaszerzés, a hazánk elleni kémtevékenység felderítése szempontjából. Ezzel kapcsolatban elmondta, hogy ő tartotta magát a mi utasításunkhoz, így mélyebben nem vizsgálta ezt a kérdést, csupán ismerkedett környezetével, megnyerte azok bizalmát, barátkozott velük. Felületes ismeretei alapján az a véleménye, hogy az egyház, a jezsuita rend kémtevékenysége felderítésére nem sok lehetősége lesz tanártársai körében. Az igazgató külön kérdés, őt még tanulmányozni kell. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban felvettem Kövesdinek, hogy alaposan nézze meg környezetét, tanulmányozza azt, lehetséges, hogy találkozik olyanokkal, akik az ellenforradalom alatt kifejtett tevékenységük, vagy az iskolában keltetés előtt kifejtett tevékenységük miatt érdekesek.

Után konkrétan célfadataira tereltem a beszélgetést, megismertem a feladattervében foglaltakat. Tehát a Vatikánba, ill. annak pápaszerveibe való beépülés. Megkérdeztem tőle, hogy látja célfadatai megvalósítását. Milyen lehetőségeket lát továbbjutására, konkrétan Belgiumot /Louvén/, Hollandiát /Utrecht/ vetetem fel.

1961. 3. 2. 3.

MT - 186 / 2

Célfeladatai teljesen világosak előtte. Főleg munkahelyét alkalmasnak tartja arra, hogy meghúzójon, engedelmeket szerezzen és felvegye a kapcsolatot régi barátaival, tanáraival, iskolatársaival, valamint arra, hogy új kapcsolatokat létesítsen.

Mint új kapcsolat merült fel dr. ... egyetemi tanár pap a bécsi Pázmáneum lakója. Kövesdivel igen szoros baráti viszonyban van. Közlélekeny. Alkalmos arra, hogy kisebb, mint forrás felhasználja.

A felsorolt személyek felderítése, tartózkodási helyüket illetően, az mellett szólnak, hogy Kövesdi nem volt tétlen az elmúlt időszak alatt. Komoly időbeni elfoglaltsága mellett, utasításunkra szemelött tartva, hogy "helyekedjen csak" ért el eredményeket, továbbjutása előkészítése érdekében. Az általa felsorolt személy véleményem szerint alkalmasak arra, hogy bizalmuk elnyerése után partfogolják Kövesdit, ki álljanak mellette újabb beosztása elérésé kérdésében.

A felsorolt személyekkel kapcsolatban úgy igazítottam el Kövesdit, hogy fokozatosan beütemezve, /nem egyszerre/ levélben, vagy személyesen vegye fel, ill. mélyítse el a kapcsolatot velük. Férkőzzön bizalmukba, hogy barátta fogadják. Közben igyekezzen rajtuk keresztül tájékozódni a hírszerzés szempontjából legjobban megfelelő beosztás megszerzése lehetőségeiről.

A kapcsolat megfelelő alakulásakor fokozatosan vegyen irányt olyan információk megszerzésére, melyek közelebb visznek bennünket az egyház, konkrétan a jezsuita rendházak elleni hírszerző tevékenysége megismeréséhez. Felhívtam figyelmét, ill. konkrétan utasítottam:

Szeressen információkat a louveni, uttrechti jezsuita központok tevékenységéről /elsősorban azoktól a személyektől, akik ott helyi ismeretekkel rendelkeznek,

Lehetőségeihez mérten informálódjon az Ausztriában, Jugoszláviában, Nyugatnémetországban, általában a népi demokráciák határai közelében felállított rendházak pontos céljairól, tevékenységéről, vezetőiről, a Vatikán hírszerző osztagairól.

Az itt felsorolt feladatokat alaposan megbeszéltem vele. Úgy rendeztem, hogy megértse, többször elismertem részletkérdésekre válaszoltam, majd leírtam, hogy igazolja, megértette-e.

Elsődleges és legfontosabb feladatául továbbjutása előkészítését, kapcsolatai felvételeit jelöltem meg. Kihangsúlyozva, a Vatikán már említett peremaszerveit, Pázmáneum, Louven, Utrechtt.

Az előkészítésről, baráti kapcsolatai alakulásáról a következő találkozáson számol be. Továbbmenetele irányát illetően is konkrét javaslatot tesz, jelenleg ezt megfogadni nem lett volna reális nál is inkább, mert Kövesdinek ezen a helyen egy jó pár hónapot el kell töltenie, ahhoz, hogy "kiugrása" ne tűnjön fel.

Kioktatása után a beszélgetést megszakítva átmentünk a vendéglő mellett lévő espressóba, ahol tovább beszélgettünk. Az összeköttetés megbeszélésén túl, inkább általános kérdésekről. Beszélgetésünk kezdetén Kövesdi elmondotta, hogy a Pázmáneumban szállt meg 56 Sch-ért. Utazását felettései előtt anyagi természetű elszámolásaival indokolta, ami ténylegesen előadható, ugyanis elvégzett intercióiért tényleges járandóságai vannak. Ezeket nem számolta el most sem teljesen, hogy legközelebbi alkalommal hivatalosan tudjon valamire.

Megemlítette azt, hogy eljövetele eléggé nehézkes, mivel az igazgató szinte hozzá van kötve, és nem szívesen marad segítség nélkül annál is inkább, mert ő maga is sokat távol van az intézettől, különböző adminisztratív intézmények miatt.

Javaslatait kikérve, figyelembe véve azt, hogy továbbjutása kérdésében informálódnia kell, amire időre van szüksége, abban állapodtunk meg, hogy legközelebb áprilisban a "nagyhet" szerdáján 17 h-kor találkozzunk ismét a Votiwkirkho bejárata előtt. Biztosító találkozó a következőnap tehát "nagyosüörtök", az időpont, hely jelszó ugyanaz. A kapcsolat megszakadása esetén a feladattervben megjelölt összeköttetési módok érvényesek. Húsvét hetét azért választottuk, mert az iskolában szünet van és így Kövesdi több idővel rendelkezik/.

Az időpontok megbeszélése után megbeszéltem Kövesdivel a jelenítés elkészítésének módját, tartalmát és azt, hogy a leírt anyagot január 12-én 12 h-kor veszem át tőle a Votiwkirkhében.

A beszélgetés további részében beszámoltam Kövesdinek a főszerkesztőrol, hivatkozva arra, hogy nekem csak közvetett értesüléseim vannak. Ezt ő is tudja. Elmondtam azt, hogy rendkívüli nehézségekbe ütközik a lakás dekonspiráció mentes megszervezése. Kihangsúlyoztam azt, hogy mi ehhez saját és a cél érdekében ragaszkodunk. Megemlítettem azt, hogy mi már komoly összegeket is befizetünk, de mégsem sikerült. Biztosítottam arról, hogy igyekeztünk betartjuk, de sajnos ehhez több időre van szükségünk. Megemlítettem azt, hogy kombinációval pénzt juttattunk el a kapcsolattal, hogy lakásproblémáit ideiglenesen meg tudják oldani. Kövesdi elégedett volt. Elmondta, hogy ő meg van győződve arról, hogy mi szavunkat megtartjuk, efelől kételyei egy pillanatig sem voltak. Azt, hogy a lehetőségek ez mértén siettetik a dolgot.

Anyagi körülményeivel kapcsolatban elmondta, hogy 1.700 Sch a havi jövedelme. Ennek ellenére kb. 3.000 Sch adósságot csinált, ugyanis sem fehérműt, sem téliakadót nem hozott magával és ezt let be kellett szereznie. Kért, hogy segítsék rajta tartozásai kiegyenlítésében. Átadtam részére 3.000 Scht nyugta ellenében. Ezen túl megért arra, hogy az általa írt kisebb értékű ajándékokat /gyümölcs, kakaó/ vásároljam meg és juttassam el a főszerkesztőnek, a mellékelt levél kíséretében. Erre vállalkoztam.

A B I L 3.2.3.

MT - 188 / 2

128

A beszélgetés végén arra kért, hogy bízzunk benne, minden tőle telhetőt megtesz az eredményes munka érdekében. Kb. este 11 h-kor elváltam tőle. Előzőleg elismételttem vele az anyagátadás időpontját, helyét és módját.

15-en pontosan $\frac{1}{2}$ 12 -kor megjelent a jelzett helyen. Az anyagot átvettük tőle, majd megbeszéltük vele, hogy lo/pero mulva várjon a templom határmögött. Elválásunk után az anyagot átadtam a közelben tartózkodó elvtársnak, aki azt biztonságba helyezte.

Ezt követően a megbeszért helyen felvettem Kövesdít, majd egy közeli eszpresszóban bemutatam Kúryas elvtársnak, a bécsi rezidentúra tagjának. Kb. ½ óráig tartózkodás után, az összeköttetés megállása után Kövesdivel, utána a vonata 14 h-kor indult.

Értekezés:

A kapcsolatfelvétel jól sikerült. Kövesdi az általa biztosnak hitt napon pontosan megjelent. Állt, hogy ismerőssel találkozott. Ugy a kapcsolatfelvételkor, mint a találkozó során a tále megegyezett magabiztossággal viselkedett. Részletesen beszámolt a határon való átjutásától jelenlegi körülményeig. Kellemetlensége sehol sem volt. Viszonylag könnyen, minden nehézség nélkül kapta meg a mozgáshoz elhelyezkedéshez szükséges papírokat.

Figyelembe véve azt, hogy László püspököt nem ismerte, és barátai sem segítettek elhelyezkedésében, rövid idő alatt megoldotta ezt a kérdést.

A munka beindítását illetően megfogadta tanácsunkat és óvatosan kivár. Nem hamarkodta a kapcsolatait felvételét. Helyesen csupán csak hallgatók felől érdeklődött. Egyedül prof. dr. László levelezési kapcsolatot. Munkahelyén teljes energiáit beleadta. Ennek eredménye az, hogy a felatett teljes bizalmába fogadta. Tanácsársai szintén szeretik szerénységéért, szorgalmáért.

Az általa feliderített kapcsolatok véleményem szerint értékesek, nem teljesen exponáltak, de ugyanakkor megbecsült, ellenséget ember a Vatikán körében. Ennél fogva elő tudják segíteni továbbjutását a részükre megfelelő objektumba. Természetesen ki kell várni kapcsolataik megfelelő alakulását. Nem lenne célszerű Kövesdi idő előtti kimondása jelenlegi munkahelyéről mindaddig, míg kapcsolatai ki nem járják áthelyezését.

Kiadott feladatokkal Kövesdi egyetért. Teljesen világosan látja, hogy a Vatikán, azon belül a jezsuiták konkrét ellenséges tevékenysége felderítése a feladata. Mint mondotta, ő maga is gondolkodik azon, hogy kerülhetne olyan látótávolságba, hogy mielőbb segíteni tudjon. Ezért kért arra, hogy a legközelebbi találkozót hosszabb idő múlva szervezzük, hogy megfelelő javaslatot tudjon tenni továbbjutását illetően, azon túl információit tudjon a jezsuita kongresszusról, a rendházakról, stb. Összefoglalva: a feladatot jól fogadta. Ami az írást illeti, nincsenek gátlásai. Minden külső-nébbi kérdés nélkül elvállalta, hogy a rendelkezésre álló éjszaka megírja az általam kért jelentést.

Jelentése az idő rövidsége miatt eléggé távirati stílusú, de röviden mindent leírt és kitűnik belőle, hogy feladatait megértette.

Hozzánk való viszonya jó. Szeretettel beszélt a vele foglalkozó elvtársakkal, sokat érdeklődött foglalkozásáról, ugyanígy az itthoni viszonyok alakulásáról is. Jól fogadta az újjonnan bemutatott állami elvtársat is, és a rendelkezésre álló rövid idő alatt szívesen jó hangulat alakult ki közöttük, mely alkalmas arra, hogy jól dolgozzanak együtt a jövőben.

Egyingen élő nő kapcsolatát szereti. Szeretettel, sok felelősséggel, érzettel gondol rá. Lealkalmazási kérdéseket tartja, hogy megfelelő lakókörülményekhez juttassa. Magyarázatokat a lakásszerzési nehézségekről kapcsolatban megértően, türelmesen fogadta. Megjegyezte azt, hogy ő egy percre sem kételkedik adott szavunk megtartásában, de kért, hogy lehetőség szerint győztessük meg nőismerőse elhelyezését, mert neki igen kellemetlen siránkozó levelei olvasása. Másrészt pedig biztonságát is veszélyeztetik olyan levelek, amelyekből kitűnik bízalmasabb kapcsolata.

Kövesdi személyi tulajdonságai, lehetőségei, hozzánk való viszonyánál fogva, jó irányítással meg fogja oldani kijelölt cél-feladatait.

Palotás.

ABTL 3.2.3. MT - 186/2

10.

BM III/I Csfség
4 Osztálya

"SZIGORUAN TITKOS!"

OD-4064/68

Jóváhagyom:

Tárgy: ObjektumdoSSIé nyi-
tására

Földes György r. ales.
osztályvezető

H A T Á R O Z A T
Budapest, 1968. június 18.-

A WIEN, IX., Boltzmanngasse 14. sz. alatt működik a P Á Z M Á N E U M Intézete. A háromévszázados története alatt végig a papnevelés szolgálatában állt. Jogilag jelenleg is a magyar egyház tulajdonát képezi, azonban a Vatikán egy 1949-beni utasításával a bécsi érsekség felügyelete alá helyezte. Azóta mindennemű kapcsolatot megszakítottak az esztergomi egyházmegyével, a Pázmáneum tényleges tulajdonosával.

Az Intézet épületének nagyrésztét bérbeadták a Bahnhoff-misszió elnevezésű női szerzetesrendnek, a másik részét pedig a magyar papi emigráció használja. A rendeltetésellenes használat, a felette való diszponálási jogból való kirekesztés sérti a magyar egyház érdekeit.

Állambiztonsági, operatív szempontból a katolikus szerzetesrend ottani működése és az emigráció tevékenysége kifogásolható.

Az Intézet jogi helyzetének és a visszaszerzés lehetőségeinek tisztázására akciót indítottunk.

Az eddig meglévő és a jövőben keletkező anyagok gyűjtésére, rendszerezésére objektumdoSSIé nyitása vált szükségessé.

Fedőneve:

" O S T R O M - V Á R " lesz.

Szabó József r. hely.
op. beo.

Nytsz: 4-64-1178-68
Készült: 1.pld.-ban.
Készítette: Sz.J.

L-665-234/68.

11.

- 1 -

Ugyiratszám: 6387-2/1971.	KÜLÜGYMINISZTERIUM BUDAPEST, II. BEM RAKPART 47 TÁVRENDELŐ 350-100		Téma: Magyar egyházi személyek letar- tótatása elleni tiltakozás
Előadó	Címzett: Orosz József osztályvezető elvtársnak, Állami Egyházügyi Hivatal	Budapest VI. Lendvay u. 28.	Hiv. szám Mell. 1 levél
ÁLLAMTITKARSÁG	Budapest VI. Lendvay u. 28.		
1971 DEC 30. K-4-10 19.31. /Ela.	1981 MELLÉKLET K		

XIX-A-21-a

Illetékességből és további intézkedés végett mellé-
kelten megküldöm a "Fraternité Notre Dame de la
Merci" elnevezésű francia egyházi intézmény levelét,
melyben magyar egyházi személyek letartóztatása
ellen tiltakozik.

Budapest, 1971. december 29.

Gyenis János
Gyenis János
főelőd

Kelecs
Oron e web
elte min
XII 30
Herceg

Fordítás franciáról

AZ IRGALOM MIÉSSZONYÁNAK TESTVÉRI KÖZÖSSÉGE

FRATERNITÉ NOTRE DAM DE LA MERCI

Miasszonyunk lovagjai kórházosztálya a világ minden foglyának megsegítésére

1971. december 1.

FOCK Jenő urnak

a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke

B u d a p e s t

Elnök Ur!

Megdöbbenéssel értesültünk a sajtó útján arról, hogy 1971. május 31-én Budapesten, egy zárt ajtó mögött folyt per során, HAGEMANN, SOMOGYI, TURY, KATONA papokat, DOSKAR szemináriumi hallgatót és HEGYI Vera tanulót súlyos börtönbüntetésre és magas pénzbüntetésre ítélték.

Miután, a tájékoztatások szerint, az elítéltek csak vallás- és lelkiismereti szabadság iránti jogukat gyakorolták, amely jogot az Emberi Jogok Nyilatkozata és országuk Alkotmánya biztosítja, tehát ezek az ítéletek éppen olyan jogtalanoknak, mint igazolatlanoknak tűnnek és ezért nyomatékkal kérjük Nagyméltóságodat, hogy érvényesítse befolyását annak érdekében, hogy az elítélteket azonnal szabadlábra helyezték.

És miután Magyarország baráti kapcsolatokat tart fenn Franciaországgal, úgy hisszük kötelességünk tájékoztatni erről a levélről külügyminiszterünket, hogy támogassa a jelen kérést.

Fogadja, Elnök Ur, magyarábecsülésünk kifejezését

Francois LAGNEAU

elnök

/Franciaország/

Magyar Országos
Levéltár

12.

- 1 -

Ügyiratszám 6573-1/1971.	KÜLÜGYMINISZTERIUM BUDAPEST, II. ESEM HAKPART TÁVREZSELŐ 200-200	Távirat továbbítás ÁLLAMI EGYHÁZÜGYI HIVATAL TITKARSÁG
Előadó Terjék Mihály	Címzett: Miklós Imre államtitkár elvtársnak, Állami Egyházügyi Hivatal	1971. DEC 4 H. 11. 19. /ELs. Melléklet
Telefon:	Hivatalból Budapest VI. Landvay u. 28.	Melléklet

Szives tájékoztatásul az alábbiakban megküldjük madridi képviselőnk táviratának másolatát.

"Madrid, 1971. december 2.

A barcelonai "Mundo" Lapkiadó Vállalat igazgató tanácsának elnöke levélben közölte, hogy "Az év személyisége" elnevezésű közvéleménykutatás eddigi eredményei alapján - amelynek során egy spanyol és egy külföldi személyiségnek ítéltek oda az említett címet - bizonyosra vehető, hogy ez utóbbit ezúttal Mindszenty József nyeri el. A cím odaítélését a legfontosabb spanyol tájékoztató szervek igazgatóiból álló zsűri végzi, a jelöltek emberi, politikai és egyéb tulajdonságainak figyelembevételével. A cím odaítélésére ez év december 14-én kerül sor diszvácsora keretében, a barcelonai Ritz Hotelben. Mindszentynek a meghívót már közvetlenül elküldték, s engem is meghívna "mint annak az országnak a képviselőjét, amelyhez Mindszenty kardinális tartozik". Hálásak lennének, ha a meghívást elfogadnám stb. - fejeződik be a levél.

Megjegyzés: A Nuevo Diario című lap december 2-i száma szerint az "Español y mundial del año" eddigi szavazatai szerint az év spanyol személyisége cím legesélyesebbjei: Picasso, López Bravo és Díez Alegria, a külföldiek közül pedig Willy Brandt, U Thant és Mindszenty."

Budapest, 1971. december 3.

Miklós Imre
főosztályvezető

Magyar Országos
Levéltár

XIX-A-21-a-K-4-7/f/1971

A TITKOSSZOLGÁLATOK HÁLÓJÁBAN

- 2 -

REPRESENTACION CONSULAR Y COMERCIAL DE LA
REPUBLICA POPULAR DE HUNGRÍA EN ESPAÑA

143./1971.szig.titk.

G.: KMN6.

1971. DEC. 10
CO 1428/10

M + X / T. O. ^{kecskés} *spanyol nag.*
Bej

Madrid, 1971. december 10.

Készült: 4 pl.-ban.

Központ: 3 pl.

Képviselt: 1 pl.

Tárgy: Mindszenty meghívása Barceloná-
ba.-
Hiv.szám: 002428/15/1971.
Melléklet: 1 boríték adminban *1 tén.*

A "Mundo" című, liberálisnak tartott, katolikus, barcelonai folyó-
irat szerkesztősége a lap kiadvállalatának kezdeményezésére min-
den évben megszavaztatja olvasóival "az év személyiségét". A szer-
kesztőség által felkért szűri - neves újságírók, írók, a tájékoz-
tató szervezetek igazgatói - a közvéleménykutatás eredménye alapján
jelöli ki azt a spanyol, illetve külföldi személyt, akik az elmúlt
évben a világ közvéleményének figyelmében álltak, s akik emberi,
politikai, kulturális vagy egyéb tevékenységükkel és tulajdonsá-
gaik révén kitűntek.

Mint a jelentésem mellékleteként felterjesztett lapkivágatok tanu-
sítják, az 1971-es közvéleménykutatás eddigi eredményei szerint
- legalábbis a MUNDO így közli - az év spanyol személyisége cí-
m valószerű várományosa Picasso, Lopez Bravo külügyminiszter, illet-
ve Manuel Diaz Alegria vezérkari főnök, - a külföldi személyiségek
közül pedig Willy Brandt, U Thant és Mindszenty József foglalja el
az első helyeket. A MUNDO december 4-i száma szerint ugyan Mind-
szenty még a harmadik helyen van, azonban a jelek szerint a kiadó-
vállalat tulajdonosai már eldöntötték, hogy őt jelölik az év kül-
földi személyiségéként. A lapkiadvállalat igazgató tanácsának el-
nöke ugyanis november 29-i keltezésű, hozzám írt levelében közli,
hogy Mindszenty első helye már bizonyossá vehető, s nevezettet meg
is hívták a december 14-én rendezendő diszvacsorára. Az igazgató-
tanács elnöke levelében engem is meghívott a rendezvényre - mint
erről távirataimban beszámoltam - abból a megfontolásból, hogy azt
az országot képviselem, "amelyhez Mindszenty is tartozik."

Miután a MUNDO-t irányító személyekről nem feltételezhető, hogy ma-
gyar ügyekben tájékozatlanok lennének /1. a Mindszentyről készült é-
letrajzot a Mundo december 4-i számának 43.-ik oldalán/ nyilvánva-
lón provokációs szándékkal készült a meghívólevél, - feltehetően
azért, hogy e kellemetlenkedő lépéssel az ellenzék MUNDO körül
csoportosuló része rontsa a spanyol-magyar hivatalos kapcsolatok
légtörét. Megítélésem szerint a MUNDO Mindszentyvel kapcsolatos
kezdeményezésében nem feltételezhető, hogy szerepe volna a spanyol
hivatalos vezetésnek, amely jelenleg a kapcsolatok normalizálását
szeretné elérni a szocialista országokkal, köztük hazánkkal, amint
ezt a kelet-európai spanyol képviselvezetők legutóbbi bécsi érte-

P é t e r János külügyminiszter elvtársnak,
Budapest

Magyar Országos
Levéltár

KÜLÜGYMINISZTERIUM TÖR.	
ak, VISSZAMINÓSÍTVE	
Dátum:	1971. 12. 10.
Megjegyzés:	

143./1971.szig.titk. (1) 71.1.5

kezlete is mutatja / 1. e témáról írt jelentésemet/.

Fentiekre való tekintettel, s arra gondolva, hogy a hivatalos spanyol szervezeteknek lehetőséget kellene biztosítani a Mindszenty-vacsora leállítására, Sebastian Moro-nál, a KÜM keleteurópai osztályának új helyettes vezetőjénél tett látogatásom során /december 2-án/ nem hivatalos formában és nevezett személyes tájékoztatására átadtam a MUNDO-tól aznap kapott levél másolatát. Moronak elmondottam, hogy a hírről a Magyar Külügyminisztériumot az idő rövidsége miatt nem tudtam tájékoztatni, de egyéni véleményem szerint a MUNDO Mindszenty-vel kapcsolatos kezdeményezése és a meghívás kevés politikai érzékre vall, mivel Mindszentynek a magyar rendszerrel való szembenállása közismert. Következésképpen e lépések nem is segítik elő kapcsolataink mindkét fél részéről kívánt fejlődését.

Morot a hír láthatóan nagyon meglepte, s zavartan csak annyit mondott, hogy a MUNDO-tervről nem volt tudomásuk, valamint, hogy a levélmásolatot felettesének, De la Morenának bemutatja. /Természetesen közöltem Moro-val azt is, hogy semmi esetre sem szándékozom a diszvacsorára szóló meghívást elfogadni./

- . -

A spanyol KÜM figyelmének felhívása a MUNDO által tervezett lépésre a fenti formában úgy tűnik célszerű volt. Nyilvánvalóan a KÜM közbelépésének eredményeként könnyvelhető el az, hogy végül is - a Mindszentynek kiküldött meghívás ellenére - december 14-én Willy Brandt nyugatnémet kancellárt jelölték "az év személyisége"-ként. A második helyen U Thant végzett, - Mindszentyről nem is történik említés.

Moronak az a megjegyzése, hogy a tervezett esemény bejelentése "jó diplomáciai lépés" volt részünkről, arra mutat, hogy a kapcsolatok fejlődését zavaró, hasonló eseteknél is bizonyára számíthatunk a spanyol KÜM segítségére, amelynek állandóan hangoztatott célkitűzése a szocialista országokkal való kapcsolatok mielőbbi normalizálása.

Magyar Országos
Levéltár

Nagy Lajos
/ Nagy Lajos /
főkonzul

13.

- 1 -

Ugyiratszám II/169-1719	KULGYMINISZTERIUM BUDAPEST, II. BEM RAKPART TÁVRESEZŐ 188-18	Térgy: K. A. R. S. A. G.
Előadó	Miklós Imre elvtárs, Címzett: az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének,	1971 DEC 10 4-7/9/1971 /ELa/ Melléklet
	Hivatalból B u d a p e s t	Hiv. szám Mell.

Alább közöljük bécsi nagykövetségünk 1971. december 7-i sajtószemléjét:

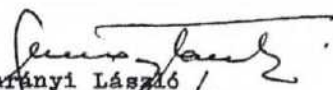
"A Presse, az Arbeiter Zeitung és a Kurier, valamint a Volksstimme beszámol a Mindszenty által kiadott pástorlevél körül támadt nézeteltérésekről. Mindszenty ugyanis december 3-án, az advent alkalmából magyar nyelven kiadott pástorlevéllel fordult az Ausztriában élő emigráns magyarokhoz. A bíboros pástorlevelének a következő mondata váltott ki nagy feltűnést és tiltakozást. "Hittel és istenbe vetett reménnyel léptem át a börtön küszöbét és a nem végleges, de életveszélyes államhatárt". A Presse a következőket írja ezzel kapcsolatban: a pástorlevélnek ezt a passzusát Ausztriában úgy értelmezték, mintha Mindszenty nem tekintené véglegesnek az osztrák-magyar határt. Kéry burgenlandi tartományfőnök azonnal tiltakozó levelet intézett Kreisky kancellárhoz, amelyben többek között arra emlékeztette, hogy éppen Burgenland jubileumi évében, amikor a Magyarországhoz való viszonyban egyértelműen leküzdésre került minden történelmi nehezitelés, történik ilyen eset. Élénk érdeklődés van a Magyarországgal való államközi megértés további kiépítése iránt. Mindszenty azonban "az osztrák államterület integritását" tette kérdésessé. Kéry élesen tiltakozott a bíboros ur minősíthetetlen megnyilvánulása ellen. Amíg a kancellári hivatalban a pástorlevelet fordították, jelentkezett Mindszenty titkára, dr. Vécey és a bíboros nevében kijelentette, "az ideiglenes halált hozó határ egyértelműen nem az 50 éves osztrák határt jelenti, hanem az életveszélyes vasfüggőnyt, amely minden magyar számára csak ideiglenes érvényű". Az osztrák-magyar államhatárra senki sem használhatta volna "életveszélyes, ideiglenes" kifejezéseket, jelentette ki Vécey, "ennek a szakasznak mindenféle más értelmezés hamis".

Az Arbeiter Zeitung béna dementinek nevezi a hétfői katolikus presében megjelent módosítást.

Magyar Országos XIX-A-21-a-K-4-7/9/1971 /...

Ugy a kancellári hivatalban, mint az érseki palotában és az eisenstadti egyházi püspöki hivatalban idegenkedést váltott ki Mindszenty kijelentése. Hivatalosan tartózkodást mutattak, de nem foglaltak állást az ügyben. A Külügyminisztériumban is arról biztosították a Kuriert, hogy meg kell várni a Mindszenty levél szövszerinti fordítását. Kéry azt is követeli a kancellártól, tegyen meg mindent, hogy ilyen események ne ismétlődhessenek meg. A Kurier közli, hogy a katolikus egyház is foglalkozik a kérdéssel, hogy Mindszenty milyen jogon fordulhatott pásztorlevélben a menekült magyarokhoz. A Szent-szék kifejezett döntése alapján ugyanis László eisenstadti püspök, mint apostoli felügyelő, van megbízva a menekült magyarok lelki ügyeinek gondozásával. "

Budapest, 1971. december 7.

/ Surányi László /
főosztályvezetőhelyettes

14.

200

(2) 07:174/71

Ugyiratszám 292/24/17-2,1971.		KÜLÖGYMINISZTERIUM BUDAPEST, II. BEM RAKPART 6 TAVASZSZÉLO 380-100		Térgy: A francia sajtó Mindszentyről.	
Előadó Udvarhelyi László		Címzett: Orosz József elvtárs, Állami Egyháziügyi Hivatal Főosztályvezetője Budapest		Hiv. szám Mell. 1 db.	
Telefon:		Dátum 1971. DEC. 21.		Mell. 1 db.	
K-4-7/h		Mell. 1 db.		Ballo et - uat Tájékoztatók.	

Kedves Orosz Elvtárs!

Párizsi nagykövetségünkötől kapott tájékoztatás alapján az alábbiakban foglalható össze röviden a francia sajtó maga-23.12.71. tartása Mindszenty Magyarországról történt távozásával kapcsolatban.

Általánosságban megállapítható, hogy az eseményt közvetlenül követő sajtóviesszhang egészében véve meglehetősen pozitív volt. Feltehetőleg ez a körülmény is hozzájárult ahhoz, hogy egyes lapok az első reakciónál negatívabb hangnemben visszatértek a kérdésre.

Igy többek között a Le Monde diplomatique novemberi számában Bernard Feron ír cikket, amelyben ellenséges módon számol be a magyar katolikus egyház helyzetéről a felszabadulástól napjainkig. Kifejti többek közt, hogy még az utóbbi időben is letartóztatott Magyarországon katolikus papokat vagy hívőket, tehát annak ellenére, hogy hivatalos magyar részről hirdetik a Vatikánnal fennálló jó kapcsolatokat, van bizonyos rossz hangulat, és egészségtelen a magyar egyház jelenlegi helyzete.

Az Aurore szerint Mindszentyt feláldozták a kelet-nyugati együttműködés érdekében és várható, hogy a kormány fokozni fogja a politikailag el nem kötelezett papokra gyakorolt nyomását a békepapok mozgalmába való bevonásuk érdekében.

A Figaro Mindszentyvel készített interjút közöl Dominique Aucleres tollából, amelyet szíves tájékoztatás céljából mellékelten küldünk. Az interjú érdekessége, hogy elsősorban az ott felvetett kérdések és nem annyira a válaszok ellenségesek.

A Mindszentyvel kapcsolatos további sajtóviesszhangról a jövőben is folyamatos tájékoztatást nyújtunk.

Elvtársi Udvözléssel:

Budapest, 1971. december 21.

Dr. Bányász Rezső/
a Sajtóosztály vezetője

Magyar Országos
Levélár

XIX-A-21-a - K-4-7/h/1971

15.

- 1 -

Interjú Mindszenty bíborossal

Kölni rádió/df

8.

171. december 26.

1956-ban Budapesten, -a tények hihetetlen elferdítésével tákolták össze ellene a vádat, mondotta interjújában a nyolcvan éves egyház fejedelem Mindszenty József bíboros.

Az interjút a hamburgi *Welt und*

Sontag december 26-i vasárnapi számában közli.

A *Welt und Sontag*-i folytatott beszédében az egyházfejedelem kijelenti, számos napon és éjszakán át három orvos közreműködésével, testileg és lelkileg olyan alaposan készítettek elő, hogy a nyilatkozatok és úgy nevezett vallomások az akarat minden nemű ellenőrzése nélkül születtek meg.

Ezután a kardinális szó szerint így folytatta.

A háború után a magyar népben a rendszer szemében érthetetlennek tűnő akkori vallásosság nyilvánult meg, hogy a rendszer és a párt vezetőség ellene irányuló ellenséges akcióként értelmezte, de ugyan akkor az intenzitás és a mód miatt semmilyen hatalmi eszközzel nem vágthatott vissza, így aztán érthető, hogy ebből a hangulatból kifolyólag éles bírálatot és elítélést váltott ki az egyház ellen irányuló számtalan akció. Ebben a helyzetben az illetékesek nyilvánvalóan azt gondolták, ezzel a mozgalommal csak is úgy tudnak szembeszállni, ha hidegre teszik a püspököket és főleg Magyarország herceg primását.

A tények hihetetlen elferdítésével állítólagos kémkedés, hazaárulás, deviza visszaélés, stb. kiagyalt vádját emelték ellenem és ehhez rendszeres munkával bizonyító anyagot dolgoztak ki. A naiv kifejezési módszer amit az írásbeli vallomásokban alkalmaztak a számtalan helyesírási hibából és a 24 oldalas írományban előforduló további ötven íráshibából annak idején minden szakember sejthette, milyen hamisítványokat tettek közzé az illetékesek az én aláírással. Az első úgy nevezett vallomásban, amit néhány nappal előbb már elém raktak, még volt annyi erőm, hogy aláírásom mellé oda illesszem a kényszerhatására tettem aláírást. Ezt a vallomást, miután rájöttek a latinul irt szó jelentésére, nem tették közzé és folytatták a tárgyalásokat. Az egész idő alatt sem védőm sem a bíróság által kirendelt hivatalos védőm nem érintkezhetett velem. Csak az ítélet hirdetés után, amikor már a börtönben rostokoltam tudtam meg, hogy állítólag mi mindent vallottam be.

Az újságíró megkérdezte, hogyan vészelte át az életet a budapesti amerikai nagykövetségen?

Kibirni természetesen csak intenzív munkával sikerült. A reggeli ima után nap mint nap dolgozószobám asztalán mondtam a szent misét, majd megreggeliztem. Ezután azonnal hozzáláttam emlékirataimhoz és egy történeti mű írásához, amely ismerteti a katolikus egyház befolyását a magyarországi történelemhez. Ezt a tevékenységemet az ebéd után is folytattam és később egészen éjfélig ama séták után is, amiket minden este tettem a nagykövetségi épület udvarán. Öröndetes változásokat hoztak a vasárnapok, amikor a diplomáciai testület tagjai is eljöttek a szentmisére, akiknek angol nyelven mondtam szent beszédet. Olykor béráltattam és eskethettem is. Különösen ünnepélyesek voltak mindig a karácsonyi misék, amelyekre olyan sokan jöttek el, hogy ilyenkor a fogadócsarnokot kellett rendelkezésemre bocsájtani az összes csatlakozó folyosóval együtt.

A hamburgi *Welt und Sonntag* munkatársa egy további kérdése kapcsán megemlítette, hogy, idézünk, -néhány nyugati újság bírálta ama beszédének egyes részleteit, amelyben az 1956. októberi forradalom alatt ön állítólag többek között azt követelte, hogy hatálytalanítsák a földreformot és adják vissza az egyházi tulajdont. Erre a magyar hercegprímás kijelentette:

Ebből egy árva szó sem felel meg az igazságnak.

A magyar püspöki kar, amelynek én is tagja voltam, már 1945-ben elfogadta a földreformot de ugyan akkor tiltakozott az annak során felismerhetővé vált igazságtalanságok ellen. Nevezetesen az ellen, hogy például tapasztalt parasztok széles körét politikailag diszkriminálták és méltatlannak ítélték arra, hogy részt vehessenek a földosztásban. Ismételten idézek beszédemből amit a budapesti rádió sugárzott 1956. november 3-án, annak idején ami könnyen ellenőrizhető, még utalás formájában sem követeltem, a földbirtok visszaadását. Viszont követeltem, hogy állítsák vissza az egyházi szabadságokat és adják vissza az egyház és intézményei munkájához szükséges ingatlanokat, de semmi többet.

Az újságíró szerette volna tudni, vajon a kardinális miért éppen Bécset választotta a jövőben lakóhelyül. Mindszenty erre azt mondta.

Bécs volt a legközelebb, mert itt lépten-nyomon körülvesznek a Magyarországra vonatkozó emlékek. Például Máriacél is szóba jöhetett volna, ahová a dunavölcsi népek az elmúlt századokban elzarándokoltak és ahol még ma is van magyar kápolna magyar oltár és számos más emlékhely. Azonban itt volt Bécsben a magyar papnevelde, amely még most is az esztergomi érsek felügyelete alatt áll. Magától értetődő, hogy Pázmány Péter bíboros utóda a Magyar hercegérsek ebben a házban él és dolgozik. Mind ehhez még érzelmi momentum is járul, ugyan is innen nem messze a határ túlsó oldalán van szülőfalu Mindszenty, Vas megyében. Természetesen az örök város is lakóhelye lehetne bármelyik kardinálisnak. Ott is akad talpalatnyi magyar föld. A Szent István zarándok otthon és végül ott áll a püspöki címer névadó temploma a santos tesano rotono.

Befejezésül a kardinális kijelentette:

Ami magatartásomat illeti nem hiszem, hogy azon bármi helyesbítés lenne szükség. Amit annak idején rossznak és károsnak ítéltam azt még ma is így értékelem, mint az is, amit a magyar múltban értékesnek tartottam a magyar nép és egzisztenciája számára. Azonban semmilyen gyűlöletet nem táplálok azok ellen, akik olyan végzettszerűleg avatkoztak bele életembe, értük is imádkozom és különösen azért imádkozom, hogy adja meg a jó Isten az embereknek, a kibékülés a megbékülés útján megvalósuló egymásra találás kegyelmét.

Irodalmi Ujság XXII. évfolyam 11—12 sz., 1971 november 15.—
december 15-ig.

Nagy Kázmér: A hercegprimás

A kolumnás cikk első teljes hasábjában történelmi visszatekintést ad az esztergomi primási, illetve hercegprimási tiszttörténetre, annak bizonyítására, hogy ez a poszt már a XI. századtól messze kiemelkedett a magyar egyházi hierarchiából és vezető közjogi méltóság lett. Ezen az alapon indokolja M. fellépésének jogosságát az államvezetésében már 1945-ben. A fellépés tudatosságának indoklására bőven él idézetekkel M. akkori megnyilatkozásaiból. A többi között idézi 1945. október 7.-i székfoglaló beszédét:

"Hiányzik nemegyszer alkotmányos tényezőnk, de az elődök helyén ott van már az ország primása. Ha a balzerencse elmúltával a nemzet józansága hidat ver a /közjogi/ örvény felett, mint Pontifex, mint hídverő és több mint 900 év jogán az ország első zászlósura, a ti érseketek, az ország primása is ott lesz közjogi életünk helyreállításában és továbbvitelében."

Majd ezt nyomtatékosítja a következő, M. 1947. december 11.-i előadásából vett idézettel:

"Az ország primásának arról a jogos igényéről, hogy az egyházat és az országot bármi módon érintő törvényjavaslatokhoz idejében hozzászólhassak, le nem mondok. Ha előzetesen nem tehetem, akkor utólagosan teljesítem Szent István királyunktól származó lelkiismereti tiszteletet a félremagyarázásokra tekintet nélkül."

A később M. ellen felhozott vádak, majd a per valódi okának azt tartja, hogy M. túlságosan népszerű lett a tömegek előtt, mert a kor jogtalanságait nyíltan támadta. A különböző, meglehetősen hosszú idézetekből nem hiányoznak azok a mondatok sem, amelyekben M. "a független bíróság ítélete nélküli üldözések megszüntetését" követelve, voltaképpen a háborús bűnösök ellen folyó népbíróági ítéleteket támadta /amit a cikk természetesen nyíltan nem mond ki/. A továbbiakban tömondatokban beszámol M. bebörtönzéséről, majd kiszabadításáról, azután rátér emlékeztetésre 56-os nyilatkozataira, hogy bizonyítsa: "Megnyilatkozását akkor és azóta is célzatosan félremagyarázták..." Ismét idéz az 1956-os beszédéből.

"A keresztény hitoktatás szabadságának azonnali rendezését, a katolikus egyház intézményeinek és társulatainak, köztük sajtójának visszaadását joggal elvárjuk" - majd hozzáteszi: "Ezt a mondatot magyarázták félre azok, akik úgy kommentálták a beszédet, hogy a hercegprimás az egyház vagyonát követelte vissza..."

A továbbiakban felveti a kérdést – utalva az Irodalmi Újságban 1969. február 15-én megjelent előző cikkére –, hogy 1950-ben nem lehetett volna előnyösebb megegyezést kötni állam és egyház között, ha M. hajlékonyabb lett volna? Valószínűtlennek tartja, hogy M. ne ismerte volna fel, nem egyszerű rendszerváltozásról van szó, "hanem világnézeti szempontból teljesen új, a magyarságot megőrzött értékek tudatos lerombolására és szétzüllesztésére törekvő hatalom fellépéséről volt szó. Akkor és ezzel a törekvéssel szemben bármiféle kompromisszum legfeljebb időnyeréssel és a háboruban kivérzett, önbecsülését elvesztett nemzet cserbenhagyásával lett volna egyértelmű."

Ezután kitér arra, hogy az állam és egyház viszonya fokozatosan megenyhült, mert a rendszer rájött arra, hogy a nyílt erőszaknál jobb az ügyes engedékenységgé, s mert félt a tömegektől. "M. azonban változatlanul azon az állásponton volt, hogy 'non coronat'. Bizonyára azért nem, mert a magyar állam még nem jutott el a kompromisszum útján – ez esetben visszafelé – annak a realitásnak a felismeréséig, hogy az a bizonyos elítélt 'esztorgomi lakos' ahhoz az államhoz volt 'hűtlen', amelytől állítólag a mai állam is élesen el akarja magát különíteni."

E három évvel ezelőtti irottakhoz most hozzáteszi, hogy "a rendszer egyes befolyásos tagjai felismerték az etikai káosz és nihil politikailag is veszedelmes következményeit" – s ez kényszerítette arra, hogy bizonyos egyházi könnyítések fejében hozzájáruljon M. távozásához. Mással nem magyarázható M. beleegyezése, hogy eleget tesz a Vatikán meghívásának. E kurta és sajátos indoklás után már csak arra utal, hogy a rehabilitáció helyett amnesztia következett, s befejezésül közli a Nagy Imre kormány állítólagos pertörő és rehabilitáló nyilatkozatának szövegét: "A magyar nemzeti kormány megállapítja, hogy M.J. bíboros hercegprímás ellen 1948-ban indított eljárás minden alapot nélkülözött, az akkori rendszer által ellene emelt vádak alaptalanok voltak..." stb.

- - -

Irodalmi Újság XXIII. évfolyam 1-2. szám., 1972. január 15-
február 15-ig.

Mindszenty József első nyilatkozata

A Hamburgban megjelenő Welt am Sonntag 1971. december 26.-i számában megjelent nyilatkozat majdnem teljes közlése. Az interjú kérdései és válaszai tulnyomóan személyes jellegűek, az életmódra vonatkoznak. Erdemes kiemelni belőle M. válaszát az egyház és állam viszonyának alakulásáról a kommunista országokban:

Katolikus Magyarok Vasárnapja /USA/ 78. évf. 39. sz.
1971. október 10.

A magyar nép e zordán időben egyetlen méltó lelki vezetője:
Mindszenty József - Irta: Eszterházi István

Első oldalán, három hasábos vezércikk. Kiemeli M. magatartását a felszabadulás utáni időkben, "őszinte és bátor beszédét" amellyel szembeállt a rendszerrel. Áttekinti az elmúlt negyedszázadot és M.-et szimbólumnak tartja a magyar nép szemében, amiért a rendszer nem merte később sem beismerni, hogy ártatlanul ítélte el. "És ha ma a kommunista 'enyhülősdí' nem talál hitelre a gondolkodó magyarok és nyugatiak között, azt megint M. hercegprímásnak és érseknek köszönhetjük."

A rendszer változatlan félelmének tekinti, hogy az MTI-n keresztül előbb hozta nyilvánosságra az egyezményt és M. távozását, mint a Vatikán, vagy M. nyilatkozhatott volna. Végül annak a várokozásnak ad hangot, amely több más cikkben és lapban is megnyilvánult: "Megrendülve várokozunk. Szabadulásával talán új és jobb történelmi fordulat indult meg a száműzetésben."

Mindszenty hercegprímás ismét szabad

Közlemény a 4. oldalon, melyet a "Volt politikai foglyok szövetsége" tett közzé a történelekről, mintha saját információjuk lenne. Célja a második bekezdésben derül ki, amelyben beszámol arról, ki mindenkit értesített a szövetség arról a határozatról, amelyben M. teljes rehabilitációját követelik.

December 26.-i számból: "Mi meggyőződéssel valljuk, hogy Esztergom érsekének és Magyarország primásának történelmi küldetése nem fejeződött be, hanem csak új szakaszába lépett. Ezután jólétben elpuhult barátokat és naiv keresztényeket kell rádobbentenie arra, hogy a vasfüggöny mögötti nemzetek ügyének elárulása a nyugati demokrácia és a nyugati kereszténység tragédiáját készítheti elő. - Jelenléte bizonyára elő fogja segíteni a külföldi magyar katolikusok és protestánsok összedolgozását. /szerző: Közi Horváth József, TH. gyűjt. alapján./

/Az itt következő ismertetések a TH gyűjteményét követik./

Hadak Utján, München, 1971. október

"VI. Pál pápa parancsára M.J. bíboros érsek, Magyarország hercegprímása elhagyta menedékét és a budapesti amerikai követségről a Szentsek és a kormányzat megegyezése révén elhagyta hazáját is. Így diktálta ezt a római Egyház realpolitikája."

Fordítás olaszról.

EGYHÁZI KÖZÜGYEK TANÁCSA

Emlékeztető

Egy, az 1971. szeptember 9-i megállapodáshoz csatolt emlékeztetőben a Magyar Népköztársaság Kormánya bizalmát fejezte ki, hogy a Szentszék "megfelelő intézkedéseket fog tenni" annak érdekében, hogy Mindszenty József bíboros, miután betöltötte 80-ik életévét, "forma szerint is lemondjon az esztergomi érseki székről." Ehhez a kérdéshez a Kormány képviselői ragaszkodtak a Szentszékkal való későbbi találkozások során is.

A Szentszék úgy véli, hogy újból hangsúlyoznia kell - mint amint már a múltban tette - hogy a jelenlegi kánoni rendszerben nincsenek olyan rendelkezések, amelyek köteleznék /vagy engednék kötelezni/ a püspököket, hogy meghatározott korban lemondjanak.

Az "Ecclesiae Sanctae" /Az anyaszentegyháznak/ című motu proprioval /sajátkezű pápai leirat/ a megyéspüspököket és más velük egyenjogúakat "élénken buzdítják", hogy adják be hivatalukról való lemondásukat, amint elérik a 75-ik életévüket, de erre nincsenek kötelezve.

Ami a bíborosokat illeti a 80-ik életév elérése, az "Ingravescentem aetatem" /Terhes kort/ című motu proprio csak a Római Kuria főhivatalai tagságának megszűnésével és annak elvesztésével jár, hogy a pápát megválasszák. És ténylegesen, még ma is, előfordulnak olyan bíborosok esetei, akik már nyolcvan éven felül megtartják székük kormányzását, vagy legalább címét.

A Vatikánból, 1972. október 8.

Fordítás olaszról.

EGYHÁZI KÖZÜGYEK TANÁCSA

Emlékeztető

Rómában október 3 és 8 között a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szentszék küldöttségei között lefolyt tárgyalások során, Miklós Imre államtitkár úr panaszolta, hogy Mindszenty József bíboros részéről olyan cselekmények történtek, amelyek ellentétben állnak az 1971. szeptember 9-én Budapesten ugyanezen kormány és a Szentszék között kötött megállapodással.

A Szentszék megfelelően tudomásul veszi azt, amit a Magyar Kormány jelzett és panaszolt és megújítja feléje annak biztosítását, hogy semmit sem akar elmulasztani, ami hatalmában áll annak érdekében, hogy a fentemlített megállapodás teljesen és hűen megvalósulásra kerüljön.

A Szentszék azonban nem akarja, hogy kétségbe vonják az ilyen értelemben már általa vállalt kötelezettséget, vagy hogy arról megfedkezzenek. A kötelezettségvállalásnak, a gyakorolt éberségnek és az adott biztosítékokkal ellentétes megnyilatkozások megelőzését és kifogásolását szolgáló akciónak köszönhető, hogy az ilyen megnyilatkozások, a valóságban szám szerint kisszámuak és visszhangjukban korlátozottak voltak.

A Szentszék pozitív méltánylással vette tudomásul, hogy a Magyar Kormány mindaddig tartózkodott attól, hogy az ilyen epizódokat alkalmul használja fel arra, hogy helyt adjon nyilvános vitáknak, amelyek kétségtelenül károsakká váltak volna azon célok szempontjából, amelyeket mindkét fél kitűz magának vagyis, hogy kedvezzen az enyhülés légkörének és jobb kölcsönös kapcsolatok előrehaladásának, elkerülve a káros megromlások veszélyét.

Eppen ilyen aggodalomtól vezettetve a Szentszék, mialatt megerősíti kötelezettségét a Mindszenty bíborosra vonatkozó megállapodás pontos betartását illetően, elengedhetetlennek tartja az olyan módon való eljárást, amely, a

ABTL 3.2.5. O-8-552/XI 10

szükséges szilárdság mellett, nem kölcsönöz akciójának olyan vonatkozásokat, amelyek a katolikus világban negatív reagálásokat válthatnának ki; aminek éppen ellenkezőleg oda kell vezetnie, hogy jobban megértsék és támogassák a lojális megállapodások és becsületes egyezmények vonalát, amit a Szentszék elhatározott, hogy követ a Magyar Népköztársaság irányában.

A Szentszék úgy véli, hogy minden egyes probléma megfontolásánál és megoldásánál mindig szem előtt kell tartani, mint elsődlegest, ezt a nagy történelmi célkitűzést, amelynek elérése természetesen nem kevés és nem is könnyű nehézséggel jár, amit a Szentszék a maga részéről elhatározott segíteni, át-
hidalni, teljes őszinteséggel és jóakarattal.

A Vatikánból, 1972. október 8-án.

19.

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége Bécs
1010 Wien, Bankgasse 4-6

Szigorúan titkos!
Bécs, 1973. január 24.

Tárgy: Mindszenty József 1972. évi tevékenységének
eseménynaptára.

Mellékelten felterjesztem Mindszenty József, 1972. évi tevékenységének eseménynaptárát. Az adatokat túlnyomó többségben magyar nyelvű egyházi újságokból, az osztrák illetőleg a német sajtóból, vagy rádióból szereztük. Ezeket az adatokat kiegészítettük itt hallott véleményekkel is.

1. Május 21-22-én, az NSZK-ban, Bambergben misézett a nyugat-európai katolikus magyarságnak. A prédikációt a SZER egyenesben adta. A misén kb. 3.500 magyar vett részt. Interjút adott a bajor Tv-nek is. Döpfner kardinális, müncheni érsek fogadta.
2. Június 15-én meglátogatta a Burg-Kastl-i magyar gimnáziumot.
3. Június 27-én fogadta az amerikai és a kanadai magyar cserész vezetőket a Pázmáneumban.
4. Augusztus 27-én Brüsszelben a Szt. István ünneppel kapcsolatban főpapi misét pontifikált több püspök közreműködésével. A repülőtéren a nuncius is fogadta, s a mise után ebédet adott tiszteletére. A prédikációban kijelentette: „A magyar nemzet nevében jöttem ide, a Benelux államokban.”
5. Szeptember 10-én Rossi érsek, nuncius és König bíboros jelenlétében ő áldotta meg a „Rózsafüzér bűnbánati ájtatosságán” résztvevő kb. 14.000 hívőt a bécsi Stadthalle-ban.
6. Szeptember 19-én Mariazellben ő vezette a magyar zarándoklatot László eisenstadti püspök jelenlétében.
7. Október 11-én részt vett és misét mondott a fatimai nemzetközi zarándoklaton. Kijelentete: „Farkasok uralkodnak Magyarországon, ha most bárány bőrben is vannak.” Megkoszorúzta a Horty házaspár sírját.
8. Október 12-14-én meglátogatta Medina szigetén IV. Károly sírját.
9. Október 23-án kb. 200-220 jelenlévő előtt misét mondott a bécsi kapucinus templomban.
10. November 19-én Bécsben, a Szt. Erzsébet templomban misézett. Az emigrációról és a „még Szibériában” szenvedő magyarokról prédikált.

20.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/I-6. -Osztály

Szigorúan titkos!
Különösen fontos!

67/9-.../1973.

4. sz. pld.

67-64-519/8 /70

Kücs et

Vatikáni álláspont Mindszenty érseki funkcióját illetően

Értesülésünk szerint Casaroli érsek Mindszenty bíboros esetleges lemondatását vagy lemondását illetően - október első napjaiban, bizalmasan - az alábbiakat hangsúlyozta:

- a Vatikán - mivel az egyház törvényei erre nem nyújtanak lehetőséget - nincs abban a helyzetben, hogy Mindszentyt lemondassa esztergomi érseki beosztásáról;
- ismerve a bíboros "makacs és konok természetét", nem tartja reális lehetőségnek, hogy Mindszentyt olyan helyzetbe hozzák, melynek eredményeként ő nyújtaná be lemondását.

Budapest, 1973. október 12.

Készült: 7 pld-ban
Készítette: GyR/Hné
Kapják: elosztó szerint!

ABTL 3.2.5.O-8-552/XI

X. Területi Osztály

Feljegyzés

Tárgy: Mindszenty tervezett ausztráliai látogatása.

Ausztráliai nagykövetségünk jelentette, hogy Sydney és Melbourne ausztrál püspökeinek, valamint szélsőjobboldali emigrációs szervek meghívására, Mindszenty előreláthatóan ez év október november körül Ausztráliába látogat. Whitlam ausztrál miniszterelnök a tervezett látogatás kapcsán azért kérte nagykövetségünköt, hogy ne csináljunk látványos ellenakciót, mert ezekkel esetleg ellenkező hatást érünk el.

Igérgetett tett arra, hogy az Ausztrál kormány alacsony szinten tartja a látogatást és ügyel arra, hogy az a „megfelelő kereteket” ne lépje túl. Whitlam miniszterelnök jelentette, bizonyos segítséget vár tőlünk ahhoz, hogy az ausztráliai magyar emigráció jobboldalának semlegesítéséhez hozzájáruljunk. Nagykövetségünk közlésére, hogy a magyar kormány Mindszenty ausztráliai látogatásának nem fog örülni, Whitlam közölte, hogy a beutazási engedélyt nem tagadhatták meg Mindszentytől.

Mindszenty tervezett ausztráliai látogatásával kapcsolatban javasoljuk, hogy mind hivatalos úton, mind társadalmi vonalon tegyünk az ellen lépéseket, összhangban az MVSZ az ÁEH és érintett más hatóságaink álláspontjával. Az alábbiak jöhetnek számításba:

Hivatalos úton:

- Ausztráliában akkreditált új nagykövetségünk és Sydney-i főkonzulunk egyaránt tegyék ismételten szövé az ügyet Ausztrál hatóságoknak.
- Rowland, nálunk is akkreditált bécsi ausztrál nagykövet szeptember 30-án Budapestre látogat, a magyar – ausztrál kereskedelmi egyezmény aláírására. Ennek során, megfelelő udvarias formában – neki is célszerű felvetni az ügyet.

Mindkét esetben hangsúlyozni kellene: a magyar kormány elvárja az ausztrál hatóságoktól, hogy ha a beutazási engedélyt megtagadni nem tudja Mindszentytől –nem engedik a látogatást a Magyar Népköztársaság ellenes propaganda céljaira felhasználni és minél szűkebb keretek közé szorítják. Hivatalosan állami vagy kormány szinten nem fogadják.

Ausztráliában egyébként a lakosság döntő többsége nem katolikus. (A katolikusok a lakosságnak csak kb. 25-28 %-át teszik ki: a többség anglikán.)

Elvárjuk továbbá, hogy a kormány felügyelete alatt álló tv. és rádió nem biztosít számára nyilvánosságot.

Társadalmi úton:

-Olyan közismert ausztrál újságíróktól, mint a közelmúltban nálunk járt W.Burchett, vagy Sydney-ben élő D.Cussack frónő és újságíró férje révén megkísérelhetnének elérni, hogy Ausztráliai polgári újságokban a mi álláspontunkat tükröző cikkek is megjelenjenek. Érdemes megkeresni tanácsért, illetve segítségért W Brown elvtársat, a Szocialista Párt egyik vezetőjét, akinek ismeretségi körében van olyan személy, aki konkrét segítséget is tudna adni.

A béketanács vendégeként Ausztrál papok több alkalommal jártak Magyarországon. Korábbi magatartásuk és állásfoglalásuk alapján célszerű lenne megvizsgálni, hogy érdemes-e ez ügyben megkeresni őket.

-társadalmi vonalon történő eljárásunk során erőteljesen alá kellene húzni, hogy Mindszenty tervezett ausztráliai látogatásával nyilván a Vatikán sem ért egyet. Esetleg azt is érdemes hangoztatni, hogy Mindszenty ausztráliai látogatása mennyiben hátráltatja a Vatikánnal való egészségesebb kapcsolatok kialakítását.

-Megfontolást érdemel, hogy a magyar püspöki kar egyik tagja Mindszenty látogatását megelőzően Ausztráliába utazna és katolikus közösségeknek –Melbourne, Sydney, Adelaide és Perth városokban – misézne. Ezt nagyban elősegítené, ha ausztrál egyházi meghívást kaphatnánk számára és útját összeköthetnénk más országokban teendő látogatással (Az ausztrál egyházi meghívást Whitlam miniszterelnök útján lenne érdemes megkísérelni beszervezni, hivatkozva kérésére, hogy segítsük a jobboldal semlegesítését.)

-Célszerű lenne Mindszenty tervezett ausztráliai látogatását az USA-ban és Kanadában tett körutazásával összefüggésben a Vatikánnal is szóvá tenni, különös tekintettel a Mindszenty vonatkozó megállapodás előírásaira.

Budapest, 1974. IX. 30

SZIGORUAN TITKOS !

Tárgy: Mindszenty tervezett ausztráliai látogatása.

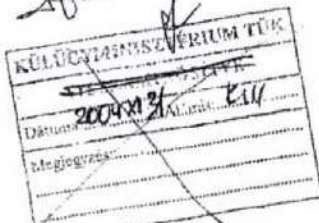
A XI. Területi Osztály részéről a javaslatban foglaltakat egyeztetettük az Állami Egyházügyi Hivatallal. Dr. Pozsonyi László elnöki referens, Miklós Imre államtitkár elvtárrsal való egyeztetés után a következőket küldte:

- Javaslattunk hivatalos úton teendő lépéseivel egyetértenek.
- A társadalmi úton teendő, ill. javasoltak közül jelenleg kivitelezhetetlennek tartják egy magyar püspök kiutaztatását. Ennek előkészítése több időt és alaposabb előkészítést igényel. Az ausztráliai magyar papi emigráció jelentéktelen volta miatt is meggondolandó.
- Mindszenty kérdése rendszeresen szerepel a magyar-vatikáni érintkezések során, így lesz ez a közeljövő tárgyalásain is. Ausztráliai útja csak újabb adalék magatartásához, egyéb jellegű tevékenységéhez. /Emlékiratai, prédikációi, Vatikánnal szembeni engedetlensége, stb..../

A XI. Területi Osztály részéről megismételjük korábbi kérésünket,
- amit minden Területi Osztályhoz eljuttattunk - hogy Vatikáni, Mindszenty és itthoni egyházi témákat érintő ügyekben keressenek meg bennünket, lehetőleg még a terv, vagy javaslat készítés stádiumában. Az ÁEH-al való, - legtöbb esetben szükségszerű - konzultálást a XI. Területi Osztály elvégzi.

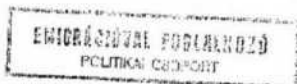
Budapest, 1974. október 8.

Magyar Országos

A TITKOSSZOLGÁLATOK HÁLÓJÁBAN

- 4 -

Betétlap a 005159/1974.számú szt.Ügy
irathoz.

Tárgy: Mindszenty tervezett ausztráliai
látogatása.

Csoportunk a javaslatban foglaltakat egyeztetette a Magyarok
Világszövetségével /Molnár István et. főtitkárhelyettes,
volt djakartai nagykövetünkkel/.

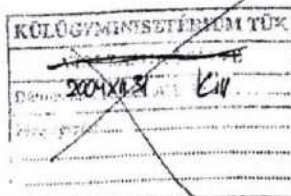
A hivatalos után tesendő intézkedéssel egyetértünk.

4 Javasljuk; hogy a X. vagy XI. Területi Osztály küldjön rende-
letet djakartai nagykövetünknek és ausztráliai főkonzulunknak.
/A X.ter.osztály tájékoztatása szerint Rowland nagykövetnek
már felvetették az ügyet./

Megjegyzés: Ezekben a hetekben a jobboldali emigráns sajtó
/Ausztria, NSZK, USA/ nagy propagandát fejt ki Mindszentynek,
részleteket közöl emlékirataiból, hírül adják, hogy az
emlékirat 17 nyelven jelenik meg. A bécsi "Magyar Híradó"
értesülése szerint a frankfurti őszi könyvvásáron
- amelynek nagy eseménye lesz az emlékiratok megjelentetése -
maga Mindszenty is megjelenik, ahol számára televízió
szereplést, sajtófogadást és konferenciát rendeznek.

Budapest, 1974. okt. 16.

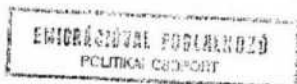
Masarik A.

Magyar Országos
Levéltár

A TITKOSSZOLGÁLATOK HÁLÓJÁBAN

- 4 -

Betétlap a 005159/1974.számú szt.Ügy
irathoz.

Tárgy: Mindszenty tervezett ausztráliai
látogatása.

Csoportunk a javaslatban foglaltakat egyeztetette a Magyarok
Világszövetségével /Molnár István et. főtitkárhelyettes,
volt djakartai nagykövetünkkel/.

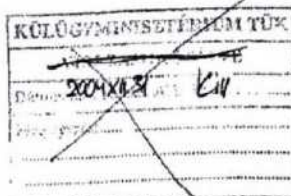
A hivatalos után tesendő intézkedéssel egyetértünk.

4 Javasljuk; hogy a X. vagy XI. Területi Osztály küldjön rende-
letet djakartai nagykövetünknek és ausztráliai főkonzulunknak.
/A X.ter.osztály tájékoztatása szerint Rowland nagykövetnek
már felvetették az ügyet./

Megjegyzés: Ezekben a hetekben a jobboldali emigráns sajtó
/Ausztria, NSZK, USA/ nagy propagandát fejt ki Mindszentynek,
részleteket közöl emlékirataiból, hírül adják, hogy az
emlékirat 17 nyelven jelenik meg. A bécsi "Magyar Híradó"
értesülése szerint a frankfurti őszi könyvvásáron
- amelynek nagy eseménye lesz az emlékiratok megjelentetése -
maga Mindszenty is megjelenik, ahol számára televízió
szereplést, sajtófogadást és konferenciát rendeznek.

Budapest, 1974. okt. 16.

Masarik A.

Magyar Országos
Levéltár

Feljegyzés

Ma felkerestem Trussott protokoll főnököt Camberrában és többek között kitértem Mindszenty itteni látogatására.

Közöltem álláspontunkat és kormányunk elvárásait. Trusscott közölte:

-látogatást privátként tekintik, hivatalosan nem foglalkoznak vele és nem adnak program lehetőséget. A sajtóval szerinte nehezebb a helyzet, annál inkább is, mert az újságírók sokszor olyan dolgokat is közölnek, amelyek nekik is kellemetlen, de nem tudják megakadályozni. A protokoll főnök megjegyezte, örül annak, hogy nincs komolyabb probléma kapcsolatainkban. Mindszenty látogatásának szerinte nincs nagyobb jelentősége, mert ausztrál közvéleményben a látogatás és a kérdés nem kelt különösebb érdeklődést.

1974. október 31. Sydney

Főkonzul sk.

XIX-J-1-j 1974. (22.d)

BELÜGYMINISZTERIUM
III/I-4-A-Alosztály

Szigorúan titkos!

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS

1./ A működő hálózatok felsorolása és terület szerinti elhelyezkedése:

Külföldön foglalkoztatott hálózatok:

BRAUN FRANZ TM	Olaszország
SALENER RICHARD HTM	Svájc
ISMAY BOWER TM	Ausztria
BLANC HU	Olaszország
MAINE RUDOLF HU	Olaszország
ENGEL HU	Olaszország
KIMMEL HU	Olaszország
KRAMMER HU	Olaszország
LESAGE HU	Brazília , pihentetve.

Hazai hálózatok:

YORK WILTON TM.	Csaszékötő
SZENTENDREI TM.	Csaszékötő
ZEUSZ TM.	Csaszékötő
KEMÉVES TM.	aktív intézkedésekre
NARCISZ HU.	pihentetve
KEMESZ HU.	átadás alatt.

2./ Beszervezésre vagy telepítésre előkészített jelöltek:

Külföldi jelöltek:

HEINE	/Római rezidentúra/
BERTOLD	/Római rezidentúra/
BÜHM	Központ
HUGGINS	/Ausztria, beszervezése hazai bázison előkészítve/

Telepítési jelöltek:

LÓNYAI	/NSZK irányába/
CSONGRADI	/megfelelő lehetőség kialakítása után Germanicumba kívánjuk bejuttatni./

3./ A rezidenturákon és a Központ által foglalkoztatott operatív tárgyalási kapcsolatok:

MOSES /Bécsi rezidentúra/
SIGMUND RAYMUND /Római rezidentúra/

4./ Különböző társosztályoknak átadott hálózatok felsorolása:

POLO BM III/III-1 Osztálynak visszaadva a
PARY PMI befejezése után
MARK
HENRIK Veszprém-megyei NFK III/III Osztálynak
IZABELLA BM III/I-2 Osztálynak.

5./ A tervidőszak alatt az alábbi hálózatokat zártuk ki:

SCHUBERT HU
HOBBS SU
FALTER LUDWIG HU
TIHANYI HU
FENYI levélcím
KERTVÁRI levélcím.

6./ Hírszerző lehetőség hiányában, illetve alkalmatlanság miatt 16 tippet és jelöltet vetettünk el, névszerint: RUBINSZKY, CHILF, BRACHMANN, KINGSTON, TENGLER, BENDER, POHL, IGEL, FLÓRIÁN, DAIM, KÓPATÁKI, BRIZA, BÜLCSELO, PRIVÁT, GREGORIANA, ACHILLES.

III.

A vatikáni vonalon az információszerző munka az alábbiak szerint alakult az 5 év alatt: /A felsorolt adatok az 1977 június 1. állapotot rögzítik.:

1./ Hálózatoktól szerzett információk:	295
felhasználható:	216
nem használható:	79
2./ Rezidenturák által megküldött információk:	565
felhasználható:	470
nem használható:	95

- 3 -

Római rezidentúra által felterjesztve:	546
felhasználható:	461
nem használható:	85

Bécsi rezidentúra által felterjesztve:	17
felhasználható:	7
nem használható:	10

Párizsi rezidentúra által felterjesztve:	2
felhasználható:	2

A rezidenturák által megküldött információk száma tartalmazza a hírszerzők által önálló értékelését és a hivatalos kapcsolatoktól "sötét" úton szerzett információkat.

A vatikáni területen szerzett információk száma összesen:

	860
felhasználható:	686
nem használható:	174

A felsorolt adatok nem tartalmazzák a protestáns vonal által szerzett információkat.

3./ Társzerveknek megküldött operatív értékű információk és jelzések:

- BM III/III-1 Osztálynak:	196
- Társosztályoknak:	104
- Társzerveknek:	54

Összesen: 332

IV.

Hálózati munka értékelése.

1./ A tervidőszakban három jelölt beszervezését terveztük, azonban a bevonásukat nem realizáltuk, melynek okai a következők:

23.

- 1 -

BELÜGYMINISZTERIUM
III/I-4. Osztály

KIKÉPZÉSI TERV

Szakmai ismeretek:

- A konspiráció és a legenda fogalma, a számunkra végzett feladatok fedése
- Kapcsolatépítés, kutatás, tanulmányozás módjai és szempontjai. A kiválasztás, megismerkedés és a folyamatos kapcsolat megteremtése, ezek feldolgozása, lépések, információforrások.
- *Információfeldolgozás*
- Az információszerzés módszerei. A sötét hírszerzés fogalma és fogásai.
- Adatok gyűjtése, jegyzetkészítés, tárolás, megsemmisítés szabályai. A jelentéssel kapcsolatos követelmények, a jelentés készítésének módja, átadatra történő előkészítése.
- Az összeköttetés fogalma, jelentősége. A személyes összeköttetés formái, módszerei. A találkozók fajtái és rendszere, felkészülés a találkozóra.

A találkozók lebonyolításának mechanizmusa, a találkozóhely megközelítésének módja, az ellenőrzés jelentősége és módszerei, a találkozók legendakészítése, a találkozón követendő magatartás.

Az ellenséges elhárítás:

- Az elhárítás módszerei, eszközei: Ugyanúság, tanulmányozás, utolsó figyelés, levél-ellenőrzés, telefonlehallgatás, titkos kutatás, legális lehetőségek felhasználása, - *provokáció*
- Az elhárítás elleni védekezés módjai, a felfedett ellenőrzés esetén követendő magatartás.

Magatartási vonala:

/A Javaslóban és a Megállapodásban foglaltak szerint/

- A Vatikáni és más egyházi személyekkel, az üztündíjasokkal az emigráció tagjaival szembeni követendő magatartása.

Állandó érdeklődési körünket képezik az alábbi témák:

A Magyar Népköztársasággal és a magyar egyhazzal kapcsolatos vatikáni vélemények, állásfoglalások, tervek, elképzelések.

A Vatikán hazánk és a szocialista országok egyházait érintő egyházpolitikai koncepciói, tervezett személyi vonatkozású intézkedései.

A Vatikán tervezett külpolitikai lépései a fontosabb nemzetközi kérdésekben. A szocialista országok, köztük hazánk irányába folytatott külpolitika alapelvei, ezek esetleges változásai, konkrét külpolitikai lépései.

A Vatikán külpolitikáját befolyásoló belső személyek és irányzatok közötti ellentétek, erőviszonyok alakulása.

A Vatikánnak a szocialista országok ellen irányuló ideológiai, politikai fellazítása, koncepciói, lépései. A fellazítás vatikáni szervei.

A Nemhivókért Titkárság tevékenysége a szocialista országok vonatkozásában.

A szocialista országok nemzeti egyházainak, illetve ezek képviselőinek vagy egyházi emigrációjának ellenséges tevékenysége az adott országot vagy közösséget illetően.

Folyamatosan tájékozódjék a jelentősebb egyházi kongresszusok, értekezletek, szinódus, stb. előkészületeiről, a megtárgyalt témákról, jelentősebb személyiségek állásfoglalásairól, ellentétekről, hozott határozatokról.

A fentiekben meghatározott feladatait a folyamatos kapcsolattartás során a kapcsolattartó által adott megbízások egészítik ki és konkretizálják.

Figyelembe véve azt a körülményt, hogy Ön legálisan, a hivatalos egyházi és állami hatóságok hozzájárulásával lesz Rómában, magatartásának alapvető vonásait az alábbiakban foglaljuk össze:

- Magatartását, tevékenységét minden helyzetben és körülmények között szellemi, lelki intelligencia és higgadtság jellemeze. Törekedjen arra, hogy tanulmányi eredményei, magatartása, viselkedése alapján a PMI rektora vatikáni és más körökben jó véleményt alkosson Önről, előljárói alkalmasnak tartásuk perspektivikusan magasabb egyházi funkció betöltésére.

Legyen körültekintő és a szükséges mértékben óvatos, de ugyanakkor bátran használja ki lehetőségeit feladatainak eredményes végrehajtása céljából. Soha ne feledje, hogy a magyar államot, a hivatalos magyar egyházat képviseli.

- A magyar papi emigráció tagjaival, más papi és világi személyekkel szembeni magatartása legyen alkalmazkodó, tisztelettudó és korrekt.

Ugyeljen arra, hogy megnyilatkozásaiban soha ne fedezzenek fel ellentmondásokat.

- Amennyiben hivatalos (rádió, sajtó) nyilatkozat adására kérnek fel, kapcsolattartójával előzetesen konzultáljon és a tőle kapott információkat vegye irányadónak. Beszélgetések alkalmával mindig a valóságnak megfelelően ismertesse a helyzetet. Olyan adatokat, amelyek saját személyét vagy másokat kompromittálnának, senkinek, semmilyen körülmények között ne közöljön, erkölcsi, anyagi vagy politikai vonatkozásban ne kötelezze el magát.
- A magyar katolikus egyház problémáinak szóba kerülése esetén legyen tárgyilagos. Állásfoglalásaival a realitásokat figyelembe véve egyházi személy álláspontja legyen kifejezésre. Megnyilatkozásaiból, magatartásából tükröződjön az egyház iránti hűsége, ugyanakkor említi ki az is, hogy a Magyar Népköztársaság hű, törvényeit tiszteletben tartó állampolgára. Ismertesse azt a fejlődést, amely az állam és az egyház viszonyában az elmúlt évtizedben végbement. Ugyanakkor ne tagadja a magyar egyház nehézségeit, de fejezze ki, hogy ezek megoldásának egyetlen útja az állam és az egyház kapcsolatainak további állandó javítása, a kölcsönös értékek figyelembe vétele, nem pedig a vádaskodás, szitkozódás.
- Az állambiztonsági szervekhez fűződő titkos kapcsolatról soha senkinek semmilyen körülmények között nem beszélhet, azt gondosan leplezze és a legszigorúbb államtitokként kezelje.
- Titkos együttműködésre célzó esetleges gyanúsítást, provokációt határozottan utasítsa vissza és azt azonnal közölje kapcsolattartójával.
- Az illetékes olasz szervek részéről az Ön személyével szemben tapasztalt esetleges érdeklődés esetén magatartásán ne változtasson, legyen továbbra is nyugodt, megfontolt, végezze tovább mindennapi teendőit és észrevételeiről minél előbb számoljon be kapcsolattartójának s annak utmutatásai szerint járjon el.

Összeállítás:

Rómában egyik munkatársunk után rendszeres találkozók keretében személyes összeköttetést tartunk Önnel. A személyes megismerési találkozót az Ön kiutazása előtt Magyarországon hajtjuk végre. Ezen a találkozón munkatársunk tájékoztatja Önt az összeköttetés további rendszerére, a soros, illetve anyagátadási találkozók helyére, idejére, valamint a rendkívüli találkozó kérésének módjára vonatkozóan.

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának Önnel szemben vállalt kötelezettségei:

- Szervünkkel fennálló kapcsolatát továbbra is szigorú államtitokként kezeljük, gondoskodunk teljes biztonságáról és erkölcsi támogatásáról.
- Tartós külföldi kihelyezése időszakában, hazautazásai során, megfelelő forint összeget biztosítunk az Ön számára, mely lehetővé teszi, hogy szüleit mentesítse az anyagi kiadásoktól.
- A külföldön részünkre végzett munkája során felmerülő költségeit megtérítjük.
- Vállaljuk, hogy további egyházi karrierjéhez minden támogatást és segítséget megadunk.

Bizunk abban, hogy minden erejével és tehetségével megbízatásának eredményes végrehajtására törekszik és soha nem feledkezik meg a Magyar Népköztársasággal és szervünkkel szemben önként, hazafias meggyőződésből vállalt kötelezettségéről, mellyel hazáját szolgálja és egyben az állam és egyház viszonyának további javítását is elősegíti.

Munkájához a Belügyminisztérium nevében sok sikert és gazdag eredményeket kívánunk.

RÉSZLETEK
A KÜLFÖLDI ÚJSÁGOKBÓL

„Democratie verdrijve het onrecht

KARDINAAL MINDSZENTY van Hongarije is wellicht, te midden van de communistische stormloop, de meest omstreken figuur van zijn land. Terwijl grote partijen gaan zwichten voor de felle actie der communisten, terwijl Russische pressie talloze figuren dwingt, hetzij tot de vlucht naar het buitenland, hetzij tot de vlucht in de ambtelooheid, hetzij tot meezingen in het Rode Koor, staat kardinaal Mindszenty als een rots in de branding.

Men kan zeggen: de katholieken van Hongarije — twee derde der bevolking — wijzen het communisme af. Maar lang niet allen, zelfs niet van de clerus, denken als nu Primas. Zelfs in zijn eigen kring zijn er velen, die hem voor te weinig bezonnen, te star, ja voor Middeleeuwen houden. Maar zo lang hij leeft — nog leeft hij! — zal hij een der voornaamste figuren van zijn land en van geheel Oost-Europa zijn.

Toen ik vertelde, dat ik kardinaal Mindszenty wilde interviewen, zei men: „Onmogelijk. Die laat zich niet interviewen”. Nochtans betrad ik een week later het eenvoudig werkvertrek van den kerkvorst. Het primaspaleis, eeuwen oud, is door bommen goeddeels vernield. Er zijn vier vertrekken hersteld. Daar werkt de kardinaal met zijn secretaris.

Kardinaal Mindszenty ontvangt mij. Historische reminiscenties dringen zich op. Paus Julius II, geharnast in de slag, of zelfs Savonarola, de strenge, die de vuurlood stierf voor zijn gedachten. Inderdaad oep Mindszenty de Middeleeuwen op. Jurige, zwartbruine ogen, een scherp profiel, smalle, hardopgeengeklemde lippen, die niet glimlachen. Zijn woorden echter zijn uistig. Hij spreekt afgemeten en beheerst.

Wij zitten aan een kleine tafel. Vóór den kardinaal liggen zijn aantekeningen, een notulod en een oud gouden borloge. Ik stel mijn eerste vraag.

„Van het bekende boek van bisschop Tóth, „Met open ogen door God's natuur”, is, met een voorwoord van Uwe Eminentie, een Russische vertaling verschenen. Dit heeft velen verrast. Moet men er een vriendelijke geste jegens de bezettingsmacht in zien?”

„Met de bezettingsmacht heeft dit niets te maken. Het is een broederlijk gebaar jegens de Russische Christenen. Ik meen,

KARDINAAL MINDSZENTY Primaat van Hongarije

met den H. Augustinus, dat de mens iets anders is dan zijn instellingen. Den mens zijn wij liefs verschuldigd.”

„Kan een goed Katholiek lid der Communistische Partij zijn?”

„Hierop te antwoorden is niet de zaak der Hongaarse Kerk. Rome zelf heeft bondig en onomwonden gesproken. Gij vindt het antwoord in de Encyclieken *Rerum Novarum*, *Quadragesimo Anno*, *Divini Redemptoris*.”

„In brede kringen beschouwt men Uwe Eminentie als den onverzoenlijken tegenstander van de linkse partijen en haar samenwerking met de Sovjets. Is dit juist?”

„Als Primaat der Katholieke Kerk in Hongarije heb ik met de politiek van de dag en met de buitenlandse politiek niets te maken. Kringen, die zouden menen, dat ik de democratie afwijs, vergaas zich volkomen. Wat ik afwijs, is juist het gebrek aan democratie. Wat ik bestrijd, dat is het streven om de geestelijke instellingen der Kerk te ondermijnen en het natuurrecht der Katholieke burgers te schenden.”

aanw. koken. M.
warth. Jác. v. 11.

Mevr. Den Hollas
„Boechdrift”.
Rading, vraag. w.
lijk der tegenwo.
1 Juli een huil
met behulp van
de huishouding te
zín zonder kinder

Huizen, kam

WONINGRUIL AF
AMSTERDAM.
herenhuis 9 kame
stand te Apeldo
p.m. Gevraagd v
huur, minstens
/ 125.— p. m. Br
deisweg 8, Ape
5609.

TE HUUR AANGE
hem. Vrije gemeu
ning dir. omg. v
fraai gelegen, alle
5 personen, laate
van Augustus / 70
Br. onder No. 117
D. van Beek, Ja
Arnhem.

TE HUUR DEN H
geest. st. zit- en sl
gebr. v. keuken
dame b.b.h.h. B
Boekh. Boucher,
39a, Den Haag.

Holl. Dame, Evacu
Midb. leeft, zoekt
ZITSLAAPK. m. o
omg. Utr. Gooi o
m. prijs letter K
Bn., Nobelstraat

ZEIST, Beschikbaa
en/of Aug. of lang
kamers voll. pens.
bos, bij dame al
aanw. Zeist (U

Voor 18 J. metale
jaar in het buite
zijnde, wordt in
busten, GEZELL
MET KINDEREN
haar kennis van
verbeteren: is ga
gen de huisvr. te
Conditie nader o
men. Br. No. 118
graven's Boekh. D

VACANTIE BAAR
aangeboden villa
Aug. 8 sl.k. wat
water, elec. koken
Ferd. Huycklaan

Aangeb. te Heen
mind. Juni-Juli ged
HERENHUIS, bev.
slaspk. met gebr. v
badk. dir. bij tra
Leiden. Ook per
2850. Br. No. C
Elsevier.

El Cardenal Mindszenty Llega a Roma

26-29.9-71

ROMA, sept. 28. — El Cardenal Josef Mindszenty, ayudado al llegar hoy a Roma después de 15 años de exilio en la misión norteamericana en Budapest. — (Radiofoto AP).

XIX-A-21-a - K-4-71/1971

Magyar Országos
Levéltár

19

A könyv áttekintést ad Mindszenty József életéről, különösen Ausztriában, a bécsi Pázmáneumban eltöltött száműzetéséről, amit a titkosszolgálatok hálójában töltött el az élete végéig. Operatív módszerek, titkos kutatások, konspirált behatolások folyamata keserítette meg az utolsó éveit. A legsötétebb hálóval fonták körül, még az épületet is megfigyelés alatt tartották, ahol lakott. Hazájától távol, kötelességének érezte, hogy lelkiekben támasza legyen a világban szétszóródott magyaroknak. Akik a halálában reménykedtek, meglepődve tapasztalták, hogy fáradtságot nem ismerve, nagyon aktívan élte a mindennapjait. Nem volt olyan rossz egészségi állapotban, mint ahogy gondolták. Ezért körútjait meg akarták akadályozni, lejáratási kampányokat indítottak ellene, mindenáron el akarták hallgattatni.

A szerző számos eredeti dokumentum felhasználásával tárja elénk a titkosszolgálatok Mindszenty József bíborossal kapcsolatos tevékenységét.

ISBN 978-963-236-601-2

2700 Ft

9 789632 366012

L'Harmattan